

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἜΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Δ'

ΜΑΪΟΣ 1955

ΤΕΥΧΟΣ 37

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

«... Ὅχετοὶ ἐχέοντο κατὰ πάσας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καταρδεύοντες αὐτὰς μὲ τῶν λόγων τὰ πολύτιμα νάματα...»

Νεόφ. Δούκας

«... Εἰς τὴν τῶν Ἰωαννίνων πόλιν ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας...»

Κούμας

Πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν εἶχεν ἓν ἀπίθανον ἀποτέλεσμα: Ἠλάττωσεν, ἢ μᾶλλον ἠφάνισε τὴν αἴγλην τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ὡς πόλεως γραμμάτων ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν.

Ὁ συντάκτης τοῦ πρὸς τὸν Καραϊωάννην ἐπιγράμματος, ὀνομάσας τὰ Ἰωάννινα «μουσῶν ἐυκόμων πασέων δῶμα», ἐὰν ἔζη θὰ κατελαμβάνετο ὑπὸ βαθείας μελαγχολίας διὰ τὴν πνευματικὴν τῶν στείροτητα τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων.

Τὸ φωτεινὸν διάλειμμα τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» ἐδημιούργησε μὲν παρηγόρους ἐλπίδας, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ ἐκ τῆς κατοχῆς ἠφάνισθησαν. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» οὐδὲν τι ἄλλο ἐφιλοδόκησε παρά νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ καταλλήλου κλίματος διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐφέσεως ὄχι ἀπλῶς πρὸς μάθησιν, ἀλλὰ πρὸς δημιουργικὴν Ἡπειρωτικὴν πνευματικὴν ἐξόρμησιν.

Τὸ περιοδικὸν τοῦτο εἶναι ὑπερήφανον διὰ τὴν ἵδρυσιν ἐν τῇ Ἡπειρωτικῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἐταιρείας, Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν, διὰ τὴν ὅποιαν ἐπρωτοστάτησε καὶ ἐμόχθησεν.

Τὸ κατὰ Παῖσιον τὸν Μικρὸν «δεξιὸν ὄμμα τῆς Ἑλλάδος», τὰ Ἰωάν-

νινα, γίνονται ξδρα πλέον ένός συνειδητοῦ πνευματικοῦ ὄργανου τεταγμένου νά συνεχίση τήν Ἑπειρωτικὴν πνευματικὴν παράδοσιν. Ἡ ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν ἱστορία τῆς καθολικῆς Ἑπείρου, πρέπει νά τύχη ἐκ μέρους τῆς Ἑταιρείας ἀόκνου ἐρεύνης καὶ συνεχοῦς προβολῆς τῶν στοιχείων καὶ τῶν ἀποδείξεων τῆς ἔθνικῆς ταυτότητος τῆς δούλης Ἑπείρου πρὸς τὴν ἐλευθέραν τοιαύτην. Πέραν ταύτης ἡ περισυλλογὴ καὶ προστασία τῶν πνευματικῶν καταλοίπων τοῦ παρελθόντος θά πρέπει ἐπίσης ν' ἀποτελέσουν μίαν ἀπὸ τὰς πρωταρχικὰς ἐπιδιώξεις της, παράλληλον πρὸς μίαν θετικὴν ἐνίσχυσιν καὶ προβολὴν τῆς ἐνεστώσης πνευματικῆς ἀνατάσεως τοῦ Ἑπειρωτικοῦ λαοῦ ἐν τῷ συνόλῳ του.

Εἶναι παρήγορον ὅτι ταύτοχρόνως μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἑταιρείας Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν, ἀναγγέλλεται ὡς γεγονός καὶ ἡ ἴδρυσις τῆς Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης μελλούσης νά στεγασθῆ εἰς τὸ δωρηθὲν μέγαρον τῆς τέως Ἑθνικῆς Τραπεζῆς καὶ ὅτι τὴν ἐπίτιμον Προεδρίαν της ἀπεδέχθη ἀσμένως εὐχηθεὶς «...ἵνα τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας, τῇ κατανοήσει καὶ συνδρομῇ πάντων, προαχθῆ εἰς ἐπίτευξιν πάντων τῶν τεθειμένων αὐτῆς εὐγενῶν σκοπῶν...» καὶ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος πάσης Ἑλλάδος. Ἡ συμπαράστασις ὡσαύτως τῆς μεγάλης Ἑπειρωτικῆς Λίνας Τσαλδάρη ὡς ἐπιτίμου Ἀντιπροέδρου, γεννᾷ ἐπίσης εὐοίωνους σκέψεις, αἵτινες τονοῦνται μὲ τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ δικεκριμένοι Ἑπειῶται θά συντρέξουν τὸ ἔργον.

Ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία», τῆς ὁποίας οἱ σκοποὶ δὲν εἶναι παρὰ αἱ Ἑπειρωτικαὶ μελέται καὶ ἡ ἄνοδος τῆς σημερινῆς πνευματικῆς—ἀλλὰ καὶ ὑλικῆς—στάθμης τοῦ Ἑπειρωτικοῦ λαοῦ, ὅχι μόνον θά εὐρίσκεται εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἑταιρείας Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν, ἀλλὰ καὶ θά θέτῃ πάντοτε εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ νέου αὐτοῦ πανηπειρωτικοῦ ὀργανισμοῦ τὴν πανελληνίου πλέον κύρους πνευματικὴν της ἔπαλξιν.

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΟΙ ΔΥΟ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

Τὸ θέμα τῆς ἀλώσεως τῶν Γιαννίνων ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν δλοκληρώθηκε ποτέ. Γιατί δ,τι γράφτηκε ὡς τώρα, στηρίχτηκε σὲ ἀλληλογρονθοκοπούμενες πληροφορίες, πού διέσωσαν διάφοροι χρονικογράφοι. Ἡ κυριώτερη πηγὴ, ὁ «Κουβαράς», χάρθηκε, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται νὰ ἔλθῃ στὸ φῶς ἀντίγραφο του...

Οἱ πληροφορίες πού διέσωσεν ὁ Ἀραβαντινός, ὁ Λαμπρίδης, καὶ οἱ ξένοι περιηγηταὶ πού πέρασαν ἀπὸ τὰ Γιάννινα, εἶναι ἀντιφατικὲς καὶ ἀμφισβητούμενες. Ἀκόμα διάφοροι λόγοι καὶ σκοπιμότητες τὶς ἔκαναν νὰ μὴν εἶναι εἰλικρινεῖς. Δὲν ἐξηγοῦν ὀρισμένα μνημεῖα, ἀγνοοῦν παραδόσεις, καὶ ἀφίουν πολλὰς ἀπορίες. Δὲν βοηθοῦν οὔτε στὸν καθορισμὸ τῆς χρονολογίας τῆς δευτέρας ἀλώσεως τοῦ Καστροῦ. (1430 ἢ 1431;).

Ἐκινῶντας μέσα ἀπὸ ἓνα τέτοιο χάος, θὰ προσπαθῶ νὰ ἀνασυνθέσω τὰ γεγονότα σὲ μιὰ πιθανότερη μορφή, σύμφωνη μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῶν στοιχείων πού ἀγνοήθηκαν ὡς τώρα, καὶ πού ἡ παράδοσις τὰ διέσωσε, μὲ τὸν πυρῆνα τῆς ἀλήθειας στὰ κύτταρά τους.

Πότε πρωτοῆρθαν οἱ Τούρκοι στὴν Ἡπειρο δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξακριβωμένο. Εἶναι πιθανὸ ὅτι ἐπλησίασαν τὰ σύνορά της, ὅταν κατέκτησαν τὴν Ἀδριανούπολι (1361), καὶ τὴν ἔκαναν ὀρμητήριό τους στὴν Εὐρώπη. Ἀπ' ἐκεῖ ἀνέπτυξαν τὶς ἐξορμήσεις τους γιὰ νὰ κατακτήσουν τὶς γύρω χώρες, καὶ ἀπὸ τότε θὰ ἔφτασαν καὶ στὴν Ἡπειρο.

Ὡς πρῶτος Τούρκος ἀρχηγὸς πού κινή-

θηκε στρατιωτικὰ στὴν Ἡπειρο, ἀναφέρεται ὁ ἀρνησίχριστος Λιασκοβικιώτης Ἰσαήμ (1).

Κατὰ τὸ χρονικὸ τῶν μοναχῶν Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου (2) ὁ Θωμᾶς Πρεάλιμπος ὁ Σέρβος, Δεσπότης τῆς Ἡπέρου (1367—1385), ἐπειδὴ πιεζόταν πολὺ ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς, ἀναγκάστηκε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν Ἰσαήμ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴ του γιὰ τὴν ἀπόκρουσή τους.

Στις 2 Ἰουνίου 1381 ὁ Ἰσαήμ εἰσβάλλει στὴν παλαιὰ Ἡπειρο, καταλαμβάνει τὸ κάστρο τῆς Βελλᾶς καὶ τῆς Ὀπᾶς (Λαχανόκαστρο), πού τὰ κατεῖχαν οἱ Ἀλβανοί, καὶ τοὺς κατατροπώνει στὶς Πολιτσές τοῦ Μετσόβου. Συνεχίζοντας τὶς κατακτήσεις του, καταλαμβάνει καὶ ἄλλα ἀπ' αὐτοὺς κατεχόμενα κάστρα, καὶ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1383, κυριεύει καὶ τὴν Δρυϊνούπολιν.

Οἱ ἐνοχλήσεις τῶν Τούρκων στὶς Ἡπειρωτικὲς χώρες δὲν παύουν, ἀπὸ τότε πού ὁ Θωμᾶς συμμάχησε μ' αὐτούς, καὶ «γέγονεν ὁ ἐν ταῖς Ἡπειρωτικαῖς ταύταις χώραις προαγωγὸς τοιούτων σιφῶν» (3). Ἔτσι «τὸν καιρὸν τοῦ τρύγου» (τοῦ 1385), ὁ Τούρκος Ταμουρκάσης προσέβαλε τὴν Ἄρτα καὶ «αἰχμαλωσίαν ποιήσας ἱκανὴν οἴκαδε ἀπῆλθε (4)...»

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν δολοφονία τοῦ Θωμᾶ (5), προσκαλεῖται Δεσπότης τῆς Ἡπέρου καὶ σύζυγος τῆς χήρας τοῦ Θωμᾶ, Ἀγγελικῆς ὁ Ἰζάουλος (Ἡσαῦ) Μπουοντελμόντε ἀπὸ τὴν Φλωρεντία, ὁ ὁποῖος φτάνει στὰ Γιάννινα στὶς 3 Ἰανουαρίου 1386.

Πρώτη του ἐπιτυχία ἔπειτα ἀπὸ τοὺς γάμους του, ἦταν ἡ ἀπόκρουσις τοῦ Σπάτα, πού εἶχε προσβάλλει τὸ κάστρο τῶν Γιαννίνων.

Τελικά όμως αναγκάζεται και αυτός να προσέλθῃ πρὸς τὸν Σουλτάνο Μουράτ τὸν Α', καὶ νὰ δηλώσῃ «ὑποταγή», γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Ἄλβανούς, ἀπερίσπαστος, καὶ ἰσως καὶ ἐνισχυμένος ἀπὸ τοὺς Τούρκους (*).

Ἔτσι οἱ Τούρκοι ἀποκτοῦν (1386) τὰ πρῶτα τυπικὰ δικαιώματα κυριαρχίας στὸ Δεσποτάτο τῆς Ἠπείρου, τὰ ὅποια ἔμως δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ πάρουν οὐσιαστικότερα μορφή.

Η ΠΡΩΤΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ

Στὰ 1389 ὁ Σπάτας πολιορκεῖ καὶ πάλι τὸ Γιαννιώτικο κάστρο, καὶ ὁ Ἰζάουλος ζητάει τὴν βοήθεια τοῦ Σουλτάνου. Φτάνει τότε στὰ Γιάννινα ὁ Τούρκος στρατηγὸς Μελχούτσης, καὶ ἀναγκάζει τὸν Σπάτα νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγῃ. Τὴν ἐποχὴ ἀκριβῶς αὐτὴ μαθεύτηκε στὰ Γιάννινα καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μουράτ, ποὺ πολεμοῦσε τότε στὸ Κοσσυφοπέδιο μὲ τοὺς Σέρβους (1389) (**). Ὁ Ἰζάουλος δηλώνει τώρα γιὰ δευτέρη φορὰ ὑποταγὴ στοὺς Τούρκους, πηγαίνοντας πάλι στὴν Θεσσαλονίκη, ἔπου εἶχε ἀνακηρυχθῆ Σουλτάνος ὁ Βαγιαζήτ Α', ὁ Γκιλντιρμ (Κεραυνός). Ἀφοῦ ἔμεινε ἐκεῖ 14 μῆνες καὶ ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸν νέο Σουλτάνο ὡς ὑποτελής του ξαναγυρίζει στὴν Ἠπειρο (4 Δεκεμβρίου 1390) ἀπὸ τὴν Ἄρτα, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν περίφημο Τούρκο στρατηγὸ Βρενόςση (**).

Τὶ ἀκριβῶς ἦρθε νὰ κάμῃ στὰ Γιάννινα ὁ Τούρκος στρατηγὸς δὲν ἀναφέρει ἡ Ἱστορία. Μία σιωπὴ σκεπάζει τὶς ἐνέργειές του. Καὶ ἂν δὲν σωζόταν ὡς τὴν ἐποχὴ μας μερικὰ μνημεῖα καὶ παραδόσεις, ποὺ θὰ ἀποτελέσουν τὸν μῦθον, ποὺ θὰ ἐδηγήσῃ τὰ εἴδηματά μας, τὸ πρᾶγμα θὰ ἔμεινε σκοτεινόν.

Ἀπ' ἐδῶ λοιπὸν καὶ πέρα, χωρὶς τὸ φῶς τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, θὰ προσπαθῶσῃμε νὰ προχωρήσωμε μὲ ὀδηγὸ τῆ φωνῆ τῶν παραδόσεων, ποὺ ὑποστηρίζεται καὶ ἀπὸ ὀλίγα γνωστὰ μνημεῖα. Αὐτὰ ἰσως μᾶς βοηθήσουν νὰ μαντέψωμε τὸν σκοπὸ τῆς ἐδῶ ἀφίξεως τοῦ Χατζῆ—Ἐβρενός, ποὺ νομίζω πῶς εἶναι ὀλοφάνερος.

* *

Διακόσια μέτρα μακριὰ ἀπὸ τὴν δυτικὴν γωνιά τοῦ κάστρου τῶν Γιαννίνων, στὴν

ἀκρὴ τῆς λίμνης, ἐρισκόταν τότε ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τὸν Ναὸν αὐτὸν, κατὰ τὴν παράδοσίν του, μετέβαλε ὁ Χατζῆ—Βρενόςσης σὲ Τεκέ: Ξενῶνα δηλαδὴ τῶν ἰερωμένων Μουσουλμάνων ποὺ γύριζαν ἀπὸ τόπο σὲ τόπο (**).

Ἡ πράξις αὐτὴ τοῦ Ἐβρενός, ποὺ ἀσφαλῶς ἔθιξε τὴν Χριστιανικὴν συνείδησιν τῶν Γιαννιωτῶν, ἐπεβλήθηκε μὲ τὴν δύναμιν τῆς βίας ποὺ ὁ Τούρκος στρατηγὸς ἀντιλοῦσε τόσον ἀπὸ τὴν ἰσχύ τοῦ Βαγιαζήτ, ἔσο καὶ ἀπὸ τὸν στρατὸ ποὺ ἔφερεν μαζύ του. Γιατί, ἔπως εἶναι πιθανότερο, ὁ Ἐβρενός δὲν ἦρθε στὴν Ἠπειρο σὲν ἀπλοῦς περιηγητής, ἀλλὰ νὰ κάμῃ κατοχὴ τοῦ τόπου, σὲν ἀντιπρόσωπος τοῦ Βαγιαζήτ. Ἦρθε δηλαδὴ ἐδῶ σὲν κατακτητής.

Τοῦτο μᾶς τὸ βεβαιώνει καὶ ὁ Τούρκος περιηγητής Ἐβλιὰ Τσελεπῆ, ποὺ πέρασε ἀπὸ τὴν Ἠπειρο στὰ 1670, καὶ ὁ ὅποιος θεωρεῖ τὸν Βρενός, ὡς τὸν πρῶτον κατακτητὴν τῶν Γιαννίνων (**).

Ὁ ἴδιος μᾶς δίνει καὶ δευτέρα πολυτιμωτάτη πληροφορία, ποὺ ἐνισχύει αὐτὴ τὴν ἐκδοχὴ. Ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχαν τζαμιὰ, κτίσματα τοῦ Βαγιαζήτ, στὴν Ἄρτα, Γιάννινα, Παραμυθιά, Κόνιτσα, καὶ Ἀργυροκάστρον (**). Οἱ πόλεις αὐτὲς ἐκάλυπταν τότε ὀλόκληρη τὴν ἐπικράτεια τοῦ Ἰζάουλου στὴν Ἠπειρο.

Ἐδῶ τώρα ἔχει τὴν θέσιν του ἓνα ἐρωτηματικόν: Μήπως τὰ τζαμιὰ αὐτὰ δὲν ἦταν κτίσματα τοῦ Βαγιαζήτ τοῦ Γκιλντιρμ (1389—1402), ποὺ ἔστειλε τὸν Βρενός νὰ κάμῃ κατοχὴ στὴν Ἠπειρο, ἀλλὰ τοῦ Βαγιαζήτ τοῦ Β'; (1481—1511).

Μία ἐνδειξις μᾶς βοηθάει νὰ ἐβάλωμε τὸ λογικὸ συμπέρασμα, ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν πρῶτον: Γιατί ἔταν ὁ Βαγιαζήτ ὁ Γκιλντιρμ ταπεινώσει τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Μανουήλ, καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγῃ στὴν Εὐρώπη, ζήτησε ἀπὸ τὸν ἀντικαταστάτη του, κατ' ὄνομα μόνον τότε αὐτοκράτορα, Ἰωάννην, μεταξὺ τῶν ἄλλων, νὰ κτίσῃ καὶ τζαμιὲ μέσα στὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς σημεῖον κυριαρχίας του, στὴν φέρου ὑποτελή του πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντίου (**).

Ἀφοῦ λοιπὸν διατύπωσε τέτοιες ἀπαιτήσεις στὸν Αὐτοκράτορα τῆς Βασιλίδος,

λογικόν είναι να παραδεχτούμε, ότι την ίδια απαίτησιν θά διατύπωνε και στὸν Ἰζάουλο, ὁ ὁποῖος ἀναγκαστικὰ τὴν δέχτηκε.

Ἔτσι μαζὺ μὲ τὴν κατοχὴ θεμελιώθηκαν σὲ πέντε κυριώτερες πόλεις τοῦ Δεσποτάτου, καὶ ἰσάριθμα τζαμιά, σύμβολα τῆς πρώτης Τουρκικῆς κατακτήσεως καὶ κυριαρχίας (1390).

Τοῦτο συμφωνεῖ καὶ μὲ τὴν παράδοσιν τῶν Τουρκογιαννιωτῶν, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Τούρκοι κατέκτησαν δύο φορές τὰ Γιάννινα (13).

Ἡ κατάκτησις αὐτὴ δὲν ἀναφέρεται πουθενά. Τὴν μαντεύομε μᾶλλον ἀπὸ 8, τι ἀναφέραμε προηγουμένως. Πιθανὸν δὲν ἀναφέρεται γιατί δὲν κράτησε πολὺ, μόλις ἑπτὰ χρόνια, μέχρι τὸ 1396, καὶ τερματίστηκε μὲ τὴν κατατρόπωσιν τοῦ Βρενόζη καὶ Γιακούπη στὸ Δρίσκο.

Ὁ στρατὸς κατοχῆς ποὺ ἄφησε ὁ Βρενόζης φεύγοντας ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἦταν πολὺ ὀλίγος, μόλις ἑπτὰ ἀξιωματικοὶ (κατ' ἄλλους δέκα ὀκτώ) μὲ ἀνάλογο φυσικὰ στρατό. Ἡ δύναμις αὐτὴ κατὰ τὶς Γιαννιωτικὲς παραδόσεις, ἐγκαταστάθηκε ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρο, σὲ περιχαρακωμένο μὲ πασσάλους στρατόπεδο, στὴ θέσιν ποὺ εἶναι μετὰ τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Ἀγορᾶς καὶ τοῦ Τεκῆ τοῦ Βρενόζ. Λέγεται δέ, πῶς κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν θεμελιῶν τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου, βρέθηκαν χωμένοι πάσσαλοι. Τὸ μέρος αὐτό, ἀπὸ τὸν φράχτη του, ἦ ἀπὸ ἄλλο λόγο ποὺ θά ἀναφέρωμε πῶς κάτω, ὀνομάστηκε Τουρκοπάλοκο.

Τζαμι δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ χτίσουν ἐκεῖ, ἀφοῦ εἶχαν τὸ Φετιχιέ, μέσα στὸ κάστρο, ποὺ τοὺς ἔδινε καὶ τὴν ἐλευθερίαν νὰ μπαινοβγαίνουν μέσα σ' αὐτό.

Γιατὶ ὅμως προτίμησαν νὰ ἰδρῦσουν τὸ στρατόπεδό τους στὴν θέσιν αὐτὴ, ποὺ ἦταν γεμάτη τέλματα, καὶ καθόλου ὀχυρὴ, καὶ ὄχι σὲ μιὰ ἄλλη, ὅπως στὸν λόφον τῶν Λιθαριτσιῶν, ποὺ θά τοὺς ἀσφάλιζε ἀπὸ κάθε ἐχθρικὴ προσβολή; Μήπως ἐπειδὴ στὸν λόφον αὐτό (ὅπου εἶναι σήμερα οἱ στρατώνες), ὑπῆρχαν χριστιανικοὶ Ναοὶ (Ἁγίου Ἀθανασίου, Ἁγίου Στεφάνου), ἢ ἐπειδὴ

οἱ Γιαννιώτες ἤθελαν νὰ τοὺς ἔχουν τοῦ χερσοῦ τους; Τὰ γεγονότα ποὺ ἐπακολούθησαν δὲν ἀπκλείουν τὸ δεύτερο.

Ἀφοῦ ἐγκαταστάθηκαν οἱ Τούρκοι στὰ Γιάννινα, ζήτησαν φαίνεται νὰ παντρευτοῦν. Οἱ Γιαννιώτες ὅμως, ἐξ αἰτίας τῆς διαφορᾶς τῆς θρησκείας, δὲν τοὺς ἔδωσαν γυναῖκες.

Τότε καὶ αὐτοί, ἀφοῦ πῆραν, ὅπως λέγεται, τὴν ἄδεια τοῦ Σουλτάνου (14), πήγαν καὶ παραφύλαξαν στὸ Φετιχιέ τζαμι ποὺ ἦταν ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν. Μόλις βγῆκαν οἱ Γιαννιωτοπούλες ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ὄρμησαν οἱ Τούρκοι, ἄρπαξαν ἑπτὰ, τὶς πῶς ὁμορφες καὶ τὶς πῶς πλούσιες, καὶ τὶς ὁδήγησαν στὸ στρατόπεδό τους, ὅπου τὶς παντρεύτηκαν.

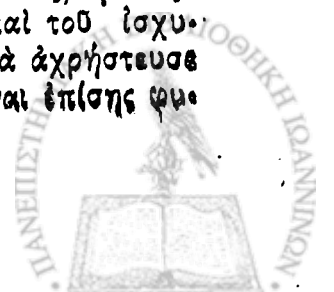
Οἱ Γιαννιώτες ἀναγκάστηκαν νὰ ἀνεχθοῦν τὴν προσβολή, οἱ δὲ γονεῖς τῶν κοριτσιῶν τοὺς ἔστειλαν μὲ ἀμάξια τὶς προῖκες τους (15).

Τὰ ἑπτὰ αὐτὰ κορίτσια ὀνομάστηκαν «Ἐφτάμπουλες» (ἑπτὰ—μπούλες, δηλ. γυναῖκες μὲ σκεπασμένο τὸ πρόσωπο), καὶ οἱ ἄνδρες τους Ἐφτάμπουλοι.

Ἐπέτρεπε ἡ κατάστασις τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μιὰ τέτοια ἐνέργεια τῶν Τούρκων; Ἡ ἀδυναμία τοῦ Ἰζάουλου, ποὺ τὸν ἀνάγκασε νὰ ὑποταχθῆ θεληματικὰ δυὸ φορές στοὺς Τούρκους καὶ νὰ δεχθῆ νὰ γίνουν οἱ ἐκκλησίες του τζαμιά καὶ τεκέδες, φαίνεται πῶς ἔδινε τὴν δυνατότητα στοὺς κατακτητὰς νὰ προβοῦν χωρὶς φόβο σ' αὐτὴν τὴν ἐνέργεια. Ἐπομένως ἡ ἄρπαγὴ τῶν παρθένων ἔγινε κατὰ τὴν πρώτην κατάκτησιν, καὶ ὄχι κατὰ τὴν δευτέρα τοῦ Σινάν πασᾶ. Γιατὶ τότε οἱ συμφωνίες ἦταν ρητές: «... μῆτε αἰχμαλωτισμὸ, μῆτε πιασμὸ παιδῶν, μῆτε ἐκκλησίες νὰ χαλάσωμε...» κτλ καὶ οἱ Τούρκοι γιὰ ἓνα διάστημα τὶς σεβάστηκαν.

* *

Ὁ θάνατος τῆς Δέσποινας Ἀγγελίνας (1395), ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν στοὺς Γιαννιώτες ἄρχοντες, νὰ ἀποκαταστήσουν φιλικὲς σχέσεις μὲ τὸν Ἀλβανὸ φύλαρχο Σπάτα, παντρεύοντας τὸν Ἰζάουλο μὲ τὴν κόρη τοῦ Σπάτα, Εἰρήνη. Ὁ δεσμὸς αὐτός, μετὰ τὸ τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου καὶ τοῦ ἰσχυροῦ φυλάρχου, εἶναι φυσικὸ νὰ ἀχρήστευσε τὴν Τουρκικὴ προστασία. Εἶναι ἐπίσης φυσ.

σικό, ότι δεν θα ευχαρίστησε καθόλου τους Τούρκους. Και επειδή η παρουσία τους στα Γιάννινα, αποτελούσε εμπόδιο στην πραγματοποίησιν της συμμαχίας, είναι πιθανό να αποφάσισαν οι Γιαννιώτες να εξολοθρεύσουν την φρουρά του Τουρκοπάλουκου.

Η ενέργεια αυτή ήταν δυνατή, γιατί οι Τούρκοι την εποχήν αυτή ήταν απασχολημένοι με τους Ούγγρους. Ετοίμαζαν στρατό για την μεγάλη μάχη που έδωσαν στην Νικόπολιν (1396), τότε που κατατρόπωσαν τον Σιγισμόνδον, τους συμμάχους του Γάλλου, τους Ίωαννίτας Ιππότες και Τεύτονας, και τον Λούκα της Βουργουνδίας Κάρολον⁽¹⁰⁾. Μία τέτοια μεγάλη μάχη με τόσες Ευρωπαϊκές δυνάμεις, έδινε στους Χριστιανούς πολλές ελπίδες ήττας των Τούρκων. Δεν αποκλείεται να υποκινήθηκε απ' αυτούς σε απόστασις ο Ίζάουλος, για την δημιουργία περισπασμού στους Τούρκους στην περιοχήν αυτή, για την απασχόλησιν στρατού.

Η εξολοθρευσις της φρουράς είναι πιθανό να έγινε μάλλον προ του γάμου του Ίζάουλου με την κόρην του Σπάτα, η σχεδόν ταυτοχρόνως, χωρίς να μεσολαθήσῃ μεταξύ των δύο γεγονότων μεγάλο χρονικό διάστημα, όπως φαίνεται από το χρονικό. «Του γάμου εκτελεσθέντος μηνι Ίανουαρίου Ινδ. δ'. έτους, (1394) και μετ' όλίγας ήμέρας κατέβη ο Βρενέζης και ο Ίαξής κατ' επάνω του Γκιώνη κ' άκειθεν διελθόντες έδέξατο τούτους Σπάτας έν τη τοποθεσία του Δρίσκου, και πόλεμον εκείνος συνεκρούσατο, σφάξαντες γάρ του Ίσμαηλίτας (οι Χριστιανοί) κατεδίωξαν όπισω αυτών επί την Φανερωμένην, οι δε Άλβανίται εξέδοκαν έαυτους εις τά κούρση και κέρδη, φεύγοντες δε ο Βρενέζης και ο Ίαξής μετ' όλίγων ου πλειόνων των ρ' (100) όταν ήγγισαν τους πράκτορας (83) πλησίον στραφέντες οι Άγαρηνοί έδίωξαν τους Χριστιανούς και σφαξαν ουκ όλίγους, αυτοί δε διεσώθησαν...»⁽¹¹⁾.

Η «...όλίγας ήμέρας...» έπειτα από τον γάμον του Ίζάουλου έσπευσμένη μετάβασις στην Ήπειρο δύο στρατηγών, και μάλιστα Ίανουάριο μηνά από τον ζυγό, υπαγορεύτηκε ασφαλώς από σοβαρούς λόγους, που φαίνεται να μην είναι άλλοι, από τον έξολοθρεμό της Τουρκικής φρουράς, και τον

γάμο του Ίζάουλου με την κόρη του Σπάτα, που διέλυσε τη συμμαχία του με τους Τούρκους.

Η κατατρόπωσις των Τούρκων στο Δρίσκο, φανερώνει την αδυναμία τους, και δικαιώνει τον Ίζάουλον, ο όποιος στράφηκε προς τον Σπάτα, και ζήτησε την υποστήριξίν του. Ο δε έξολοθρεμός της φρουράς μόνον τώρα μπορούσε να γίνει, αφού η Τουρκική αδυναμία τώρα, και έπειτα από λίγο, η απασχόλησις τους με το Ταμερλάνον στην Άσία, εξασφάλιζε την άτιμωρησία στους Γιαννιώτες.

Εξασφαλισμένος ο Ίζάουλος από τις συνέπειες, για τους λόγους που αναφέραμε, δεν του έμεινε παρά να ενεργήσῃ τον έξολοθρεμό της φρουράς. Κακώς έγκατεστημένοι όπως ήταν, αποτελούσαν εύκολη λεία των πολυαριθμοτέρων Γιαννιωτών. Ίσως και να έχρησιμοποίησε και το γάμο του ως παγίδα. Καλεσμένοι οι Τούρκοι και άνύποπτοι, να έξολοθρεύτηκαν σε μία κατάλληλη στιγμή, μαζί με τις γυναίκες τους τις «μολυσμένες». Ίσως και ο άφανισμός τους να απέτελεσε χαρμόσυνο γεγονός και να έδωσε στον γάμον περισσότερο λαμπρότητα και χαρά, γιατί με την καταστροφή της φρουράς, έτελείωνε και η κατοχή, και ξεπλενόταν και η έντροπή της άρπαγής των παρθένων με το αίμα των άρπάγων.

Τον φόνον των εφτάμπουλων, που διέσωσε η παράδοσις στην μνήμην των Τουρκογιαννιωτών, τον ένισχύει και η όμαδική τους ταφή, στον κοινό τάφο που σωζόταν μέχρι το 1916 στην ανατολική γωνιά της αυλής της Ζωσιμαίας σχολής⁽¹²⁾, την όποία μόνον ο όμαδικός και ταυτόχρονος θάνατος δικαιολογεί. Διότι δεν είναι λογικό να παραδεχτούμε ότι κάθε φορά που πέθαινε ο καθένας, έστω και σε ξένον τόπον, τον έφερναν και τον έθαβαν μαζί με τους άλλους.

Τό ότι τους έθαψαν σε έναν άσημον και απομακρυσμένο τόπο και όχι στο Μπαϊρακλή τζαμί, όπως θα έπρεπε να συμβη σε τόσο ένπίσημα πρόσωπα, μάς κáμει να δγάλωμε το συμπέρασμα, ότι δεν υπήρχε το Μπαϊρακλή τζαμί τότε. Έπομένως η σφαγή τους έγινε κατά την πρώτην κατάκτησιν του Βρενός, και όχι κατά την δευτέρα του Σιγάν πασα. Άν υπήρχε το

Μπαϊρακλή τζαμί τότε, έπρεπε να ταφοῦν ἐκεῖ οἱ έφτάμπουλοι. Καὶ οἱ γυναῖκες τους, σὰν ἄπιστες, σὲ μία γωνιά του, ἀν ὄχι κοντά τους. "Ἄλλωστε ἔχομε παραδείγματα ταφῆς Χριστιανῶν γυναικῶν στὸ πλάι τοῦ συζύγου τους. "Ὅσοι πῆγαν στρατιῶτες στὴν ἔκστρατεία τῆς Μ. Ἀσίας, θὰ θυμῶνται στὸ τέμενος τοῦ Σεῖντη—Γαζῆ τὸν τάφον τῆς ἑλληνοπούλας πριγκίπισσας Εἰρηνούσας, στὸ πλάι τοῦ Σουλτάνου ἀνδρός της.

Μέτα στὸ πέρασμα τῶν ἑτῶν ἢ μνήμη τῶν Τούρκων δὲν ζέγασε τὴν ἀνιερὴ αὐτῆ πρᾶξιν τῶν Γκιαούρηδων. Γι' αὐτὸ «...πολλάκις σαρικοφόροι, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Σεῖχης τοῦ Φρουρίου (1^ο), διερχόμενοι πρὸ τοῦ τάφου «έφτάμπουλες» ἴσταντο ἐν εὐλαθείᾳ πρὸ τοῦ ἐνὸς παραθύρου καὶ σκυθρωποὶ ἐφέλλιζον μίαν δέησιν, μεθ' ὃ τηροῦντες τὸ αὐτὸ ἦθος καὶ μετὰ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, ἀπῆρχοντο βραδέως» (20).

Μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν Ἐφτάμπουλων τελειῶναι καὶ ἡ πρώτη Τουρκικὴ κατοχὴ, ποὺ ἐκδηλωνόταν μετὰ τὴν παρουσία τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως ἀπέξω ἀπὸ τὸ Γιαννιώτικο κάστρο, καὶ τὴν συμβολικὴν τῆς ἐπικυριαρχίαν σ' αὐτὸ, μετὰ τὸ Φετιχιέ τζαμί, ποὺ ἀσφαλῶς οἱ Γιαννιώτες ἔπειτα ἀπὸ τὴν κατάλυσίν της, θὰ ἀπέδωσαν στὴν Χριστιανικὴ λατρεία.

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ

Οἱ Ἄλβανοι μετὰ τὸ θάνατον τοῦ Σπάτα (1400) καὶ τοῦ Ἰζάουλου (1403) κυριαρχοῦν στὴν Ἠπειρο. Οἱ Ἠπειρώτες γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὶς δηλώσεις τους, ἀναγκάζονται νὰ καλέσουν τὸν Κάρολον Τόκκο, Δοῦκα τῆς Κεφαλληνίας, Δεσπότην τῆς Ἠπείρου.

Ὁ Τόκκος κατορθώνει νὰ τοὺς διώξῃ ἀπὸ τὸ Δεσποτάτο, καὶ νὰ ἀποκρούσῃ (1411) ταυτόχρονα ἐπίθεσιν τοῦ παιδιοῦ τοῦ Βαγιαζήτ, Μουσᾶ, ἐναντίον του. Φαίνεται ὅμως πῶς ἀργότερα ἀποκατέστησε φιλικὲς σχέσεις μετὰ τὸν Σουλτάνο Μουράτ τὸν Β' (1421—1451), γιὰτὶ οἱ Τούρκοι ἐμφανίζονται νὰ περνοῦν ὡς φίλοι μέσα ἀπὸ τὸ Δεσποτάτο (21).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου Τόκκου, τὴν διοίκησιν τοῦ Δεσποτάτου τὴν ἀνέλαβε ὁ ἀνεψιὸς του, Κάρολος ὁ Β', ὁ ὅποιος μάλιστα μετέφερε τὴν ἔδραν του ἀπὸ τὰ Γιάννινα εἰς τὴν Ἄρτα (22).

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοὺς Τούρκους (23), ὁ Μουράτ ὁ Β' στέλνει τὸν Σινὰν πασᾶ μετὰ στρατὸ καὶ ἵππικὸ νὰ καταλάβῃ τὰ Γιάννινα. Οἱ Τούρκοι ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν τὴν Λευκάδα (24), καὶ τὶς ἄλλες Ἠπειρωτικὰς ἐπαρχίας, ἐπολιορκήσαν καὶ τὸ Γιαννιώτικον κάστρο τὸν Μάιο τοῦ 1430. Ὁ Σινὰν πασᾶς μαζὺ μετὰ τὴν μεγάλη στρατιωτικὴ δύναμιν (possenti), ἔφερε μαζὺ του καὶ ἐπιστολὴν (δρισμὸν) τοῦ Μουράτ τοῦ Β', πρὸς τοὺς προύχοντας Γιαννιώτες, γραμμὴν ἀπὸ τὸν Γραμματέα του, Μιχαὴλ Πύλην, σὲ ὠραία δημοτικὴν (25).

Οἱ Γιαννιώτες ὅμως ἀγνόησαν τὶς ἀπειλὰς καὶ τὴν δόξαν τοῦ πορθητοῦ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπέρριψαν τὶς προτάσεις του, καὶ ἀντέταξαν ἄμυναν στὸ κάστρο τους.

Ἐπειδὴ πέρασε ὄλο τὸ καλοκαίρι, χωρὶς νὰ λυγίσῃ ἡ ἀντίστασις τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ κάστρου, καὶ ἡ πολιορκία ἐπαίρνε μᾶκρος, ὁ Σινὰν πασᾶς, γιὰ νὰ σώσῃ τὴν φήμην του, ἀναγκάζεται νὰ προτείνῃ καλύτερους ὅρους στοὺς Γιαννιώτες. Οἱ ὅροι τοῦ διατυπώθηκαν στὸν περίφημον «Ὅρισμόν» του, ποὺ ἦταν ἐπανάληψις τοῦ δρισμοῦ τοῦ Μουράτ, μετὰ πῖδ συγκεκριμέναις προτάσεις, καὶ περισσότερα προνόμια (26).

Φαίνεται πῶς οἱ Γιαννιώτες, ἔπειτα ἀπὸ τὸ πάθημά τους ἀπὸ τὸν Βρενός, προσπαθοῦν, τώρα ποὺ βρίσκονται σὲ πῖδ πλεονεκτητικὴν θέσιν, νὰ ἐξασφαλίσουν ὀρισμένα προνόμια, ποὺ θὰ τοὺς κατωχύρωναν τὴν Ἐρησκείαν, τὴν Οἰκογένειαν καὶ τὴν Ἐλευθερίαν τους. Γι' αὐτὸ ζητοῦν, οἱ ὅροι ποὺ τοὺς ἐπρότεινε, νὰ ἐπικυρωθοῦν καὶ ἀπὸ τὸν Μουράτ.

Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τέσσαρα ἄτομα πηγαίνει εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ γυρίζει πάλιν εἰς τὰ Γιάννινα μετὰ τοὺς ἐπικυρωμένους καὶ ἀπὸ τὸν Σουλτάνον ὅρους (27).

Στις 9 Ὀκτωβρίου τοῦ 1430 οἱ προύχοντες Γιαννιώτες, παραδίδουν εἰς τὴν θέσιν «Προσκύνησις» (28) τὰ κλειδιὰ τοῦ Κάστρου στοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεταβάσεως τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, φαίνεται εἶχαν ἀποσυρθῆ ἔξω ἀπὸ τὴν τάφρον τοῦ Βοημούνδου.

Οἱ Τούρκοι μπῆκαν εἰς τὰ Γιάννινα «...εἰσηλθόντες εἰς τὸ Φρούριον, προήλασαν πρὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων κειμένου ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῶν Ἀγγελικῶν Δυνά-

μεων Μιχαήλ, ἐξεκένωσαν ἐκεῖ τὰ πυροβόλα αὐτῶν εἰς σημεῖον κατακτῆσεως, καὶ ἐξηλθον κατοικήσαντες εἰς τὴν θέσιν Τουρκοπάλουχο» (28).

Οἱ Τουρκικὲς αὐτὲς ἐκδηλώσεις ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν Ναὸν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, υπαγορεύονται ἀπὸ κάποιον λόγον ποὺ τοὺς συνδέει μ' αὐτόν. Καὶ ἄλλος λόγος δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι, ἀπὸ τὴν πρώτην κατάκτησιν ποὺ ὁ Ναὸς αὐτὸς εἶχε μεταβληθῆ σὲ Φετιχιέ τζαμί. Γύρω δεσμευμένοι ἀπὸ τοὺς δρῶντες τῆς παραδόσεως «μήτε τίς ἐκκλησίες νὰ χαλάσωμε» ἀναγκάζονται νὰ σεβαστοῦν τὴν κατάστασιν καὶ ἀποσύρονται ἔξω.

Στὸ στρατόπεδόν τους ποὺ ἔδρυσαν ὀλίγο νοτιότερα ἀπὸ τὴν παλαιὰ θέσιν, ψηλά στὸν κεντρικὸν δρόμον ποὺ ὀδηγοῦσε στὸ κάστρο, ἔχτισαν τὸ Μπαϊρακλί (29) τζαμί, τὴν δρύση τους, ποὺ ἐνομάστηκε ἀργότερα «βρύση τοῦ παζαριῶν» (30), καὶ τὸ λουτρό τους (31).

Τὸ ὅτι τὸ Μπαϊρακλί τζαμί (σημαιοφόρον) ἔφερε τὴ σημαία τῆς κατακτῆσεως καὶ ὄχι τὸ Φετιχιέ (τῆς κατακτῆσεως) μολονότι τὸ διοικητήριον ἦταν μέσα στὸ κάστρο μέχρι τὸ 1869, μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπαληθεύσωμε καὶ ἀπὸ ἄλλη πλευρὰ τὴν ἀποψιν τῶν δύο Τουρκικῶν κατακτῆσεων τοῦ Γιαννιώτικου κάστρου.

Κατὰ τὴν πρώτην κατάκτησιν, ὁ Ναὸς τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ὅταν μεταβλήθηκε σὲ τζαμί, πῆρε καὶ τὸν τίτλον «Φετιχιέ» (τῆς κατακτῆσεως). Κατὰ τὴν δευτέρα κατάκτησιν, ἀναγκασμένοι οἱ Τούρκοι νὰ σεβαστοῦν ἀπὸ τίς συνθήκας τὴν ὑπάρχουσα κατάστασιν, (τὸ τζαμί εἶχε γίνεαι πάλι ἐκκλησία), ὕψωσαν τὴν σημαία τῆς κατακτῆσεως στὸ νέο τζαμί τοῦ στρατοπέδου τους, ποὺ μαζί μὲ τὸ προνόμιον αὐτὸ πῆρε καὶ τὸν τίτλον τοῦ «Μπαϊρακλί». Ὅταν ὅμως ἀργότερα οἱ ἐκκλησίες ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλη ἐγίναν τζαμιά (32), ὁ Ναὸς τοῦ Ἀρχαγγέλου μαζί μὲ τὸν μινάρε του, ξαναπόχτησε καὶ τὸν παλαιὸν του τίτλον «Φετιχιέ». Ἔτσι τὸ Φετιχιέ κράτησε τὸν τίτλον του, καὶ τὸ Μπαϊρακλί, ὡς κεκτημένο δικαίωμα, τὴν σημαία.

Μὲ τὴν ἐλοκλήρωσιν τῆς δευτέρας κατακτῆσεως, ἀρχίζουν καὶ τὰ δάσανα τῆς θειότερας κατοχῆς, ποὺ ἐρωτηχῶς δὲν κρᾶ-

τησε ὅπως ἡ πρώτη ἐπτὰ χρόνια, ἀλλὰ 482. Τὰ προνόμια ἕνα—ἕνα καταργοῦνται, καὶ μένει μόνον ἕνα... νὰ μποροῦν οἱ Χριστιανοὶ νὰ φοροῦν... μάσκες τίς ἀποκρηγές. Ἡ τρομοκρατία αὐξάνει. Δὲν χωρεῖ πιὰ καμμία ἐξέγερσις, καμμία διαιοπραγία, ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ὁ φόνος τῶν Ἐφτάμπουλων εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐχῆ γίνεαι τὴν ἐποχὴ αὐτῆ. Γιατί οἱ Τούρκοι εἶχαν γίνεαι πιὸ δυνατοί, καὶ εἶχαν στερεωθῆ παντοῦ.

Ἐποσημειώσεις:

1. Π. Ἀραβαντινός. Χρονογραφία Ἡπείρου. τ. Α'. σελ. 145 σημ. 1 «Ὁ Ἰσαῆμ οὗτος ὑπῆρξεν Ἀλβανὸς ἀρνησιχριστός. γέννημα τῆς ἐν τῇ Ἡπαίρῳ κώμης τοῦ Διασκοβίτικου. Οὗτος μετ' ἄλλων ὁμοειδῶν Ἀλβανῶν, τοποθετημένος ὡν εἰς Ὀστροβόν, ὅτε ὁ Στρατάρχης Χατζῆ—Βρενόζης ἐμελλε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἡπείρον, οὐ μόνον ὑπετάγη ἀμαχητί, ἀλλὰ καὶ Τούρκος γενόμενος ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ Τουρκικὴν στρατιάν καὶ ἐπῆλθε καὶ καθυπέταξεν εἰς τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν τὴν Πατρίδα του καὶ τὰ περίξ. Ἐκεῖθεν δὲ συνεχῶς ἐφορμῶν, ὑπέταττεν ἀλληλοδιαδόχως τὰς περίξ χώρας καὶ κώμας...» Βλ. ὁμοίως Δαμπρίδη Παγωνιακί, σελ. 30—32.

2. Χρονικὸν Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου. Μουστοξύδου Α' Ἐκδοσις. Ἑλληνομνημῶν τ. Α'. φυλ. 8 σελ. 497 καὶ φυλ. 9 σελ. 518. Οἱ σελίδες ποὺ ἀναφέρονται στὸ Χρονικόν, εἶναι τῆς Ἐφημερίδος «Ἀθηνᾶ», Ναύπλιον 1831 ὑπὸ Διαιρέτης. Τὸ χρονικὸν αὐτὸ ποὺ δουρικὰ ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Ἀραβαντινός, ἔχομε ὑπ' ὄψει στὴν ἐκθεσιν τῶν γεγονότων.

3. Ὅπου σημ. 1, σελ. 145.

4. Βλ. σημ. 2, σελ. 87.

5. Τὸ Χρονικὸν καὶ ὁ Ἀραβ. ποὺ τὸ ἀκολουθεῖ (Χρονογρ. Ἡπ. Α', σελ. 148) ἀναφέρουν ὅτι ὁ Θωμᾶς σκοτώθηκε ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακας του. Ὁ Χαλκοκονδύλης ὅμως (Ἀραβ. Χρονογρ. Ἡπ. Α'. σελ. 149) θεωρεῖ μᾶλλον τὸν Ἰζάουλον φονεὰ τοῦ Θωμᾶ.

6. Ὁ Ἀραβ. (Χρ. Ἡπ. σ. 152) ἐσφαλμένα γράφει πῶς ὁ Ἰζάουλος πῆγε στὸν Βαγιαζῆτ. Γιατί ὁ τελευταῖος ἐγίνε Σουλτάνος στὰ 1389. Στὰ 1386 ποὺ πῆγε ὁ Ἰζ. στὴ Θεσσαλονικὴ Σουλτάνος ἦταν ὁ Μουράτ ὁ Α'. (1359—1389).

7. Δανθασμένη ἀναφέρει καὶ τὴν Χρονολογία μεταβάσεως τοῦ Ἰζ. στὴν Θεσσαλονικὴν ὁ Ἀραβ. Διότι τὸ Χρονικὸν γράφει «Τῷ αὐτῷ ἔτει...» δηλ. 1386. Ἐνῶ ὁ Ἀραβ. ἀναφέρει τὸ 1387. Τὸ σωστὸ εἶναι, πῶς ὁ Ἰζ. τὴν πρώτην φορὰ πῆγε στὸν Μουράτ τὸν Α'. στὰ 1386, καὶ τὴν δευτέρα στὸν Βαγιαζῆτ τὸν Α'. τὸν Γκιλντιρίμ, στὰ 1389.

8. Ὁ Βρενόζης εἶναι πιθανόν νὰ ἀνήκῃ σὲ κλάδον τῆς παλαιᾶς Βυζαντινῆς οἰκογενείας τῶν Βραναδῶν, ποὺ ἐξισλαμίστηκαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. (Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, 1928 σ. 259) Τὴν ἰδιότητα ἔχει καὶ ὁ ἀγμ. Σαλαμῆγας (Βλ. περιοδ.).

κόν «Ήπειρωτικά Γράμματα» 1944, τεύχος 9 - 10 σ. 315).

9. Τὴν ἐκδοχὴν περὶ πρώτης ἐγκαταστάσεως Τούρκων στὴν περιοχὴν τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων κατὰ τὴν πρώτην ὑποτέλειά του, ἐπὶ Δεσπότου δηλ. Ἡσαΐ Μπουοντελμόντε (Ἰζάουλου) στὰ 1389, καὶ τὴν ἀμεσην ἀπὸ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ἐξάρτησιν τοῦ χρόνου τῆς ἰδρύσεως: τοῦ Τεκέ Γαζῆ—Βρενόςζη, τοῦ Τουρκοπάλουκου, τοῦ Τζαμιού Μπαϊρακλί, καὶ τοῦ Μνημείου «Ἐφτάμπουλες», ἀνέπτυξε γιὰ πρώτην φορά συνθετικὰ ὁ Δὴμ. Σαλαμάγκας, ἀρχικὰ μὲν στὸ περιοδικὸ «Ήπειρ. Γράμματα» 1944 σελ. 314 καὶ ἐπ. Ἐπειτα 1) σὲ σειρὰ σημειωμάτων μὲ γενικὸν τίτλον «Τὸ Νησί», δημοσιευμένων ἐν τῇ ἐφ. τῶν Γιαννίνων «Ἐθν. Ἀγών» φυλ. 9—26 Γενάρη 1952. 2) Σὲ σημειώματα ἐν τῇ ἐφ. τῶν Γιαννίνων «Κήρυξ» τῆς 9 καὶ 12 Φεβρ. καὶ 19 Ἀπριλ. 1952, καὶ 3) στὸ ἀρθρον του «Γαζῆ Ἐβρενός, ὁ πρῶτος ἐπικυρίαρχος τῶν Γιαννίνων» στὸ περ. «Ήπειρ. Ἐστία» τεύχ. Φεβρ. 1953 σ. 163. Στὴν παροῦσα μελέτη ἔχω ὑπ' ὄψει μου μόνον τὰ πρὸ πάντων δημοσιεύματα τῶν «Ήπειρωτ. Γραμμάτων» καὶ «Ήπειρωτικῆς Ἐστίας». Μεταγενέστερα σχετικὰ δημοσιεύματα τοῦ Δ. Σαλαμάγκα δὲς στὸ Περιοδικὸ «Ήπειρ. Ἐστία»: 1. «Ἀπὸ τὰ Ἱστορικὰ τῶν Γιαννίνων». (Ἡ ἐνθύμησις τοῦ 1597), 1953 σελ. 1141 καὶ 1260. 2. «Ἡ ἐνθύμησις τοῦ 1584». 1954, σελ. 348, 453, 588 καὶ 685. 3. «Ἡ ἐνθύμησις τοῦ 1630». 1954, σελ. 784, 959, 1056 καὶ 1157.

10. «Ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς ἀλλοθρήσκους ἀπὸ τὸν Ἀδρανός—Βῆη, ἐπὶ Σουλτάνου Μεχμέτ». Χρ. Σούλη. Ταξιδι. Τούρκου περιηγητοῦ ἐν τῇ Ἠπειρῷ Περ. «Ήπειρ. Γραμμ.», τεύχ. 6 σ. 197.

Κάμει λάθος ὁ Ἐβλιὰ Τσελεπὴ ἀναφέροντας· διὸ ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Μεχμέτ κατέλαβεν ὁ Βρενός τὸ κάστρο. Ὁ Μεχμέτ τότε (1390) ἦταν μόλις 11 ἐτῶν, καὶ διαδέχθηκε τὸν Βαγιαζήτ στὰ 1403. Στὴν δευτέρα κατάκτησιν τοῦ Σινάν—πασᾶ, δὲν ζῶσε (1379—1421).

11. Χρ. Σούλης, 8που σημ. 10, σελ. 247, γράφει: «Κατὰ περιεργον τρόπον, μνημονεῦνται τζαμιά, κτισματα τοῦ Βαγιαζήτ, στὰ Γιάννινα, ἐν τῇ Παραμυθιά, στὸ Ἀργυρόκαστρο, καὶ ἐν τῇ Κόνιτσα», (παραλείπει τὴν Ἄρτα, τὴν ὁποία ἀναφέρει ἐν τῇ σελ. 165). Φυσικὸν εἶναι νὰ θεωρῆ τὴν ὑπαρξιν τζαμιῶν, κτισμάτων τοῦ Βαγιαζήτ, ὡς παράξενη, ἐφόσον τοῦ διαφεύγει ἡ πρώτη κατάκτησις τοῦ Γιαννιώτικου κάστρου ἀπὸ τὸν Βρενός.

12. Γ. Κρέμου. Γεν. Ἱστορία τ. Β', σ. 681.

13. Ὁ Δὴμ. Σαλαμάγκας (Ἠπ. Γράμματα, 8που πρὸ πάντων, σελ. 316) γράφει: «...Ὅλα αὐτὰ εἶναι σύμφωνα καὶ μὲ τὴν παραδόσειν ποὺ σωζόταν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν Τουρκογιαννιωτῶν, ὅπως γι' αὐτὴς εἶχα πληροφωρηθῆ ἀπὸ πολλοὺς κί' ἀπὸ τὸν Σοφ. Μουφτιῆ Ἰωαννίνων Φουὰτ Μουσταφά».

«Σύμφωνα μὲ τὴν παραδόσειν αὐτῆς, τὰ Γιάννινα εἶχαν παρθῆ διὰ δύο φορὰς ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τὴν πρώτην φορά ἦρθαν καὶ ἔκαμαν κατοχὴν ἐφ' ἄξιμα τοῦχοι, ποὺ ἀργότερα τοὺς ἀκότωσαν οἱ Χριστιανοὶ τοῦ Κάστρου, αὐτοὶ ἦσαν θαμμένοι σὲ πάλιν γνωστὸ παλιότερον ἀρθογάγιον καὶ περιφρα-

κτο ὁμαδικὸ τάφο, γνωστὸ τότε μὲ τὸ ὄνομα «Φτάμπλις». Κατὰ τὴν ἴδιαν παράδοσιν οἱ πρῶτοι Τούρκοι Διοικητὲς τῶν Γιαννίνων, ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Βρενός—πασᾶ».

14. Ἀραβαντινοῦ Χρ. Ἠπειρ. Α'. σ. 166.

15. Ὁμοίως, ἐνθα ἀνωτέρω.

16. Γ. Κρέμου.—Πολυζωίδου Γ. Ἱστορία Β', σ. 680.

17. Ἡ σύνταξις τοῦ χρονικοῦ δὲν φαίνεται καὶ τόσο πολὺ ὁμαλή: «...Τοῦ γάμου ἐκτελεσθέντος...καὶ...κατέβη ὁ Βρανέζης καὶ Ἰαξῆς...» Μήπως ἐπειτα ἀπὸ τὸ «καὶ» ὑπῆρχε ἡ πρότασις «σφάζαντες γὰρ τοὺς Ἰσραηλίτας», καὶ μετατοπίσθηκε γιὰ λόγους σκοπιμότητος ἀπὸ κανέναν ἀντιγραφέα τοῦ Χρονικοῦ, γιὰ νὰ μὴ ὑπάρχη γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς καμμία ἐνοχοποιητικὴ ἀνάμνησις; Μήπως, τολμῶ νὰ προτείνω μὲ κάθε ἐπιφύλαξιν, τὸ Χρονικὸ εἶχε διατυπωθῆ ἔτσι: «Τοῦ γάμου ἐκτελεσθέντος μηνὶ Ἰανουαρίου... καὶ (σφάζαντες γὰρ τοὺς Ἰσραηλίτας)... κατέβη ὁ Βρανέζης καὶ Ἰαξῆς... καὶ πόλεμον ἐκεῖνος συνεκρούσατο... (οἱ Χριστιανοὶ) καταδίωξαν ὀπίσω αὐτῶν ἐπὶ τὴν Φανερωμένην...» Οἱ ἀρμόδιοι ἄρ μελετήσουν καὶ τὴν ἀποφιν αὐτῆν. Ἄν συμβαίη κάτι τέτοιον τότε ἔχομε καὶ γραπτὴ μαρτυρία τοῦ φόνου τῶν Ἐφτάμπουλων.

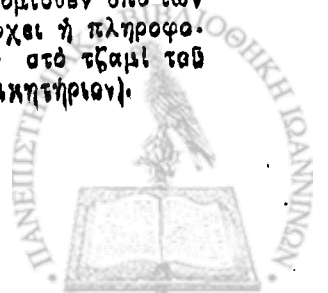
18. Γ. Βλαχλεῖδης. Ἐφτάμπ(ου)λες. «Ήπειρ. Χρον». 1929 σ. 255. «Παραπλευρῶς τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς προεβίβη τοῦ πρὸς Α. τοῖχου τοῦ κήπου ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Ζωσιμαδῶν παλαιὸν περιτείχιον διαγράφων ἐλαφρὰν καμπύλην, καὶ περικλείον γῆπεδον περίπου 12 μ. μήκους καὶ 3 πλάτους ὑπερκείμενον δὲ τοῦ ἐδάφους κατὰ 1 μ. Ἐφερε κατὰ μέτωπον δύο μικρὰ παράθυρα εἰς ἀπόστασιν 5 μ. περίπου ἀπ' ἀλλήλων μετὰ σταυροειδῶν κιγκλίδων.

Χριστιανοὶ καὶ Τούρκοι ἐβεβαίουν ἐκ παραδόσεως διὸ εἰς τὸν περικλειστον αὐτὸν χώρον εἶχαν ταφῆαι ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτητῶν ἀρπαγίται ἐπτά Χριστιανὰ παρθένου μετὰ τῶν συζύγων αὐτῶν».

Τὰ ἴδια περίπου ὑποστηρίζει καὶ ὁ Λαμπρίδης (Ἠπ. Μελετήματα τ. Α', σ. 22) «... καὶ ὀλίγοι Ὀθωμανικοὶ τάφοι παρὰ τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν, καὶ ὡς ἱεροὶ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν θεωρούμενοι ὡς κρύπτοντες ὀθωμανοὺς ἐκ τῶν πρώτων ἐν Ἰωαννίνοις ἀποκαταστάτων».

Διὰ τὴν ἀρπαγὴν τῶν παρθένων γράφει (8που ἀνωτέρω ὑποσ. 2): «Ἐπειδὴ δὲ τότε τὰς παρθένους ἐκείνας...ἔδουρον εἰς ἑαυτοὺς διὰ τόξου, μένει διὸ καὶ νῦν συνήθεια παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς τῶν Ἰωαννίνων, ἵνα ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ γαμβροῦ ἢ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ σύρῃ ὡσαύτως διὰ τόξου ἐκείνην τῆς ἐποχῆς βήματά τινα τὴν νύμφην ἀπερχομένην ἐκ τοῦ πατρικοῦ εἰς τὸν τοῦ συζύγου τῆς οἴκον...»

Τὸ τόξον τοῦτο (γράφει ὁ Γ. Βλαχλεῖδης, 8που ἀνωτέρω σ. 258) «...ἦτο μεσαιωνικόν, καὶ ἐσώζετο μέχρις ἐσχάτων, συναποκομισθὲν ὑπὸ τῶν ἀνταλλαγέντων Τούρκων...» Ἐπάρχει ἡ πληροφωρία ὅτι τὸ τόξον αὐτὸ, βρισκόταν στὸ τζαμί τοῦ Ἀναματζάχ (Νέο ἀτελειώτων Διοικητηρίων).

19. Χρ. Χρηστοβασιλή, «Από τα Χρόνια της σκλαβιάς», σ. 119.

20. Τόν φόνον των Εφτάμπουλων δέν αναφέρει καμμία ιστορική πηγή. Τοῦτο εἶναι φυσικό. Γιατί ἡ ἀναγραφή ἀπό τόν Ἀραβαντινό (πού γιά λόγους σκοπιμότητος στιγματίζει καί τήν ἐπανάστασιν τοῦ Γρίβα (1854), καί λιβανίζει τόν Ἀγγλον πρόξενον στήν ἀρχή τῆς Χρονογραφίας του, ἀφού ἄλλωστε τότε ὑπηρετοῦσε στό προξενεῖο του), ἀπό τόν Λαμπρίδην ἢ ἀπό ἄλλους πού ἔγραφαν τότε, μιᾶς τέτοιας πληροφορίας, πού θά ἐρέθηκε τοῖς παρά πολὺ ἐρεθισμένους Τούρκους (κρέμασμα Ἀλ—Γιῶργη), ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνον.

21. Τό 1428 βρήκαν καταφύγιον στά Γιάννινα τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, παιδιοῦ τοῦ Βρενός, πού εἶχε κατατροπωθῆ στήν Β. Ἡπειρο ἀπό τόν Ἀρειανήτη Κορνητιό. Στά 1429 ὁ στρατηγός Τουραχάν πασᾶς περνάει μέ βαρῆ χειμῶνα τόν Ζυγό τοῦ Μετσόβου καί αἰφνιδιάζει τόν Ἀλθανό Δέπα πού πολιτοκοῦσε τό Ἀργυρόκαστρο. Τότε, λέγεται, ἔχτισε καί τήν Μονήν τῆς Ντουραχάνης, γιατί χωρὶς νά ξέρη πέρασε μέ τόν στρατό του ἀπό τήν παγωμένη λίμνη, χωρὶς νά πάθῃ τίποτε. (Ἀραβ. Χρον. Ἡπ. Α'. σ. 162, ὑπ.2).

22. Ἀραβ. Χρον. Ἡπ. Α'. σ. 163, ἀναφέρειται ὅτι ὁ Κάρολος ἀπέθανε τόν Ἰούνιον τοῦ 1430. Τοῦτο δέν εἶναι σωστό γιατί τότε τὰ Γιάννινα ἦταν πολιτοκρημένα ἀπό τοὺς Τούρκους. Πιὸ σωστή φαίνεται ἡ πληροφορία τοῦ μαπαρρηγοπούλου (Ἰστ. Ἐλ. Ἐθνους Ε'. σ. 330—331) κατὰ τὴν ὁποία ὁ Κάρολος ἀπέθανε τό 1429. Τοῦτο φαίνεται καθαρά στήν σημ. 24.

23. Κατὰ τόν Φουρλίην (Νικόπολις—Πρέβεζα, Ἡπ. Χρον. 1929 σ. 27) χρόνος ἁλώσεως 29 Μαρτίου 1430 Ἐνῶ κατὰ τόν Κ. Μέρτζιον (Ἡπ. Χρ. 1938 σημ. 16, σ. 120.) ὁ Ἀπρίλιος τοῦ 1430. Μήπως τοῦτο ἔχει αἰτία τὴν διαφορὰν τοῦ ἡμερολογίου;

24. Κ. Δ. Μέρτζιον. Ἡ ἁλώσις τῶν Ἰωαννίνων. Ἡπ. Χρον. 1938, σ. 117. (Ἐγγραφο τῆς Ἐνετικῆς Γερουσίας), σ. 1430 Ἰουνίου 17... εἰδοποιήθημεν ὅτι οἱ Τούρκοι ἐπήγαν πολὺ ἰσχυροὶ (POSSENTI), εἰς τὰ Γιάννινα, ἵνα καθυποτάξουν ἐκεῖνον τὸν τόπον καί τοὺς ἄλλους τόπους τοῦ Δεσπότη Καρόλου, κατόπιν αἰτήσεως καί προτροπῆς τοῦ Ἡρακλέους θετοῦ υἱοῦ τοῦ ἄλλου Δεσπότη (Καρόλου Α'), καί ὅτι οἱ εἰρημένοι Τούρκοι εἶχαν κατευθυνθῆ ἐπιπλοὶ πρὸς τὴν Ἀγίαν Μαύραν καί εἶχον ἀνέλθει ἐπὶ τῆς νήσου Δευκάδος καί εἶχον προξενήσει μεγίστην ζημίαν, ἀγματούσαντες φυγάς καί ἄλλα πράγματα λεηλατήσαντες καί ὅτι μεγάλη ἀμφιβολία ὑπάρχει διὰ τοὺς τόπους ἐκεῖνου τοῦ Δεσπότη...»

25. Γ. Βαλέτα, Ἀνθολογία Δημ. Πεζογραφίας Α', σ. 8. καί 9.

26. Ἰ. Λαμπρίδης. Ἡπ. Μελ. Α'. σ. 41 «Ἐκ τῶν προνομίων δι' ὧν ἐπροικοδοτήθησαν οἱ Ἰωαννῖται καί ὁ Μητροπολίτης αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τούτου, γνωστὸν ἦμῖν ἐγένοντο τὰ ἑξῆς Ὁ Μητροπολίτης ἐδικαιοῦτο πάσας τὰς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης ἀπολαύς καί ἐπιχορηγήσεις νά καρπῶται, νά εἰσάξῃ δὲ πάσας τὰς

μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἀναφουρένας πνευματικὰς διαφορὰς μετὰ τῶν ἐγκριτοτέρων τῆς πόλεως ἐπὶ τῇ θάσει διατηρώσεων καί ἐθίμων. Οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Φρουρίου ἀπηλλάσσοντο τοῦ παιδομαζώματος καί ἐδικαιοῦντο 1) νά κατοικῶσι διὰ παντός ἐν αὐτῷ, σεβόμενοι καί τιμῶντες τὰ καθεστώτα, ἐπίβουλοι δὲ καί ἀπειθεῖς τῇ βασιλείᾳ μὴ δεικνύμενοι, 2) νά νέμωται τὴν ἐπικαρπῖαν τῶν κτημάτων αὐτῶν ἀντὶ ἐλαχίστου φόρου, 3) νά διατηρῶσι τὰ τιμάρια αὐτῶν διαδοχικῶς, παρέχοντες ἐν ἀνάγκῃ τοῖς βραχίονας αὐτῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους 4) νά ἀσκῶσι τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν τελετὰς ἐλευθέρως, ἔχοντες καί κώδωνας ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, 5) νά καλλιεργῶσι τὰ γράμματα, 6) νά ὀλογοφῶσι, 7) νά ἐκλέγωσιν αὐτοὶ τοὺς δικαστὰς αὐτῶν ἐκ τῶν συνετετέρων καί μᾶλλον ἀπροσωπολήπτων ἀρχόντων, 8) νά εἰσπράττωσι τὰς δημοσίας προσόδους καί παραδίδωσιν αὐτὰς εἰς τὸν ἐν Ἰωαννίνοις ἐπίτροπον τῆς Κυβερνήσεως, 9) νά φρουρῶσι κατὰ σειράν τὸ φρούριον ὅπως καί οἱ τῶν λοιπῶν τῆς Ἡπείρου ὀχυρῶν πόλεων, καί νά πυροβολῶσι αὐτοὶ μόνοι ἐν ὀρισμένοις καιροῖς, καί 10) νά φορῶσι προσώπιδας κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀπόκρειων.

27. Ὁ Χρ. Χρηστοβασιλῆς (Διηγήματα τῆς Στάνης σ. 92) δέν παραδέχεται τὴν παράδοσιν αὐτῆν ἴσως ἀπὸ ἐθνικὴν υπερηφάνεια. Ἡ Γιαννιώτικη παράδοσις ὅμως εἶναι ρητῆ, καί λέγει: ἐτά κλειδιά τ' κάστρ' τὰ παράδοκαν ο' Τούρκος στή Προσκύνη... Ἡ θείσις ἄλλωστε τοῦ ἀγένης αὐτοῦ, ὅπου σήμερα τὸ νέο Φύσιαστρεῖον, ἀπὸ τὸν ὅποιον περνοῦσε τότε ὁ μοναδικὸς δρόμος ἐπικοινωνίας τοῦ κάστρου μετὰ τὴν Βόρειο περιοχὴ, ἂν ἔχι μετ' ὀλίγη τὴν Ἡπειρο, ἐξ αἰτίας τῆς ἐκτάσεως τῆς λίμνης, ἡ ὁποία σκέπαζε ὅλες τίς γύρω ἐκτασεις, ἐνισχύει τὴν Γιαννιώτικη αὐτὴ παράδοσιν.

28. Ἰ. Λαμπρίδης. Ἡπ. Μελ. Α'. σ. 41.

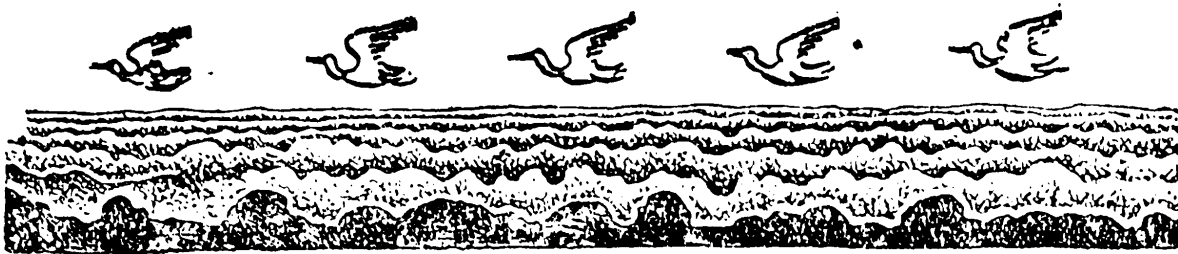
Ἡ ὄνομασία Τουρκοπαλούκο δέν ἀποκλείεται νά δόθηκε ἔχι ἀπὸ τοὺς πασάλους τῆς μάντρας τοῦ στρατοπέδου, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον μετ' ἐπαλοῦκωμα τῶν ἐφτάμπουλων, πού ἴσως ἐπέβυλλαν ἀπὸ ἄγρια ἐκδίχησιν καί μίσος στοὺς ἄρπαγας, οἱ Γιαννιώτες. Ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ἔπρεπε νά ὀνομαστῆ «Τουρκοπαλούκωμα» δέν ἀποκλείει τὴν πρώτην ἀποψίν. Τὴν ἐνισχύει δὲ καί τοῦτο: ἀπέφυγαν οἱ Γιαννιώτες νά χρησιμοποιοῦν τὸ τοπωνύμιον τοῦτο, καί χρησιμοποιοῦσαν «τοῦ Δουτροῦ» ἢ ἐστὶ Δουτρός.

29. Γωνιά ὀδῶν Βενιζέλου (πρ. Ἀνεξαρτησίας) καί Δ. Βύρωνος, ὅπου ἡ σειρὰ τῶν καταστημάτων Μαρνέλη, Καππὰ κλπ.

30. Ἡ βρύση τοῦ παζαριοῦ βρισκόταν ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Μπαϊρακλί Τζαμί, στό σκαυροδρόμι. Τὴν ἐσκίαζε ἕνας μεγάλος πλάτανος, πού κόπηκε τό 1954.

Ἡ στέγη τῆς στηριζόταν ἐπὶ τέσσαρες κολόνες, καί ἔχει κατασκευασθῆ περὶ τό 1879. Ἀπὸ 4 κολόνες, οἱ δύο βρέθησαν κατὰ τὴν ἐκκατῆ τῶν θεμελίων τοῦ σαραγιῶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στό κάστρο, καί ἀνήκαν ἴσως ἐπὶ Ναόν τοῦ Παντοκράτορος (Μητρόπολις). Μὲ δύο ἄλλες, ἐστίσαν τὸν κεντρικὸν ὀγκῶ. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὴν πυρπόλη-

ΣΠΥΡ. ΣΤΟΥΠΗ, Βησσανιώτου

ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΟΝΗΣΙ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ... ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ

Ἡ φήμη τῆς φυσικῆς ὁμορφιάς τοῦ Ποντικονησιοῦ τῆς Κερκύρας, ἔχει ξεπεράσει τὰ ἑλληνικὰ σύνορα πρὸ πολλοῦ, καὶ ὅπως εἶναι γνωστὸν, ὁ Τουρισμὸς συχνότατα τὸ προβάλλει σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἑλληνικὰ τοπεῖα στὶς διάφορες διαφημίσεις του. Ἀκόμα καὶ γραμματόσημα ἐξεδόθησαν μὲ τὴν εἰκόνα του. Σὲ λίγους ὅμως εἶναι γνωστὸν, ὅτι τὸ διεθνοῦς φήμης αὐτὸ κερκυραϊκὸ τοπεῖο μὲ τὴ γύρω του περιοχὴ εἶναι ἀξιοποιημένο ἀπὸ ἠπειρωτικὰ χέρια, καὶ ὅτι τριακόσια χρόνια τώρα μέχρι καὶ σήμερα, εἶναι ἠπειρωτικὴ περιουσία (1).

Τὸ Ποντικονῆσι, μὲ τὸ ἀπαραίτητο ὅπως

σιν τοῦ παλατιοῦ (1869), διοικητηρίου τότε, οἱ δύο χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν στήριξιν τῆς στέγης τῆς θύσης τοῦ παζαριοῦ. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ αὐτῆς, χρησιμοποιήθηκαν πολὺ ἀργότερα στὸ προστύλιον τοῦ παραλιακοῦ καφενεῖου «Κυρὰ Φροσούνη». Ὁ ἓνας βρῖσκεται ἀκόμα ἐκεῖ.

31. Βρῖσκεται στὴν ὁδὸ Κάνιγγος, ἀριστερὰ καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Φαρμακεμπορεῖον Ἀδελφῶν Καζαντζή.

32. Ἄγνωστον πότε ἐγίνε πάλι τζαμί ὁ ναὸς τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Γιὰ τοὺς ἄλλους γνωρίζομε ὅτι: Ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς μετεβλήθη σὲ Τζαμί, Ἀναματζάχ, (Θέσις νέου ἡμιτελοῦς δυστυχῶς ἀκόμη ἀπὸ τὸ 1935 περίπου, Διοικητηρίου) στὰ 1584. Ἐκεῖ σωζόταν μέχρι τὸ 1926—30 πλούσιοι Τουρκικοὶ τάφοι. Τὸ 1597 ἐγίνε τζαμί ἡ Μητρόπολις τοῦ κάστρου. (Ναὸς Παντοκράτορος, ἔπειτα ἀνάκτορον Ἀλῆ—πασᾶ, καὶ μέχρι τὸ 1940 Στρατ. Νοσοκομεῖον). Τὸ 1618 ἐγίνε στὸν Ναὸν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τὸ τζαμί τοῦ Ἀσλάν—πασᾶ, (τώρα Δημ. Μουσεῖον). Τέλος τὸ 1680, καταστράφηκε καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Δουτροῦ (Ἀγορᾶς). (Βλ. ὅσμ. Ἡπ. Χρ. 1929 σ. 11—15).

33. Ἴσως νὰ πρόκειται γιὰ τὸ ἐξαφανισθὲν χωριὸν Πράτοκας, τὸ ὅποιον ἀναφέρεται εἰς τὸ Χρυσόβουλον τοῦ Ἀνδρονίκου (Φεβρουάριος 1819),

φαίνεται καὶ στὶς διάφορες εἰκόνες συμπλήρωμά του, Παναγία τῆ Βλαχέραινα, πού θύμισε στὸ Γερμανὸ ποιητὴ καὶ ἱστοριογράφου Γρηγορόβιο (2) τὸ μῦθο πού ἀναφέρεται στὴν Ἥρῶ καὶ στὸ Λέανδρο, πού εἶναι ἀπέναντί του σχεδὸν καὶ σ' ἀπόσταση 300 μέτρων περίπου, ἀπ' ὅ,τι εἶναι γνωστὸν, ἦσαν ξεροὶ καὶ ἔρημοι βράχοι κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1600, ἴσως καὶ ἀκόμα παλαιότερα διὰ λόγους ἀσφαλείας. Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Κερκύρας δέ, τοῦ συμπατριώτου μας Σπ. Παπαγεωργίου (1920), προκύπτει μόνον ὅτι, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα τόσο ὁ ἐκεῖ ναῖσκος ὅσον καὶ τὸ νησάκι, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μετόχα τῆς Υ. Θ. Φανερωμένης τῶν Στερεωτῶν (Παναγία τῶν Ἐξῶνων), καὶ ἡ Βλαχέραινα ὅτι εἶναι πολὺ παλὰ μονὴ πού ὑπῆρχε τὸ 1686, καὶ τίποτε σχεδὸν ἄλλο οὐσιῶδες.

Σὲ μιὰ σχετικὴ ἔρευνά μας ὅμως στὰ περισωθέντα ἀρχεῖα τῆς ἠπειρωτικῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, συγκεντρώσαμε μερικὰ ἀναμφισβήτητα στοιχεῖα πού συμπληρώνουν τὰ σχετικὰ κενὰ τῆς Κερκυραϊκῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ἔτσι σύμφωνα μ' αὐτὰ, δύο ἠπειρωταὶ καλόγηροι ἦσαν ἐκεῖνοι πού ἀξιοποίησαν τόσο τοὺς βράχους τοῦ Ποντικονησιοῦ ὅσον καὶ τοὺς σκοπέλους τῆς Βλαχέραινας, καὶ ὠνομάζοντο Νικόδημος Κολυτζᾶς ὁ ἓνος καὶ Φιλάρετος ὁ Δελότης ὁ ἄλλος, ἴσως ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ του Δολὸ=Δολιώτης. Ὁ πρῶτος ἦταν ἰδιοκτήτης ἀπόλυτος τοῦ Ποντικονησιοῦ καὶ συνδιοκτῆτης μὲ τὸν Δελότη στὴ Βλαχέραινα, οἱ δύο δὲ αὐτοὶ μὲ τὴ συνδρομὴ προφανῶς καὶ ἄλλων εὐσεβῶν Χριστιανῶν ἔκτισαν

περί τὸ 1685 τοὺς ναῖσκους ποὺ σώζονται καὶ σήμερα. Καὶ μέχρι τὸ 1700 δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖ νερὸ καὶ κατὰ συνέπειαν οὔτε δένδρα, οὔτε δὲ καὶ ἄλλα οἰκήματα, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιο κελὶ ποὺ ἔμεναν οἱ καλόγηροι.

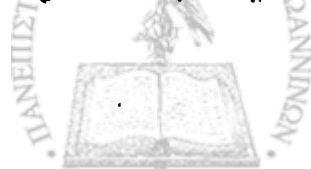
Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὸ ἔγγραφο τῆς διαθήκης τοῦ Κολυτζᾶ ποὺ συντάχθηκε τὴν 25—10—1700 «εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τιμίου Μιχέλη Τουρλινοῦ ντοτόρου (=συμβολαιογράφου) εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου Σπη' αιώτισσης καὶ Ἀγ. Βλασίου». Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐκεῖ ἔμενε μόνιμα μόνον ὁ Δελότης ποὺ ἐφρόντιζε καὶ γιὰ τὶς δύο ἐκκλησίες. Ἐνῶ ὁ Κολυτζᾶς, περιεργη ἀσκητικὴ μορφή ποὺ χρῆζει ἰδιαίτερης μελέτης γιὰ τὴ συμβολή του στὴν ἐνίσχυση τῆς ὀρθοδόξου πίστεως στὴν Κέρκυρα, εἶχε μεγαλύτερες φιλοδοξίες. Περιώδευε στὰ ἡπειρωτικὰ χωριά, συνέλεγε ἐράνους, καὶ περὶ τὸ 1690 ἔχτισε μὲ τοὺς ἐράνους αὐτοὺς ἄλλη μεγαλύτερη ἐκκλησία στὸ μέσον τῆς παλαιᾶς πόλεως Κερκύρας, ποὺ σώζεται καὶ σήμερα γνωστὴ ὡς Παναγία τῶν Ξένων. Γιὰ νὰ ἐξασφάλιση δὲ τὴν ἐπιβίωσή της σύμφωνα μὲ τὶς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς καὶ τὶς δικές του, συνέσκησε τὸ 1700 ἡπειρωτικὸ ἀδελφάτο ἀπὸ τοὺς Παυλογιάννην, Ρίζον, Μπόνταν, Κόλαν, Ἀσάνην, Τσουκαλᾶν, Χρήστου, Κόντην, Ραδομάνεσην κ. ἄ. στὸ ὁποῖον παρεχώρησε τὴν Παναγία τῶν Ξένων καὶ τὸ Ποντικονῆσι μὲ τὴν ἐκκλησίαν του προικισμένη μὲ σημαντικὴ κτηματικὴ περιουσία, ὡς μετόχι της.

Ἄλλ' ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἱερομόναχος Κολυτζᾶς κτίτωρ τοῦ ἐκεῖ ναΐσκου προκύπτει καθαρὰ καὶ ἀπὸ ἓνα πρακτικὸ τοῦ Ἀδελφάτου (12—10—1766) τῆς ἐκκλησίας. Μέσα σ' αὐτὸ οἱ ἐπίτροποι της, ἀφοῦ ζητοῦν τὴν ἔγκριση τῶν ἀδελφῶν σύμφωνα μὲ τὸν σχετικὸ ἐνετικὸ νόμο γιὰ νὰ κάμουν ὠρισμένες δαπάνες χάριν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν οἰκίσκων τοῦ Ποντικονησιοῦ προσθέτουν «διὰ νὰ ἐξακολουθήσωμεν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ κτήτορος τῆς παρούσης ἐκκλησίας (Παναγίας τῶν Ξένων) ὅπου ἐσύστησε καὶ ἐκείνην τὴν ἐκκλησίαν (Ποντικονησιοῦ)».

Ἐξ ἄλλου ὁ Κολυτζᾶς ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διαθήκη του, ἔκαμε καὶ ξεχωριστὴ δωρητήριον πράξη γιὰ τὸ Ποντικονῆσι ποὺ εἶναι περιληπτικὰ καταχωρημένη σὲ βιβλίον τῶν πε-

ριουσιακῶν στοιχείων τῆς ἐκκλησίας ὡς ἑξῆς: «Μὲ τὴ δονατζιὸν (=δωρεᾶ) τοῦ ποτὲ ἱερομόναχου Νικόδημου Κολυτζᾶ γενομένη εἰς τὰ ἄτη (=πράξεις) τοῦ σινιὸρ Νικολ. Κουβαρᾶ τὸ 1700 Ὀκτωβρίου 25, ἀφιερῶθη εἰς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν Υ. Θ. Φανερωμένη ἢ ἐκκλησία καὶ Νησόπουλο ὀνομαζόμενον Ποντικονῆσι κείμενον εἰς τὸ Ἀπέραμα ἀνταμὸς μὲ τὰ χωράφια του, περιβολάκι καὶ βρούσι κείμενα καὶ αὐτὰ εἰς τὸ Ἀπέραμα» (3).

Προκειμένου δὲ γιὰ τὴ Βλαχέραινα λέγει στὴ διαθήκη του «ἔχω ἑτέραν μίαν ἐκκλησίαν ὀνομαζομένην ἢ Θεοτόκος Βλαχέραινα, τὴν ὁποῖαν ἔχω εἰς τὴν ζωὴν μου καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἄλλου ἐνοῦ προσώπου. Διὰ τοῦτο ἐξεκαθαρίζω πὼς δὲν ἀγροικῶ νὰ εἶναι κομπρέντζε (=δὲν συμπεριλαμβάνεται) εἰς τὴν παροῦσαν συμφωνίαν μαθέ, ὅτι ἔχει ἐφημερεύσει καὶ ἐξουσιάσει καὶ ὁ παροισιολογιώτατος ἱερομ. Φιλάρετος ὁ Δελότης». Καὶ προχωρῶντας προσθέτει ὅτι, ἂν ὁ Δελότης ἀποβιώσῃ πρὶν ἀπ' αὐτὸν ἢ Βλαχέραινα ἀνήκει εἰς τὸν Κολυτζᾶν καὶ τότε νὰ περιέρχεται εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Ἀδελφάτου τῆς Παναγίας τῶν Ξένων, ἂν ὁ Δελότης δὲν ἔχει ἀντίρρηση. «Ἐὰν ὅμως ἤθελεν ἀλλάξει γνώμη καὶ νὰ τὴν ἀφίσει ἄλλουνοῦ (τὴν ἐκκλησία) νὰ ἡμπορῇ νὰ τὸ κάμη». Ὑποθέτομε δὲ ἀπὸ τὴν ἐν λόγω παράγραφο ὅτι πρόκειται περὶ προσωπικῆς συμφωνίας τῶν δύο καλογῆρων ποὺ κατὰ βᾶθος οἱ σχέσεις τούτους δὲν ἦσαν ἀγαθές καὶ μάλιστα ἀπὸ μέρους τοῦ Δελότη, ἴσως γιὰ τὸ τελευταῖο αὐτὸς ἦταν σὲ θέση ὑποτακτικοῦ ἐναντι τοῦ ἰδιοκτῆτη τῆς Παναγίας τῶν Ξένων καὶ τοῦ Ποντικονησιοῦ. Καὶ φαίνεται ὅτι ὁ Δελότης ποὺ ἐπέζησε ἀρκετὰ χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κολυτζᾶ καὶ ἐχρημάτισε κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ καὶ ἐφημέριος τῆς μεγάλης ἡπειρωτικῆς ἐκκλησίας (1715), ἀγνωστον γιὰ τοιοῦτος λόγους ἀλλάξε γνώμη καὶ παρεχώρησε τὴ Βλαχέραινα εἰς ἄλλους καὶ ὄχι στὴν Παναγία τῶν Ξένων. Ἴσως γιὰ τὸ εἶχε ἔλθει σὲ προστριβές μὲ τοὺς κυβερνήτας της, ἴσως καὶ γιὰ οἰκονομικοὺς λόγους στὰ γηρατειά του. Ἔτσι τὸ 1798 διανκατελήφθη ἢ Κέρκυρα ἀπὸ τοὺς δημοκρατικοὺς Γάλλους τὴ βρισκομένῃ ἰδιοκτησία τῆς οἰκογενείας Χαλκιοπούλου, Ἄλλως θὰ ἔπρεπε καὶ ἡ Βλαχέραινα

ραϊνα νὰ ἀκολουθοῦσε τὴν τύχη τοῦ Ποντικονησιοῦ καὶ νὰ ἦτο ἡπειρωτικὴ περιουσία κι αὐτή.

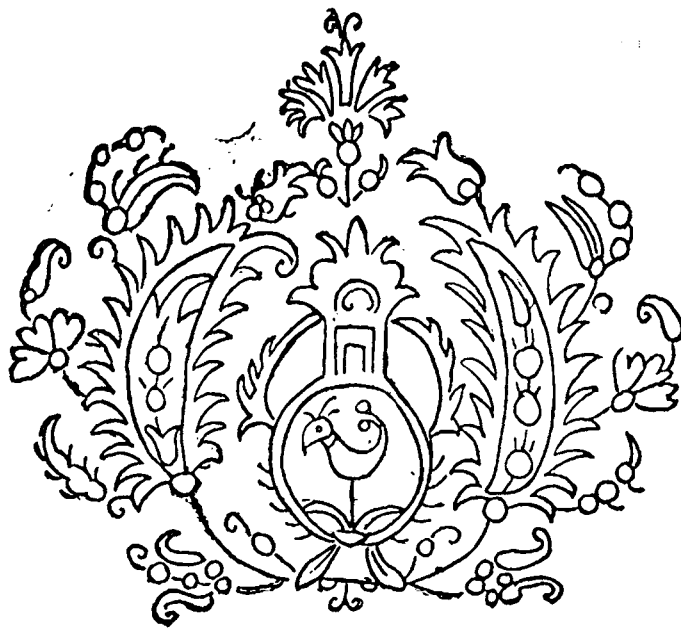
Ἄπο τὰ ἀνωτέρω ἀποδεικνύεται ἀναμφισβήτητα ὅτι τόσο τὸ Ποντικονῆσι ὅσον καὶ ἡ Βλαχέραινα ἀξιοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἡπειρώτας καλογήρους Κολυτζᾶν καὶ Δελότην, καὶ ὅτι χάρις σ' αὐτοὺς μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου οἱ ἄλλοτε ἔρημοι καὶ ξεροὶ αὐτοὶ βράχοι ἔγιναν τὰ σημερινὰ στολίδια τῆς Κερκύρας. Στολίδια τὰ ὁποῖα μαζὶ μὲ χιλιάδας ἄλλων ἐπισκεπτῶν, δὲν παρέλειψαν νὰ τὰ ἐπισκεφθοῦν κατὰ καιροὺς, καὶ αὐτοκράτορες, βασιλεῖς, πρίγκηπες, δοῦκες, κλπ. ὅπως μαρτυροῦν καὶ μερικὲς ἐπιγραφές στὰ ἐξωτερικὰ τείχη τοῦ ναῖσκου τοῦ Ποντικονησιοῦ.

Ἑποσημειώσεις:

1. Ἐφημερὶς Κερκυρ. Νέα, φύλ. 334—336. Ποντικονῆσι—Βλαχέραινα. Σπ. Στούπη.

2. Εἰδύλλιον Ἰονίου. 1896.—Ἄπο τὸ γεγονός ὅτι στὴν ἐποχὴ του, στὸ Ποντικονῆσι ζοῦσαν καλόγηροι καὶ στὴ Βλαχέραινα καλογρηές καὶ ὅτι ἡ ρωμαντικὴ φύσις εὐνοοῦσε κατὰ τὴν ποιητικὴν του φαντασίαν τὴν ἐπανάληψιν τοῦ μύθου!

3. Ἀέραμα, τὸ γνωστὸν σήμερον ὡς Πέραμα. Ἡ ἀπέναντι τοῦ Ποντικονησιοῦ τῆς Βλαχέραινας καὶ Κανονιοῦ παραλιακὴ ἔκτασις ποὺ ὑπῆρχε καὶ τὸ μεγαλειότερον μέρος τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ποντικονησιοῦ, ἡ ὁποία πανηγυρίζει τὴν 6ην Αὐγούστου ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Πανήγυρις γνωστὴ ἐν Κερκύρᾳ ὡς Παντοκρατορέλι=μικρὸς Παντοκράτορας, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν Παντοκράτορα ποὺ βρῖσκεται στὴν κορυφὴν τοῦ ὀμωνύμου βουνοῦ, τοῦ ὑψηλοτέρου τῆς Κερκύρας.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Θεολόγου Καθηγητοῦ

ΤΑ ΚΑΘΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

ΕΝΑ ΕΓΓΡΑΦΟ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΤΑ 1860

Καὶ στὰ Βυζαντινὰ χρόνια καὶ στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μέχρι σήμερα ἐν μέρει τὰ καθίσματα στοὺς ναοὺς ἦσαν ὀρισμένα γιὰ τοὺς τιτλούχους τῆς Ἐκκλησίας, κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς, γιὰ τοὺς ἄρχοντας τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας, γιὰ τοὺς προεστοὺς, τοὺς δημογέροντας, τοὺς κουτζιαμπάσηδες. Ἀλλὰ καὶ λόγοι ὄχι μόνον τιμῆς, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικῆς ἀνάγκης ἔκαμαν, τὴν Ἐκκλησίαν νὰ

παραχωρῆ καθίσμα ὀρισμένον μὲ μιὰ βοήθεια πρὸς αὐτήν.

Δημοσιεύουμε ἓνα ἐγγράφο τέτοιο γιὰ καθίσμα στὸ Ναὸ τοῦ Ἀρχιμανδρείου ποὺ παραχωρήθηκε στὰ 1860 στὸν ἱατρὸ Κεραμᾶ Χριστόδουλο μὲ ὀχτακόσια γρόσια καὶ τὸ ὅποιον καθίσμα διατήρησε ἡ κληρονόμος του μητέρα μου Χαρίκλεια ὡς τὸ θάνατό της, στὰ 1922.

Διὰ τοῦ παρόντος Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Ἀποδεικτικοῦ γράμματος δηλοποιεῖται, ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθ. «10» στασίδιον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Ἀρχιμανδρείου ἐπὶ τοῦ Κάτω Μέρους τοῦ Γυναικωνίτου εἰς τὰ ὀπισθεν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Βασ Καμάρας ἐχορηγήθη διὰ γρόσια ὀχτακόσια ἀριθ. «800» εἰς τὸν Κύριον Χριστόδουλον Κεραμᾶν, ἵνα ἴσταται ἐν αὐτῷ ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ οἱ Διάδοχοι αὐτῶν ἐν πάσαις ταῖς Ἱεραῖς Τελεταῖς καὶ ἀκολουθίαις μηδενὸς ἐναντιουμένου ἢ ἀντιλέγοντος ὡς θεωρούμενον ὅλως κτῆμα αὐτοῦ καὶ τῶν Διαδόχων των ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον. Ὅθεν δίδεται τὸ παρὸν Ἀποδεικτικὸν ταῖς ὑπογραφαῖς τῶν ἐντίμων ἐπιτρόπων τῆς ῥηθείσης Ἱεραῖς ἐκκλησίας ἐν τῇ ἐμῇ Κυραρχικῇ ἐπικυρώσει εἰς ἔνδειξιν καὶ μόνιμον παράστασιν.

Τὴν 16ην Δεκεμβρίου 1860 Ἰωάννινα

Ἰωάννης Φώτη
Νικόλαος Ἰωσήφ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β, ΠΑΤΣΕΛΗ

ΤΙ ΘΑ ΠΗ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΣΜΟΣ,"

Συχνά εἰς τὸν τύπον καὶ τὰς κατ' ἰδίαν ὀμίλλας, γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως «ἠπειρωτισμός», χωρὶς ὅμως νὰ χαρακτηρίζεται τὸ περιεχόμενόν της, ἢ μᾶλλον δίδεται εἰς τὴν λέξιν αὐτὴν ἔννοια φανατικοῦ τοπικισμοῦ, ἢτοι τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν Ἑπειρον καὶ ὄχι ἡ πραγματικὴ τοιαύτη.

Λέγοντες ὅθεν ὁ δεῖνα ἔχει μέσα του «ἠπειρωτισμόν», ἐννοοῦμεν ὅτι οὗτος ἀγαπᾷ τὴν Ἑπειρον. Καίτοι ἡ ἀγάπη αὐτὴ πρὸς τὴν Ἑπειρον περιλαμβάνεται εἰς τὸν ὄρον αὐτόν, ἐν τούτοις ἡ πραγματικὴ ἐρμηνεία τῆς λέξεως εἶνε εὐρύτερα ἀπὸ τὸ συναισθημα αὐτὸ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης.

Ἐὰν πράγματι ὁ «ἠπειρωτισμός» εἶχε τὴν ἔννοιαν τοῦ τοπικισμοῦ, τότε ἔπρεπε κατ' ἀναλογίαν νὰ ἐλέγομεν «μωραϊτισμός», «θεσσαλισμός», «κρητισμός», «μακεδονισμός», πράγμα πὺν ἀκριβῶς δὲν συμβαίνει. Μόνον εἰς τὴν λέξιν «μωραϊτισμός», κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ περὶ «αὐτοχθόνων» καὶ «ἑτεροχθόνων» νομοσχεδίου τοῦ 1843, ἐδόθη ἡ ἐρμηνεία τοῦ τοπικισμοῦ, διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ εἰσηγηταὶ τῆς ὁλοθρίας ἐκείνης προτάσεως, ὅπως τὸ ἔθνος χωρισθῆ εἰς «αὐτόχθονας» καὶ «ἑτερόχθονας», ὅπως ἔλεγον τότε, ἢ ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον εἰς «ἐντοπίους» καὶ «πρόσφυγας», ἦσαν κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ Πελοποννήσου. Τὸ τοιοῦτον ὅθεν σημαίνει ὅτι ἡ λέξις «ἠπειρωτισμός» ἔχει κάποιαν ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ περιεχόμενον.

Ποῖον ὅμως τὸ περιεχόμενον τοῦτο; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀπαντήσωμεν κατωτέρω.

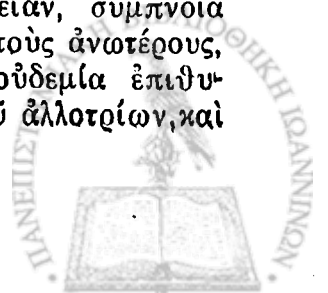
Ἡ λέξις «ἠπειρωτισμός» οὐδόλως ὡς εἴπομεν ἔχει τοπικιστικὴν σημασίαν. Εἶναι

τοῦναντίον μία ἔννοια μὲ ὄλως ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Εἶναι μία ἔννοια πὺν προέρχεται ἀπὸ μίαν ἀστείρευτον πηγὴν, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας κλείεται ὅ,τι χαρακτηριστικὸν καὶ ἰδιότυπον ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ λαϊκὴ ἠπειρωτικὴ ψυχὴ. Εἶναι μία δύναμις, πὺν μὲ τὰ ἰδιαίτερά της χαρακτηριστικά, σὰν μοῖρα μᾶς καισυχύνει ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τὰ βήματά μας, καὶ σφιχτοδεμένη μὲ τὴν ἐσωτερικὴν μας ζωὴν εἰς ὄλας τὰς ἐπιζήσεις μας τοῦ κόσμου ἐκείνου, ἀποτελεῖ κατὰ τὸ ἰδιαίτερον τοῦ εἶναι μας.

Κανεὶς ὅθεν, νομίζομεν δὲν δύναται νὰ φέρῃ τὸν τίτλον τοῦτον τοῦ «ἠπειρώτου» ὅταν ἀγνοῇ τὸ περιεχόμενον τῆς δυνάμεως ταύτης καὶ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τὸ ἐνισχύσῃ.

Ἐὰν ἡ Ἑπειρος, πράγματι ἀνέδειξε τὴν χορείαν ἐκείνην τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐτίμησε τὸ στοιχεῖον ὅπου ἐκλήθη καὶ εἰργάσθη διὰ τὸ ὄλον μεγαλεῖον τῆς πατρίδος, τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖον καὶ ἐκ συμπτώσεως. Εἶναι τοῦναντίον ἀποτέλεσμα ἀναλλοιώτων καὶ αἰώνιων νόμων, μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὁποίων ἐπῆλθον τὰ ἀποτελέσματα ἐκεῖνα πὺν προσέδωσαν εἰς τὴν προσφιλεῖ μας πατρίδα τὸν τίτλον «δ ι α π ρ υ σ ί α», ἢτοι «ἐ ξ α κ ο υ σ ι ῆ», κατὰ τὸν Πίνδαρον, μεταγενεστέρως δὲ τὴν ἐπροίκισαν, αὐτὴν καὶ μόνην ἀπὸ ὄλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὸν τιμητικὸν καὶ ἐπίζηλον τίτλον «ε ὕ α ν δ ρ ο ς».

Τὰ χαρακτηριστικά αὐτὰ τοῦ ἠπειρωτισμοῦ εἶναι, ἀγνότης οἰκογενείας καὶ ἠθῶν, πεποίθησις εἰς τὴν θρησκείαν, σύμπνοια καὶ ἀγάπη, σεβασμὸς πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, πίστις εἰς τὰ πάτρια, καὶ οὐδεμίαν ἐπιθυμία μιμήσεως ἢ πιθηκισμοῦ ἄλλοτρίων, καὶ

κυρίως ἄκρατος πατριωτισμός. Αὐταὶ εἶναι αἱ βάσεις τοῦ ἠπειρωτισμοῦ καὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ μεγαλείου, καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς κοινωνίας ποὺ ἐπὶ τέσσαρας χιλιετηρίδας εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν γωνίαν ἐλίκνισαν τὴν δόξα τῆς φυλῆς καὶ κατέστησαν τὴν πατρίδα μας, «Ἑλλάδα τῶν Ἑλλήνων» καὶ παλλαδίον τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ πατριωτικῆς αὐτοθυσίας.

Εἴπομεν ὅτι αἱ βάσεις τοῦ «ἠπειρωτισμοῦ» εἶναι ἐν πρώτοις ἡ ἀγνότης τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἠθῶν. Ὁ ἠπειρώτης εἶναι ὁ ἠθικώτερος οἰκογενειάρχης καὶ ὁ καλύτερος πολίτης τῆς κοινότητός του, ἔχων μέσα του τὸν ἀγνότερον πατριωτισμόν. Ὅσον διὰ τὴν ἠπειρώτισσαν αὐτὴ ἔχει ἤδη κατακτήσει τοὺς τίτλους τῆς ζηλευτῆς μητέρας, τῆς πιστῆς ὡς ἡ Πηνελόπη συζύγου, τῆς χρηστῆς οἰκοδεσποίνης, ποὺ μὲ αὐταπάρησιν, περιφρονεῖ καὶ ἡσυχίαν καὶ ἀνάπαυσιν καὶ ἠδονὴν καὶ κάθε ἀπόλαυσιν, μὲ φιλοστοργίαν δέ, ὑπομονὴν καὶ πίστιν εἰς τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις, ἀσχολεῖται νὰ δώσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀξιόους βλαστοὺς μεγάλους ἀνδρας, κατ' οὐδένα λόγον ἐμπιστευομένη τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων τῆς εἰς ξένας παιδαγωγούς, παρομιώδους δὲ ἀφροσιώσεως εἰς τὸ καθῆκον καὶ ἐργατικὴ μέχρις αὐταπαρνήσεως. Εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἠπειρωτίσεως δὲν διαλάμπει ἡ ὑποκριτικὴ ματαιοφροσύνη καὶ ἀλαζονεία, ἀλλὰ ἡ μεγαλοπρεπὴς ἀπλότης, ἡ ἀθωότης.

Ὁ οἰκογενειακὸς βίος εἰς τὴν ἠπειρον ἦτο ἄλλοιτε ἄρρηκτος, τὸ δὲ οἰκογενειακὸν αἴσθημα ἔντονον καὶ ἐξαπλούμενον εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, εἰς τοιοῦτον δὲ βαθμὸν ἰσχυρὸν ὥστε οὔτε ὁ χρόνος οὔτε διαφοραὶ ἀντιλήψεων κατώρθωσαν νὰ τὸ γαλαρώσουν. Οὐδεμία διάστασις μεταξὺ πενθερᾶς καὶ νύμφης, συνεπαγομένη οἰκογενειακὴν ἀθλιότητα καὶ δυσπραγίαν παρετρεῖτο ἄλλοτε εἰς τὴν πατρίδα μας. Σπανιώταται ἐπίσης αἱ περιπτώσεις παρεκκλίσεως τῆς ἠπειρωτίσεως ἀπὸ τὸν κανόνα τῆς συζυγικῆς πίστεως. Τοῦναντίον ἀδελφικὴ σύμπνοια καὶ ἀγάπη, συνέδεον ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, τὰ ὅποια ἐν ἀγαστῇ ἀρμονίᾳ, ἐνώνοντα τὰς πνευματικὰς καὶ σωματικὰς τῶν δυνάμεις εἰργάζοντο διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς, τὴν ἀνατρο-

φὴν τῶν τέκνων καὶ τὴν ἀνακούφισιν τῶν ἠλικιωμένων καὶ τῆς οἰκογενείας. Ἀγνωσιον ἐπίσης τὸ διαζύγιον καὶ ἡ συνεπείρα τούτου διάλυσις τῆς οἰκογενείας, διότι καὶ ἡ παραμικρὰ παρέκκλισις τῆς γυναικὸς ἀπὸ τοὺς τύπους τῆς σεμνότητος καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας, τὴν ἔθετεν εἰς τὸ περιθώριον τῆς ἀνυποληψίας καὶ τῆς κατωτερότητος. Ἴδου διατὶ ἡ οἰκογενειακὴ εὐτυχία καὶ ἠθικὴ παρέμειναν ἀσάλευτα εἰς τὴν ἠπειρον.

* *

Ἡ ἀγνότης αὐτὴ τῆς ἠπειρωτικῆς οἰκογενείας συνεδέετο ἄλλοτε ἀπὸ μίαν ἀγνότητα ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἀρκετὰ τῶν ὁποίων ἔχουν τὴν καταγωγὴν τῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους μας προγόνους, καὶ τὰ ὅποια ἦθη καὶ ἔθιμα διὰ νὰ διατηρηθοῦν ἀναλλοίωτα ἐπὶ τόσους αἰῶνας, ἔπεται ὅτι ἔχουν βαθείας τὰς ρίζας εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ ἠπειρώτου.

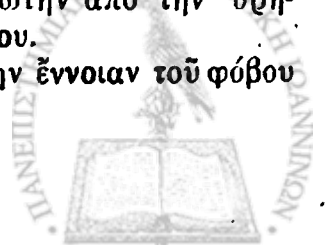
Τὰ πατροπαράδοτα ἐκεῖνα αὐστηρὰ ἦθη τῶν προγόνων μας οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὰ θίξῃ, διότι οἱ ἄνθρωποι ἔζων μὲ τὰς αὐστηρὰς ἀρχὰς καὶ παραδόσεις ποὺ εἶχον κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς προγόνους τῶν, καὶ ἐτήρουν μὲ σεβασμόν, προσοχὴν καὶ χριστιανικὴν εὐλάβειαν.

Ἴνα μὴ ἀλλοιωθῶσιν ἀκριβῶς τὰ πατροπαράδοτα ἐκεῖνα ἦθη καὶ ἔθιμα οἱ ἠπειρώται ἀπέφευγον ἄλλοτε τὴν ἐπιμιξίαν μὲ ξένους. Ἡ λαϊκὴ ἔκφρασις «τσαροῦχι ἀπὸ τὸν τόπο σου κι ἄς εἶν' καὶ μπαλωμένο» εἰς τὴν πατρίδα μας εὔρε τὴν πλέον πιστὴν του ἐφαρμογὴν.

* *

Τὴν ἀγνότητα αὐτὴν τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἠθῶν, ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ μία προσήλωσις εἰς τὰ θεῖα, ποὺ κάμνει τὸν ἠπειρώτην ἄνθρωπον κατ' ἐξοχὴν θρησκομανῆ, τὸν πλέον ἐνάρετον τῶν χριστιανῶν, στερεὰ προσηλωμένον μὲ ἀληθῆ σεβασμόν πρὸς τὰ θεῖα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς γενετείρας του καὶ πρόθυμον χορηγὸν κάθε εὐγενοῦς σκοποῦ. Τὸν βαθὺν αὐτὸν σεβασμόν τοῦ ἠπειρώτου πρὸς τὰ θεῖα, ποὺ τρέφει οὗτος, τὸν καλλιεργεῖ εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του, καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ τὸν θέτουν ὑπὸ δοκιμασίαν. Πολὺ δύσκολα ἡ βία θὰ κατορθώσῃ νὰ ἀποσπάσῃ τὸν ἠπειρώτην ἀπὸ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του.

Ἡ εὐσέβεια, ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τοῦ φόβου

πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, εἶναι διὰ τὸν Ἑπειρώτην ἡ ἐπικρατεστέρα τῶν ἀρετῶν. Δὲν ὑπάρχει Ἑπειρώτης πού νὰ ἐφάνη ποτὲ ἀδιάφορος εἰς τὰ θρησκευτικὰ χρέη τῆς πατρίδος του. Ἐκαστος τοῦναντίον, φιλοτιμεῖται ν' ἀναδειχθῆ ὁ ἐνθερμότερος προσιάτης των.

Ἐραῖον παράδειγμα τοιαύτης προσηλώσεως πρὸς τὴν θρησκείαν εἶναι ἡ περίφημος Κυρὰ Βασιλική, πού ἔμεινε πιστὴ εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Ναζωραίου, μέσα εἰς αὐτὰ τὰ παλάτια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Προϊόντα τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου αἰσθήματος, ἔχομεν εἰς τὴν Ἑπειρον, τὰ διάφορα ἐξωκλήσια, πού εἰς τὴν πατρίδα μας, περικοσμοῦν ὅλα σχεδὸν τὰ χωρῖα, ὡς ἰπτόται τοῦ μεσαιῶνος καὶ τὰ προφυλάσσουν, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν, ἀπὸ τὰς ἐχθρῆς ἐπιδρομάς, ὅπως καὶ τὰ ἀφιερῶματα εἰς διάφορα εὐαγγῆ ἰδρύματα.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι διὰ τὸν Ἑπειρώτην, θεία ἐπιταγή, ἡ δὲ δικαιοσύνη πατροπαράδοτος ἀρετή.

* * *

Ὁ Ἑπειρώτης, λόγῳ τοῦ περῶδους καὶ ἀγόνου. ἐδάφους τῆς πατρίδος του, ἀναγκάζει, ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας, νὰ ταξιδεύει εἰς ἀγνωστα μέρη πρὸς εὐρεσιν τύχης.

Ὅλα τὰ Ἑπειρωτικὰ τραγούδια, τὰ πένθημα καὶ θλιβεροῦ χαρακτῆρος, διὰ τὰ ὁποῖα αἰσθανόμεθα ψυχικοὺς παλμούς, μετὰ τὴν πρῶτην ἀρμονίαν, καὶ τὰ ὁποῖα δι' ἡμᾶς τοὺς ξενιτευμένους νοσταλγούς ζωντανεῦσιν τὰς ἀναμνήσεις καὶ μᾶς κρατοῦν εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μετὰ τὴν πατρίδα, ὁμιλοῦν δὲ κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ψυχὴν, ὅλα ἀναφέρονται εἰς τὸ δράμα αὐτὸ τῆς ξενιτείας.

Ἡ ἀπομάκρυνσις ὅμως τοῦ Ἑπειρώτου, ἀπὸ τὴν γενέτειραν χώραν, ὅσον καιρὸν καὶ ἂν διαρκέσῃ δὲν τὸν κάμνει ἐπιλήσιμονα τῆς πατρίδος του, μετὰ τὴν ὁποῖαν εἶναι ψυχῇ καὶ σώματι ἠνωμένος. Οὐδεμία πράγματι γωνία τῆς γῆς δύναται νὰ κανηθῆ τόσον διὰ τὴν φιλοπατρίαν τῶν τέκνων τῆς, ὅσον ἡ ὄρεινὴ, περῶδης, εὐκλεῆς ὅμως καὶ εὐάνδρος πατρίς μας.

Ἡ φιλοπατρία τοῦ Ἑπειρώτου θὰ παραμείνῃ ἀχώριστος αὐτοῦ σύντροφος ἐν παντὶ καὶ πάντοτε. Ἡ καρδιά τοῦ Ἑπειρώτου εἰς τὰ ξένα διατηρεῖ πάντοτε τὸ ἰδι-

αίτερον τοῦτο συναίσθημα τῆς ἰδιαίτερας τοῦ πατρίδος. Τὸ πατριωτικὸν μάλιστα φίλτρον τοῦ Ἑπειρώτου ἐκχειλίζον κάποτε μεταβάλλεται εἰς ἀσυνήθη ἀλτροῦισμόν καὶ ἀληθινὴν λοτρείαν πρὸς τὴν γενέτειραν, τὴν ὁποῖαν ὅλοι προπαθοῦν μετὰ κάθε τρόπον νὰ ἀνυψώσουν. Εἰς τὰ ὅτια τοῦ Ἑπειρώτου εἰς τὰ ξένα ἀντηχοῦν πάντοτε μακρυνοὶ ἤχοι καὶ φωναί, ἀπὸ τὰς ὁποῖας ἀντήχησαν κατὰ τὰ νεανικά του χρόνια, τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια τῆς πατρίδος του.

«Καλή πατρίδα» ἦτο ἡ μόνη εὐχὴ πού ἐπανελάμβανον εἰς τὰς συγκεντρώσεις των οἱ πρόγονοί μας, καὶ εἰς τὴν εὐχὴν αὐτὴν περιλαμβάνετο ὅλος ὁ πόνος τῆς νοσταλγίας τοῦ Ἑπειρώτου εἰς τὰ ξένα.

Διὰ τὸν ταξιδευόμενον πράγματι Ἑπειρώτην, καὶ εἰς τὸν πόνον καὶ εἰς τὴν πάλιν, καὶ εἰς τὰς στερήσεις καὶ εἰς τοὺς διωγμούς, ἕνας καὶ μόνος στοχασμὸς ἐπικρατεῖ, ἕνα καὶ μόνον μέλημα βασιλεύει εἰς τὴν καρδίαν του, ἕνα καὶ μόνον ὄνειρον εἰς τὸν νοῦν του. Νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, εἰς τὸ πατρικὸν του σπίτι, πλούσια ἐπιπλωμένο καὶ διακοσμημένο σωστὸ ἀρχοντόσπιστο, νὰ δυνηθῆ νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἰδικούς του, διότι ὁ Ἑπειρώτης εἰς τὰ ξένα, θὰ μοχθήσῃ, θὰ ἰδρώσῃ, θὰ ἐργασθῆ ἀδικόπως, θὰ ὑποβληθῆ εἰς στερήσεις, ζῶν ἐνίοτε μετὰ ἀσκητικὴν λιτότητα, οἱ εἰς τὴν πατρίδα του ὁμως ἰδικοί του, δὲν πρέπει νὰ στεροῦνται.

Ὅταν δὲ ὁ Ἑπειρώτης ἀπὸ τὰ ξένα ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, εἰς τὰ προσφιλῆ του πρόσωπα, πού τοῦ ἐθώπευσαν τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του, ἕνα ὄνειρον ἔχει. Ἀπὸ τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας του, καὶ τὴν οἰκονομίαν τῶν πολυτελῶν ἐπιδείξεων νὰ φανῆ ἐνισχυτῆς κάθε εὐγενοῦς καὶ ἀλτροῦιστικοῦ σκοποῦ εἰς τὸ μικρὸν του χωρίον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξεκίνησε. Νὰ τὸ ἐνισχύσῃ διὰ νὰ ἔχη τοῦτο εὐπρεπῆ ἐκκλησίαν, ὅπου νὰ ἐδραιοῦται ἡ ὀρθόδοξος πίστις καὶ σχολεῖον ὅπου νὰ καλλιεργεῖται τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τῆς νέας γενεᾶς.

Ὅταν ὅμως τὰ οἰκονομικὰ μέσα τοῦ ἐπιτρέπουν, ὁ Ἑπειρώτης δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸ στενὸν περιβάλλον τῆς γενετείρας του. τὰς εὐεργεσίας του τὰς ἐπεκτείνει καὶ εἰς

Άλλας πόλεις τῆς Ἡπείρου, φροντίζει δὲ νὰ ἀναδειχθῇ εἰ δυνατόν πανελλήνιος ἔθνικὸς εὐεργέτης.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, καὶ ἰδίως τῆς πλευρᾶς τῆς πανελληνίου εὐεργεσίας ὁ ρόλος τοῦ Ἡπειρώτου ἐπεβλήθη ἀπὸ καιροῦ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους.

Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο ζήτημα, νομίζομεν ὅτι ἐσφαλμένως ὁ Γούδας, εἰς τὸν 7ον τόμον τῶν Παραλλήλων Βίων (σελ. 125—164) βιογραφῶν τοὺς Μεταξάδες καὶ παραβάλλων ἐκεῖ τοὺς Ἡπειρώτας μὲ τοὺς Χίους καὶ Κεφαλλῆνας, γράφει ὅτι οἱ Ἡπειρῶται διαφέρουν ἀπὸ τοὺς Χίους εἰς τὸ ὅτι οἱ μὲν Χῖοι ὅταν πράττουν τὸ καλὸν προτιμοῦν πάντοτε τὸ ὑπὲρ τῶν Χίων, ἐνῶ οἱ Ἡπειρῶται ὁσάκις πράττουν τοῦτο, ἀποκλείουν ἀπὸ αὐτὸ τὴν πατρίδα των. Ἔνεκα τούτου, προσδέτει ὁ Γούδας, «ὄσω ὀλίγοι Χῖοι καθίστανται χρήσιμοι τοῖς μὴ Χίοις ὄσω ὀλίγοι Ἡπειρῶται τοῖς Ἡπειρώταις».

Ὁ τελευταῖος οὗτος παραλληλισμὸς τοῦ Γούδα, νομίζομεν ὅτι δὲν εὐσταθεῖ τελείως. Ὁ Ἡπειρώτης ὁσάκις πρόκειται νὰ πράξῃ μίαν εὐεργεσίαν οὐδέποτε ἀποκλείει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα. Ὅλοι οἱ συμπατριῶται μας ἔθνικοὶ εὐεργεταὶ οὐδέποτε ἀπὸ τὰς ἡγεμονικὰς των δωρεὰς ἀπέκλεισαν τὴν γενέτειράν των.

Διὰ νὰ εἴμεθα ὅμως μᾶλλον δίκαιοι εἰς τὴν κρίσιν μας, ὁ Ἡπειρώτης ἀδιαλείπτως ἐνθυμούμενος τὴν μεγάλην ἑλληνικὴν πατρίδα, ἔκρυπτεν εἰς τὰ μύχια τῆς καρδίας του, τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν ὁλότητά της, ἐνιαίαν, εὐημεροῦσαν καὶ εὐτυχῆ. Ἐπίστευεν ἐπὶ πλέον οὗτος ὅταν ἔκαμνε τὰς ἡγεμονικὰς δωρεὰς του εἰς τὸ ἔθνος, ὅτι ὅποιος ὠφελεῖ τὴν κοινὴν πατρίδα, ὠφελεῖ συγχρό-

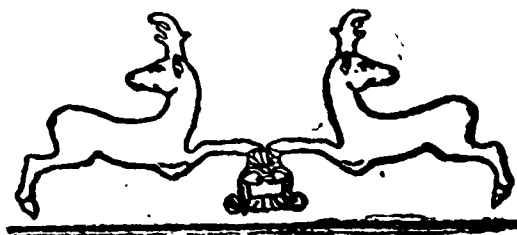
νως καὶ τὴν μερικὴν καὶ γίνεται χρήσιμος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Ἔτσι ἠσθάνετο τὴν Ἑλλάδα ἡ ἰδιαιτέρα μας πατρίς, ἡ πατρίς τῶν Μεγάλων τοῦ ἔθνους διδασκάλων καὶ τῶν ἔθνικῶν εὐεργετῶν. Ἴδου διατὶ οἱ ἀδελφοὶ Ζάππα, ἀπὸ τὸ Λάμπροβον, ἰδρῶν σχολεῖα εἰς τὴν γενέτειράν των, τὸ Ζάππειον Μέγαρον εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ τὸ Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἴδου διατὶ ὁ Χρ. Ζωγράφος ἰδρῶν εἰς τὴν πατρίδα του Κεστροῦρι, τὰ Ζωγράφεια Διδασκαλεῖα, καὶ τὸ Ζωγράφειον Γυμνάσιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ἀδελφοὶ Ριζάρη, πρὶν ἰδρῶσιν τὴν Ριζάρειον Σχολὴν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1844 (ἤρχισε λειτουργοῦσα τὴν 14 Μαρτίου 1844) ποὺ συνέβαλεν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους, μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ κλήρου, εἶχον ἰδρῶσει ἤδη τὸ 1835 εἰς τὴν πατρίδα των Μονεδένδρι τοῦ Ζαγορίου σχολὴν, καὶ ἐνισχύσει οικονομικῶς ἐφ' ἅπαξ, τὰς δύο μονὰς τοῦ Πρωφ. Ἡλιοῦ καὶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, καθὼς καὶ τὰς τρεῖς ἐκκλησίας τῆς πατρίδος των.

Ὁ μέγας τέλος ἔθνικὸς εὐεργέτης Γεώργιος Ἀβέρωφ, πρὶν κοσμήσῃ τὰς Ἀθήνας μὲ τὰ ἀθάνατα μνημεῖα τῆς φιλοπατρίας του, ἐπροίκισε τὸ Μέτσοβον, καίτοι ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του δὲν ἴδεν ἐπισκεφθῆ, καθὼς καὶ ἀρκετὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας τῆς γενετίρας του, ὅπως τὸ Ἀνίλιο, Βουλιτόπι, Μηλιῶν καὶ Κουισοῦφλιανην, ἐπέξετεινε δὲ τὴν εὐεργετικὴν του δρασίαν καὶ εἰς τὴν φιλόξενον Ἀλεξάνδρειαν, πρὸς τὴν ὁποῖαν αἱ ἀλλεπάλληλοι δωρεαὶ του ὑπῆρξαν πράγματι ἡγεμονικαί.

[Συνεχίζεται]

† ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ, Μητροπολίτου Κορυθαῖς

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ*

ΛΟΓΙΟΙ-ΣΧΟΛΕΙΑ & ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΚΑΙ Η ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

Ἄναστ. Παπαβασιλόπουλος καὶ οἱ κορυθαῖοι διδάσκαλοι Μελέτιος Ἀθη-
νῶν καὶ Μεθόδιος Ἀνδρακίτης

«Βίος τοῦ μακαρίτου καὶ ἀοιδίμου Μελετίου συγγραφέως τῆς παρούσης Βιβλίου»
ὑπὸ Α. Παπαβασιλοπούλου (¹)

Μελέτιος ὁ ἀοίδιμος γέννημα ἦν Ἰωαννίνων (πόλις ταῦτα τὰ Ἰωάννινα τῆς Ἠπείρου κατὰ τοὺς νῦν χρόνους περιφανῆς καὶ περίφημος) ἐλέγετο Μιχαὴλ τὸ πρῶτον· καὶ ἐν νεανίσκοις τελῶν ἐμαθήτευσεν ἐν Ἰωαννίνοις τὰ ἑλληνικὰ γράμματα παρὰ ἐλλογιμῷ ἀνδρὶ Βησσαρίωνι τῷ Μακρῇ· χειροτονηθεὶς δὲ ἱερεὺς παρὰ τοῦ κυρίου Κλήμεντος, τοῦ Ἰωαννίνων μητροπολίτου, ἀπῆλθεν εἰς Οὐνετίας, ὅπου ἐπαιδεύθη ἀκριβῶς τὴν λατινικὴν διάλεκτον καὶ πᾶσαν ἐπιστήμην, οὐ μόνον φιλόσοφος χρηματίσας καὶ μαθηματικός, ἀλλὰ καὶ ρήτωρ οὐ τῶν τυχόντων καὶ ἰατρὸς ἄριστος. Ἐπανακάμψας οὖν πάλιν εἰς Ἰωάννινα, διδάσκαλος τοῦ ἐν αὐτοῖς δευτέρου σχολείου τοῦ Ἐπιφανείου λεγομένου ἐχρημάτισεν, ὅτε καὶ τὴν ἀστρονομικὴν συνεγράψατο βίβλον. Τοῦ Ναυπάκτου δὲ καὶ Ἄρτης μητροπολίτου κυρίου Βαρθολομαίου πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος καὶ τῶν ἐξ Ἄρτης ζητησάντων αὐτὸν διὰ ἀρχιερέα, ἀπελθὼν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου τότε ὁ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης ἦν μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου, Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης κεχειροτόνηται μητροπολίτης ἐν ἔτει 'αχ 46' ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ Μελέτιος μετονομασθεὶς· χρηματίσας δὲ ἐκεῖσε ἀρχιερεὺς ὡς ἐγγίστα ἔτη τέσσαρα, καὶ τὴν Ἄρταν λεηλατήσαντος (²) τοῦ Λιμπερίου Ἰερακάρη τουπίκλην Γκιαουρμπεη, δύναμιν παρὰ τῶν Οὐνετῶν λαβόντος, ἐσυκοφαντήθη ὁ ἀοίδιμος πρὸς τοὺς κρατοῦντας ὡς τάχα εἰδησὶν ἔχων περὶ τῆς λεηλασίας (³) ταύτης· διὸ ἐν Ἰωαννίνοις τότε τυχῶν καὶ συμβουλευθεὶς παρὰ τινῶν τῶν γινωσκόντων τὴν κατ' αὐτοῦ σκευωρίαν μὴ ἀπελθεῖν εἰς Ἄρταν, κεκρυμμένος ἦν ἐν αὐτοῖς μῆνας δύο, προσμένων τὸ ἀποβησόμενον, ὅτε καὶ τὸ περὶ διαφόρων ἀκουσμάτων βιβλίον συνεγράψατο (⁴).

Μετὰ ταῦτα οὖν ἐπορεύθη εἰς Ναύπακτον ὑπὸ τὴν τῶν Οὐνετῶν τότε οὖσαν ἐξουσίαν μετὰ τοῦ πλείοντος μέρους τῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας, ἵνα τὸ εἰσόδημα τῆς ἐπαρ-

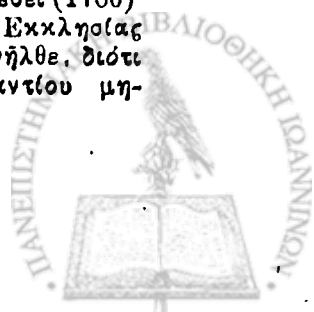
* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου

1. Προτάσσεται ὁ βίος οὗτος ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς Γεωγραφίας 1728.

2. Τὸ κείμενον ἔχει λεηλατήσαντος.

3. Λεῖλασίας.

4. Διὰ τὴν λιποταξίαν ὅμως ταύτην ἡ Μεγ. Ἐκκλησία ἐτιμώρησεν αὐτὸν καθαιρέσει (1700)· αὐτὸς ὅμως μὴ ἀποθεξάμενος ἐνήργει νὰ ἐπανέλθῃ «καὶ εἰς ἀνταρσίαν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας προυχώρησεν» ἀλλὰ σφρονίσας ἐζήτησε συγγνώμην, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπαρχίαν δὲν ἐπανήλθε, διότι τὸ Πατριαρχεῖον εἶχε πέμψει ἄλλον. Ἡ καθαιρέσις ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Σεραφείμ Βυζαντινοῦ μητροπ. Ἄρτης, «Δοκίμιον» 1884, σ. 351—356,

χίας ὅπου διατρίψας σχεδὸν ἔτη τρία τὴν Γεωγραφικὴν ταύτην κατέστρωσε βιβλίον (1). Ἀγάπης δὲ γενεμένης μεταξύ Οὐνετῶν καὶ Τούρκων, εὐκαιρίας τε τυχῶν ἀπήλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖθεν ἐπέμφθη παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς συνόδου εἰς Πελοπόννησον, ὑπὸ τὴν ἀριστοκρατεῖαν (sic) τῶν Οὐνετῶν οὔσαν, ἔξαρχος καὶ ἐπίτροπος πατριαρχικὸς ἐν ἔτει, αψα' (1701), ὅπως συνάξῃ τὰ ἐκκλησιαστικά δίκαια παρὰ τῶν ἐκεῖσε ἀρχιερέων ὅπου πορευθεὶς ἐτιμήθη κατὰ πολλὰ παρὰ τε τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἡγεμόνων Οὐνετῶν καὶ παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ κατοικούντων χριστιανῶν διὰ τε τὴν αὐτοῦ ἀρετὴν καὶ τὴν τῶν λόγων πειθῶ καὶ εὐπρέπειαν. Ἐναντιωθέντες δὲ αὐτῷ οἱ τῆς Πελοποννήσου ἀρχιερεῖς καὶ μὴ βουλόμενοι πληρῶσαι τὰ ἐκκλησιαστικά δίκαια, εἰς μάτην ἐκοπίασαν συντρεχόντων αὐτῷ τῶν ἡγεμόνων καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν, φήμην οὐ τὴν τυχοῦσαν λαβόντι ἀπὸ τῶν ἐν ἐκκλησίαις Ναυπλίου ῥηθισῶν διδασκῶν παρ' αὐτοῦ ἦν γὰρ ἀξιότατος εἰς τὸ διδάσκειν ὡς οὐδεὶς ἄλλος. Συνάξας οὖν ἱκανὴν χρημάτων ποσότητα παρὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀρχιερέων, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν παραδοὺς πάντα τὰ συναχθέντα τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίᾳ ὅπου διατρίβων χρόνους σχεδὸν δύο παρεγένοντο (2) οἱ Ἀθηναῖοι καὶ βουλόμενοι τὸν ἴδιον ἀρχιερέα ἀποδιῶξαι ὡς ἀχρηστον, ἐζήτησαν αὐτὸν διὰ γνήσιόν τους ἀρχιερέα, ὃν καὶ δέδωκεν αὐτοῖς ὅτε Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης καὶ ἡ σύνοδος ἐν ἔτει αψγ' (1703), ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ὅστις πορευθεὶς εἰς Ἀθήνας ἀρχιεράτευσεν ἐν αὐταῖς ἔνδεκα ὡς ἔγγιστα ἔτη, καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν συνεγράψατο βίβ' ὄν ἀρίστην καὶ πολυμαθεστάτην ἀπὸ γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀρχομένην μέχρι τῶν χιλίων ἑπτακοσίων χρόνων. Τοῦ μητροπολίτου δὲ Ἰωαννίνων κυρίου Κλήμεντος πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος οἱ Ἰωαννῖται ἐζήτησαν αὐτὸν διὰ ἀρχιερέα μετὰ ἀναφορῶν καὶ δεήσεων. Ὑπακούσας οὖν τῇ αὐτῶν δεήσει, ἀγάπη τε τῆς πατρίδος κινούμενος, ἐπορεύετο εἰς Κωνσταντινούπολιν μετατεθῆναι, ὃ δὲ πατριάρχης καὶ ἡ σύνοδος προσμείναντες αὐτὸν ἡμέρας πολλὰς καὶ μὴ ὀρῶντες αὐτὸν ἐρχόμενον διὰ τὸ ἐμποδισθῆναι ἐν τῇ Λαρίσῃ ὑπὸ ἀσθενείας καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ πεμφθέντα εἰδήσεως γράμματα οὐκ οἶδ' ὅπως χρονίσαντα, ὑποτοπάζαντες, ὅτι οὐ θέλει, βιασθέντες τε μᾶλλον ὑπὸ μεγίστων μεσιτειῶν ἐχειροτόνησαν μητροπολίτην Ἰωαννίνων τὸν κύριον Ἱερόθεον Ράπτην. Μετὰ δὲ ταῦτα φθάσας ἐκεῖσε καὶ εὐρῶν κειροτονημένον μητροπολίτην Ἰωαννίνων ἔμεινεν ἡσυχάζων, εὐκαιρίαν ζητῶν, ὅπου μετ' ὀλίγας ἡμέρας νόσῳ κατασχεθεὶς πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. Συνεγράψατο ἔτι καὶ λόγους ἀρίστους, οὓς ἐπ' ἐκκλησίας ἔλεγε, φιλοσοφικά τε κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν (3)

1. Ἄλλ' ὁ αὐτὸς εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἄρτης Νεόφυτον (17) γράφει, ὅτι δεκαετιᾶν ὅλην διέθετο διὰ τὴν συγγραφὴν, καὶ δι' αὐτὸ ὑπεστήριξα ἀνωτέρω, ὅτι ἤρξατο ἐν Ἰωαννίνοις ὡς σχολάρχης καὶ ἐπεράτωσεν ἐν Ναυπάκτῳ.

2. Συνήθης καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν ἔτι ἡ ὀνόμαστ. ἀπόλυτος· διὸ καὶ ἡ δημοτικὴ τὴν μετοχὴν ἀπρόσωπον.

3. Ἡ διατύπωσις αὕτη τοῦ Παπαβασιλείου ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν κατηγορίαν κατὰ τοῦ Ἀνθρακίτου, ὅτι «μίξας φιλοσοφίαν θεολογίαν... συνέχεε καὶ συνέφθειρε πάντα» (Χρήστου σ. 35). Τοῦτου ἕνεκα ὁ ἐπινοηθεὶς ὅρος «φιλοσοφικά κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν» ὑπὸ τῶν ἄλλων τῶν φοιτησάντων εἰς τὰ φιλοσοφικά τῆς Ἰταλίας Πανεπιστήμια. Πλὴν τούτων κατὰ Σάβαν ἔγραψε καὶ «Ῥητορικὴν, περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὁμιλεῖν συγγράφειν», ἧς τὴν ἐκδοσὴν παρεσκεύαζεν ὁ I. Σακελλίων (N. Φιλολ. σ. 392). Κατὰ ταῦτα εἶχε δίκαιον ὁ Ἀνθ. Γαζής εἰς τὴν ἀφιέρωσιν τῆς 6' ἐκδόσεως τῆς Γεωγραφίας νὰ διακηρῦξῃ: *Πρὸ ἐνὸς αἰῶνος ἤδη (ἔγραφε τῷ 1807) ἄρχισαν πρῶτοι οἱ Ἰωαννῖται ν' ἀποδεικνύωσι τὴν ἐπαινετὴν καὶ ἀντάξιον πολλῶν ἄλλων προθυμίαν. Αὐτοὶ πρῶτοι ἄρχισαν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς πατρίδος ἡμῶν... καὶ εὐύστησαν σχολεῖα εἰς τὰ Ἰωάννινα. Αὐτοὶ ἀνεκάλεσαν πάλιν τὰς Μούσας εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῶν κατοικίαν» (σ. ε'—στ'). Ὁ γεραρὸς Μελέτιος οἶονεῖ προφοιβαζόμενος ἔγραφεν εἰς τὴν Γεωγραφίαν «καὶ ἐπερχόμενοι γενεαὶ θέλουσι τιμήσει με ἀθανάτους στεφάνους, κατ' ἀξίαν, πολλοὺς ἀνδρας τῆς πρωτεύουσης πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, οἵτινες ἔλαμψαν ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ καὶ οἵτινες συνεισέφεραν πολὺ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος» ἐκδ. 6', τομ. Β' σ. 282.*

θεολογικά καὶ ἰατρικά, ἄτινα πάντα, θανόντος τοῦ ἀοιδίμου, κεκλόφασι, τοὺς τε λόγους πάντας, ὡς καὶ διδασχὰς εἰώθαμεν λέγειν, οἱ ξένοις πτεροῖς ὡς ἄλλος κολοῖδς εἰωθότες καλλωπίζεσθαι, οὐδὲν ἐκ τῶν τοιούτων συγγραμμάτων αὐτοῦ καταλιπόντες εὔρεθῆναι. Ἐφερε ταῦτα μεθ' ἑαυτοῦ ὁ ἀοιδίμος τὰ μὲν ὡς ἀτελῆ καὶ ἀνέκδοτα, εὐκαιρίαν ζητῶν τοῦ τελειῶσαι, τοὺς δὲ λόγους, ἵνα ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκη. Ἀνεπαύθη ἐν Κύριῳ κατὰ τὸ ,ψιδ' (1714) σωτήριον ἔτος τῆ 16' Δεκεμβρίου καὶ ἐτάφη ἐν τῷ Χάσκιῳ, ζῆσας τὰ πάντα πενήκοντα καὶ τρία ἔτη».

Ἐπιγράμματα τοῦ Ἀναστασίου Παπαβασιλοπούλου

Εἰς τοῦ Παρθενίου Κατζιούλη «Ἀποφθεγμάτων ἀπανθίσματα ἁγίων Πατέρων καὶ φιλοσόφων...» Βενετία 1728.

«Τοῦ Ἀναστασίου Βασιλείου ἱερέως τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων

Βαῖα ἢ βίβλος, σοφίης δὲ μέλι προέχουσα

οὐ βαῖα ἄρδει γὰρ φρένα σὺν κραδίῃ.

Ἡδύτερον μέλι, ἢ ῥα ἢ ὁ κύημα μελισσῶν

εὐφραίνει γὰρ νοῦν, κηρόμελι κραδίην.

Παρθενίῳ ἱερεῖ, ὅς δὴ ἠνθολόγησεν

ἐκ πολλῶν βιβλίων ἄνθεα ἠδύτατα».

Εἰς τὴν Μελετίου Ἀθηνῶν Γεωγραφίαν 1728. «Ἐπιγράμματα εἰς τὸν μακαρίτην Μελέτιον τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ λογιωτάτου κυρίου

Ἀναστασίου ἱερέως, Βασιλείου ἱερέως».

«Ἄνιυγος αἰθερέης, ὑπερήμενος, εἴ τις ὄραειν

κόσμον τ' ἠδὲ πόλεις ἥλιος ὄσσα ὄρα

Δέλτον γ' ἐσσυμένως λαβέτω ταύτην πολυεργῆ.

ἄντυξ γὰρ τελέθει ἰθμοσύνης πινυτῆς

Ἡ ῥα ὄσοι ἔποχοι φαέθοντας ἀρείονα παιδὸς

ἠέλιοιο ὄρα ὑψινεφῶς δυνατοί.

Μελλετίῳ κῦδος γέγα, ἠέλιοιο δίκην φῶς

παντοίης σοφίης, πᾶσιν ὅς ἄρτι νέμει».

Ἐτερον τοῦ αὐτοῦ.

«Πείρατα ἠδὲ πόλεις γαίης κάπερσι ἄλλα

φύλα τε γηγενέων, κόσμον ἔχοντα μέγαν

Ρεῖθερα τῶν ποταμῶν, ὄρεων κορυφᾶς Σπυράδων τε

νήσων εὐπύργων, εἶπερ ὄρα ἄπόνως

Κλησίας ἠδὲ θέσεις, ἐθέλη τις, τὴν δὲ ἀρίστην

βίβλον προθύμως χεῖρεσι προσλαβέτω.

Μελλετίῳ μουσῶν τροφίμῳ χάρις, ὅς ῥα πονήτι

σύνθετ' ἐπισταμένως ἐζόμενος καθέδρη

Ναυπάκτῳ ἰδίῃ λόγος εἰμι Ἀναστασίοιο

μικροῦ σοὶ δούλου βαιὸν ἐνηνοχότος».

Ὡς ἐπισφράγισμα τῶν περὶ τοῦ Ἀναστασίου Παπαβασιλοπούλου γνωμῶν τῶν συγχρόνων καταχωρίζομεν ὧδε καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου, ἣν λαμβάνομεν ἐκ τῆς «Πανδώρας» τόμ. ΙΑ', 1861, σ. 88—89. Ὁ δημοσιεύσας αὐτὴν ὑπογράφεται Χ. Ἀραβαντινός, ἀλλ' εἶναι ὁ γνωστὸς ἱστοριογράφος τῆς Ἡπείρου Παναγιώτης καὶ ἴσως εἶναι ὀρθογραφικὸν λάθος. Ὁ ἀναγνώστης θὰ ἴδῃ διὰ πόσης τιμῆς περιβάλλει ὁ Μεθόδιος τὸν Ἀναστάσιον, ὃν ἔπειτα διεδέξατο ὡς διδάσκαλος ἐν Ἰωαννίνοις (*), καίτοι ἦτο ἀντίπαλος καὶ δικαίως διότι κατὰ τὴν

* Πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ὁ Π. Καλλιγὰς μαρτυρεῖ ὅτι τῷ 1715 ὁ Ἀνθρακίτης διεδέξατο τὴν Ἀναστάσιον (Πανδώρα, τόμ. Α', 1851 σ. 497).

καταδίκη του υπήρξε μάρτυς της κατηγορίας. "Εχει δὲ ἡ ἐπιστολὴ καὶ σημειώδη τινὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως, ἥτις ἠμαύρωσε τὴν μεγάλην φήμην τοῦ Ἡπειρώτου διδασκάλου τοῦ γένους. Ἰστέον, ὅτι ὁ τελευταῖος βιογράφος, καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν Θ)νίκῃ, κ. Παν. Χρήστου κακῶς ἠρμήνευσε τὸ κείμενον (1). Προσέτι ἔχει θέσιν ἐνταῦθα ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ, διότι ἀναφέρει περικοπὰς ἐξ ἐπιστολῆς, ἣν ἀπηύθυνεν ὁ Ἀναστάσιος, ὅταν μεταμεληθεὶς ὑπερήσπιζε τὸν Μεθόδιον διὸ καὶ ἀφωρμήθη οὗτος νὰ γράψῃ πρὸς αὐτὸν τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἀσχολίαστον ἀνετύπωσεν ἐν τέλει καὶ ὁ κ. Χρήστου.

«Πανέντιμε καὶ λογιώτατε ἀδελφέ, διδάσκαλε τοῦ ἐν Τρίκῃ Φροντιστηρίου, κῦρ Ἀναστάσιε, ἐξ ὅλης μου καρδίας ἀσπάζομαι σε (2).

Τὸ παρ' αὐτῆς ἐφετόν μοι περιχαρῶς ἐδέχθην, τό τε ὑγιὲς αὐτῆς καὶ τὴν, ἣν εὐνοίαν παρὰ τοῖς αὐτόθι ἔχει, οὐ μικρὸν ἐχάρην τοιαῦτα ἀρετῆς δῶρα. Ὡσοῦτως καὶ τὸ πρὸς τὸν ἅγιον Καστορίας γράμμα διὰ πιστοῦ ἀπέστειλα (3) καὶ τῷ κ. Κωνσταντίνῳ Σχευτῆν γέγραφα, ὅσα προσήκοντα δι' αὐτὴν, δι' ὧν ἐλπίζω τοῦ ἐφετοῦ ἐπιτυχεῖν (4). Καὶ πρότερον ὡσαύτως δι' ἰδιοχείρου ἠσπάσθην ἠδέως καὶ ἐκ καρδίας σὲ ἠυχθήναι καὶ συγχώρησιν ὀλοτελῆ σοὶ δέδωκα, ζητήσαντι καὶ εἶθε προσδέξαιτο ὁ Κύριος. Ἀγέγων καὶ τὸ εἰς τὰ μάλιστα ἐντεχνόν καὶ γλαφυρὸν αὐτῆς πρὸς τὸν ὑπολαμβάνοντα τὰ πάντα ἐπίστασθαι καὶ μηδὲν ἀγνοεῖν, ἐν τῷ εἶθε δὲ τὸ ἀμαθὲς ἔχοντα, παρ' οὗ ἡ ἀλήθεια παρηυδοκίμηται διὰ τοῦ ψεύδους παραπολύ. Ὁ σκηναὶς περιεκείμενος καὶ τὸ ἐγκοτον ἄχρι κεραίας ἐπισκιάζων, καὶ ἀλόγῳ φορᾷ τοῦ καθεστηκότος ἔξω πρὸς ἄμυναν καθιέμενος ὥστε οἶόν τε λέγειν τὴν ὑμετέραν περιγραφὴν, οὐ τὸ πᾶν περιέχων (ἴσ. περιέχουσαν), ἀλλ' ἐκ τοῦ προχείρου μάλιστα εἶναι, περιφρονητέος ἐστὶ. Τοιαῦτα ἢ χροιά τῆς διανοίας αὐτοῦ ἐν συντόμῳ (5). Τί δὲ

1. «Μεθόδιος Ἀνθρακίτης. Βίος—Ἀρᾶσις—Ἀνέκδοτα ἔργα», Ἰωάννινα 1953 (ἀνάτ. ἐκ τοῦ Β' τόμου τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας») σ. 12 ἐνθα διορθοῦμενος τὸν Ἀραβαντινὸν ὑποστηρίζοντα, ὅτι ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος ὑπῆρξε μαθητὴς ἐν Καστορίᾳ τοῦ Ἀνθρακίτου ἀνθοποφῆρι, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Μπαλᾶνος ἦν τότε ὄριμος, ὁ Ἀναστάσιος διετέλεσε μαθητὴς του! αὐτὸ εἶναι ἀκατανόητον» πῶς ἦτο τότε ὄριμος ὁ Μπαλᾶνος, ἀφοῦ εἰς τὴν σχολαρχίαν προηγήθη ὁ Ἀναστάσιος καὶ αὐτὸν διεδέξατο μετὰ τὸν Παρθένιον Κατζίουλην ὁ Μπαλᾶνος; Ἀλλ' ὁ κ. Χρήστου, ὅπως ἀνεξετάστως καὶ ἀταλαιπώρως εἰς τὸν αἰῶνα μας παρὰ τὰ γραφέντα καὶ ἰδίᾳ παρὰ τοῦ μακ. Τρ. Εὐαγγελίδου ἀκολουθεῖ τὴν πεπλανημένην γνώμην τοῦ Ἀραβαντινοῦ (σ. 41 κ. ἄ) συγγέων τὸν Παπαβασιλόπουλον πρὸς τὸν Βασιλόπουλον Μπαλᾶνον καὶ μετὰ τὰ παρ' ἡμῶν ἀπηκριβωμένως γραφέντα δὲν ἔσπευσε ν' ἀνακαλέσῃ. Γράφει δ' ἐκεῖνος ταῦτα: «Α' Ἀναστάσιος ἱερεὺς Παπᾶ Βασιλείου, σχολάρχης ἐν Ἰωαννίνοις. Β' Ἀναστάσιος ὁ ἐπικληθεὶς Πῶππας. Ἰωαννίτης καὶ οὗτος διδάσκαλος καὶ συντάκτης τῆς βίβλου, καλουμένης «Φωσφόρος». Γ' Ἀναστάσιος ὁ Γόρδιος καὶ Δ' ὁ Ἰωαννίτης Ἀναστάσιος Βασιλόπουλος, πρὸς ὃν πιθανάτως ἀπηυθύνθη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολὴ τοῦ Μεθοδίου» (Πανθ. 88). Ἐξεπίτηδες παρετάξαμεν πολλὰς ἰδιοχείρους ὑπογραφὰς τοῦ διδασκάλου τούτου, ἵνα ἀποδείξωμεν, ὅτι κατὰ διάφορον τύπον γράφει τὸ ὄνομα, ὥστε ἐκ τούτου προκύπτει ὁ Α' καὶ Δ' Ἀναστάσιος εἶναι ὁ αὐτός.

2. Δὲν ἐπρόσεξε τὴν προσφώνησιν ταύτην ὁ κ. Π. Χρήστου, ἀλλως δὲν θὰ ἤδύνατο νὰ ὀνομάσῃ τὸν Ἀναστάσιον μαθητὴν τοῦ Μεθοδίου, ὅστις ἐν τέλει γράφει: «ταῦτα μὲν ὡς πατῆρ, ὑμεῖς δὲ...» ὡς γεροντότερος.

3. Τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν διέτριβεν ὁ Μεθόδιος ἐν Καστορίᾳ ἴσως ἐν Σιατιστῇ.

4. Πράγματι εἰσηκούσθη ἡ οὐσασις τοῦ Ἀνθρακίτου καὶ διεδέξατο αὐτὸν ὡς σχολάρχης ἐν Καστορίᾳ κατὰ τὸν Παρηνίκαν «Σχεδιάσμα» σ. 53 (ὁ Χρήστου ἔχει 82).

5. Κατ' Ἀραβαντινὸν «ἀγνοεῖται ὁποῖος ἦν ὁ πρὸς ὃν ἔγραψεν ὁ Ἀναστάσιος». Δεικνύεται δὲ ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Μεθοδίου, ὅτι ὑπῆρχε προπετής τῆς καὶ σοφιστῆς ἐπιμένων εἰς τὸ δυσφημεῖν καὶ καταδικάζειν τὸν Μεθόδιον ἐπὶ ἀμαθίᾳ καὶ δυσεθείᾳ. Ὑπὲρ συνηγόρει ὁ Ἀναστάσιος καὶ ἀντετάσσετο, ἀλλ' ὀργίλως καὶ δυσμένως· ὅθεν πρὸς παῦσιν τῆς τοιαύτης ἐριδος, ἔχουσης τὸ πρόσωπον τοῦ Μεθοδίου, ἐνεχάραξεν οὗτος ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ τὴν τε ἀποδοκιμασίαν καὶ λύπην του» (Πανθ. 88, σμ. 6'). Κατὰ τὸν καθ. κ. Χρήστου κατήγοροι τοῦ Ἀνθρακίτου ἦσαν ὁ ἱερομ. Ἰερᾶθος προσελθὼν ὡς ἐγκάθετος εἰς τὰς παραθέσεις του εἰς Ἰωάννινα καὶ ὁ συνεργὸς του Γεωργ. Ρούσης, ὁ Σιατιστεύς· ἀλλ' οὐδέτερος τούτων, δύναται νὰ ταυτισθῇ

χρή ποιείν, ἀγαπητέ; "Όπλα κατὰ τῶν τοιούτων ἐγείρειν, οὐκ εὐλογον· οὐ γὰρ φιλοσοφικὸν καταδιώκειν καὶ μιμῆσθαι τὸ τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. Ἐγὼ μὲν αὐτῷ κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον τὸ πᾶν ἀφήκα· συγγνώμη λοιδορίας ἀμείνων· παραπλησίως αὐτῆς δέομαι. Ἔασον αὐτόν, ἀπρακτί σοι καθυλακτεῖ, ἱκανὴν δίκην ἔχει. Οὐδὲν δ' ὄφελος κάλαμον κινεῖν, θέλος κατὰ πλησίον. Βουλοίμην καὶ γὰρ πρὸς αὐτήν, πρὸς τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς Χριστόν, ὡς προβεβηκῶς ἤδη τῇ ἡλικίᾳ, εἰπεῖν: "Ἔως πότε δ' ἀγαπητός μοι κ. Ἀναστάσιος εὐθύνων; ἕως πότε ὀργῆς ἤττων; τίς ἡ τοιαύτη βαρύνῃς κατὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἐπιτεταμένη ἀγάπη; οὐ τὸ πᾶν ἐκ καρδίας ἀφήκά σοι; οὐκ ἐσμέν ἀδελφοί; οὐ μιᾶς Κυρίου τραπέζης; οὐ μιᾶ πίστει, μιᾶ ἐκκλησίᾳ τοῖς αὐτοῖς μυστηρίοις συνδεδεμέθα; Περὶ τίνος δ' ἡ τοιαύτη ἔρις; περὶ φιλοσοφίας; ἐρελεσχίας; Ἐρρέτωσαν ἅπαντες, οἳ τε πάλαι καὶ νῦν φιλοσοφοῦντες, οἳ ἀρχὰς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιπλάστους τιθέμενοι! ἡ τῶν ἐθνικῶν φιλοσοφία, πᾶσα ἐπισκιαζομένη, πᾶσα μάταιος κατὰ τὸν ἱεροφάντορα ἢ τούτων διάνοια, ὀξυτάτη πρὸς τὴν τῆς ματαιότητος θεωρίαν, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατανόησιν ἐξημαύρωται. Μία ἀλήθεια, Χριστὸς ἐσταυρωμένος. Οὐδὲν ἕτερον ἀληθές ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; Ἰκανῶς κεκοπιάκατε καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν πόνων ὑμῶν ἔχετε. Ὅσα ἠθελήσατε, ἐποιήσατέ μοι! Κατεφρονήσατε, ὑδρίσατε, ἠτιμάσατε, περίφημα μὲ ἀνεδείξατε, ἀποτρόπαιον ἀνθρώποις, οὐ μὴν δὲ Θεῷ (1). Τί ἔτι ἐπιζητεῖτε; τὰ πάλαι ἀνακυκλοῦν καὶ τὰς λύπας ἀναστομοῦν; Ὁρᾶτε, ὅτι ἔστι καὶ ὄφθαλμὸς ἐκδικήσεως. Ταῦτα μὲν ὡς πατήρ, ὑμεῖς δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν ὑμῖν ποιεῖτε. Ὑγιαίνετε! Ὁ Μεθόδιος» (2).

Ὁ ὄντως ἀγαθὸς Ἀναστάσιος τὴν ἔπαθεν! Ριφθεὶς ὡς ἄλλος μεταστραφεὶς Παῦλος εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ ἄλλοτε φίλου καὶ νῦν δεόμενος τῆς προστασίας τοῦ ἀνεστάτωσε κυριολεκτικῶς τὴν παράταξιν τῶν κατηγορῶν, οἵτινες εἶχον καταντήσει αὐτὸν πτώμα, ὥστε νὰ φοβῆται καὶ ἀπὸ τῆς σκιάς αὐτῶν. Ἐν τούτοις καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὑπάρχει ἀντίφασις ἐν τῇ ἐπιστολῇ του, ἀφοῦ ἐν ἀρχῇ ἐπέτεθη λάβρως κατὰ τοῦ κυρίως κατηγοροῦ καὶ χαρακτηρίζει αὐτὸν μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα· νῦν παλιωθεὶ ἀλλὰ καὶ ὁ δορυμὸς κατὰ τοῦ Ἀναστασίου ἔλεγχος, ὅστις ὡς μετανουῖσα ἔρχεται Μαγδαληνὴ, δὲν εἶχε τὴν θέσιν. Ἡ ἐν τῇ ἐπιστολῇ διήκουσα αὕτη ἀνωμαλία πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ γῆρας, ὅπερ ἐπετάχυνεν ἡ δοκιμασία καὶ ὁ κλονισμὸς, ἐν ὑπέστη ἐκ τῆς καταδίκης ὑπὸ τοῦ οἴκουμ. πατριαρχείου. Φαίνεται, ὅτι ἦτο ὁ μακαρίτης ἀσθενεὺς ἰδιοσυγκρασίας καὶ εἰς ἄκρον φιλότιμος, ἄλλως δὲν ἦτο καὶ μὴ ἔχων πού τὴν κεφαλὴν κλίνει. Οἱ πολυπληθεῖς ὄντως φίλοι καὶ θαυμασταὶ του δὲν τὸν ἐγκατέλιπον. Παρηκολούθουν καὶ ὑπεστήριζον αὐτὸν μέχρι τοῦ τάφου. Τὸ πατριαρχεῖον κατεδίκαζεν αὐτόν, ἐν γνώσει δὲ αὐτοῖ τὸν διώριζον σχολάρχην (3). Ὅλοι οἱ προύχοντες Ἰωαννῖται ὑπὲρ αὐτοῦ καλουμένου νὰ

πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Μεθοδίου στιγματιζόμενον δεινὸν κατήγορον. Δὲν ἐπέμεινε περισσότερον ὁ νέος διογράφος νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ (βλ. σ. 26 Ἀνωξίς καὶ κατηγορία). Καὶ παραβάλλει μὲν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μολίνου πρὸς τὴν τῶν Ἐουχαστῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐν Ἀθῶν ἀλλὰ δὲν ἐπλησίασε τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ὅτε μεταφράζονται ἔργα τοῦ Μολίνου ἐν Ἀθῶν, ὡς τὸ «Περὶ συνεχοῦς μεταλήψεως» καὶ ἄλλα σχετικὰ τοῦ Νικοδήμου Ἀγιορείτου «Πνευματικὰ γυμνάσματα» «Ἀόρατος πόλεμος». περὶ ὧν βλ. σημείωμα ἡμέτερον εἰς τὸ α' τεῦχος τῆς «Θεολογίας» τοῦ 1955. Εἶναι ἐγγὺς τοῦ Ἀθῶν ὁ καθηγητὴς καὶ ὅταν μεταβῇ εἰς τὴν Σπήτην τῆς ἀγ. Ἀννης θὰ μάθῃ πολλά.

1. Εἶναι περιεργὸς ἡ τελευταία αὕτη ἀποστροφή πρὸς τὸν Ἀναστάσιον διὰ τὰ κατὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐξερουχθέντα καὶ ἡ προσπάθεια νὰ ἀναγκάσῃ αὐτὸν νὰ παύσῃ πολεμῶν τοὺς πολεμῶν του.

2. Ἀπὸ φιλικῆς ἢ ἐπιστολῆς κατήντησεν ἐχθρική ἀπειλοῦσα καὶ θείαν ἐκδίκησιν! Ὁ ἀνὴρ φαίνεται τρομοκρατημένος· ἐφοβεῖτο μήπως ἡ βαρεῖα καὶ ἰταμὴ τοῦ Ἀναστασίου γλώσσα δημιουργήσῃ αὐτῷ νέους ἐχθροὺς καὶ ἀναρρίπιση τὰ λωφάσαντα πάθη· ἀλλ' ἐξεστράπη βιολογικῶς καὶ ἀσφαλῶς θὰ τὸν ἔκαμιν ἐχθρὸν καὶ πάλιν τὸν Ἀναστάσιον.

3. Τὸν Ἀβγουστοῦ τοῦ 1728 ἐξεδόθη ἡ φοβερὰ καταδικαστικὴ ἀπόφασις τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ καθύπευξις. Εἰς αὐτὴν ἀφορίζεται καὶ ὅστις ἀποδεχθῇ αὐτόν ὡς ἱερέα ἢ διδάσκαλον κτλ. (αὐτ. σ. 88). Καὶ ὁμοίως οἱ Ἰωαννῖται ἐμάρτησαν εἰς τὴν σχολὴν τῆς

ἀπολογηθῆ ἀπέστειλαν ἀναφοράν πρὸς τὸν ἐγκριτὸν συνοδικὸν Νικομηδείας Πατ-
σιον· ἀνατρέπουσιν ἄρδην τὰς κατηγορίας, πλέκουσιν ἐπάξιον τὸν ὕμνον αὐτοῦ καὶ
δικαιολογοῦσι τὴν μὴ μετάβασιν διὰ τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας (αὐτ. σ. 27). Ἡ
ἀπόφασις τῆς ἐκκλησίας ἐστάλη πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀχρῖδων Ἰωάσαφ, τὸν
Μοσχοπολίτην. Οὗτος εἰς τὴν Καστορίαν προσκαλέσας τὸν Μεθόδιον ἐπεισεν αὐτὸν
νὰ κάμῃ γραπτὴν καὶ προφορικὴν ὁμολογίαν πίστεως, ἣτις ὑπογραφείσα ὑπὸ τῆς
Ἀχρῖδωνῆς συνόδου ἀπεστάλη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ οὕτω τὸν Ἰούλιον 1725
ἔδόθη ἀφ᾽ εἰς αὐτὸν (σ. 38). Εἰς τὴν σκανδαλώδη ταύτην ὑπόθεσιν ὁ προσεκτικὸς
ἀναγνώστης εὕρισκε πολλά τὰ ἀντιφατικὰ καὶ ἀσυμβίβαστα, ἅπερ ὁ κ. Χρήστου
δὲν ἐφρόντισε νὰ ἀρῇ. Καὶ ἐρωτῶμεν:

Μετέβη κληθεὶς πρὸς ἀπολογία εἰς ΚΠολιν ἢ ὄχι; Οὗτος στηριζόμενος εἰς
τὸ γράμμα τῶν Ἰωαννιτῶν, οἵτινες γράφουσιν εἰς τὸν Νικομηδείας Πατσίον νὰ μὴ
ἐπιμείνῃ τὸ Πατριαρχεῖον, διότι εἶναι πενέστατος, ἀσθενὴς καὶ γηραλέος, ἀρνεῖται
τὴν μετάβασιν, στηριζόμενος εἰς τὴν ἀπόφασιν, διαλαμβάνουσαν ὅτι ὁ πρ. Ἀχρῖδων
Ζωσιμᾶς «οἷς προέτρεψε τὸν διδάσκαλον νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πατριαρχ. ἐντολήν»,
ἀλλὰ «δὲν μετέβη εἰς ΚΠολιν τὸ 1723, αἱ δὲ ἀντίθετοι πληροφορίαι τοῦ Ζαβίρα,
τοῦ Γεωργίου Βενδότη, τοῦ Λάμπρου καὶ ἄλλων εἶναι ἀνακριβεῖς». (σ. 29). Ἀλλὰ
δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἀπορρίψῃ τις ὅλας τὰς τῶν ἀρχαίων μαρτυρίας καὶ δὴ τὴν
τοῦ Ζαβίρα καὶ τὴν τοῦ Ἀραβαντινοῦ—ταύτην ἀποσιωπᾷ ὁ κ. Χρήστου—ἔθεν
ἀντέγραψε κατὰ λέξιν καὶ ὁ Σάβας (Ν. Φιλ. 436). Ὁ χρονογράφος τῆς Ἠπείρου
ἀξιωματικῶς γράφει: «ἡ Μεγ. τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία μετεκαλέσατο εἰς ΚΠολιν τὸν
σοφὸν τῆς Ἠπείρου διδάσκαλον, ἵνα ἀπολογηθῆ διὰ καὶ ἠναγκάσθῃ μεταβῆναι
ἐκεῖσε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1723 συνεπάγων πρὸς τὸ βάρος (sic) τοῦ γήρατος καὶ τὸ
φιλιάσθενον καὶ τὴν ἔνδειαν, καθότι τὸν χρυσὸν οὐδέποτε ἐλάτρευσε. Συγκροτη-
θείσης δ' ἐν τοῖς Πατριαρχείοις συνόδου προσήγαγεν ὁ κατηγορούμενος τὴν ὁμο-
λογίαν τῆς πίστεως καὶ ἀπελογήθη βεβαιῶν, ὅτι οὐδὲν ἔγραψε δογματικῶς ἀντι-
βαῖνον εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὰ δόγματα τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ ἱερὰ
Σύνοδος αὐστηρῶς πρὸς τοιαῦτα ζητήματα διατεθειμένη, ἐθεώρησε μὲν τὸν Μεθό-
διον ὡς μὴ ἀφεστηκὸτα τῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλ' ἐπὶ περιορισμῶ καὶ παραδειγματισμῶ
τῶν φιλοσοφούντων ἀπεφάνθη, ὅπως ἐνώπιον αὐτῆς ἀποτεφρωθῆ τὸ φιλοσοφικόν
του δοκίμιον καὶ ἀπευθυνθῶσιν ἐγκύκλιοι πανταχοῦ, ἵνα, ὅπου καὶ ἂν εὕρεθῃ

*Γκιούμμα ὡς σχολάρχην μέχρι τοῦ 1725 (σ. 88). Οἱ ὑπέροχοι οὗτοι ἄνδρες ἔψωσαν κατὰ
τὴν περιστάσιν ταύτην τὸ ἀνάστημά των ὑπεράνω τῆς μικρότητος τῶν συγχρόνων διδασκάλων,
οἵτινες ἐξ ἀντιζηλίας ἐσυκοφάντησαν τὸν ἀντίτεχνόν των καὶ ἀπεφάσιον νὰ τὸν καταβαρ-
θρώσουν. «Πόλεμος ἦν πρὸ αὐτοῦ διδασκάλων ἀκήρυκτος πρὸς ἀλλήλους, γράφει ὁ Ν. Δού-
κας περὶ τοῦ Λ. Φωτιάδου, καὶ πόλεμος κακοῦθης καὶ ἀδιάλλακτος, οὐ φιλολογικὸς, οὐ
σπουδαῖος, ἀλλὰ φθονερὸς καὶ κακόζηλος ἀντιφερομένων ἀπάντων περὶ ὄνου οὐκίας» ἐν
τούτῳ ὁ πρῶτος Δάμπρος... ἰδιωτεύων ἐπειράτο καταπαύειν τὰς ἐριδας, ἧς ἐδύνατο» (Σοφι-
στής, τόμ. Β', Αἴγινα 1835, σ. 840). Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μεθοδίου πρὸς Ἀναστάσιον, ἀποδεικνύει
αὐτὸν ὁμότροπον τοῦ Λάμπρου, ἀνώτερον τῶν λυπούντων. Ἡ ἀναφορὰ τῶν συμπολιτῶν του εἰς τὰ
πατριαρχεῖα εἶναι ὁ ἐκπρεπέστερος ὕμνος τοῦ Ἀνθρακίτου, ὃν παρὰ τὴν καταδίκην, ἣν
δικαίως ἐχαρακτήρισαν ἀδικον, διετήρησαν εἰς τὴν σχολαρχίαν. Δὲν ἠνέχθησαν νὰ παρασυρ-
θῶσιν ἀπὸ ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας καὶ νὰ ἀδικήσωσι τοὺς μαθητὰς του, ἐν οἷς συγκατελέγοντο
καὶ δύο, οἵτινες ἀπέβησαν ἔπειτα τὸ ἀγλάισμα τῆς τοῦ Γκιόμμα (οὕτως ὀνομάζεται εἰς
ἀρχαῖα ἔγγραφα, ἔπειτα Γκιούμα ἢ Γκιούμμα καὶ τελευταῖον Γκούμα) σχολῆς, ὁ Εὐγένιος
Βούλγαρις καὶ ὁ Μπαλάνος Βασιλόπουλος, ὧν ἡ ἐρις περὶ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου ἢ τῆς
λύσεως τοῦ «Πυθαγορείου ἢ Δηλίου προβλήματος» ἀπέδωκε τὸ μέτρον τῆς μαθηματικῆς προ-
όδου ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ, ἐνθα μετὰ τὴν γραμματικὴν κατεῖχε θέσιν ἢ ἐριθμητικὴ καὶ ἡ ἀστρο-
νομία, περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ Ἀνθρακίτης τὸ περιφημον ἔργον: «Ὁδὸς μαθηματικῆ», ἧπερ ὅμως ἀπη-
θανάτισε τὸ ὄνομα τοῦ ἐκδότου καὶ συμπληρωτοῦ Μπαλάνου καὶ τὸ τοῦ διδασκάλου ἐλησημονήθη
ἐπὶ ἐπιστημονικωτάτου κυρίου Μεθοδίου Ἀνθρακίτου, ἐκ τῆς λατινίδος εἰς τὴν ἐλληνίδα μετα-
νεχθεῖσα φωνήν...» (1749). Ὁ ἐκδότης παρήλλαξε καὶ τὸ ὄνομα «ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον». Ἡ δὲ
ἔργον ἀνακάλυψις του ἐχαρακτήρισθη «παρὰπλήσια τῇ τοῦ Ἀδελφοῦ μᾶλλον βουσεσσίη (Εὐγένιος)*

ἀντίγραφον ἢ τετραδίον τοῦ πονήματος τούτου δημοσίᾳ παραδοθῆ τῷ πυρὶ» (1). Αὕτη ἡ εἰδησις, ἣν περιέσωσεν ὁ χρονογράφος Ἑπειρώτης καὶ δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ὁ βιογράφησας τὸν Μεθόδιον ἀναφέρεται εἰς γεγονότα νέα. Ταῦτα δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὴν καταδικαστικὴν τῆς ἐκκλησίας ἀπόφασιν, ὅτι ὁ Μεθόδιος μετέβη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ἀπελογήθη, ὅτι οὐδὲν ἔγραψε κατὰ τῶν δογμάτων τῆς πίστεως, ἡ δὲ ἐκκλησία ἀνεγνώρισε τὴν ὀρθοδοξίαν του, ἀλλὰ πρὸς περιορισμὸν τῶν φιλοσοφούντων παρέδωκε τῷ πυρὶ τὸ «φιλοσοφικὸν δοκίμιόν» του· ταῦτα ὅλα, ὅπως καὶ τὸ «προσήγαγεν ὁ κατηγορούμενος τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως» εἶναι νέα, διότι δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὴν ἀπόφασιν. Ὁ νέος βιογράφος, γράφει «ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς 23 Αὐγούστου 1723... ἐξέδωκε τὴν κάτωθι καταδικαστικὴν ἀπόφασιν κατὰ τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου, δι' ἧς καθήρει αὐτόν, διέτασσε... καὶ τὴν καύσιν τῶν συγγραμμάτων του». (σ. 29) Ἀλλὰ περὶ καύσεως δὲν ἀναφέρει ἢ ἐν λόγῳ ἀποφασίς. Λοιπὸν τὴν τοιαύτην πληροφορίαν παρέχει ἡμῖν ὁ Ἀραβαντινός, ἡτις καταδεικνύει ἡλίου φαεινότερον, ὅτι ἐγένετο δευτέρα ἀπόφασις τῆς ἐκκλησίας περὶ τοῦ Μεθοδίου, ἧς τὸ περ εχόμενον εὐτυχῶς παρέδωκεν ἡμῖν οὗτος. Πῶς προεκλήθη ἡ τελευταία αὕτη ἀπόφασις, δι' ἧς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον σχεδὸν ἠθώωσεν αὐτόν, ἀφοῦ μετέβη ἐκεῖ καὶ ἔδωκε γραπτὴν τὴν ὁμολογίαν πίστεως (2); Τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ πατριαρχεῖον Ἀχριδῶν εἰς ὃ ὑπήγετο τότε ἡ Καστορία, ὅπου ἐδίδασκεν ὁ Μεθόδιος. Ὁ κώδιξ τῆς μητροπόλεως περιέχει πολυτίμους εἰδήσεις περὶ τῆς πρωτοβουλίας, ἣν ἔλαβεν ὁ πρῶν Ἀχριδῶν Ζωσιμάς καὶ πρόεδρος Σισανίου (3) διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Μεθοδίου δις προτρέψας αὐτόν νὰ μεταβῆ πρὸς ἀπολογία. Ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τοῦ Ζωσιμά δὲν ἔφερε τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα· τοῦτο ἐπετεύχθη ἐπὶ τοῦ ἀπὸ Κορυθαῖς ἀρχιεπισκόπου Ἰωάσαφ τοῦ Μοσχοπολίτου (4). Παρὰ τοῦ Ζιατιστέως Ζαβίρα, ὅστις καλῶς ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ πράγματα—τούτῳ ὅμως δὲν ἐπέισθη ὁ κ. Χρήστου, ἀλλ' ἠκολούθησε τοὺς νεωτέρους, οἵτινες συγχέουσι τὰ πράγματα—μανθάνομεν, ὅτι ὁ ἴσους μῆνας μετὰ τὴν καταδίκην περὶ τὰ τέλη τοῦ 1723 ἔτους τῆς καταδικῆς προσῆλθεν ἐνώπιον τῆς ἀχριδηνῆς ἱεραῖς Συνόδου, προκαθημένου τοῦ Ἰωάσαφ καὶ ἀνέγνω τὴν ὁμολογίαν πίστεως ἀρχόμενος οὕτω: «Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν ἀναρχόν, ἀίδιον, αἰώνιον, παντέλειον» (5). Τὴν ὁμολογίαν ταύτην ἀποδεξάμενος ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπεκύρωσε τὸ γνήσιον καὶ ὑπέγραψεν αὐτὸς τε καὶ οἱ συνοδικοί: Καστορίας Χρῦσανθος, Πελαγωνίας Ἰωσήφ,

1. Ἀραβαντινοῦ, «Μεθόδιος ὁ Ἀνθρακίτης», (ἐν Πανδώρα, τόμ. ΙΑ', 1861, σ. 87. Ἡ ἡπειρωτικὴ αὕτη μέλισσα συνέλεγε τὰ πάντα βουληθεὶς νὰ καταρτίσῃ βιογραφικὸν κώδικα ὄλων τῶν λογίων Ἑπειρωτῶν. Τὴν συλλογὴν τῶν χειρογράφων δὲν ἤξιώθη νὰ ἐκδώσῃ καὶ ἐξεμεταλλεύθησαν ἱκανῶς οἱ μεταγενέστεροι. Δὲν γνωρίζω ἂν ποὺ διεσώθη λείψανόν τι· δηλ. ἐφήρμοσαν εἰς αὐτόν ὅτι εἶχει πράξει αὐτὸς μὲ τὴν διασύλησιν τοῦ περιφήμου «Κουβαρᾶ».

2. Δὲν παρετήρησεν ὁ κ. Χρήστου τὸν κ. Μιχαλόπουλον, ὃν μετὰ χεῖρας εἶχε, γράφονται «Ὁ Μεθόδιος ἀναγκάστηκε.. νὰ μεταβῆ εἰς τὴν ΚΠολὴν, ὅπως ἀπολογηθῆ· ἀλλὰ μὴ κατορθώσας νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως καθαιρέθηκε...» καὶ κατωτ. Κι' ἀθωώθηκε κατόπιν ὁμολογίας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως κτλ.» Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ νεοελληνικὴ ἀναγέννησις (1648—1820), Ἀθήνα, 1930, σ. 41 καὶ 48.

3. Ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ Ἀχριδῶν ὁ γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος διετήρει καὶ τὴν ἐπαρχίαν του καὶ ἐλέγετο πρόεδρος αὐτῆς καὶ παραιτούμενος εἶχεν αὐτὴν ὡς πρῶν Ἀχριδῶν καὶ πρόεδρος. Ὁ Ζωσιμάς ἦν Ζιατιστεύς.

4. Οὗτος ἐπατριάρχευσεν ἀπὸ τοῦ 1719—1745, ὁ διαπρεπέστερος ἐξ ὄσων τότε ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον· διὸ καὶ ἐπαράπη αὐτῷ ἡ ἰσόβιος προεδρία Κορυθαῖς κατὰ τὸν Gelger, Der Patriarchat von Achrida, geschichte und Urkunden (Ausdr. des xx Bandes der Abhandlungen der philologisch—historischen classe der K. säch. gesellschaft d. wissenschaften, No V) Δεῖψιζ 1902, 74 ἑ. 87 ἑ. καὶ 104. Ἐσφαλμένως ἀναγράφεται ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου παρὰ Χρήστου σ. 80.

5. Ἀλλήν, θέατρον, σ. 421.

Βοδενών Μητροφάνης, Βελεγράδων Νικηφόρος και Τιβεριουπόλεως Καλλίνικος (1). Τούτου γενομένου επεμφαν μετὰ συστατικῶν γραμμάτων τὸν Ἀνθρακίτην εἰς τὰ πατριαρχεῖα. Οὗτος παρουσιασθεὶς κατέθεσε τὴν ὁμολογίαν πίστεως καὶ ἀπελογήθη ἀποδείξας τὴν ἀθωότητά του, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης καὶ ἐπεισε τὴν ἱερὰν Σύνοδον νὰ συγχωρήσῃ αὐτόν. Τότε ἀπολύσας αὐτὸν ἔγραψε τὴν ἄρσιν τῆς ποιῆς Ἰερεμίας ὁ Γ', κοινὸν γράμμα πρὸς τὸν Ἀχριδῶν Ἰωάσαφ καὶ τὴν καὶ τοὺς λοιποὺς μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους τῆς ἀρχιεπισκοπῆς εἰς τὸ πατριαρχικὸν τοῦτο σιγίλλιον συνυπογράφονται καὶ οἱ δύο πατριάρχαι, ὁ Ἀντιοχείας Σίλβεστρος καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Χρῦσαιθος (2).

Αὐτὴ ἦτο ἡ κανονικὴ ὁδὸς διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ καταδικασθέντος Μεθοδίου, δηλ. μόνον διὰ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐνώπιον τῆς ἐν ΚΠόλει ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς ἐγγράφου ἀπολογίας καὶ ὁμολογίας πίστεως· αὐτὸ δὲν τὸ εἶχε καταλάβει δυστυχῶς ὁ καθηγητὴς κ. Χρήσιου καὶ περιπλέξας τὸ ζήτημα ἀφῆκεν αὐτὸ ἐκκρεμές.

Ἀποδοκιμάσασα ἡ Σύνοδος τὸ φιλοσοφικὸν τοῦ σύστημα παρέδωκε εἰς τὸ πῦρ τὸ κύριον σύγγραμμά του «Φιλοσοφικὸν δοκίμιον» καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ διδάσκη τὴν «περιπατητικὴν φιλοσοφίαν συνωδὰ τῷ συστήματι τοῦ Κορυνθαίου». Οὗτος εἶχε γράψῃ «Εἰς ἅπασαν τὴν Λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπομνήματα καὶ ζητήματα... νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα καὶ μετ' ὅσης εἰδὸν τε τῆς ἀκριβείας διορθωθέντα παρὰ τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου τοῦ Καγκελλάρου» (Βενετία 1729). Ὑπάρχει καὶ «Ἐκθεσις κατ' ἐπιτομὴν τῆς Λογικῆς πραγματείας» καὶ ἕτερον δίτομον ἔργον, ἡ «Ἐἰσὸδος φυσικῆς ἀκροάσεως κατ' Ἀριστοτέλην» ἐκδοθεῖσα τῷ 1779—1780. Ἐάν θέλωμεν αὐστηρότερον νὰ κρίνωμεν τὸν Ἀνθρακίτην πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι δὲν εἶχεν ἀδικὸν ἢ Ἐκκλησίαν νὰ καταδικάσῃ αὐτόν, ὅτι ἡ ἠθικὴ του διδασκαλία ἦτο συμπλήρωμα θεολογίας καὶ φιλοσοφίας, ἐν ᾧ φαίνεται ὁπαδός, ὅπως ἐπειτα εἰ ἐγκυκλοπαιδισταὶ ἢ ἀνθρωπισταὶ (Humanismus) παρ' ὧν πρὸς καιρὸν παρεσύρθη καὶ ὁ περικλειὴς μαθητὴς τοῦ Εὐγένιος. Ἡ «Φυσικὴ Θεολογία», ὅπως ἀπεδείξαμεν εἰς τὸν περυσινὸν ΚΕ' τόμον τῆς «Θεολογίας» ἦτο βᾶσις αὐτῶν. Καὶ ἐν τῷ Ἄθῳ εἶχον διαδοθῆαι ἰδέαι αὐτῶν, ἀφοῦ ἐκυκλοφόρουν ἐν πάσῃ τῇ Ἀνατολῇ. Κατ' αὐτῶν ἐξηγέρθη ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Θεοδώρητος (ὃν προηγουμένως ἐμνημονεύσαμεν) ἡγουμένως τότε ἐν τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆ καὶ ἔγραψεν ἐν τῇ «Ἀθωνιάδι» ἐγκώδει κώδικι 582 (17) τῆς σκῆτης τῆς Ἁγίας Ἄννης, «Ἀπολογία χριστιανικὴ πρὸς τοὺς ἀντιθέτους Νατουραλιστάς, ἀθέτους μᾶλλον τοὺς κηρύττωντας (sic) ἐλευθερίαν καὶ δούλους τῶν ἀκαθέτων παθῶν ὑπάρχοντας» φ. 41α—44α. «Ἀπόδειξις σύντομος κατ' ἀθέτων Νατουραλιστῶν καὶ κατὰ τῶν φρενοδραβῶν συγγραμμάτων τοῦ ἀθέτου Βολταίρ κτλ.» φ. 44β—62β. Ὁ Ἀνθρακίτης ἔζησε 50 ἔτη τοῦλάχιστον πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ εἶχεν ἐπιρραστῆ μόνον ἐκ τῆς μυστικοπαθείας τοῦ Μιχ. Μολίνου, ὅστις εἰς τὸν «Πνευματικὸν ὁδηγόν» (Guida spirituale) ἐδίδασκεν, ὅτι, ἵνα ὁ ἀνθρώπος ἐπιχθῆ τελειότητος, ἀνάγκη νὰ καταστῆ ἡρεμὸς, ἀναίσθητος, ἀνεργητὸς καὶ παθητικὸς, ἀνάγκη νὰ παραδίδωται τῷ Θεῷ ἀσυνειδήτως, ν' ἀγαπᾷ αὐτόν. ἀνιδιοτελῶς, διότι εἶναι Θεός. νὰ καταστρέφῃ μάλιστα τὰς φυσικὰς αὐτοῦ δυνάμεις.

1. Ὁ κ. Χρήστου γράφει Βεριουπόλεως! Τιβεριούπολις εἶναι ἡ Στρώμνιτσα, ἕως ἐκεῖνο ἐξικνούνητο τὰ πρὸς Βόρεια τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν. Ὁ εἰρημένος ἀρχιεπ. Ἰωάσαφ ἐξέδοτο ἐν τῷ περιφῆμῳ τυπογραφείῳ τῆς Μοσχόπολεως. «Ἀκολουθίαν τῶν πέντεκαθάρων ἱερομαρτύρων τῶν μαρτυρησάντων ἐν Τιβεριουπόλει τῇ κοινῶς καλουμένῃ Στρωμνίτση.» 1741.

2. Ὁ Καστορίας ἀείμνηστος Φιλάρτος Βαφειδῆς περιέγραψε τὸν κώδικα τῆς μητροπόλεως ἐν τῇ «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ», ἔτος Κ', 1900, σ. 108—110, 128—129, 140—141. Ἐντεῦθεν ἀνετύπως τὴν περιγραφὴν καὶ ὁ Geizer ἐνθ' ἀνωτ. σ. LV—LXVII. Ἐν τῷ κώδικι τοῦτο ὑπάρχει ἐν σ. 128 καὶ τὸ ἀθωωτικὸν τοῦτο σιγίλλιον. Ὁ κ. Χρήστου σ. 128 γράφει ἐσφαλμένως· ἀλλὰ δὲν ἀνέγνω ἀπὸ, ἀλλως δὲν θὰ περιέπιπεν εἰς τὸ σφάλμα ἐφ' ὅσον εἶχε πρόσχειρον καὶ τὴν Πανθῶραν, ὅπου ἡ περίληψις τοῦ σιγίλλιου ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ καθορίζει καλῶς τὰ πράγματα.

Οὕτω δὲ βυθιζόμενος ὅλως τῷ Θεῷ θεοποιεῖται· ἀλλ' εἰς τὴν ἀντίθετον ταύτην διδασκαλίαν πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ἀρχαίων νηπιτικῶν πατέρων ἐπιδιώκεται, ἀνευ τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς θείας χάριτος ὁ μυστικὸς θάνατος τῆς ψυχῆς, καὶ οὕτω τὰ ἔργα τῆς λατρείας ἦσαν περιττά (1). Αὐτὸ γοῦν εἶναι τὸ σύστημα τῶν πνευματιστῶν. Κατ' αὐτὴν περίπου τὴν μέθοδον εἶναι συντεταγμένοι αἱ «Θεωρίαι χριστιανικαί» ἐπὶ τῇ βάσει ξένων συγχρόνων πηγῶν καὶ οὐχὶ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ὧν φωρᾶται τελείως ἀγευστος ὁ πολὺς Ἀνθρακίτης(2). Τοιοῦτος ἀποκαλύπτεται καὶ εἰς τὰ «Κατὰ ἀθέων» δύο κεφάλαια, ἀπερ ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Χρήστου. Ἐνταῦθα οὐχὶ μόνον πατέρες δὲν ἀναφέρονται, ἀλλ' οὔτε ρητόν τι τῶν ἁγίων Γραφῶν! Εἶναι καθαρῶς φιλοσοφικὴ περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν κόσμον ἀνάπτυξις. Ἐνταῦθα ὁ περροφήθη τελείως ἡ θεολογία ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας! Δὲν εἶναι θεραπαινὶς πλέον, ὅπως καθώρισαν οἱ ἅγιοι πατέρες ἀλλὰ κυρία καὶ δέσποινα. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα εἶχε γείνει μεγάλη σύγχυσις εἰς τοῦτο παρὰ τοῖς θεολογοῦσι καὶ ἀνατραπῇ ὁ χρυσοῦς καιὸν τῆς σχέσεως τῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν θεολογίαν· διὸ καὶ ἠναγκάσθη νὰ διευκρινήσῃ τὸ ζήτημα ὁ εὐσεβὴς τῆς ἑλλ. φιλολογίας μύστης Νεόφυτος Δούκας γράψας ταῦτα: «Εἰς μὲν τὸν πρῶτόν της σκοπὸν ἡ φιλοσοφία ἔχουσα ὁδηγὸν πάντοτε τὸν «ὀρθὸν» λόγον» βασίζεται «ἐπὶ βεβαίων ἀρχῶν» καὶ περιορίζεται εἰς «τὰ τῆς φύσεως μυστήρια». Ἡ θρησκεία μὴ ἔχουσα ὁδηγὸν τὸν ὀρθὸν λόγον εἰς ζητήματα πίστεως βασίζεται εἰς τὴν ἀποκάλυψιν καὶ περιορίζεται εἰς τὰ πέραν τῆς φύσεως μυστήρια. Ἐπ' αὐτῶν λοιπὸν τῶν σημείων δὲν ὑπάρχει καμμία ἐπαφὴ ἀκολουθουσῶν ἀμφοτέρων διαφόρους ὁδοὺς καὶ θηρευουσῶν ἀντιθέτους σκοπούς. Δὲν γνωρίζει δὲ (ὁ Δούκας) καμμίαν ἐπέμβασιν τῆς μίας ἐπὶ τῆς ἄλλης, ἰδίως τῆς φιλοσοφίας εἰς τὰ τῆς θρησκείας, θεωρῶν τοῦτο μωρίαν. «Τὰ γὰρ ἐξ ἀπορρήτων μωρία ἐστὶ φιλοσοφικῶς ἐρευνᾶν» (1).

Ὡς παράδειγμα πῶς ὁ Ἀνθρακίτης ἀντιλαμβάνεται τὴν ἐννοίαν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς φιλοσοφίας ἔστω τὸ κατὰ πρῶτον βλέπον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἔργον τοῦ Μεθοδίου, «Λογικὴ ἐλάττων» (2) κεφ. 11, σ. 59, ἐν ᾧ ταῦτα δογματίζει: «Φιλοσοφία οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ φιλία σοφίας. Ἔστι δὲ σοφία θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τῶν ἐν αἷς ταῦτα περιέχονται αἰτιῶν ἐπιστήμη. Λέγεται δὲ πρῶτον μὲν ἐπιστήμη τουτέστι γνώσις ἀληθείας, βεβαία καὶ ἐναργής· δεύτερον δὲ θείων πραγμάτων, τουτέστιν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων αὐτοῦ ἔργων. Τρίτον ἀνθρωπίνων...

1. Βλ. Φιλαρίτου Βαφείδου μητροπ. Αἰδυμοτείχου Ἐκκλησι. ἱστορία, τόμ. Γ', μέρ. Α', ΚΠολις 1912, σ. 369.

2. Ἐχω ὑπ' ὄψιν τὴν παρὰ Legrand (Bibliogr. hellenique..des ouvrages publiés...au dix-huitième, tome II, Paris 1928, σ. 305. Οὗτος ἀναφέρει καὶ ἐκδόσεις 1699, 1742, 1780 πλὴν τῆς περιγραφομένης τοῦ 1779· ταύτην καὶ τὴν τοῦ 1742 δὲν γνωρίζει ὁ κ. Χρήστου, ἀλλ' ἀναφέρει δύο νεωτέρας ἐκδόσεις τοῦ 1831 ἐν Βιέννῃ καὶ τοῦ 1837 ἐν Ἀθήναις γενομένας. Ὁ κ. Μέρτζιος γράφει εἰς τὴν τελευταίαν προσθήκην τῶν ἐκδόσεων τοῦ τυπογραφείου τῶν Γλυκῶν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἐκδοσις. Ἴδου ὁμοίως ἡ ἐκδοσις τοῦ διβλίου τούτου τοῦ Ἀνθρακίτου γενομένη τῷ 1699. Ὁ θέλων νὰ ἐννοήσῃ ἀκροθιγῶς τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα ἀναγνώτω τὸν παρὰ Legrand πρόλογον τοῦ Ἀνθρακίτου.

1. Αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τοῦ Νεοφύτου Δούκα ὑπὸ Σοφ. Ἀώλη. Νέα Ὑόρκη 1949, σ. 54. Ἡ ἐργασία τοῦ φερέλπιδος Ἡπειρώτου εἶναι ἐξαντλητικὴ καὶ ὑποδειγματικὴ.

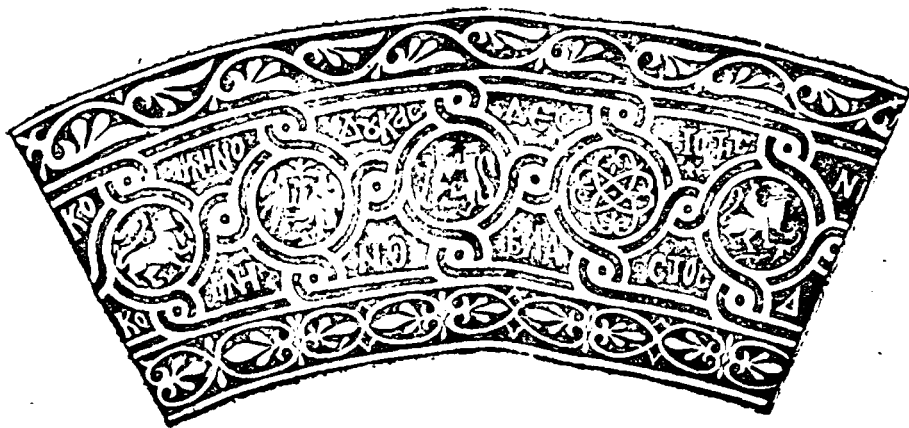
2. Παν. Χρήστου, Μεθόδιος Ἀνθρακίτης σ. 52—78. Ἐξέδοτο ἐπὶ τῇ δάσει ἐνός καὶ μόνου κώδικος, τοῦ 228 τῆς ἐν Ἀθῶν μονῆς τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος, ὅστις πλὴν ἄλλων μειονεκτημάτων γέμει καὶ ἀνορθογραφίῶν ὧν τινὰ ὁ ἐκδότης δὲν γνωρίζω διατὶ διατήρησεν ἐν τῷ κειμένῳ· π. χ. ἐξέδ. Ζήνων ὁ Κιτσεὺς (ἀντὶ Κιτιεὺς)· ὁ κώδ. ἔχει Κιτζεὺς καὶ Κιτζιουπόλεως, ὅπερ ἐδιώρθωσαν εἰς ἐν Κιτίφ πόλει, ἀλλὰ τότε εἶδει νὰ διορθώσῃ καὶ τὸ Κιτσεὺς (σ. 58, 6). Καὶ ὁμοίως ἔλαβε ὑπ' ὄψιν τὸν 487, 1 κώδ. Βατοπεδίου (Κατάλ. Ἀμποδίου ἐκδοθεὶς ὑπὸ Σωφρ. Εὐστρατιάδου σ. 94) καὶ 862 τῆς Ρουμανίας (Κατάλ. Ἐρμπιτσιάνου ἐν 25ετηρίδι τοῦ Φιλ. Συλλ. ΚΠόλεως, σ. 101). Ὁ ἐκδότης ἀρχάριος εἰς ἐκδοσὶν κειμένων δὲν ἐσημαίωσεν οὔτε τὰς σαλίδιας τοῦ κώδικος οὔτε ἂν εἶναι ἰδιοχρεῖρος τοῦ Μεθοδίου ἢ ἀντίγραφον καὶ ἂν ὁ ἴδιος ἀντίγραφον· ἰδίως νομίζω, ὅτι ἄλλοι τοῦ ἐπρομήθευσαν τὰ ἀντίγραφα.

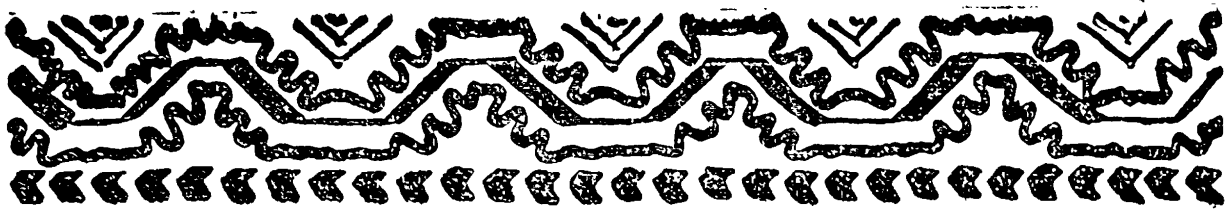

Και περί Θεοῦ μὲν καὶ τῶν ἀύλων αὐτοῦ ἔργων διαλαμβάνει ἡ Μεταφυσική, περί δὲ τῶν σωματικῶν ἔργων ἡ Φυσική καὶ περί τῶν ἀνθρωπίνων, ἢ τε λογικῆ καὶ ἢ ἠθικῆ..

12 Ἡ σοφία ἢ λαμβάνεται ἀντὶ τῆς περιοχῆς πασῶν τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐστὶν ἡ αὐτὴ τῆ φιλοσοφία, ἐπιστήμη δηλ. θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων.. ἢ λαμβάνεται ἀντὶ τῆς γνώσεως τῶν ὑψηλοτάτων πραγμάτων δι' ἀρχῶν ὑψηλοτάτων καὶ τότε οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ αὐτὴ [ἢ] Μεταφυσική.» Σύγχυσις τῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν σοφίαν καὶ ἀντιφατικαὶ ἐπαναλήψεις. Καὶ πρὸς μὲν τὸν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀρισμὸν τῆς φιλοσοφίας οὐδόλως συμφωνοῦσι ταῦτα, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὸν διδόμενον κατὰ τὸν μεσαῖωνα, ὅτε ἡ φιλοσοφία ἦν γνώσις περὶ τοῦ κόσμου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θεολογίαν. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ἡ Ἱερά Σύνοδος παρουσιάζει αὐτὸν συγχέοντα τὰ πάντα, «καὶ ἐν οἷς ἐπαγγέλλεται φιλοσοφεῖν εἰς οὐδὲν δέον καὶ θεολογικῶν ὑποθέσεων ἀπτεται, ὧν τὴν ἔννοιαν μὴ εἰδὼς ἀλλόκοτα τερατεύεται, συγκλώθειν πειρώμενης τὰ ἀσύγκλωστα, ὡς εἶναι τὴν συγγραφὴν οὐχ ὅτι φιλοσοφίαν, πολλοῦ γε δεῖ καὶ θεολογίαν, ὕδραν δὲ πολυκέφαλον καὶ χίμαιραν τερατώδη ἢ ἱπποκένταυρον καὶ ὄσα ἄλλα παισὶν Ἑλλήνων μυθικῶς ἀναπλάττεται τέρατα» (σ. 31).

(Συνεχίζεται)

Μ ΚΟΚΚΟΡΟΥ, Νοσταλγοῦ

ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ Κ. ΒΕΡΣΗ

Μάης μῆνας ἦταν σὰν καὶ τώρα. Ὅπως καὶ τώρα λουλούδιζαν οἱ κάμποι κατάστικτοι ἀπὸ λογιῆς λογιῶν χρώματα, ἀπὸ τὸ κιτρινόλευκο τῆς μαργαρίτας ὡς τὸ μῶδ τοῦ μενεξέ, ἐνῶ μιὰ γλυκειὰ καὶ μυρωμένη αὔρα φυσούσε στὸν κάμπο πέρα ἀπ' τὸ λόφο Βελισσαρίου ἐκεῖ κοντὰ στὸ χωριὸ Πεδινή. Αὔρα ἀνάλαφρη ἠδονικὴ, Ἑλληνικὴ αὔρα. Στὸν γλαυκὸ κατακάθαρο οὐρανὸ διασταυρώνονταν πλανάροντας λίγοι πελαργοὶ καὶ κάπου—κάπου χαιρετοῦσε τὸν Ἄρχοντα τῆς ἡμέρας ποὺ ἀνέβαινε τὸν καθημερινὸ δρόμο του, μ' ἓνα γλυκὸ μινύρισμα ὁ κορυδαλλός. Γύρω τριγύρω ἐκεῖ τὸ ὄργιο τοῦ πρασίνου ἐσκλάβωνε τὴν ἀνθρώπινη ματιὰ, ἢ φύσις γιόρταζε τὴν Ἀνάστασι τοῦ Ἄδωνη ποὺ τὴν ἐπρόδιδαν οἱ δροσοσταλίδες μὲ τὲς ἀνταύγειές τους στοῦ ἥλιου τὶς ἀχτῖδες στὰ σπαρμένα λιγόζωα λουλούδια.

Ποιὸς ὅμως τότε μπορούσε νὰ προσέξῃ τὴν ἀνοιξή, τὰ λουλούδια καὶ τῶν πουλιῶν τὰ τερετίσματα; Ἦταν ὁ Μάης τοῦ 1941 ὁ θλιβερός καὶ ἀξέχαστος ἐκεῖνος Μάης.

Ὁ ὑπέροχος Ἑλληνικὸς στρατὸς ποὺ εἶχε τσακίσει τὶς σιδηρόφραχτες Μεραρχίες τοῦ ψευδοκαίσαρος εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ διαλυθῆ. Ἔτσι τὸ ἤθελεν ἡ Κακὴ Μοῖρα τοῦ Ἕθνους. Καὶ τὰ κανόνια μας ποὺ εἶχαν ἀχολογήσει στὶς χαράδρες καὶ στὶς κορφές τῆς Κλεισούρας καὶ τοῦ Τεπελενιοῦ εἶχαν συγκεντρωθῆ ἐκεῖ στὸν κάμπο τῆς Πεδίνης σὰν φοβισμένα πρόβατα στὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀγριμιοῦ, σὰν θλιβερὰ συντρίμματα κάποιας ἀναπάντεχης καταιγίδας ποὺ τάρριξε ἐκεῖ ἄφωνους μάρτυρας σκληροῦ δράματος.

Σὰν νάχανε ψυχὴ ἐκεῖνα τὰ κανόνια. Σὰν νάχανε φωνὴ ἀπόκοσμη, λυπητερὴ ποὺ σ' ἄσους τὰ βλεπαν μ' ἑλληνικὸ μάτι ἀκουαν

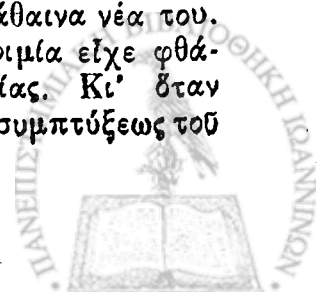
κάποιο θρήνο ποὺ ἐβγαίνει ἀπὸ τὰ στόμιά τους. Γύρω ἀπ' αὐτὰ ἀσυνήθιστη κίνησις ἀξιωματικῶν, στρατιωτῶν, ὑποζυγίων, κι' ἐδῶ κι' ἐκεῖ πεταμένο πολεμικὸ ὕλικὸ στὸ χλοερὸ κάμπο. Ἀνάμεσα στοὺς ἀξιωματικούς ἓνας φαίνεται πῶς ἀκουε τὸ θρήνο τῶν κανονίων, ἓνας ποὺ μὲ ἀγωνία κρατοῦσε τὰ δάκρυα ποὺ ἐφθάναν ἀθρόα στὰ μάτια του ἐκείνη τὴ στιγμὴ. Κι' αὐτὸς ἦταν ἓνας Ταγματῆς τοῦ Πυροβολικοῦ, ἓνα ἀξέχαστο παλληκάρι, ὁ Κωνσταντῖνος Βερσῆς.

Τὸν εἶχα γνωρίσει κάπου σ' ἓνα χωριὸ κοντὰ στὰ σύνορα δταν τὰ κανόνια του βροντοῦσαν καὶ σκόρπιζαν τὸν θάνατο στοὺς ἐπιδρομεῖς. Ἦταν ἓνας καλοκαμωμένος ἄνδρας σεμνός, ἀξιοπρεπής, ὑπόδειγμα εὐγενείας καὶ ἱπποτισμοῦ, σωστὸς ἀξιωματικός. Μιλήσαμε γιὰ τὸν πόλεμο ποὺ μᾶς ἐπέβαλαν τότε ἄδικα οἱ Ἴταλοί. Μοῦ ἐξέθεσε τὴ γνώμη του, τὰ ὄνειρά του, τὴν πίστη του στὸ δίκαιο ἀγῶνα μας καὶ πρὸ πάντων τὴν πίστη του πρὸς τὴ νίκη.

—Ἐὰν ζήσουμε ὕστερα ἀπ' αὐτὸν τὸν πόλεμο, μοῦ εἶπε στὸ τέλος, θὰ ἴδουμε τὴν Ἑλλάδα μας Κράτος ποὺ δὲν τὸ ὄνειρευτήκαμε ποτέ. Ὅλοι οἱ σκλάβοι Ἑλληνες θὰ ἐλευθερωθοῦν. Καὶ πρὸ παντὸς ἡ Β. Ἡπειρος.

Ἐβγαλε τὸ πορτοφόλι του ζητώντας κάτι σημειώσεις του κι' ἔρριξε μιὰ ματιὰ σὲ μιὰ φωτογραφία κάποιου ἀγαπημένου του προσώπου. Ὑστερα χωρίσαμε, ὅπως χωρίζουν σὲ τέτοιες στιγμὲς δυὸ φίλοι μὲ τὴν γνωστὴ εὐχή: «Καλὴ τύχη».

Πάντοτε ρωτοῦσα καὶ μάθαινα νέα του. Μιὰ ἀπλὴ στὸν πόλεμο γνωριμία εἶχε φθάσει στὸ ἱερὸ σημεῖο τῆς φιλίας. Κι' δταν ἤλθε ἡ μοιραία στιγμὴ τῆς συμπτώξεως τοῦ

στράτου μας που διάβαινε συντεταγμένος στους δρόμους των Γιαννίνων, εκείνο το θλιμμένο Μάη του 1941, προσεπάθησα να τον συναντήσω άναμεσα στους άξιωματικούς. Δέν τó κατώρθωσα. Ύστερα έμαθα από αυτόπτη μάρτυρα τόν άναπάντεχο χαμό του. Ένα πρωινό άπαράλλαχτο σαν και τώρα, με τόν κάμπο γεμάτο άγριολούλουδα που οί κορυδαλλοί και οί καρδερίνες χαιρετούσαν με τά τερετίσματα τους τήν άνοιξη, ο Κώστας έτερμάτισε τή ζωή του. Άλλά πώς; Έκει στον κάμπο τής Πεδινής τά ένδοξα κανόνια μας ήταν συγκεντρωμένα σιωπηλά, μουγγά, θλιμμένα, σκλάβοι του έχθρου. Κάποιος άνώτερος Άξιωματικός διέταξε πρόχειρη συγκέντρωση στο ύπαιθρο κοντά στα κανόνια και άτενίζοντάς τα είπει: «Σήμερα θάπτεται τó ένδοξο Έλληνικό Πυροβολικό. Άς ψάλλουμε τόν Έθνικό μας Ύμνο». Μόλις άρχισαν να τραγουδούν τόν στίχο,

“Αργεie νάλλθ' εκείν' ή μέρα
και ήταν όλα σιωπηλά

κρότος πιστολιού ήκούσθη που διέκοψε τή συνέχεια του τραγουδιού τής έλευθερίας. Ο Κώστας Βερσήs όπισθωχωρώντας δύο βήματα είχεν αυτοκτονήσει.

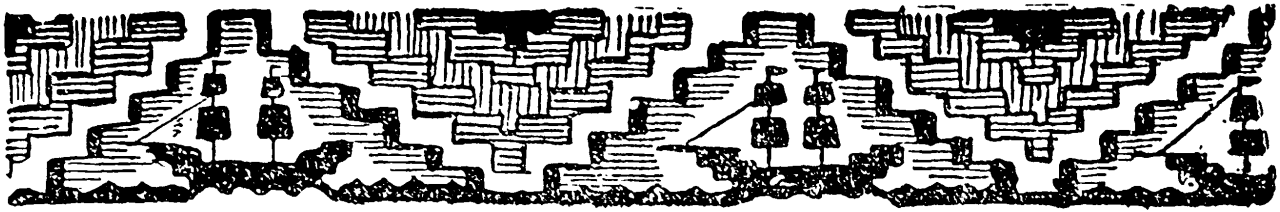
— Ύπάρχουν σ' αυτόν τόν κόσμο ήρωες και ήρωες, μου έλεγε ο ίδιος αυτόπτης μάρ-

τυς. Ο Βερσήs ήταν ένας μεγάλος ήρως. Η ψυχή του έθλίβη άφάνταστα εκείνη τή στιγμή. Με δυσκολία κρατούσε τά δάκρυά του. «Πέριλυπος ήταν ή ψυχή του μέχρι θανάτου». Ναι, μέχρι θανάτου. Γιατι ο Βερσήs δέν μπορούσε να σκεφθή θάνατο των ένδόξων κανονίων μας. Γι' αυτόν είχαν ψυχή τά Έλληνικά κανόνια και ή ψυχή του είχεν άφομοιωθή μ' αυτά. Γι' αυτό και ηύτκτόνησε σαν ήρωας σαν πραγματικός Έλληνα «τοίς κείνων ρήμασι».

Και σαν ήρθε τó ηλιοβασίλεμα και άπλώνονταν στον άντικρυνό λόφο τά χρυσαφένια πέπλα και οί παπαρούνες όλοκόκκινες γυρνούσαν τά κεφάλια τους στην έσπερινή αύρα, μιá άλλη μεγάλη παπαρούνα είχεν άπλωθή στην καταπράσινη γλόη. Ήταν τó έλικό αίμα του Κώστα Βερσή. Κι ήρθεν ή νύχτα και άρχισαν τάστρα να παιγνιδίζουν με τις μαρμαρυγές τους στον ουρανό ένώ εκεί γύρω ανάλαφρος θόρυβος έπρόδιδε κάποια γυναικεία βήματα να πλησιάζουν στον αίματοβαμμένο τόπο. Μά δέν ήταν ή μάνα του, άλλ' ούτε και ή Άστάρτη πουύρχονταν να θρηνήση τόν πρόωρο χαμό του Άδωνη. Ήταν ή Έλλάδα πουύκλαιγε τó θάνατο του παλληκαριού.

Η Ήπειρος που ποτίστηκε με τó αίμα του θά τόν θυμάται.

ΑΛ. Δ. ΛΙΒΑΔΕΩΣ

ΤΟ ΓΕΦΥΡΙ ΤΟΥ ΑΡΚΟΥΔΑ

Τὸν χειμῶνα τοῦ 1904—1905, ἐνεφανίσθη εἰς τὰ κέντρα τῆς Ὀμοιοῖας τῶν Ἀθηνῶν, ἓνας λεβεντόκορμος ἄνδρας 40—45 ἐτῶν, με κατατομὴν ἀρχαϊκὴν. Νόμιζες πὼς ἐδραπέτευσε ἀπὸ κανένα μουσεῖον ἢ σμίλη τοῦ Σκόπα καὶ τοῦ Πραξιτέλους, τέτοια πρότυπα θὰ εἶχον ὅταν ἐνεσμίλειον τὰ ἀγάλματα τοῦ Διός. Φοροῦσε μαῦρη φουστα-νέλλα, μαῦρο πουκάμισο, μαῦρο πεσλί, μαῦρο τσακιστὸ φέσι μὲ πένθος καὶ μακρὰ φούντα, μαῦρα φουντωτὰ τσαρούχια καὶ ἄσπρες καλοεφαρμοσμένες κάλτσες ὅτὰ μαῦρα πυκνὰ γένεια τοῦ ἔλαμπαν κάπου—κάπου ἐλάχιστες ἀσημένιες τρίχες (1).

Ἦταν ὁ Καπετὰν Ἀρκούδας ἀπὸ τὸ Περιβόλι, ἀτρόμητος Μακεδονομάχος.

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ πρωτομάρτυρος Παύλου Μελά στὴ Σιάτιστα τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1903, ἡ Τουρκικὴ καταδίωξις τῶν ἐλαχίστων τότε Μακεδονικῶν σωμάτων, τὰ ἐξηνάγκασε νὰ παραχειμάσουν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἔτσι ξέπεσε στὴν Ἀθήνα καὶ ὁ Καπετὰν Ἀρκούδας. Ἀνακατενόταν μὲ τοὺς φοιτητὰς, τοὺς διηγείτο τὰ μαρτύρια τῶν Μακεδόνων ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, τοὺς ἐξῆπτε τὸν φανατισμὸν, καὶ τοὺς προέτρεπε νὰ βγοῦν τὴν ἀνοιξί στὴ Μακεδονία νὰ ἐκδικηθοῦν.

Τὰς Κυριακὰς κατέβαινε εἰς τὸ σκοπευτήριον τῆς Καλλιθέας—τὸ ὅποιον χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς φυλακὰς. Ἐκεῖ ἤσχοῦντο πολλοὶ φοιτηταὶ εἰς τὴν σκοποβολὴν. Ὁ Καπετὰν Ἀρκούδας τοὺς παρηκολούθει ἀσκουμένους καὶ τοὺς συνίστα νὰ πυροβολοῦν ταχέως καὶ νὰ μὴ βραδύνουν στὴ σκοπευτικὴ γραμμὴ:—«Φωτιά στὴ φωτιά, παιδιά»,—ἐφώναζεν ὁ Καπετὰν Ἀρκούδας. Τῆ νύχτα δὲν προφθάνεις νὰ σκοπεύσης: φωτιά στὴ φωτιά!».

Ὅλη αὐτὴ ἡ οἰκειότης μὲ τοὺς φοιτητὰς, ἡμοίβετο μὲ καμμιὰ φασολάδα τῶν 30 λεπτῶν, ἢ μὲ κανένα καφέ τῶν 10 λεπτῶν.

1. Ἐνας ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς Γλυπτικῆς τοῦ Πολυτεχνείου, ἂν ἐνθυμούμεθα καλῶς ὁ Τόμπρος, θαυμάζων τὸ ἀρρενωπὸν τοῦ ἀνδρὸς ἐφιλοτέχνησε τὴν προτομὴν τοῦ Ἀρκούδα,

Μόλις ἤρχετο ὁ Μάρτιος ποὺ ἔλυναν τὰ χιόνια καὶ φούντωναν τὰ κλαριά, ὁ Καπετὰν Ἀρκούδας ἐξηφανίζετο, ἔπαιρνε τὸν δρόμο γιὰ τὴν Μακεδονία.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1906, ἡ καταδίωξις τῶν Τούρκων εἰς τὴν Μακεδονία εἶχεν ἐνταθῆ, πολλὰ Μακεδονικὰ σώματα ἐξηναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν στὴν ἡπειρωτικὴν πλευρὰν τῆς Πίνδου, ὅπου ἐλούφαζον ὅσο νὰ περάσῃ ἡ μπόρα. Ἔτσι καὶ ὁ Καπετὰν Ἀρκούδας μὲ 5 παιδιὰ, βρέθη-καν στὸ Ζαγόρι, χωρὶς ὁδηγοὺς καὶ πρωτίστως χωρὶς τροφοδότας, πεινασμένοι καὶ κυνηγημένοι μέσα στὰ δάση καὶ τὰ φαράγγια τοῦ Ζαγορίου. Ἐφθάσαν τὰ χαράγματα στὴν περιοχὴν τοῦ Σοποταελίου, πῆδησαν μέσα στὸν παρακείμενον ἔρημον ὑδρόμυλον διὰ νὰ κρυφθοῦν ὅσο νὰ τοὺς πάρῃ ἡ νύχτα. Στὴν αὐλὴ τοῦ μύλου, ἦτο μιὰ κορομηλιά. Τὰ κορομηλιά, ἦσαν ὠριμα καὶ ἡ πείνα ἐθέριζε τὴν ὁμάδα. Ἐνα παλληκάρι ἀνέβηκε στὴν κορομηλιά γιὰ νὰ ραβδίση τὰ κορομηλιά, ὁ γύφτος φύλακας τοῦ χωριοῦ τοὺς ἀνιελήφθη, ἔσπευσε εἰς τὸ πλησιέστερον Τουρκικὸν ἀπόσπασμα καὶ κατήγγειλε τὴν παρουσίαν ληστῶν—τοὺς ἐξέλαβεν ὡς ληστὰς, οἱ ὅποιοι ἐμάστιζον συνηθέστατα τὸ καλοκαίρι τὸ Ζαγόρι—.

Τὸ ἀπόσπασμα περιεκύκλωσε τὸν μῦλον καὶ ἐπετέθη γιὰ νὰ τοὺς συλλάβῃ. Ἡ ὁμάς εἰς τὴν περὶ παραδόσεως πρότασιν τῶν Τούρκων, ἀπῆντησε διὰ πυκνοῦ πυρός. Μετὰ βραχείαν συμπλοκὴν, ἡ ὁμάς ἐπεχείρησεν ἐξοδὸν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς καταφύτου κοιλάδος. Παρὰ τὴν σημερινὴν γέφυραν, ἔπεσε νεκρὸς ὁ Καπετὰν Ἀρκούδας καὶ ἓνα παλληκάρι ἀπὸ τὴν Κοζάνην. Ἐκτοτε ἡ γέφυρα πῆρε τὸ ὄνομα τοῦ γενναίου καπετάνιου.

Οἱ νεκροὶ μετεφέρθησαν εἰς Ἰωάννινα, καὶ μετὰ τὴν διαπίστωσιν τῆς ταυτότητός των, παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχῶν πρὸς ἐνταφιασμὸν. Ἐνεταφιάσθησαν ἀπὸ ὁμάδα πατριωτῶν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Μαρίνης, εἰς τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ περιβόλου, ὅπου ἤδη ἐκτίσθησαν μερικὰ δωμάτια.

Ὁ φυλαχτὴς μετὰ πάροδον ὀλίγων μηνῶν ἐξετελέσθη πρὸς παραδειγματισμὸν.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΜΕΤΑΞΥ ΘΥΡΑΟΥ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΑΛΒΑΝΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ

Βρισκόμαστε στα τέλη περίπου του 17ου αιώνα. Τα Έλληνοχριστιανικά χωριά της Κόνιτσας, κινδυνεύουν να εξισλαμισθούν με άντιστέκονται ήρωικά. Οι Τούρκοι, δοκίμασαν να εξισλαμίσουν τη Στράτσιανη, άλλ' αυτή γλύτωσε χάρις σ' ένα θαύμα, όπως λέει η παράδοση. Τώρα, προσπαθούν να Τουρκέψουν ένα άλλο χωριό, τη Βούρμπιανη, όπου είναι εγκατεστημένες δέκα δώδεκα οικογένειες Τουρκαλβανών από την Κολώνια, κι έχουν στα χέρια τους τα καλύτερα κτήματα.

«Δέν περνούσε μέρα, δέν περνούσε ώρα, (όπως μού έλεγε ο υπέργηρος μπάρμπα Κώστας ο Κοντογιάννης) που να μη έχουν καυγάδες και τσατούρια με τους Τούρκους. Πότε έβρισκαν τα μουλάρια ή τα εώδια τους σκοτωμένα, πότε τα χωράφια τους κατεστραμμένα και κάπου κάπου, αρπαζαν και καμιά κοπέλλα κρυφά, και την έστελναν στα βάθη της Άρβανιτιάς ή της Καρατουρκιάς, ή σκότιωναν και κανέναν ξεμοναχιασμένον χριστιανό.

Εκείνη την εποχή, ήταν εγκατεστημένες στη Βούρμπιανη, πλούσιες και δυνατές οικογένειες. Οι Τζιοτζαίοι ή Κωτσακάδες πλούσιοι κτηνοτρόφοι, που είχαν ιδιοκτησία τους ολόκληρο σχεδόν το βουνό της Κρούσιας και δικό τους χειμάδι στη Θεσσαλία. Οι Ματσακάδες, παλαιοί νοικοκυραίοι, οι Παπατζημαίοι, Σιομπαίοι, οι Γιοσάδες ξακουστοί πρωτομαστόροι, οι Ήξαργάδες, Ντουκαίοι, Γκοκαΐδες, και άλλοι. Οι περισσότεροι απ' αυτούς, είχαν έρθει πρόσφυγες από τη δυτική Μακεδονία κι από άλλα μέρη, για να γλυτώσουν τον εξισλαμισμό και ήταν αποφασιστικοί και ριψοκίνδυνοι.

Όλοι αυτοί λοιπόν, αποφάσισαν να αντιδράσουν. Σάν είδαν κι αποείδαν ότι το κακό είχε παραγίνει και δέν υποφερόταν έπιασαν και διάλεξαν δυο τρεις νομάτους, και τους έστειλαν κρυφά στην Κόνιτσα, στο Μουσελίμη, για να του αναφέρουν, ότι είναι αδύνατο να συζήσουν ήσυχα κι αρμονικά με τους Γούρκους του χωριού των. Είχαν ακούσει, ότι ο Μουσελίμης αυτό που ήταν καινούργιοφερμένος, ήταν Ζαγορσίσιος χριστιανός, που είχε Τουρκέψει από ανάγκη, και ότι συμπαθούσε τους χριστιανούς.

Και πραγματικά, όταν παρουσιάσθηκαν μπροστά του οι δημογέροντες της Βούρμπιανης, και του εξιστόρησαν την κατάσταση που επικρατούσε στο χωριό τους, και τα θάσανα που υπόφερναν από τους Τούρκους. «Βαρέστε τους, τί τους φυλάγετε;» τους είπε.

—Ναι, αλλά που θα σταθούμε ύστερα; θα πάρωμε τα θουά.

—Μή σκιάζεστε, τους λέει τότε ο Μουσελίμης. Βαρέστε τους, και κατόπι να πήτε ότι τους θάρεσαν οι κλέφτες. Έσείς θα κάνετε και μιá αναφορά, και θα πητ' αυτό κι αυτό. Εγώ, θα στείλω κανέναν να κάμη σιντάκι (ανάκριση)· έσείς θα πήτε όλοι τα ίδια και θα σκεπαστή το πράγμα.

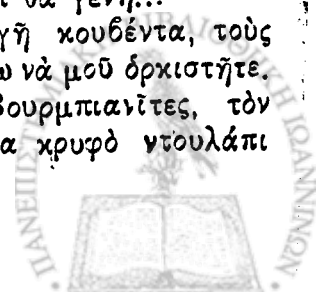
—Κι αν έρθουν οι δικοί τους οι Κολωνιάτες να μ'ς χαλάσουν;

—Αυτό ναι δική σας δουλειά. Ντουφέκια έχετε;

—Όσο γι' αυτό κάτι θα γένη...

—Μονάχα να μη βγή κουθέντα, τους λέει ο Μουσελίμης. Θέλω να μου όρκιστήτε.

Κατάπληκτοι οι Βουρμπιανίτες, τον είδαν να βγάξη από ένα κρυφό ντουλάπι

τήν εικόνα του Χριστού, και να δοκίμζεται στ' όνομά του, ότι θα τους βοηθήσει και θα τους υπερασπίσει. Όρκίσθηκαν κι αυτοί ότι θα φυλάξουν το μυστικό τους, έστω κι αν τους βγάλουν τα δόντια από ένα ένα' κι έφυγαν ένθουσιασμένοι.

Σάν γύρισαν στο χωριό, συνεννοήθηκαν με τους άλλους, κι άρχισαν να καταστρώνουν διάφορα σχέδια, για να έξοντώσουν τους Τούρκους. Άλλος έλεγε να τους βαρέσουν έναν έναν όπως πήγαιναν στα χωράφια ή για ξύλα, άλλος έλεγε να τους σκοτώσουν νύχτα, κι άλλος άλλα. Η τύχη όμως, ήρθε άπρόοπτος βοηθός στα σχέδιά τους.

Στο Λούψικο, οι Ζντουκαίοι (πλούσια οικογένεια, Σερβικής καταγωγής) έκαναν ένα γάμο. Έπειδή είχαν φίλιες (κατ' ανάγκη και είκονικώς) με τους Τουρκαλβανούς της Βούρμπιανης), θα καλούσαν σ' αυτόν αρκετούς απ' αυτούς. Συνεννοήθηκαν λοιπόν κρυφά μ' αυτούς οι χριστιανοί Βουρμπιανίτες, και τους προσκάλεσαν όλους τους Τούρκους. Εκείνοι, χωρίς να υποψιάζονται τίποτε, έφτιασαν τα κανίσκια τους, άνέβηκαν καθάλλα στ' άλογα ώπλισμένοι, και ξεκίνησαν για το Λούψικο όλοι για το γάμο.

Οι χριστιανοί δέν έχασαν καιρό, έστειλαν έναν κολαούζο να τους παρακολουθήσει, και οι άλλοι άρπαξαν τα καρυοφίλια' ζώστηκαν τα χαντζάρια και τις κουμπούρες, και μόλις νύχτωσε, την Κυριακή το βράδυ ξημερώνοντας Δευτέρα, πήγαν και τόπιασαν πέρα στην ποταμιά, άλλργ' από το χωριό, στο κλειδί, απ' όπου θα περνούσαν οι Τούρκοι γυρίζοντας για τη Βούρμπιανη. Περίμεναν ως το δειλινό της Δευτέρας.

Οι Τούρκοι δέν άργησαν να φανούν. Έρχόταν καθάλλα, τραγουδώντας εϋθυμα μέσα στην ποταμιά, χωρίς να φαντάζονται το τι τους περίμενε. Σάν έφτασαν στο στενότερο μέρος του ποταμιού, εκεί που πήγαιναν να περάσουν τον πόρο, άντήχησε μια δυνατή μπαταριά. Τα καρυοφίλια των χριστιανών ξέρασαν καυτό μολύβι.

Οι περισσότεροι Τούρκοι, σκοτωμένοι ή βαριά λαβωμένοι, έγειραν κι έπεσαν κάτω από τ' άλογα. Έσσερις πέντε μπόρεσαν να σύρουν τες κουμπούρες των, αλλά την ίδια στιγμή, δεύτερη μπαταριά άντήχησε,

και σωριάστηκαν κι αυτοί χάμω. Οι χριστιανοί, προνοητικοί, και καλοί σκοπευτές, δέν είχαν ρίξει όλοι άντάμα αλλά οι μισοί μονάχα. Είχαν συμφωνήσει, καθένας να σημαδέψει τον άνθρωπό του, όταν θα ρίξουν, και οι άλλοι οι υπόλοιποι, νάχουν τα ντουφέκια τους έτοιμα, για να ξαναχτυπήσουν εκείνους που θα γλυτώναν από την πρώτη μπαταριά.

Οι λίγοι λαβωμένοι Τούρκοι που έπεσαν χάμω ζωντανοί, προσπάθησαν να άντισταθούν, αλλά του κάκου.

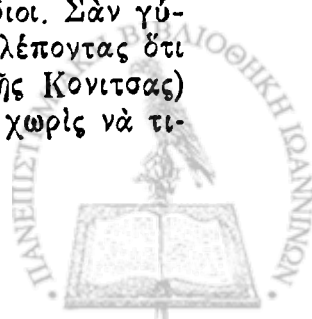
Το μόνο που κατόρθωσαν, ήταν να τραυματίσουν έλαφρά δυο τρεις Βουρμπιανίτες, πριν τους κομματιάσουν αυτοί με τα γιαταγάνια τους. Έτσι, σκοτώθηκαν όλοι οι νέοι και δυναμικοί Τούρκοι, χωρίς να γλυτώσει κανείς, εκτός από τους γερόντους και τα γυναικόπαιδα, που ήταν στο χωριό.

Βούϊξε ο τόπος στα γύρω χωριά. «Βάρεσαν τους Τούρκους της Βούρμπιανης στο κλειδί». «Ποιός; ποιός;» «Οι κλέφτες θα τους βάρεσαν» είπαν οι Βουρμπιανίτες: «έμεεις δέν ξέρομε τίποτε». Είχαν προνοήσει δέ να τους γδύσουν κυριολεκτικά από κάθε πολύτιμο, που να δίνουν την έντύπωση ότι τους ληστέψαν. Έπιασαν κι έκαναν άναφορά στο Μουσελίμη όπως ήταν όρμηγεμένοι, κι αυτός έστειλε κι έκανε άνακρίσεις: αλλά κανένας άλλος εκτός από τες Τουρκικές οικογένειες, δέ βγήκε να τους κατηγορήσει. Έπειτα, δέν είχε ζήσει και κανείς από τους Τούρκους που είχαν πάει στο γάμο για να τους μαρτυρήσει, κι έτσι ή υπόθεση τυλίχτηκε κι άποσκεπάστηκε.

Σάν έμαθαν οι συγγενείς των Τουρκαλβανών από την Κολώνια, έτρεξαν να ρθουν να παρηγορήσουν τους δικούς των στη Βούρμπιανη. Άλλά τα γυναικόπαιδα και οι γέροντες που είχαν γλυτώσει, ήταν άπαρηγόρητοι.

—Οι χριστιανοί, οι γκιαούρηδες μās τ'όκαμαν αυτό και μās άρπάγνιψαν, αυτοί τους σκότωσαν: είπαν στους δικούς των.

Οι Κολωνιάτες λύσσαξαν από το κακό τους, αλλά δέν μπορούσαν να το φανερώσουν, γιατί φοβούνταν κι οι ίδιοι. Σάν γύρισαν πίσω στα χωριά τους, βλέποντας ότι οι Καραμουράτες (Τούρκοι της Κονιτσας) άφηναν τον καιρό να περνάει, χωρίς να τι-

μωρήσουν τή Βούρμπιανη, αποφάσισαν νά τή χαλάσουν αὐτοί μόνοι τους. Ἄρχισαν λοιπὸν νά ἐτοιμάζονται καὶ νά μαζεύουν παλληκάρια. Οἱ Βουρμπιανῖτες ὁμῶς δὲν κραιμόταν, ἐτοιμαζόταν κι αὐτοί. Κι ἔτσι, ὅταν οἱ Τούρκοι τῆς Κολώνιας ἔφτασαν ὀπλισμένοι στὴ Τζιούμα καὶ στὸ Μεγαλάκκο, μισὴ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, τοὺς ὑποδέχτηκαν μὲ πυκνὲς μπαταριές. Δυὸ τρεῖς φορές ἔκαναν γιουρούσι νά περάσουν, ἀλλὰ στάθηκε ἀδύνατο· οἱ Βουρμπιανῖτες τοὺς τσάκισαν. Γύρισαν πίσω στὴν Κολώνια καταντροπιασμένοι, ἀφοῦ ἄφησαν ἀρκετοὺς νεκρούς, καὶ μπάστισαν (λεηλάτησα) κάμποσα σπίτια στὸ Δισκάτσι, μὴ ἔχοντας ποῦ νά ξεσπάσουν. Οἱ Βουρμπιανῖτες, ἀμέσως τὴν ἄλλη μέρα, μάζεψαν ὄλα τὰ γυναικόπαιδα τῶν Τούρκων καὶ τὰ διώξαν

ἀπὸ τὸ χωριό. Τὰ χωράφια καὶ τὰ σπίτια τους, τὰ μοιράστηκαν μεταξύ των. Ἐκεῖ ποῦ ἦταν τὸ τζαμί, ἔφτιασαν οἱ Νατσκάδες τὸ σπίτι των καὶ πήραν καὶ τὰ χωράφια τοῦ Ράμου ποῦ ἦταν χότζας· γιατί αὐτοὶ ἦταν παλληκάρια ἀτρόμητα. Ἀργότερα τὸ σπίτι αὐτὸ ποῦ ἦταν τὸ τζαμί, τὸ ἀγόρασε ὁ Παπανικόλας, ὁ πατέρας τοῦ Ἀλέξη ἀπὸ τοὺς Νατσκάδες.

Ὅσο γιὰ τοὺς Τούρκους τῆς Κολώνιας, κι ἄλλες φορές δοκίμασαν νά χαλάσουν τὴ Βούρμπιανη, ἀλλὰ τὰ παλληκάρια τῆς, πότε μοιάχα τους, καὶ πότε μὲ τὴ συμπάρσταση κι ἄλλων Ἑλλήνων ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, τοὺς ὑποδέχτηκαν μὲ τὸ ντουφέκι στὸ χέρι, καὶ συνέτειναν ὄχι λίγο, στὸ νά παραμείνουν χριστιανικὰ καὶ Ἑλληνικὰ ὄλα τὰ χωριά τῆς Ἐπαρχίας μας.

Εἰς τὸ ἐπομένον τεῦχος

Ἡ συνέχεια τῆς μελέτης τοῦ συνεργάτου μας κ. Κων. Φρόντζου: «**ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ**» δημοσιεύεται εἰς τὸ ἐπόμενον τεῦχος.

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Ι. ΔΑΚΑΡΗ

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΉΠΕΙΡΟ

Β' ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ

Α'. *Αρχαιολογικά εὑρήματα στὰ Πεστιανὰ Ἀρτης.*

Σὲ προηγούμενα δημοσιεύματα τῆς «*Ἡπειροῦ Ἑστίας*» (τευχ. 28—29, τευχ. 31 καὶ τευχ. 33) δόθηκε περιληπτικὴ ἐκθεση τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν καὶ εὑρημάτων στὸ νομὸ Ἰωαννίνων. Σὲ συνέχεια δίνουμε περιγραφή τῶν κυριωτέρων εὑρημάτων τοῦ νομοῦ Ἀρτης.

Στὶς ἀνατολικὲς πλαγιὲς τοῦ Ξηροβουνιοῦ, ποὺ διασχίζει τὴ νότιο Ἡπειρο ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς κοιλάδες τοῦ Ἀράχθου καὶ Λούρου, κατὰ τὴν διάνοιξη τοῦ ἀμαξιτοῦ δρόμου Πεστιανῶν—Νισίστας Ν. Ἑλλάδος—Ἀρτης, ὁ ἐργαζόμενος ἐκεῖ χωρικὸς Εὐάγγελος Μήτσης ἀνεῦρε τὸ χάλκινο ἀγαλμάτιο τῆς εἰκ. 1, τὸ ὁποῖο παρέδωσε στὸν καθηγητὴ κ. Ἡλία Χουλιάρα, Ἐπιμελητὴ Ἀρχαιοτήτων Ἀρτης.

Τὸ ἀγαλμάτιο αὐτὸ, ὕψ 0.10 μ., παριστάνει τὴν θεὰ Ἀρτεμι, ντυμένη μὲ βραχὺ κοντομάνικο χιτῶνα καὶ μὲ θώρακα δερμάτινο. Τὰ τέσσερα ἄκρα τῶν ποδιῶν τῆς προβιάς περισφίγγουν τὸν θώρακα γύρω—γύρω στὴ μέση καὶ στὸν ἀριστερὸ ὦμο, ἐνῶ ὁ δεξιὸς ὦμος ἀφήνεται ἀκάλυπτος ὡς τὸ στῆθος ἀπὸ τὸν δερμάτινο θώρακα, ποὺ σκεπάζεται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ φόρεμα, τὸν χιτῶνα. Φορεῖ ὑψηλὰ δερμάτινα ὑποδήματα, τὶς ἀρχαῖες ἐνδρομίδες, ποὺ περισφίγγονται κι αὐτὲς στὶς κνήμες μὲ ἱμάντες. Στηρίζεται καὶ στὰ δυὸ πόδια ἢ θεὰ, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερο βῆρος πέφτει στὸ προτεταμένον ἀριστερό, πρὸς τὸ ὁποῖο φέρεται ὅλο τὸ σῶμα. Ἡ ὄλη διάθεση τοῦ σώματος καὶ ἡ πτυχολογία τοῦ ἐνδύματος ἐπιδιώκουν νὰ ἐκφράσουν τὴν

ὀρμητικὴ κίνηση πρὸς τὰ ἔμπρός· τὰ ἐκφραστικὰ ὅμως μέσα δὲν ὀλοκληρώνουν τὸ ἀποτέλεσμα, κάνοντας ὀλίγο ἄτονη τὴν κίνηση. Τὸν τύπο αὐτὸ τῆς Ἀρτέμιδος, ποὺ εἶναι πολὺ γνωστὸς, τὸν συναντοῦμε ἐπίσης καὶ στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα. Εἶναι ὁ τύπος τῆς Λαφορίας Ἀρτέμιδος, ποὺ κατ' ἐξοχὴν ἐλατρεύετο στὴν Καλυδῶνα τῆς Αἰτωλίας.

Ἡ Λαφορία Ἀρτεμις, ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν ἔλαφο καὶ σημαίνει τὴν Ἐλαφρία Ἀρτεμι, στὰ γνωστὰ ἀγάλματα, ποὺ διασώθηκαν (ἓνα τέτοιο μαρμάρινο ἀγαλμάτιο τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου προέρχεται

Εἰκ. 1. Ἀγαλμάτιο Ἀρτέμιδος ῥωμ. χρόνων.
(Συλλογὴ Παρηγορητίσσης Ἀρτης)

ἀπὸ τὴν Ἄρτα), σύρει μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι τὸ ἐλάφι ἀπὸ τὰ κέρατα καὶ στὸ δεξιὸ ὑψωμένο κρατεῖ δόρυ. Τὸ ἀγαλμάτιο εἶναι μέτριας ἐργασίας ρωμαϊκῶν χρόνων.

Μὲ τὸν καθηγητὴ κ. Ἡλ. Χουλιάρα ἐπισκεφθῆκαμε μετ' ὀλίγο τὰ Πεστιανά. Ἡ θέση εἶναι γραφικὴ, καθὼς χαμηλὰ ἀπλώνεται ἡ κατάφυτη κοιλάδα τοῦ Ἀράχθου, στὴν ὁποία ἀργοσέρνεται ὁ ποταμὸς. Ψηλότερα ἀπὸ τὸ χωριό, στὴ θέση «Ἐλληνηνικὸ», ἐπάνω σὲ φυσικὰ ὠχυρωμένο μαστό, πού τὸν προστατεύουν ἀπ' τὰ πλάγια ἀπότομες χαραδρώσεις τοῦ βουνοῦ, διακρίνονται μερικὰ λείψανα ἀρχαίων σπιτιῶν, κατασκευασμένων μὲ ξηρολιθιά ἀπὸ πλακερὰ λευκὰ λιθάρια. Τὸ καλύτερα διατηρούμενο τμήμα τοῦ τείχους εἶναι τὸ σημεῖο, πού οἱ ντόπιοι τὸ ὀνομάζουν «Ἀνεμόμυλος» (1). Αὐτὰ τὰ μεγάλα ὀρθογωνικὰ λιθάρια, καθὼς ὑψώνονται ἐπιβλητικὰ, ἐρμηνεύτηκαν ἀπὸ τὴν λαϊκὴ ἀντίληψη σὰν ἀνεμόμυλος. Στὴν πραγματικότητά εἶναι τμήμα πυργοειδῆς τοῦ τείχους, πού ἀσφάλιζε τὴν ἀρχαία πόλιν ἀπὸ τὰ βατὰ σημεῖα. Ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς κατασκευῆς των μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε τὰ τείχη αὐτὰ Ἑλληνιστικῶν χρόνων, ἂν καὶ στὸ σημεῖο τῆς χρονολογήσεως τῶν τειχῶν, πού πάντοτε παρουσιάζουν αἰσθητὴ συντηρητικότητα, πρέπει νὰ εἴμεθα ἀκόμα ἐπιφυλακτικοί, καὶ ἰδίως γιὰ τὴν Ἠπειρο, πού δὲν ἔχει μελετηθῆ. Ὅπως δὲ τὰ τείχη αὐτὰ δὲν εἶναι ἀρχαιότερα τοῦ Δ' π.Χ. αἰ.

Χαμηλότερα, πρὸς ἀνατολίας, διακρίνονται ἀρκετοὶ ἀνοιχτοὶ τάφοι, πού οἱ «ἀρχαιολόγοι» τῆς περιοχῆς ὠσφράνθησαν πολὺ γρήγορα τὴ σημασίαν τους καὶ ἐπιδόθησαν μὲ ζέση στὸ παράνομο ἔργο τῆς ἀρχαιοκαπηλείας. Τὸ κακὸ αὐτὸ, πού δὲν ἔχει πάρει στὴν Ἠπειρο τὶς τρομακτικὰ διαστάσεις, πού ἔλαβε π.χ. στὴν Αἰτωλοκαρνανία, τὴν Ἀττικὴ τὴν Πελοπόννησο, σὲ ἐκπλήττει, στὴν διαπίστωση ὅτι ἔφτασε μὲ τὴν ἔνταση στὰ ἀπόμερα ἠπειρωτικὰ βουνά.

Κατὰ κανόνα οἱ τάφοι περιβάλλονται

ἀπὸ ταφικούς περιβόλους, φτειαγμένους μὲ μεγάλα ἰσοδομικὰ λιθάρια. Τέτοιοι περιβόλοι τάφων, πού θ' ἀνῆκαν σὲ οἰκογένειες, εἶναι γνωστοὶ καὶ ἀπὸ ἄλλης περιοχῆς τῆς Ἠπείρου, τὴν Ἄρτα, τὴν Κασσώπη στὸ Ζάλογγο, τὸ Ραδοτόβι, τὴν Καστρίτσα (2).

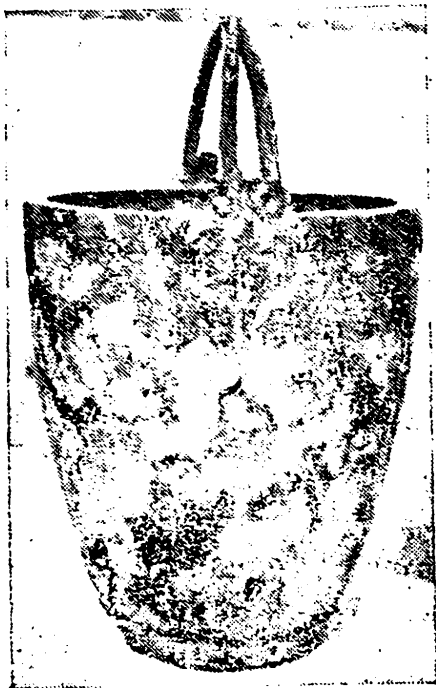
Τὶς κοπιώδεις ἀναζητήσεις μας ἀποξημίωσε ἡ ἀνεύρεση ἑνὸς τάφου ἀθίχτου, πού οἱ προσχώσεις τὸν εἶχαν διαφυλάξει καὶ κατ' ἐξαιρετικὴ τύχη τὸν εἶχαν διασώσει ἀπὸ τὴν λαιμαργία τῆς τυμβωρυχίας. Ὁ τάφος, σχεδὸν τετραγωνικὸς, διαστάσεων 0.44X 0.54 μ. ἔχει ἐπενδυμένες τὶς ἐσωτερικὰς πλευρὰς του μὲ ἀβεστολιθινὰς πλάκες (εἰκ. 2)

Εἰκ. 2. Θήκη μὲ τὰ τεφροδόχα ἀγγεῖα

Μέσα στὴ θήκη αὐτὴ βρέθηκαν τέσσερα πῆλινα ἀγγεῖα καὶ στὸ κέντρον ὁ ὠραῖος χάλκινος κάδος μὲ τὰ δύο κάθετα κινητὰ χέρια (εἰκ. 3). Τὸ ἓνα ἀπ' τὰ ἀγγεῖα, ὁ ἀμφορεὺς καὶ ὁ χάλκινος κάδος, περιεῖχαν τὰ καμένα ὀστά καὶ τὴν τέφρα τοῦ νεκροῦ. Στὸ βάθος τοῦ τάφου βρέθηκαν δύο σιδερένια μαχαίρια, πού θὰ χρησιμοποιοῦσε ὁ νεκρὸς ὅταν ζοῦσε. Ὁ κάδος, ὕψους μέχρι τῶν χειλέων 0.225 μ. καὶ διαμέτρου στομίου 0.203 μ., διατηρεῖ ἔχνη ἐπιχρυσώσεως στὰ χεῖλη καὶ στὶς κάθετες λαβές. Τὸ σημεῖο συνδέσεως τῶν λαβῶν κοσμεῖ ἐπίθετο φύλλο κισσοῦ σχηματισμένο, ἀπ' ὅπου βλαστάνουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἔλυτρα μὲ καρποὺς κισσοῦ ἀπὸ ἀσημι κατὰ τὸν ἐμπαισιτικὸν τρόπο, ἔνθετα δηλ. στὸ ἔλασμα τοῦ χαλκοῦ (incrustés). Ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ φύλλου

φυτρώνει ένα άλλο φυλλάριο, πού ή πυκνή έσωτερική χάραξη και τὸ τεθλασμένο περιγραμμά του, ἀποδίδουν με πολλή τέχνη τή ρικνή, τρυφερή ύφή και τὰ νεῦρα τοῦ νεοβγαλμένου φύλλου. Ἡ ὄλη ἐργασία τοῦ κάδου εἶναι στέρεη και ἐπιμελημένη και χαί-

Εἰκ. 3. Χάλκινος Κάδος
(Συλλογή Παρηγορητίσσης Ἀρτης)

ρεται κανένας τὸ καλοφτιαγμένο σχῆμα με τή λεπτή κατασκευή και τή λιτή διακόσμηση. Τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ κατασκευαζόταν κυρίως στη Μεγ. Ἑλλάδα. Τὸ φημισμένο κέντρο κατασκευῆς των ἦταν ὁ Τάρας, μιὰ πλουσία δωρική ἀποικία στην Κάτω Ἰταλία. Εἶναι πολὺ πιθανή ή προέλευση και τοῦ κάδου τῶν Πεστιανῶν ἀπὸ τὴν περιοχή τῆς Μ. Ἑλλάδος, ὅπου ἀνθούσε ἕνας ἀκμαῖος ἑλληνικός πολιτισμός. Ἀπὸ τή μορφή τοῦ ἀγγείου και τὴν σχηματοποιημένη διακόσμηση ή χρονολόγηση τοῦ κάδου και τοῦ τάφου μπορεῖ νὰ τοποθετηθῆ στὸν 7^ο π.Χ. αἰῶνα.

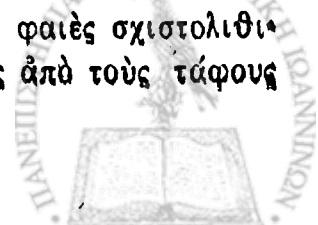
Ἡ ἐνδειξη αὐτὴ για τὴν ἐπικοινωνία τῆς Ἡπείρου με τή Μ. Ἑλλάδα δὲν εἶναι μοναδική. Ἀπὸ τοὺς προϊστορικούς ἀκόμα χρόνους δὲν λείπουν οἱ ἐνδείξεις ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο περιοχῶν. Κατὰ τὸ δεύτερο ἡμισυ τοῦ 4^{ου} αἰ. και στὸν 7^ο π.Χ. αἰ. οἱ σχέσεις αὐτὲς καλλιεργήθηκαν περισσότερο με τὶς ἐπιγαμίες τῶν Μολοσσῶν βασιλέων με τοὺς τυράννους τῶν Συρα-

κουσῶν και με τὶς συμμαχίες. Οἱ αὐξανόμενες βλέψεις για τὴν κατάκτηση τῶν ἀνηρωῶν ἀποικιῶν τῆς Μ. Ἑλλάδος ὠδήγησαν κατὰ τὴν ἐποχή αὐτὴ τὸν Ἀλέξανδρο και τὸν Πύρρο στὶς ὀλέθριες πολεμικὲς περιπέτειες πρὸς κατάκτηση τῆς Ἰταλίας, ή πιὸ φημισμένη ἀπ' τὶς ὁποῖες εἶναι ή τοῦ μεγάλου μονάρχη τῆς Ἡπείρου, τοῦ Πύρρου.

Χαμηλότερα τοῦ ἀρχαίου νεκροταφείου στὶς δυτικὲς παρυφές τοῦ χωριοῦ, ὅπου σχηματίζεται μιὰ εὐρύχωρη ἰσοτοπία, γνωστὴ με τὸ ὄνομα «Β λ η σ ἰ δ ι» και «Μ π. ι. σ τ ο ὕ ρ α», διατηροῦνται δυὸ συνεχεῖς ὀρθογώνιοι τάφοι, ρωμαϊκῶν χρόνων, πού τοὺς περιγράφει ὁ κ. Γ. Παπαγεωργίου στὸ δημοσίευσμά του. Οἱ τάφοι αὐτοὶ εἶναι κτίσματα ὑπέργεια, κατασκευασμένοι με μικρὰ λιθάρια και ἀσβέστη, στεγαζόμενα με καμάρες. Ἀπὸ τὸν πρόχειρο καθαρισμὸ τῶν τάφων, πού εἶχαν παλαιότερα ἀνοιχτῆ, προέκυψαν ἐλάχιστα εὐρήματα ἀσήμαντα, χάλκινος κρίκος, ἕνα προϊστορικό ὄστρακο με ἀνάγλυφο ἄλυσσοειδὲς κόσμημα και μιὰ λαβὴ ἀγγείου μακεδονικοῦ τύπου, (trigger handle), ή ὁποία στη Μακεδονία ἀπαντᾷ συνήθως στὴν ἐποχή τοῦ σιδήρου.

Β'. Περιοχὴ Κάτω Γραικικοῦ—Γοριανῶν.

Ἐκεῖθε τοῦ Ἀράχθου, σὲ βόρεια—βορειοανατολική κατεύθυνση, βρίσκονται τὰ χωριά Κ.Γραικὸ και Γοριανά. Στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ Κ.Γραικὸ σ' ἕνα ὕψωμα διατηροῦνται ἐλάχιστα ἔχνη χριστιανικοῦ ναοῦ, τοῦ Π ρ ο φ ἦ τ ο υ Ἡ λ ι ο ὕ. Κατὰ τὴν ἐντόπια παράδοση, πού δὲ φαίνεται νὰ εἶναι ἀνακριβής, ὁ ναῖσκος κτίστηκε στοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Πραγματικὰ ἀμέσως ἀνατολικά τοῦ ναοῦ βρέθηκαν 6—7 τάφοι βυζαντινῶν χρόνων. Οἱ τάφοι αὐτοὶ, πού εἶναι στραμμένοι κατὰ τὴν ἀνατολή, ὅπως οἱ χριστιανικοὶ, ἔχουν μῆκος 1.45—2 μ. και πλάτος με 0.30—0.45 μ. κατὰ τὸ δυτικὸ μέρος, στὸ μέρος δηλ. τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ, και ὀλίγο στενότερο πρὸς τὰ πόδια. Ἐσωτερικὰ εἶναι ἐπενδυμένοι στὶς κάθετες πλευρὲς με φαῖες σχιστολιθικὲς πλάκες. Σὲ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς τάφους

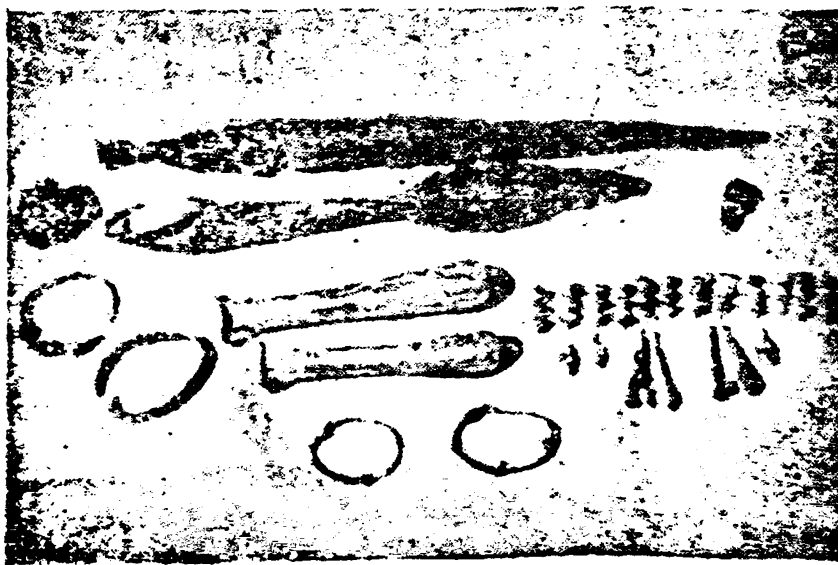

αὐτοὺς βρέθηκαν τὰ κοσμήματα τῆς εἰκ. 4. Τὸ περιδέραιο εἶναι κατασκευασμένο μὲ χαλκὸ ἐπιχρυσωμένο καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τριπλῆ σειρά ἀπὸ στρογγυλῆς ψήφους (χάντρες), ἀπ' ὅπου κρέμονται ἐπίχρυστα διπλᾶ γλωσσοειδῆ κοσμήματα. Ἄλλοι τάφοι περιεῖχαν χαλκὰ βραχιόλια (εἰκ. 4), δακτυλίδια, μερικὰ τῶν ὁποίων στὴ σφενδόνη φέρουν διακόσμηση ἰσοσκελοῦς σταυροῦ, ἐγχαράκτη ἢ σχηματισμένη ἀπὸ ἔντυπες κοκκίδες. Οἱ χωρικοὶ μοῦ παρέδωσαν ἐπίσης μερικὰ βυζαντινὰ νομίσματα, ἓνα πιθανῶς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, τοῦ Μιχαῆλ καὶ Θεοφίλου καὶ τορνέσιον μὲ τὴ γνωστὴ παράσταση τοῦ κάστρου τῆς Ἄρτας. Στὴν ἴδια περιοχὴ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ ναοῦ βρέθηκαν ὄστρακα προχριστιανικῶν χρόνων. Ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν τάφων καὶ τοῦ ναοῦ προέρχονται μερικὲς σιδερένιες αἰχμὲς δοράτων, γνάβινες «δακρυδόχοι», τὰ lacrimatoria (εἰκ. 4), λήκυθιο μὲ μελανὸ γάνωμα ἐλληνιστικῶν χρόνων, ἀργυρᾶ καὶ χάλκινα νομίσματα, τμῆμα προϊστορικῆς ἀπὸ γρανιτόλιθο ἀξίνης μὲ ὀπὴ, ἓνα ὠραῖο χάλκινο βυζαντινὸ σκουλαρίκι καὶ μερικὰ βυζαντινὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα μοῦ παρέδωσαν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ. Ἐπιβάλλεται νὰ σημειωθῇ πρὸς ἔπαινον καὶ τιμὴ τῶν κατοίκων ἢ προθυμία, μὲ τὴν ὁποία παρεχώρησαν τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ ἐνδεικτικὰ λείψανα τῆς παλαιότερης ἱστορίας τοῦ τό-

που τῶν, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, ποὺ ἔδειξαν γιὰ τὴν ἐξερεύνηση τοῦ χωριοῦ τους, γιατί πρόθυμα προσέφεραν τὴν προσωπικὴ τους ἐργασία γιὰ τὴν μικρὴ σαφικὴ ἐρευνα.

Τὴν ὑπαρξὴ προχριστιανικῆς ζωῆς μαρτυροῦν ἐπίσης τὰ λείψανα τοῦ πολυγωνικοῦ κάστρου τῶν Γορριανῶν, ποὺ βρῖσκεται δύο χιλιόμετρα δυτικώτερα. Τὰ τεῖχη δείχνουν ὅτι κατασκευάστηκαν κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰ. Ὀλίγο βορειότερα διακρίνεται ὁ μικρὸς ναὸς τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, τοῦ τρικόγχου σταυροειδοῦς τύπου μετὰ τρούλλου (*). Κατὰ τὴν ἐνταχισμένη στὴν νότια πλευρὰ λίθινη ἐπιγραφή ὁ ναὸς ἀνεκαίνισθη κατὰ τὸ ἔτος ΖΡΟΥΓ' (=1665). Ἡ παράδοση τὸν θεωρεῖ γιὰ βυζαντινὸ. Ἄν καὶ οἱ χαμηλότερες ἐπιφάνειες τῶν τεύχων διαφέρουν ἀπὸ τὴν ἀνώτερες, δὲν διακρίνονται πούθενά ἴχνη βυζαντινῆς κατασκευῆς. Ἐπάνω ἀπὸ τὴν κόγχη τοῦ Ἱεροῦ ὑψώνεται, αἰωρούμενος σχεδόν, βράχος σχηματίζοντας σπηλαῖο, διαμορφωμένο σὲ παρεκκλήσι. Ἡ πηγὴ, ποὺ πηγάζει ἀπ' τὴ σπηλιά, θεωρεῖται ἱαματικὴ. Μερικὲς λαξευτὲς κόγχες στὸ βράχο τῆς σπηλιάς καὶ ἡ πίστη γιὰ τὴν ἱαματικὴ ιδιότητα τοῦ νεροῦ μαρτυροῦν ὅτι ἐκεῖ θὰ ὑπῆρχε ἴσως κάποια προχριστιανικὴ λατρεία τοῦ Πανός ἢ τῶν Νυμφῶν.

Ἡ ὅλη περιοχὴ παρουσιάζει ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐρευνα. Εἶναι πιθανόν ὅτι ὑπῆρχε ἐκεῖ προϊστορικὴ ζωὴ. Κατὰ τοὺς κλασσικοὺς καὶ Ἑλληνιστικοὺς χρόνους φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθησε νὰ κατοικεῖται ἡ περιοχὴ. Ἡ ἀκρόπολις τῶν Γορριανῶν καὶ τὰ προχριστιανικὰ εἴρηματα μαρτυροῦν τὴν ἀνθησὺν ζωῆς. Ἡ θέσις τοῦ κάστρου ἔπάνω ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀράχθου δὲν στερεοῖται στρατηγικῆς σημασίας. Ἀποτελεῖ τὸ καταφύγιο σὲ καιρὸ κινδύνου τῶν περιοίκων καὶ ἐλέγχει τὴν περιοχὴ, ποὺ ἀνῆκε στὴ δυτικὴ περιφέρεια τῶν ἀρχαίων Ἀθαμάνων. Ἡ ζωὴ δὲν διεκόπη κατὰ τοὺς ρωμαί-

Εἰκ. 4. Ἐπίχρυστα περιδέραιο, χάλκινα βραχιόλια, σιδερένιες αἰχμὲς δοράτων ἀπὸ τὸ Χ. Γραμμικό. (Δημ. Μουσείο Ἰωαννίνων).

κούς χρόνους και ἀργότερα ὡς τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς. Τὰ ὀλίγα ἐπομένως εὐρήματα τοῦ Γραικικοῦ καὶ Γοριανῶν ἀποτελοῦν ἐνθαρρυντικὲς ἐνδείξεις γιὰ ἐκτενέστερη ἔρευνα μιᾶς ὄρεινῆς περιοχῆς, πού παρουσιάζει συνέχεια ζωῆς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες, ἀπὸ τῆ Β' ἴσως π.Χ. χιλιετηρίδα καὶ ὡς σήμερα.

Γ'. Ἀγ. Θεοδώρα Συκιῶν—Ἀρτης.

Κοντὰ στὴν Κόπραϊνα βρίσκεται τὸ χωριὸ Συκιές. Τὸν γήλοφο, ὅπου ὁ μικρὸς ναὸς τῆς Ἀγ. Θεοδώρας στοὺς νότιους προβούρους τῆς Περάνθης, τὸν χρησιμοποιοῦν σήμερα οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ γιὰ κοιμητήριον. Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τάφου ἀπεκαλύφθη σὲ μικρὸ βάθος ὑπὸ τὸ ἔδαφος ψηφιδωτὸ δάπεδο. Δοκιμαστικὴ ἀνασκαφή, πού ἐγίνε σὲ μερικὰ σημεῖα τοῦ νεκροταφείου, ἔδειξε ὅτι πρόκειται γιὰ ἐκτεταμένα ψηφιδωτὰ μὲ γεωμετρικὴ διακόσμηση ἀπὸ ἔγχρωμες ψηφίδες. Τὰ ψηφιδωτὰ ἀπὸ τὸν ρυθμὸ τῆς διακοσμῆσεως καὶ τὰ θέματα ἀνάγονται στοὺς ὕστερους ρωμαϊκοὺς χρόνους, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται τὸ ἐνδεχόμενον γιὰ χριστιανικὰ ψηφιδωτὰ, πού ἀνῆκαν σὲ παλαιοχριστιανικὴ Βασιλική^(*).

Στοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ἐσημειώθη προϊστορικὴ θέση. Τὰ προϊστορικὰ τεμάχια ἀγγείων μὲ τὴν γνωστὴ πλαστικὴ διακόσμηση, πού βρέθηκαν στὴν ἐπιφάνεια τῶν ἀγρῶν, μαρτυροῦν ὅτι ἐκεῖ πρέπει ν' ἀναζητηθῆ μιὰ ἐνδιαφέρουσα προϊστορικὴ ἐγκατάστασις. Ἡ περιοχὴ εἶναι κατάλληλη, ὅπως ἀντικρῶζει κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ πολὺ κοντὰ βρίσκεται πλούσια πηγὴ.

Δ'. Ἀρχαία Ἀμβρακία, περιοχὴ πόλεως.

Ἀπὸ τὴν Ἄρτα προέρχονται τέσσερες τεφροδόχοι ἀμφορεῖς καὶ μιὰ χάλκινη ὑδρία, πού στὴ βάση τῆς λαβῆς εἶναι τοποθετημένη προτομὴ ἀρχαϊκῆς σειρήνος. Ἡ τελευταία βρέθηκε στὴν περιοχὴ τῆς Ὀδηγητρίας, στὸ δρόμον πρὸς τὴν Κάτω Παναγιὰ, κοντὰ στὸ Στάδιον τοῦ Παναμβρακικοῦ, κατὰ τὴν διεύρυνση τῆς ὁδοῦ. Οἱ κάλπες, πού διατηροῦνται σχεδὸν ἀκέραιες, προέρχονται ἀπὸ τὴ νότια περιοχὴ τῆς πόλεως, ἀπὸ τὴν ἐκσκαφὴν γιὰ τὴν κατασκευὴ

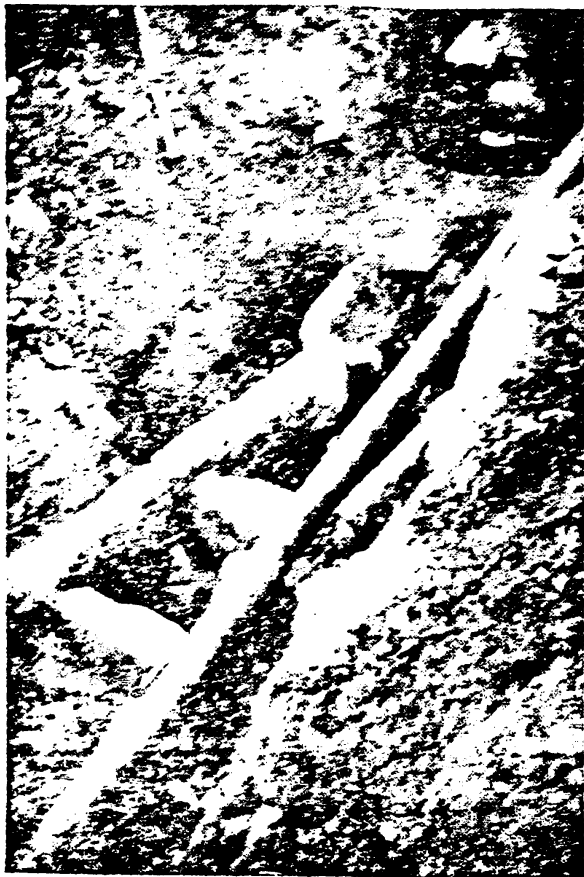
τῆς δεξαμενῆς τῆς πόλεως. Ἀπὸ τὸ σχῆμα τοὺς φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρχαιότερες τῶν ἀμφορέων πού βρέθηκαν στοὺς παλαιότερους τάφους τῆς Ὀδηγητρίας, κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἐφόρου κ. Γ. Μηλιάδη. Πιθανώτατα εἶναι κλασσικῶν χρόνων, παρ' ὅλο πού οἱ μορφές τῶν διατηροῦν ἀκόμα στοιχεῖα, πού θυμίζουν τὴ γεωμετρικὴ ἀγχειοπλαστικὴ.

Ε'. Οἱ τάφοι παρὰ τὸ στάδιον τοῦ Παναμβρακικοῦ.

Κατὰ τὴν διάνοιξη τάφου γιὰ τὴν τοποθέτηση ὑδροσωλήνων κατὰ μῆκος τοῦ αὐτοῦ δρόμου πρὸς Κάτω—Παναγιὰ καὶ κοντὰ στὸ γήπεδο εἶχαν ἀποκαλυφθῆ τὸν περασμένο Ἰούλιο τρεῖς ἐπιτύμβιες ἐνεπίγραφες πλάκες καὶ μέρος κιβωτιοσχῆμου τάφου. Οἱ ἐπιγραφές, πού εἶχαν θραυσθῆ κατὰ τὴν διάνοιξη τοῦ αὐλακιοῦ, περισυλλέγησαν ἀπὸ τὸν φύλακα Ἀρχαιοτήτων Ἄρτης κ. Δημοσθ. Κατσάνο. Ἡ μικρὴ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τοῦ χώρου ἔφερε στὸ φῶς δύο κιβωτιοσχῆμους τάφους καὶ τρίτη ταφὴ ἐντὸς τεφροδόχου ἀμφορέως (εἰκ. 5). Τὸ στόμιον τοῦ ἀμφορέως τούτου ἐφράσσετο μὲ ἰδιαίτερον ἀγγεῖο, μιᾶς φιάλης ὀμφαλωτῆς, καὶ περιεῖχε τὰ καμένα ὀστᾶ καὶ τὴν τέφρα τοῦ νεκροῦ. Τὸ ἀγγεῖο ἀποτελοῦσε μιὰ πρόχειρη ταφὴ καὶ τὸ προστάτευαν κεράμινες πλάκες (στρωτῆρες κέραμοι). Οἱ λοιποὶ τάφοι εἶχαν κατασκευασθῆ συγχρόνως, γιὰτὶ ἢ μιὰ τῶν πλευρῶν ἦταν κοινὴ καὶ στοὺς δύο τάφους. Ἦταν κατασκευασμένοι μὲ λευκὲς πλάκες ἀπὸ ἄσβεστόλιθο καὶ ὅμοιες πλάκες ἐκάλυπταν τοὺς τάφους. Ὁ ἕνας περιεῖχε δύο ἀγγεῖα. Στὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ (εἰκ. 6) εἶχε ἐναποτεθῆ ἢ τέφρα τοῦ νεκροῦ, καὶ τὸ ἄλλο ἦταν πῆλινη μὲ κομψὸ σχῆμα μικρὴ οἰνοχόη. Ἡ κάλπη, πού περιεῖχε τὴν τέφρα τοῦ νεκροῦ, ἔφερε πῶμα ἀπὸ φύλλον μολύβδου, στὴν ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ ὁποῖου εἶχε ἀναγραφῆ τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ, Ἀ ρ ἰ σ τ α ν δ ρ ο ς Ἀ ρ ἰ σ τ ο κ λ έ ο υ ς, καὶ ὁ ὕστατος ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τὸν νεκρὸ, Χ α ἱ ρ ε. Ἀπὸ τὴ μορφή τῶν ἀγγείων καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τοῦ πῶματος, ὁ τάφος μπορεῖ νὰ χρονολογηθῆ στὸν Γ' π.Χ. αἰῶνα.

Ὁ ἄλλος τάφος περιείχε τὰ ὄσπια τοῦ νεκροῦ σὲ ἀταξία μὲ τὴ μιὰ πλάκα τοῦ τάφου μετακινημένη. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ τάφος αὐτὸς εἶχε ἀνοιχθῆ, σὲ παλαιότερη ἐποχῇ. Τὸ μόνο κτερίσμα τοῦ τάφου ἦταν

Εἰκ. 5. Ἑλληνιστικοὶ τάφοι παρὰ τὴν Ὀδηγήτρια—Ἄρτης. Στὸ βάθος διακρίνεται ὁ τεφροδόχος ἀμφορεὺς τοῦ τρίτου τάφου

μικρὸ ἀγγεῖο ἐλληνιστικῶν χρόνων ποὺ διέφυγε τὴν προσοχὴ τῶν τυμβωρύχων.

Τὸ ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον τῶν τάφων αὐτῶν βρίσκεται στὴν συνύπαρξιν κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους (τὸν Γ' αἰῶνα) δύο τρόπων ταφῆς, τῆς καύσεως τοῦ νεκροῦ, καὶ περιείχαν ὁ ἀμφορεὺς καὶ ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς κιβωτιόσημους τάφους, καὶ τοῦ κανονικοῦ ἐνταφιασμοῦ, στὸν συνεχόμενον κιβωτιόσημο τάφο (*). Τὸ γεγονός ὅτι καὶ ἄλλοτε κατὰ καιροὺς στὴν αὐτὴ περιουχὴ εἶχαν ἀνευρεθῆ καὶ ἄλλοι τάφοι, κάνει βέβαιον ὅτι ἡ κατὰ μῆκος τῶν δυτικῶν προαύδων τῆς Περάνθης ἐκταση χρησιμοποιήθηκε ἐπὶ μακρὸν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὡς νεκροταφεῖο. Λίγο βορειότερα κατὰ τὸ 1927 ὁ ἀρχαιολόγος κ. Γ. Μηλιῶδης εἶχε ἀνισκάψει

ὄψαιον ταριχὸ περίβολο, ποὺ περιείχε 6 τάφους, τῶν χρόνων 250—150 π.Χ. Παράπανω ἀναφέραμε τὴν γάλακην ὕδρῃα, ποὺ βρέθηκε πρὸ διετίας μαζί μὲ ἄλλα λίγα κτερίσματα. Τὴν διαπίστωση αὐτὴ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ νεκροταφείου, ποὺ διήρξεσε ἐπὶ αἰῶνας, ἐπιβεβαιώνουν τώρα οἱ δύο νέοι κιβωτιόσημοι τάφοι, καὶ περιγράφουμε. Γιατὶ ἀπεδείχθη ὅτι διὰς οἱ πλάκες τῶν τάφων εἶχαν λεηλατηθῆ ἀπὸ ἀρχαιότερους τάφους τοῦ τέλους τοῦ Ε' καὶ τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος. Ὅπως δηλ. οἱ πλάκες ἀνεξαρτέτως ἔφεραν ἐπιγραφὰς ἄλλων νεκρῶν, καὶ εἶχαν ταφῆ ἕνα ἕως ἐνάμιον αἰῶνα παλαιότερα, ὅπως μὲ βεβαιότητα μπορεῖ κανένας νὰ συμπεράσῃ ἀπὸ τὸ σῆμα τῶν γραμμάτων. Ἐκεῖνοι, καὶ κατασκεύασαν τοὺς δύο κιβωτιόσημους τάφους, εἶχαν χρησιμοποιήσει προφανῶς ἐπιτύμβιες ἐνεπίγραφες πλάκες ἀπὸ παλαιότερους τάφους, γιὰ νὰ θάξουν κατὰ τρόπο πρόχειρον τοὺς νεκροὺς των. Ἐχοιμε ἐπομένως στὴν περιουχὴ τῆς Ὀδηγήτριας ταφῆς, καὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸν ΣΤ' μέχρι τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνα τοῦλάχιστον. Ἀπὸ τὴς πλάκες τῶν δύο τάφων μαθαίνουμε τὰ ὀνόματα τῶν νεκρῶν, τῶν ὁποίων

Εἰκ. 6. Τεφροδόχος ἀμφορεὺς τοῦ Γ' π. Χ. αἰ. (Βουλὴ Πρατηρορητικῆς Ἄρτης)

οί τάφοι παρεβιάσθησαν. Παραθέτουμε μερικές από τις επιγραφές αυτές.

*Ζωῖλος, Χαῖρε
Κωνόπα Σώτωνος
Καλλίας Καλλίπου (7)
Ἐρμία(ς) Χαῖρε
Σωτίων Χαῖρε
Ἀρίστιος Ἀρίστωνος
Φιλωτίς Φίλωνος] Λεοντίς Λέοντος.*

Στην γύρω περιοχή ανευρέθησαν επίσης μερικές άλλες επιτύμβιες πλάκες· ή μία απ' αυτές του Δ' π.Χ. αἰ. ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ:

Ἀγάθυμος Δαμαινέτου

* *

Τὰ εὐρήματα, πὸν περιγράψαμε ἀπὸ τὴν περιοχή τῆς πόλεως Ἄρτης, προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἀμβρακία, ὅτ' ἐρείπια τῆς ὁποίας ἐκτείνεται ἡ νεώτερη πόλη. Ἡ θέση εἶναι σημαντικὴ ἀπὸ στρατηγικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἀπόψεως. Ἡ συνθήκη τοῦ 1881 ὥριζε ὡς ἔσχατα Β. Δ. σύνορα τοῦ νεοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τὴν ἀριστερὴν (ἀνατολικὴν) ὄχθη τοῦ Ἀράχθου. Ἀποτελεῖ τὴ μοναδικὴ διάβαση πρὸς τὴν νοτιώτερη δυτικὴ Ἑλλάδα (*). Ἡ περιοχή φαίνεται ὅτι κατοικήθηκε ἤδη ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ὅπως δείχνουν τὰ ἐλάχιστα ἐπὶ τοῦ παρόντος προϊστορικὰ εὐρήματα, μιὰ λαβὴ ἀγγείου καὶ ὄστρακο μὲ διακόσμηση πλαστικῆς ταινίας, πὸν βρέθησαν στὶς βόρειες παρυφῆς τῆς πόλεως, κοντὰ στὸν Ἀραχθο (Συλλογὴ Παρηγορητίσεως). Ἰδιαίτερη σημασία ἀποκτᾶ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Ζ' π.Χ. αἰ, ὅταν ἄποικοι Κορινθιοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Γόργου, νόθου γιοῦ τοῦ τυράννου τῆς Κορίνθου Κυπέλου, ἴδρυσαν ἐκεῖ τὴν Ἀμβρακία (περὶ τὸ 630 π.Χ.).

Συγχρόνως μὲ τὴν ἀποικία αὐτὴ οἱ Κορινθιοὶ ἐγκατέστησαν στὴν ἀντίπερα ὄχθη τοῦ Ἀμβρακικοῦ, στὶς βόρειες ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς, μιὰ μικρότερης σημασίας ἀποικία, τὸ Ἀνακτόριο, μιὰ ὥρα δυτικὰ τῆς Βονίτσης. Μιὰ τρίτη ἀποικία τὴν ἴδια ἐποχὴ ἔκτισαν στὴν Ἰλλυρία, τὴν Ἀπολλωνία.

Μὲ τὶς δυὸ ἀποικίες, τὴν Ἀμβρακία καὶ τὸ Ἀνακτόριο, ὁ Ἀμβρακικὸς ἢ Ἀνακτορικὸς, ὅπως ὠνομάσθη ὁ κόλπος τῆς Πρεβέζης ἀπὸ τὶς δυὸ κορινθιακῆς ἀποι-

κίες, μετετράπη σὲ ἐσωτερικὴ θάλασσα τῶν Κορινθίων.

Σὲ καίριο σημεῖο κτισμένη ἡ Ἀμβρακία ἀποτελοῦσε τὸ σπουδαιότερο ἔρεισμα τοῦ κορινθιακοῦ ἐμπορίου στὶς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, τοῦ ὁποίου τὴν σταθερότητα καὶ κυριαρχία ἐξασφάλιζε σειρὰ ἄλλων κορινθιακῶν ἀποικιῶν κατὰ μῆκος τῶν αἰτωλοακαρνανικῶν ἀκτῶν τοῦ Ἰονίου καὶ τῆς Λευκάδος. Μὲ τὴν Ἀμβρακία ἡ Κόρινθος ἔβαζε πόδι στὴν Ἠπειρο καὶ στὴν ἐπικερδῆ ἐκμετάλλευση τοῦ πρωτογόνου λαοῦ τῆς, πὸν κατοικοῦσε κατὰ χωριὰ ὡς τότε καὶ δυὸ αἰῶνες ἀκόμα ἀργότερα.

Ἡ Ἀμβρακία εἶναι ἴσως ἡ ἀρχαιότερη καὶ ἀσφαλῶς ἡ σημαντικώτερη πόλη τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ τὰ εὐρήματά τῆς εἶναι τόσο φτωχικά! Ἀπὸ τὴν παλαιὰ εὐκλεία τὰ ἐνδεικτικώτερα λείψανα εἶναι τὰ μνημειώδη τεῖχη τῆς μὲ τοὺς τεράστιους ἰσοδομικοὺς ὀγκολίθους, πὸν διατηροῦνται ὡς σήμερα.

Ἡ ἴδρυση τῆς νέας πόλεως ἐξαφάνισε ἐντελῶς σχεδὸν τὰ ἀρχαία λείψανα. Ἡ στενότητα τοῦ φυσικοῦ χώρου τῆς πόλεως καὶ ἡ ἀπουσία ἀρχαιολογικῆς ἐρεῦνης συνετέλεσαν κυρίως στὴν ἐνδεια ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων, πὸν θὰ ἔχυναν περισσότερο φῶς στὸ ἀδιαπέραστο σκότος πὸν καλύπτει τὴν ἱστορία καὶ τῆς ἀρχαίας Ἀμβρακίας καὶ ὀλόκληρης τῆς Ἠπείρου ἰδίως κατὰ τοὺς ἀρχαίκοις καὶ κλασσικοὺς χρόνους.

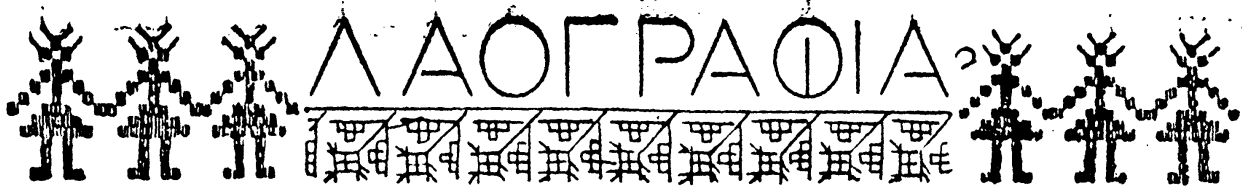
Ἐποσημειώσεις :

1. Περιγραφή τῆς θέσεως καὶ τῶν ἀρχαίων λειψάνων δίνει ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Παπαγεωργίου στὸ περιοδικό, «Ἠπειρωτικά» ἔτος Α', 1938, σ. 281—293. Κοντὰ στὸν «Ἀνεμόμυλο» εἶχε ἀνευρεθῆ μεγάλο πιθάρι μὲ πλαστικὴ διακόσμηση στὰ χεῖλη ἀπὸ κλαδί κισσοῦ, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα διαγωνίως. Ὁ κ. Παπαγεωργίου θεωρεῖ τὸν πῖθο ἀρχαῖο καὶ τὸν ἀνεμόμυλο κυκλώπειο. (σελ. 287—8). Σωστότερη, νομίζω, εἶναι ἡ ἀποψη ὅτι καὶ ὁ πῖθος καὶ τὰ τεῖχη εἶναι ἑλληνιστικά (τέλος Δ' π. Χ. καὶ ἐξῆς).

2. Βλ. Γ. ΜΗΛΙΑΔΗ, Οἱ τάφοι τῆς Ἀμβρακίας, Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 1926, τ. 10, σ. 63—77. Σ. ΔΑΚΑΡΗ, Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 1952 σ. 327, σ. 368, Δ. ΕΥ. ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, ΠΑΕ σ. 313—4 καὶ σ. 317.

3. Σχετικὰ βλ. Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ἡ Χρυσασπηλιώτισσα τῶν Γοργιανῶν, «Τζουμακ

ΝΙΚ. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗ, Καθηγητού

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

*Εξ αίτιας του προσφάτου πολέμου, η υπαίθρος χώρα έλαβε ταχεία εξέλιξιν και πρόοδον και υιοθέτησε πολλά ήθη και έθιμα και τρόπους ζωής άλλων χωρίων και πόλεων, οίτινες μέχρι πρό τινος βέν είχαν καν διεισδύσει εις τά απόκεντρα μέρη της ελληνικής έπαρχίας.

Πρό του τελευταίου πολέμου πλείστα χωρία της Ελλάδος απομεμονωμένα και μακράν πίσης συστηματικής επικοινωνίας μετά των κατοίκων των πόλεων, έζων τον ήσυχον και άμείριμον και άπείριτον βίον των σήμερα όμως τά πράγματα μετεβλήθησαν. Πολλαχού της Ελλάδος, ένεκα των στρατιωτικών αναγκών, η συγκοινωνία ήνωσε πολλά απόμερα χωρία, συνεπεία της όποιας δύνανται οι κάτοικοι να έρχονται ευχερέστερον και τακτικώτερον εις έπαφήν με τους κατοίκους των πόλεων και κωμοπόλεων της έπαρχίας και του νομού των. Άλλά και κατά την διάρκειαν του πολέμου και της ξενικής κατοχής, οι κάτοικοι των όρεινων περιοχών επικοινωνούν με άλλους τόπους και πόλεις, και προς έξοικονόμησιν του έπιουσιού ήναγκάζοντο να όδοιπορούν έπι πολλάς ήμέρας, φέροντες έπι των ώμων των φορτίον 20 και 25 όκ. σίτου ή άραβοσίτου. Έν προκειμένω οι κάτοικοι της έπαρχίας Κονίτης έφθασαν μέχρι του Τσοτυλίου και των Γρεβενών και της Καστοριάς της δυτικής Μακεδονίας, μεταφέροντες εκείσε έλαιον, ή και πολύτιμα είδη και πράγματα του σπιτιού, κειμήλια οικογενειακά, διά να τά ανταλλάξουν—ένίοτε άντι πινακίου φακής—με σίτον και άραβοσίτον.

κιώτικα και Άρτινά νέα», τευχ. 1 σ. 6—10.

Τό όνομα Κάλλιπος στήν έπιγραφή γράφτηκε από τον λιθοξόο έσφαλμένως.

4. Γ. ΜΗΛΙΑΔΗ, έ. άν. σ. 73 εικ. 5—6.

5. Πρέπει να σημειωθεί ότι και ό ταφικός περίβολος, που είχε ανασκάψει ό έφορος κ. Γ. Μηλιάδης, από τους έξι τάφους που περιείχε, οι δύο ήταν κανονικοί τάφοι ένταφιασμού, και οι άλλοι τέσσερες ήταν θήκες με τεφροδόχα άγγεια, βλ. Α.Δ. έ.ά. σ. 64.

8. Ο κ. Ν. Hammond την χαρακτηρίζει όρθά δυτικές Θερμοπύλες.

5. Ρωμαϊκών χρόνων ψηφιδωτά έπεσήμανετο 1946 ό αρχαιολόγος κ. Φ. Πέτσας στή Στρογγυλή—Άρτις, ανατολικώς της θέσεως «Πέτρα» της άμαξιτής όδου Ίωαννίνων—Πρεβέζης. Τά γειτονικά έρείπια ρωμαϊκού οικοδομήματος με κάτοψη όκταγώνου ό κ. Πέτσας χαρακτηρίζει ως ρωμαϊκά λουτρό (Άρχαιολογική Έφημερίς, 1950—51, παράρτ. σ. 40—41).

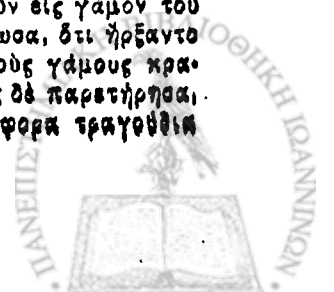
Αί καουχίαι και αι ταλαιπωρίαι αύται έχαλύθωσαν τον χαρακτήρα των ανθρώπων, τους έκαμαν άποφασιστικούς και θαρραλέους διά την αντιμετώπισιν των ποικίλων αντίξοότητων της ζωής, τους ώξυναν τό πνεύμα προς ένέργειαν και δράσιν και τους κατέστησαν ίκανούς και έπιτηδελους να προσαρμοζονται προς τό έκάστοτε περιβάλλον με εύστροφίαν πνεύματος άπαράμιλλον και ύποδειγματικήν.

Νέοι και νεάνιδες, έρχόμενοι εις διαρκή έπαφήν με κατοίκους άλλων τόπων περισσότερον έξειλιγμένων, φυσικών ήτο να «πάρουν πολλά» από την εκεί κρατούσαν ζωήν και κίνησιν και να τά μεταφέρουν αύτούσια εις τάς πατρίδας των. Ούτω τό κύμα του «μοντερνισμού» ήρχισε να καταλαμβάνη άπαντας και άπάσας, και τούτο προς μεγάλην ζημίαν και δλάβην των παλαιών αδοτηρών ήθών και της πατροπαράδοτου παραδόσεως.

Πέρασε πλέον ό καιρός, κατά τον όποιον αι νεάνιδες του χωριού, έργαζόμεναι σκληρώς εις τους άγρούς και την έσοχήν, δέν ήξευραν «τι θά πη Κυριακή». Σήμερα πολλοί χωριατοπούλοι, όλίγον ή καθόλου διαφέρουσι κατά την άμφίεσιν και κόμμωσιν από τάς νεάνιδας των πόλεων, θά έκκλησιασθούν έκάστην Κυριακήν, θά αναπαυθούν, θά περιπατήσουν, θά συγκεντρωθούν κάπου και θά τραγουδήσουν τραγούδια, τά όποια ήκουσαν εις τό ραδιόφωνον, θά παραστούν εις μίαν διασκέδασιν, έορτήν κ.λ. κ.λ.

Ο μοντερνισμός όμως ατός, όσον, έν πολλοίς, και άν είναι ένθαρρυντικός και έλπιδοφόρος, αρχίζει να παραγκωνίξη την παλαιάν ζωήν με τάς συνηθείας και τά έθιμά της, άτινα όνημέραι χαλαρουνται, άφού ή νεολαία, νομίζουσα τάτα άπληχαιωμένα και έξεζητημένα, διακαίεται υπό άκατασχέτου και άχαλινώτου μανίας και τάσεως να «συγχρονισθή», ακολουθούσα τό ρεύμα της έποχής. Ούτω τό λαογραφικόν ύλικόν, τό όποιον εύρίσκεται έν άφθονία εις την άπλην ζωήν των χωρικών, κινδυνεύει να χαθή. Οι γέροντες, οι άγρυπνοι ατόι φρουροί των πατροπαράδοτων, άποθηήσκουν, και, έφ' όσον αι έπερχόμεναι γενεαί όλιγωρούν διά την διαφύλαξιν των παραδεδομένων, γρήγορα θά έλθη στιγμή, καθ' ήν ό πέπλος της λήθης θά καλύψη κάθε τι που συνδέεται με την παράδοσιν, την ψυχροσύνθεσιν και τάς παντοίας έκδηλώσεις της λαϊκής ζωής.

Παρσυρεθείς πρό τινων μηνών εις γάμον του χωριού μου, μετά πικρίας διεπίστωσα, ότι ήρξαντο έγκαταλειπόμενα πολλά, κατά τους γάμους κρατούνσα, ήθη και έθιμα, μετά λύπης δέ παρετήρησα, ότι πολλοί νεάνιδες ήγνώσαν διάφορα τραγούδια

νυφιάτικα ή του τραπεζιού. Το φαινόμενον αυτό παρατηρείται, δυστυχώς, εις πολλά χωρία. Αί 'Απόκρηφ δὲν ἐφορᾶζονται σήμερον ὅπως ἄλλοτε, οὔτε ὁ 'Αλῆζαρος δονεῖ σήμερον τὰς καρδίας τῶν μικρῶν παιδιῶν, ὅπως ἐδόνει τὰς ἰδικὰς μας προπολεμικῶς, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀπηγοῦν κάτι τὸ ξεχωριστὸν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἑλληνοπαίδων ὠρισμένοι τοῦ ἔτους ἡμέραι.

Διαπίστωσης λοιπὸν ἀληθῆς, ὅσον καὶ ἂν εἶναι θλιβερά, εἶναι, ὅτι τὸ λαογραφικὸν ὕλικὸν ὀλοὲν ἐκλείπει. Διὰ τοῦτο πρέπει, ἐν ὅσῳ ἀκόμη εἶναι καιρὸς καὶ πρὶν ἢ ὁ μοντερνισμὸς καὶ ἡ κακῶς, ἐν πολλοῖς, ἐννοουμένη ἐξέλιξις καταλάβουν «ἅπαν τὸ ἑλληνικόν», νὰ περισυλλεγῇ καὶ φυλαχθῇ, ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ, πᾶν ὅ,τι προέρχεται ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ἑλληνικῶν χωριῶν, ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ. 'Αλλ' ἐρωτᾶται: Ποῖος ὁ ἐν τοῖς χωρίοις κατάλληλος συλλογεὺς τοῦ ἐγκατεσπαρμένου λαογραφικοῦ θησαυροῦ; Νομίζομεν, ὅτι τὴν φροντίδα ταύτην δύνανται περισσότερον καὶ καλύτερον παντὸς ἄλλου νὰ ἀναλάβῃ ὁ διδάσκαλος τοῦ χωριοῦ· καὶ οἱ συνηγοροῦντες λόγοι εἶναι πολλοί.

'Ο διδάσκαλος, ὑπηρετῶν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὰ χωρία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, εἶναι ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος διὰ τὸ ἔργον αὐτό. Μετᾶχει, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, ὄλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ (ἐφορταί, γάμοι, πανηγύρεις κ.λ.) καὶ δύνανται πλείστα ἐκ τούτων χρῆσιμα νὰ ἀντλήσῃ. 'Ερχόμενος εἰς συνεχῆ ἐπαφὴν καὶ ἐξοικεῖσθαι μὲ τὸς γέροντας καὶ γράας τοῦ χωριοῦ, ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀκούσῃ ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτῶν, ὄλων φυσικῶς καὶ ἀδιὰστωρ, πράγματα πολὺτιμα καὶ ἐνδιαφέροντα· ἀλλὰ καὶ ὁσάκις οὗτοι προκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ των διδασκάλου νὰ εἰπουν ἢ νὰ διηγηθεῖν κάτι, εὐχαρίστως τὸ κάμνουν, παρέχοντες οὕτω σπουδαίας λαογραφικὰς πληροφορίας. Τοιοῦτοτρόπως τραγούδια τοῦ τόπου, παραμύθια, παραδόσεις, παροιμίαι, ἰδιωματικαὶ λέξεις καὶ φράσεις, τσπωνύμια, προλήψεις, δεισιδαιμονίαι, λαϊκὴ θρησκεία, γιατροσόφια, συνήθειαι καθ' ὠρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους κ.λ. κλ. δύνανται νὰ ἀποτελέσουν ὑποκείμενον ἐρεῦνης τοῦ διδασκάλου. 'Ἐς σημειωθῆ, ὅτι ὁ δεισιδαιμων γέρον καὶ ἡ καχύποπτος γράα εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ δώσουν σχετικὰς πληροφορίας εἰς ἕνα ἄγνωστον δι' αὐτοὺς συλλογέα λαογραφικῆς ὕλης. Δὲν ἀνοίγουν εὐκολὰ τὴν καρδιά των εἰς οἰονδήποτε, νομίζοντες, ὅτι κάτι τὸ ὑποπτον συμβαίνει, ὅταν ἕνας μορφωμένος, κατ' αὐτοὺς, ἄνθρωπος κἀθεταί καὶ ἀσχολεῖται μὲ πράγματα ἀσήμαντα κατὰ τὴν γνώμην των. Δὲν εἶναι λοιπὸν εὐκολον νὰ κερδίσῃ τὴν ἐπιστοσύνην τῆς ἀπλοϊκῆς γράας. 'Αλλὰ καὶ ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικὸς εἰς τὰς ἐρωτήσεις του, ὥστε νὰ διατηρῆται πάντοτε ἐθνοϊκὴ ἀτμόσφαιρα, ἣτις εἶναι ὁρος ἀπαραίτητος πρὸς ἐκμαίευσιν πληροφοριῶν. Πολλάκις πάλιν οἱ γέροντες δυνατὸν νὰ μὴ εὐθυμῶνται τι καλῶς, νὰ τὸ «μπερδεύουν σὸ μυστὸ τους» καὶ τότε ὁ συλλογεὺς θὰ πρᾶπη νὰ προσέξῃ πολὺ, προκείμενου περὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ ἀναληθοῦς, ἀκριβοῦς καὶ ἀνακριβοῦς.

Περὶ τὸν νὰ τονισθῇ, ὅτι ὁ συλλογεὺς πρέπει νὰ καταγράψῃ τὸ πάσης φύσεως ὕλικόν μὲ πιστοτάτην ἀπόδοσιν τῶν φωνητικῶν φθόγγων, ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἤκουσε ἀπὸ αὐτὸ τοῦτο τὸ στόμα τῆς γράας, χωρὶς συνειδητὰς ἢ ἀσυνειδητὰς ἀλλοιώσεις ἢ ἀποβολὰς φθόγγων καὶ συλλαβῶν. 'Ὅτι καὶ τοῦτο δὲν εἶναι εὐκολον, μόνον οἱ μὲ τοιαῦτα ἀσχοληθέντες δύνανται καλλίτερον παντὸς ἄλλου νὰ ἐκτιμήσουν. 'Ανάγκη ἐπίσης νὰ γραφῇ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πληροφοροῦδου, ἐπάγγελμα, ἡλικία, ἂν εἶναι μόνιμος κάτοικος τοῦ χωριοῦ, ἂν δηλ. καθόλου ἢ ὀλίγον ἐταξίδευσεν (αἱ πληροφορίες του τότε βαρύνουν πολὺ περισσότερον ἄλλων, ἀρρυθισθῶν ἐκ κατοικῶν διατριψάντων πολὺ ἐν τῇ ξένη). τόπος ἐξ οὗ προέρχεται τὸ λαογραφικὸν κείμενον κλπ.

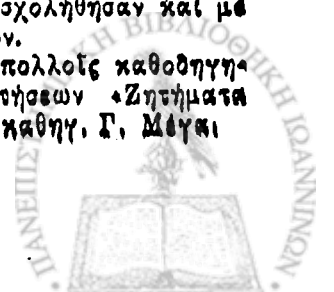
Τὸ «περὶ τὰ τοιαῦτα διατρίβειν», ἄς μὴ θεωρηθῇ ἀνάξιον λόγου καὶ ἀσήμαντον· οὔτε ἐπιπνον καὶ κουραστικόν. 'Απ' ἐναντίας ἀποβαίνει τερπνὴ καὶ εὐχάριστος ἀπασχόλησις τοῦ 'Ελληνοδιδασκάλου εἰς τὴν μονότονον ζωὴν, ποῦ τοῦ προσφέρει τὸ ἑλληνικὸν χωριό. 'Αλλωστε δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἐντείνῃ οὗτος ὑπερβολικῶς τὰς προσπάθειάς του. Θὰ καταγράψῃ πᾶν ὅ,τι, ὑποπίπτον εἰς τὴν ἀντιληψὶν του, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὸν ἐνδιαφέρει· ἐπίσης κάθε τι ποῦ ἐνθυμεῖται, τὸ ἀκούει εἰς διαφόρους, μοναδικὰς ἐνίστε, εὐκαιρίας ἀδόμενον ἢ λεγόμενον· ἄς εἶναι δὲ βέβαιος, ὅτι θὰ ἐκπλαγῇ καὶ ὁ ἴδιος, ὅταν, μετὰ τὴν ταξινόμησιν τοῦ ὕλικου, ἀντιληφθῇ, ὅτι τὰ κατὰ καιροὺς γραφόμενα, κατέλαβον τῶρα ὀλοκλήρους σελίδας, ἐτοίμους πρὸς δημοσίευσιν.

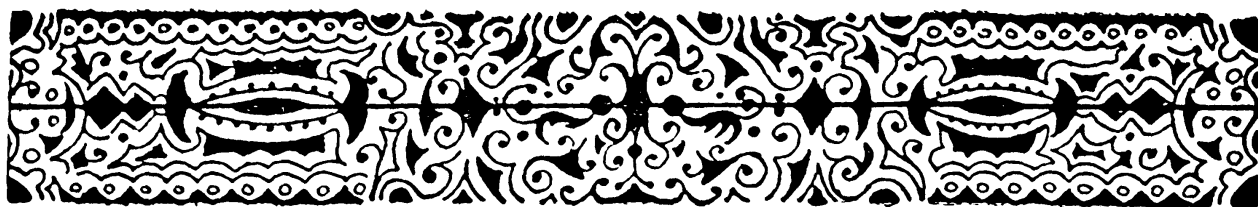
Ποίαν δὲ σημασίαν ἔχει ἡ πολλαχόθεν τῆς 'Ελληνικῆς γῆς συλλογὴ τοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ πρὸς διαφώτισιν καὶ ἐπίλοιπιν πλείστων ὄλων ἱστορικῶν, ἐθνολογικῶν κτλ. προβλημάτων, δὲν εἶναι ἀνάγκη ἡμεῖς ἐντεῦθεν νὰ τονίσωμεν. 'Αλλὰ, ὅπως ἐλέχθη, τὸ κῦμα τοῦ μοντέρνισμοῦ διεισδύει ὁσήμεραι περισσότερον εἰς τὴν ἀπλὴν ζωὴν τῶν χωρικῶν, οἱ παλαιοὶ ἀσθηροὶ τρόποι ζωῆς κλονίζονται ἐκ βάθρων, τὰ πάτρια ἤθη καὶ ἔθιμα ἐγκαταλείπονται καὶ λησμονοῦνται, τὸ στερεῶς μὲ τὴν παράδοσιν προσκεκολλημένον δίδει τόπον εἰς τὸ νέον, ὑποχωρεῖ, νικᾶται· τὸ νέον θριαμβεῖ.

'Ὅθεν οἱ διδάσκαλοι(1) χωρὶς νὰ ἀποκλειῶνται καὶ ἄλλοι, ὅπως οὖν μορφωμένοι, ἔχοντες ζῆλον καὶ ἔφεσιν πρὸς τὰ τοιαῦτα—οἱ διδάσκαλοι, λέγω, πρέπει νὰ φροντίσουν, ὥστε νὰ μὴ καθῆ ἐξ ὀλοκλήρου ὁ πλοῦσιος λαογραφικὸς θησαυρὸς, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν οὐνισταμένην πέριξ τῆς ὀλοίας στρέφονται, δίκην πλανητῶν, ὄλαι αἱ ἐκφάνσεις τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τοῦ 'Ελληνοδιδασκάλου.

'Ἐς ἀρχίσουν(2) λοιπὸν χωρὶς δισταγμὸν, χωρὶς ἀναβολὴν, διότι «οἱ καιροὶ οὐ μενετοί».

1. Δὲν εἶναι σπάνια τὰ παραδείγματα 'Ελλήνων διδασκάλων, οἵτινες, παραλλήλως πρὸς τὸ ἐπαγγελματικὸν ἔργον των, ἠσχολήθησαν καὶ μὲ τὴν λαογραφίαν τοῦ τόπου των.
2. Διαφωτιστικὰ καὶ ἐν πολλοῖς καθοδηγητικὰ εἶναι τὰ ὑπὸ τύπον ἐρωτήσεων «Ζητήματα τῆς 'Ελληνικῆς λαογραφίας» τοῦ καθηγ. Γ. Μόγαι.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΓΚΑ

ΤΑ ΖΩΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥΣ ΘΡΥΛΟΥΣ*

Η ΝΥΦΙΤΣΑ

Είναι σὰ μεγάλο ποντίκι, μακρουλή ὅμως καὶ μὲ ξανθιά γούνα ἢ νυφίτσα⁽¹⁾ Τὰ βιβλία τὴ λένε «Ίκτις ἢ κατοικίδιος» ἢ «Ίκτις τοῦ Ἀριστοτέλους». Εἶναι μικρότερη ἀπὸ τὸ ξαδερφάκι τῆς τὸ «κουνάβι», τὴν «Ίκτίδα τὴν ὄρεσίβιον», πού ἔχει μαύρη καὶ γυαλιστερὴ γούνα. Οἱ ἀγρότες τὴ θεωροῦν ἀπόπαιδο τοῦ κουναβιοῦ, ἐπειδὴ τοῦ μοιάζει πολὺ, ὅπως ἄλλοῦ θεωροῦν τὸ δοτύκι ἀπόπαιδο τῆς κόττας.

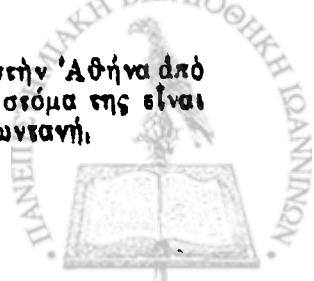
Πολλοί, τὴ νυφίτσα, τὴ μπερδεύουν μὲ τὴ βερβερίτσα, τὸν «σκίουρον», τὴ γοιτσίτσα, ὅπως τὴ λένε στὸ Ζαγόρι. Ἄλλο χαριτωμένο ζουλάπι αὐτὸ τοῦ δάσους: Κρεμιέται μὲ τὴ μακρὰ οὐρά του στὸ δέντρο, παίρνει φῶρα καὶ πηδάει ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο. Ἐκεῖ πού τὸ βλέπεις, τὸ χάνεις ἀπὸ τὰ μάτια σου, λὲς κι' ἦταν πουλι καὶ πέταξε. Τὸ «κραιάπιο τὸ μυστήριο τοῦ λόγγου». Τὸ χάρηκα κάποτε αὐτὸ τὸ ὠραῖο θέαμα, περνώντας μὲ μουλάρι μέσα ἀπὸ δάσος μὲ πανύψηλα δέντρα, στὸ Ζυγὸ τῆς Πίνδου, πού χωρίζει τὴ Θεσσαλία ἀπὸ τὴν Ἠπειρο.

Ἡ νυφίτσα μας ὅμως δὲν εἶναι γιὰ τέτοια πράματα. Ἄντι γιὰ δάση προτιμᾶει τὶς πολιτείες, ὅπου ζῆ σὲ χαλάσματα καὶ σὲ κατώγια. Τὴν ἡμέρα σπάνια τὴ βλέπουμε. Ἄν ἡ ἀνάγκη τὸ φέρει καὶ περάσει μέρα ἀπὸ μπροστά μας δὲ θὰ προλάβουμε νὰ δοῦμε τί πράμα ἦταν. Φεύγει σὰ σαῖτα καὶ χώνεται στὴν πρώτη τρύπα, πού θὰ συναντήσῃ. Γιατὶ ἔχει μεγάλη ἐλαστικότητα καὶ μπορεῖ καὶ μπαίνει σὲ σπῆτι ἀπὸ κάθε ρωγμὴ τοῖχου, μὲ εὐκολία φιδιοῦ, ἀπὸ κάθε τρυπούλα στέγης, μὲ εὐκολία ποντικοῦ. Φτάνει νὰ χωράει τὸ κεφάλι τῆς. Γι' αὐτὸ μπαίνει εὐκόλα καὶ στὰ κοτέτσια καὶ τοὺς περιστερεῶνες, ὅπου κάνει θραύση. Εἶναι αἱμοβόρα. Πνίγει καὶ ἐξολοθρεύει κάθε ζωντανὸ πουλι, πού θὰ βρεῖ μπροστά τῆς. Ὅλα τὰ «ἰκτιοειδῆ» εἶναι αἱμοβόρα. Γι' αὐτὸ καὶ πνίγουν πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅ,τι τοὺς χρειάζονται γιὰ νὰ φᾶνε, ἢ νὰ χορτάσουν πίνοντας τὸ αἷμά τους. Ἡ νυφίτσα, ὡστόσο, δὲν ἀφήνει καὶ τὸ μέλι ἢ τὰ γλυκὰ φρούτα. Τῆς ἀρέσουν ὅμως καὶ τὰ ποντίκια πολὺ, κι' ὅπως ἐδιάβαζα κάτου οἱ νυφίτσες ἠμποροῦν νὰ ἐξημερωθοῦν, νὰ γίνουν οἰκιακὰ ζῶα καὶ νὰ κυνηγοῦν τὰ ποντίκια, καλλίτερα κι' ἀπὸ τὶς γάτες. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ γιατί στὸ ταβάνι ἀκούεται κάποτε ἓνα ξαφνικὸ φρερρ, ὕστερα ἓνα τοί—τοί καὶ κατόπι ἀτόλυτη σιωπὴ: Τὸ θῦμα μεταφέρεται μὲ ἡσυχία στὴ φωλιὰ τῆς νυφίτσας.

Ἄλλ' ἢ ἡπειρωτικὴ φαντασία, αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψι στὸ ταβάνι τὴν ἐξηγεῖ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

1. Δὲν εἶχα ἴδῃ ἀπὸ κοντὰ νυφίτσα, κι' εἶδα τελευταία μιὰ φερμένη στὴν Ἀθήνα ἀπὸ κάποιο προάστιο. Εἶχε χρῶμα καφετέϊ ἀλλ' ἡ κοιλιά τῆς ἦταν σταχτιά. Τὸ στέμμα τῆς εἶναι ὅπως τῶν τρωκτικῶν. Ὄρατο ζωάκι στὸ σύνολο αὐτὴ πού εἶδα, ἀν καὶ ὄχι ζωντανή.

διαφορετικά. Κι' έχει δίκη, γιατί η νυφίτσα πολλές φορές ξεσκίζει και τὰ ρούχα τοῦ σπιτιοῦ και τις προίκες τῶν κοριτσιῶν, ὅσο καλοφυλαγμένες στήν κασέλα ἢ σὸ σεπέτι κι' ἂν τις ἔχουν. Θέλουν νὰ ποῦν, πὼς ἡ νυφίτσα ἦταν πολὺ προκομμένη κοπέλα, ἦταν χρυσοχέρα. Δὲν τῆς ἔλειπε ἡ ρόκα ἀπὸ τὴν ἀμασκάλη και τὸ ἀδράχτι ἀπὸ τὸ χέρι τῆς. Ἦταν ξανθιά και ὁμορφη σὰν τὴ νεράιδα και τὴ ζήλευε ὄλο τὸ χωριό. Κι' ὁ Γιάννης, τὸ καλλίτερο παλληκάρι τοῦ χωριοῦ, τὴν ἀγάπησε, τὴ ζήτησε σὲ γάμο, σὲ γάμο βιαστικὸ μάλιστα. Τσακίστηκε ἡ καημένη ἡ νυφίτσα σιτὴ δουλειὰ και στὰ «νυχτέρια» γιὰ νὰ γνέση και νὰ γυφάνη τὴν προίκα τῆς. Κι' ἡ δνειρεμένη Κυριακὴ τοῦ γάμου ζύγωσε. Ὅλο χαρὰ και περηφάνεια ἦταν ἡ νυφίτσα. Ἀλλὰ τὴν παραμονὴ τοῦ γάμου τὴ βρῆκε συμφορά. Ἡ προίκα τῆς χάθηκε, τῆς τὴν πῆρε ἡ ζηλιάρα ἡ ἀδερφή τῆς. Ἡ νυφίτσα «ἀπόμ' κε μὶ τοῦ δάχ'λου στοῦ στόμα» πὺ λέει ὁ λόγος, κι' ὁ γάμος χάλασε.

Βγῆκε τότε ὄξω ἀπὸ τὸ χωριό, πῆγε νὰ σκοτωθεῖ, πῆγε νὰ κρεμαστεῖ στὰ πλατάνια, ἀπὸ τὴ μεγάλη τῆς τὴ σκάση. Ἀλλ' ὁ καλὸς Θεὸς τὴ λυπήθηκε και τὴν ἔκανε αὐτὸ τὸ ξανθὸ ζουλάπι, πὺ βλέπομε σήμερα. Ἔτσι τὴν εἶπανε Νυφίτσα, νυφοῦλα δηλαδή. Ἀλήθεια τί ὁμορφο ὄιομα! Κι' ἀπὸ τότες ἡ Νυφίτσα, τρέχει κι' ὄλο τρέχει και ψάχνει γιὰ τὴν προίκα τῆς σὲ ἀνώγια και κατώγια, σὲ ἀχυρῶνες και σὲ χαλάσματα. Κι' ἄλλοιὰ σὸ σεπέτι(!) και σιτὴν κασέλα, ἄλλοιὰ σιτὴν προίκα, πὺ θὰ βρεῖ. Θὰ νομίσει πὼς εἶναι ἡ δικὴ τῆς και θὰ τὴν κάνει «φελέκια» θὰ τὴν κάνει κοματσιούλια ἔτσι, ἔτσι, ἔτσι, σὰν πίτουρο θὰ τὴν κάνει μὲ τὰ κοφτερὰ δοντάκια τῆς, γιὰ νὰ μὴ τὴ χαρεῖ ἡ κακιά ἡ ἀδερφή τῆς.

Αὐτὸ τὸ ἤξεραν οἱ παλιότερες γιαννιώτισσες. Κι' ὅταν μάζωναν τὰ στρώματα και τὰ σκεπάσματα σιτὴ μουσάντρα, «στοὺν μ'σουνταρᾶ» και τᾶκαναν «γοῖκο», ἔβαναν πάντα ἀπάνω σὸ γοῖκο πλαγιαστὰ ἢ ὄρθια, δίπλα του, και μιὰ ρόκα μὲ τουλούπα και μὲ ἀδράχτι, γιὰ νὰ τὰ βρεῖ ἔτοιμα ἡ Νυφίτσα, ν' ἀρχινίξει τὸ γνέσιμο πάλι νὰ φτιάξει τὰ προικιά τῆς. Γιὰ νὰ ποῦμε και τοῦ στραβοῦ τὸ δίκιο, τὴν τουλούπα τὴν προτιμάει ἀπὸ τὰ κοματσιούλια, πὺ θὰ κόψει ἀπὸ τὰ ρούχα τοῦ γοῖκου, γιατί μὲ τὸ μαλλὶ στρώνει καλλίτερα τὴ φωλιά τῆς και τὴν κάνει ζεστότερη.

Στὸ Κηπαρὸ τῆς Χειμάρρας τὴ «φούρα» μὲ τὸ μαλλί, δουλεμένο μάλιστα λιγο, σ'οιμμένο δηλαδή σιτὸ ἀδράχτι γιὰ νὰ τὸ βρεῖ «ἀρχινισμένο» ἡ Νυφίτσα, δὲν τὴ βάνουν σὸ γοῖκο, ἀλλὰ σὸ «κατώϊ» ὅπου φυλᾶνε τὰ ζῶα. Γιατὶ πιστεύουν ὅτι ἡ νυφίτσα, ἡ «νούσειζα»(?) ὅπως τὴ λένε οἱ Ἀλβανόφωνοι τῆς Β. Ἡλείρου και τῆς Ἀττικῆς, ἔχει δηλητήριο, τὰ δαγκάνει και ψοφοῦν τὰ ζῶα. Στὰ χωριά τῆς Χειμάρρας ὅσα ζῶα ψοφοῦσαν ἔλεγαν ὅτι τὰ δάγκασε ἡ Νυφίτσα και τὸ σπῖτι, ὅπου γινόταν αὐτὸ τὸ χαροκιήριζαν ὡς σπῖτι ἀμαρτωλό.

Εἶχαν και οἱ ἀρχαῖοι τὸ μῦθο τους γιὰ τὴ Νυφίτσα:

«Ἦτανε, λένε ζῶο τοῦ δάσους και κάποια μέρα, πὺ εἶδε ἕνα ὁμορφο παλληκάρι μπροστὰ τῆς, τὸ ἐρωτεύτηκε τρελλά. Ἡ Θεὰ τοῦ ἐρωτα, ἡ Ἀφροδίτη, τὴ συμπόνεσε τότε και τὴ μεταμόρφωσε σὲ ὁμορφη νυφοῦλα. Τὴν ἐρωτεύτηκε κι' ὁ νέος και τὴν ἔκανε γυναῖκα του. Ἀλλὰ τί κακό! Στὸ νυφικὸ θάλαμο φανερώθηκε ἕνα ποντίκι. Ἐκεῖνη λησμονώντας πὼς εἶχε μεταμορφωθεῖ πὰ σὲ ἄνθρωπο, ἔτρεξε νὰ τὸ πιάκει γιὰ νὰ τὸ φάει. Καὶ ἡ Θεὰ πὺ τὴν εἶδε τί ἐπῆγε νὰ κάνει, θύμωσε και τὴν ἔκανε ζῶο πάλι, ἔτσι ὅπως τὴ βλέπομε».

*

Ἡ Νυφίτσα εἶναι νυχτόβιο ζῶο, ἀλλὰ σὸ Κηπαρὸ ἔχει ξεθαρρέψει, γιατί τὴν ἀγαποῦν και τὴν περιποιοῦνται, και βγαίνει και τὴν ἡμέρα. Τὰ παιδιά ἄμα

1. Τουρκ. serpet κασέλα μὲ κυρτὸ καλάκι, μέσα σιτὴν ὁποία φύλαγαν τὰ κορίτσια σιτὴν Ἡπειρο τὴν προικιά τους.

2. Νούσε ἀλβ. ἡ νύφη και νούσειζα ὑποκορ. ἡ νυφοῦλα, ἡ νυφίτσα.

τὴ δοῦν(¹) τὴν καλοπιάνουν καὶ τῆς βάνουν καταμεσῆς τοῦ δρόμου, γιὰ νὰ φάει, ἓνα εἶδος πρόχειρου παιδικοῦ φαγιοῦ, πού οἱ ἀλβανόφωνοι τὸ λένε ἐκεῖ «κόκον-τάσι». Στὰ Γιάννινα αὐτὸ τὸ παιδικὸ κατασκεῦασμα, τὸ ἔλεγαν «κουμπαράτα» ἢ καὶ «μπουκουβάλα». Γινόταν ἔτσι: Ἔτριβαν λίγο ψωμί μέση καὶ λίγο τυρὶ μὲ τὸ χέρι ἢ καὶ μὲ τὰ...δόντια, τ' ἀνακάτευαν καὶ τᾶβαζαν σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἄκρες πετσέτας ἢ μαντηλιοῦ. Ἔστριβαν ὕστερα τὴν ἄκρη τοῦ μαντηλιοῦ δυνατά, ὡς πού τυρὶ καὶ ψωμί γινόταν ἓνας σβῶλος σκληρός. Μερικὰ παιδιὰ γιὰ νὰ γίνῃ καλλίτερη ἢ κουμπαράτα—τὰ γιαννιωτόπουλα δὲν τὴ χάριζαν στὴ νυφίτσα, ἀλλὰ τὴν ἔτρωγαν—ἔκαναν τὸ σβῶλο νὰ ζυμωθεῖ καλλίτερα μὲ χτυπήματα στὸ μέτωπό τους, στὴ «μπάλα» τους. Ἔτσι γινόταν...νοστιμώτερη. Τὰ παιδιὰ τοῦ Κηπαροῦ ἤξεραν ὅτι τῆς ἄρεσε τῆς Νυφίτσας αὐτὸ τὸ φαΐ καὶ ὅταν ξαναγύριζε, τὴν ἔβλεπαν, βεβαιώνουν σήμερα ἡλικιωμένοι Κηπαριῶτες στὴν Ἀθήνα, νὰ σταματᾷ καὶ νὰ τρώει μὲ ὄρεξη, γιὰτὶ φαίνεται, τὸ τυρὶ τῆς θύμιζε τὸ πατρικὸ τῆς. Δὲν τὴν πείραζαν ὅμως καθόλου, γιὰτὶ ἡ παράδοση ἔλεγε, ὅτι ἦταν «κακὸ» νὰ τὴν πειράξουν.

Οἱ γυναῖκες στὴν Ἑπειρὸ γενικὰ ξέρουν ὅτι δὲν κάνει νὰ τὴ μαλλώσεις, δὲν κάνει νὰ τὴ «χουγιάξεις» γιὰτὶ εἶναι ἐκδικητικὰ καὶ θὰ στὸ φυλάξει. «Μπουρεῖ ἄρθ' στοῦ στρώμα σ' τ' νύχτα, ὄντας ἰσὺ θὰ κ(οι)μᾶσι κὶ νὰ σ' φάει τὰ μαλλιά». Γι' αὐτὸ καὶ τὴν καλοπιάνουν γιὰ νὰ μὴν τύχει καὶ θυμώσει καὶ σκίσει τὰ ροῦχα καὶ πριονίσει τὴν προῖκα.

Ἡ μακαρίτισσα ἡ μάνα μου, ἀπὸ τὴν ὁποία κληρονόμησα καὶ τὴν ἀγάπη μου γιὰ τὰ πουλιά, ὅταν ἄκουε στὸ ταβάνι τοῦ πατρικοῦ μας στὰ Γιάννινα τὸ τρέξιμο ἐκεῖνο, τὸ ξαφνικὸ φρερ, καταλάβαινε ὅτι ἦρθε Νυφίτσα κι ἔπαιρνε, θυμᾶμαι, ὕφος τρομαγμένο κάπως, ὅπως ἔκαμε καὶ σὶ ἀστραπόβρονια πού τὰ συνώδευε μεγάλη βροχή, «γαζέπι», κι ἄρπαζε τὴν ἄσπρη λαμπάδα τῆς λαμπρῆς, τὴν ἀναβε κι' ἔλεγε κἀνοντας διαρκῶς τὸ σταυρὸ τῆς: Πανία μ'! Πανία μ'! Ἔτσι ἀλαφιάζονταν καὶ μὲ τὴν ξαφνικὴ ἐπίσκεψη τῆς Νυφίτσας καὶ τῆς φώναζε καλοπιάνοντάς την:

Νύφ' τ' Γιάνν', νύφ' τ' Γιάνν'
Ρόκ' ἀδράχτ', ρόκ' ἀδράχτ'!

πούθελε νὰ πεῖ: Τὸ ξέρουμε, ἐσὺ εἶσαι ἡ νύφη τοῦ Γιάννη, πάρε τὴ ρόκα καὶ τ' ἀδράχτι, σοῦ τὰ φυλάμε ἔτοιμα γιὰ νὰ γνέσεις, νὰ φτιάξεις τὴν προῖκα σου καὶ μὴ μᾶς κάνεις ζημιὰ «ἔτσ' νὰ ζῆεις»! Οἱ δύο στίχοι «Νύφ' τ' Γιάνν' κλπ.» ἀποτελοῦν χωρὶς ἄλλο, τὸ λείψανο καὶ τὴν κεντρικὴ ἰδέα κάποιας μεγαλύτερης ἐπίκλησης, γιὰ ἐξευμενισμό, πού χάθηκε μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

Στὸ Κηπαρό, ἅμα ἀκοῦνε τὴ Νυφίτσα νὰ τρέχει στὸ ταβάνι τῆς φωνάζουν: «Στὸ κατώϊ», στὸ κατώϊ εἶναι ἡ φούρκα μὲ τ' ἀδράχτι», ἐνῶ στὸ Κριεκούκι τῆς τραγουδοῦσαν οἱ γριές στὸ γλῶσσα τους παλαιότερα:

Nusega kaliké Kukié
Ade hire ne sentukié
(Περφ. Νούσεζα καλίκιε κούκιε
ἄντε χίρε νὲ σεντούκιε)
Δηλ. Νυφίτσα μὲ τὰ κόκκινα καλίκια(2)
ἄντε μέσα στὸ σεντούκι

Ἐδῶ, στὴν Ἀττικοβοιωτία, βλέπουμε, ἐπιχειροῦν ἀπὸ φόβο νὰ τὴν ἐξευμε-

1. Πληροφορίαι κ. Σωτ. Σωτηρίου, ἀπὸ τὸ Κηπαρό.
2. Καλίκια, γυναικεῖα παπούτσια χωρὶς φτέρνα, κεντημένα μὲ χρυσόνημα καὶ πλουμισμένα μὲ πούλιες καὶ τιρτίρια.

Τὸ τραγούδι καὶ οἱ πληροφορίες μᾶς δόθηκαν ἀπὸ τὸν κ. Μιλτ. Σωτηρίου.

νίσουν άλλοιως⁽¹⁾. Τῆς λένε «ἔμπα στὸ σεντοῦκι!» ἐνῶ ἡ ψυχὴ τους τὸ ξέρει ἂν τὸ θέλουν αὐτὸ τὸ μπάσιμο. (Πρὸβλ. καὶ τὸν ἔξευμενισμό τῆς εὐφλογίας, πὺ τὴν εἶπαν εὐλογία, βλογιὰ καὶ στὴν Ἡπειρο «καλότυχη»).

Ἄλλὰ καὶ στὸ Δελβινάκι δὲν τὴν κακολογοῦν καὶ δὲν τὴ διώχνουν, γιατί᾽ ἄλλοιως ἀφανίζει τὰ πουλερικὰ καὶ δηλητηριάζει τὰ ἄλλα κατοικίδια ζῶα αὐτοῦ πὺ τὴν κακολόγησε ἢ τὴν ὕβρισε, ὅσο μακρὰ κι ἂν βρεῖσκεται τὸ σπίτι του. Γι' αὐτὸ ὅποιος τὴ βλέπει, πρέπει χαμογελῶντας νὰ τῆς πῆ τρεῖς φορές: «Παῖξε νύφη μὲ τὸ Γιάννη, (Ν. Π. Πατσέλη: Τὸ Δελβινάκι τῆς Ἡπέρου σ. 221 Ἀθῆναι 1948).

Στὸ Ἀργυροχώρι (Πωγωνίου) λένε:

«Παῖξε νύφη μὲ τὸ Γ ι ἄ ν ν ο»

κι' αὐτὴ τότε... «ἀρχινάει καὶ χορεύει».

Στὴ Λεφτοκαρὰ (ἄλλοτε Λιασκοβέτσι) τοῦ Ζαγοριοῦ, γιὰ καλόπιασμα παινεύουν τὸ γαμπρὸ καὶ τῆς λένε δυὸ φορές κατὰ τὸν Β. Φαντίσιο:

«Νύφ' τ' Γιάνν' τ' Καλουγιάν'!»⁽²⁾

Στὸν Καντζᾶ, χωριουδάκι κοντὰ στὴ Φιλιπιάδα οἱ γυναῖκες τὴν καλοπιάνουν ἔτσι: «Κατέβα ν' φτίσα μ' νὰ σ' δώκουμι τ' ρόκα κ' τὴν τ' λούπα μὲ τ' ἀδράχτ' κι οὐλ-μπροῖκα σ' κι μὴ μᾶς τρῶς τὰ π' λιά»,

Καὶ γιατί᾽ τῆς λέγατε ἔτσι; ρώτησα τὴν ἑβδομηντάρη Καντζιώτισσα (Μαρία Τσίπη), πὺ μοῦ τὰ μολογοῦσε. Γιατί νιὰ νύχτα μᾶς ἔπνιξε τριάντα π' λιά (ὄρνιθια), τριάντα π' λιά μᾶς ἔφαε, ἢ σκασμένη...

Τὸ θυμίσμα τῆς νυφίτσας καὶ τῶν περασμένων τὴν ἔκαναν νὰ ζωντανέψει γιὰ λίγη ὥρα τὴ δύστυχη γριά. Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ δυσεξήγητα μυστήρια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς εἶναι αὐτὸ τὸ γλυκὸ ξαναγύρισμα στὰ περασμένα, τὸ ξαναγύρισμα σὶδὸ δρόμο ἀπὸ ὅπου πέρασε ὁ σεβάσιμος χρόνος. Κάθε πίσω καὶ καλλίτερο. Γιατί ἀπὸ θεία συγκατάβαση θυμόμαστε μόνο τὰ εὐχάριστα σημάδια τοῦ δρόμου πὺ περάσαμε.

Πιὸ πέρα ἀπὸ τὴ Φιλιπιάδα σὲ ἄλλο ἱστορικὸ ἡπειρώτικο χωριό, στὸ Πέτα τῆς Ἄρτας, ὁ γέρος δίνει σὶδὸ ἐγγόνι αὐτὴ τὴ συμβουλή:

«Γιὰ νὰ γλυτώεις ἀπὸ τὴ νυφίτσα, θὰ κάν'ς ὅπως ἡ μακαρίτ(ι)σσα ἡ βάβου σ'. Θὰ βάλς' στὴμ πόρτα τ'ς κούρνας νιὰ ρόκα, π' νάχ' τ' λούπα μ' κρή, ἐν' ἀδράχτ' κι' ἕνα σφοντύλ'. Ἄμα θὲ νάρθ' τὸ βράδ' ἡ νυφίτσα νὰ πάρ' πλιά κι' βρῆ αὐτὰ θὰ πάρ' τὴ ρόκα κι τ' ἄλλα γιὰ νὰ γνέσ' κι δὲ θὰ πάρ' πλιά. Κι ἔτσι θὰ γλυτώσουν»⁽³⁾.

* *

Μὲ τὴ ρόκα πιστεύεται, λοιπόν, γενικὰ στὴν Ἡπειρο, ὅτι ξεγελιέται ἡ νυφίτσα καὶ ἀφήνει ἀπειράχτες τὶ ξένες προῖκες, δὲν κάνει ζημιές καὶ στρώνεται καὶ γνέθει γιὰ νὰ ἐτοιμάσει τὴ δικὴ τῆς προῖκα. Γιατί εἶπαμε: Ἦταν χρυσοχέρα ἡ Νυφίτσα καὶ δὲν καθόταν οὔτε στιγμὴ, χωρὶς γνέσιμο, «διάσιμο» καὶ ἀργαλειό. Τὶς

1. Στὴν παλιότερη Ἀθήνα ἐκμεταλλεύονταν τὴν ἀδυναμία, πὺ ἔχει σὶδὸ μέλι, καὶ τὴν καλόπιαναν μὲ τὶς κουταλίτες (=τηγανίτες φτιαγμένες μὲ κουταλιὲς χυλοῦ σὶδὸ τηγάνι).

«Κόπιασε κυρὰ νυφίτσα,
γιὰ νὰ φῆς τὶς κουταλίταις
μὴν πειράζεις τὰ προικιά.
Θὰ σοῦ κάμουμε χρυσὰ
λόχρυσα κι ὀλάργυρα
θὰ σοῦ δώσουμε γαμπρὸ

(Παραδόσεις Ν. Πολίτη σελ. 183)

2. Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ ὀνομασία Καλλιγενοῦ=νυφίτσα (Χανιά) καὶ Καλογυναϊκὰρι στὴν Ἱεράπετρα. (Πληροφορίες κ. Μαστοράκη καὶ κ. Ἰδ. Παπαγορηγοράκη).

3. Π. Παπασπύρου: Λαογρ. συλλογὴ (Ἐπαρχίας Ἄρτης) «Ἠπ. Χρονικά» 1927.

ἀτέλειωτες καὶ βαρεῖες ἠπειρώτικες χειμωνιάτικες νύχτες πὺ ἄλλες χουσοχέρες, κοπέλλες ἠπειρωτοπούλες, πλέκουν ἢ κεντᾶνε, ἢ γνέθουν ἢ γυφαίνουν στὸν ἀργαλειὸ καὶ κάνουν νυχτέρια, ἢ Νυφίτσα ξεθαρρεύει κάποτε καὶ μπαίνει μέσα στὸ σπίτι εἴτε ἀπὸ τὸ μπουχαρὶ εἴτε ἀπὸ τὸ κατώφλι τῆς πόρτας καὶ ἔρχεται στὰ νυχτέρια τους (1) καὶ γυρίζει ἀπὸ δῶ, γυρίζει ἀπὸ κεῖ, μέσα στὸ σπίτι, σὰν νὰ χαλεύει κάτι πὺ ἔχει χάσει. Κι' οἱ τσιουῦπρες συνεχίζουν τὴ δουλειά τους καὶ καμώνονται πὺς δὲν τὴν βλέπουν, κι' ὄχι μόνον δὲν τὴν κακολογοῦν, ἀλλ' ἀρχίζουν καὶ τὴν καλοπιάνουν ἀπὸ φόβο:

—Μωρ' τὶ καλὴ κι' ἄξια ποῦν' ἢ Ν'φίτσα. Ἐκανὶ τὴμ προῖκα τ'ς κι' ἀκόμα δ'λεύει! δ'λεύει! λέει ἢ μιὰ.

—Ἀκούσ' κι' κάποιους λόγους πὺς τὴν παραπάν' Κυργιακὴ παντεύει, λέει ἢ ἄλλη.

Καὶ μόλις βγῆ ἢ Νυφίτσα ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ δὲν τὴς ἀκούει, τότες ἀρχινᾶν οἱ «ζαλιάρες» (2) οἱ τσιουῦπρες καὶ τῆς τραγουδοῦν κοροΐδευτικά:

«Πέντε πόντικοι
καὶ δεκοχτὼ νυφίτσες
γάμο κάνανε
μ' ἕνα σπειρὶ κριθάρι

Καὶ τὸ ἔλιαζαν
στῆς βαταινιάς τὸ φύλλο
καὶ τ' ἀλέθανε
στοῦ σφοντυλιοῦ τὴν τρύπα

Ψεῖρα ζύμωνε
καὶ ψύλλος κοσκινάει
Γιὰ, κι' ὁ μέρμηγκας
μὲ τὸν γκουβᾶ στὸμ μπλάτη

—Δὲ μὲ θέλετε;
—Δὲ σὲ θέλουμε.

—Δὲ μὲ θέλετε
νερὸ νὰ κουβαλήσω;
—Δὲ σὲ θέλουμε
γιατὶ τρῶς πολὺ

Ψεῖρα χόρευε
καὶ ψύλλος τὴν κρατάει.
Κόρζα (1) ἔρχεται
μὲ τὸ βιολὶ λαλώντας

—Δέ, μὲ θέλετε;
Δὲ σὲ θέλουμε.
—Δὲ μὲ θέλετε
βιολὶ νὰ σᾶς λαλήσω;
—Δὲ σὲ θέλουμε
γιατὶ τσιμπᾶς πολὺ (2)

Τὸ παραπάνω τραγούδι τῆς Νυφίτσας εἶναι Γιαννιώτικο. Στὰ βορειότερα τῆς Ἡπείρου, πιθανῶς στὸ Πωγῶνι (1), ὅταν ἢ Νυφίτσα χαθεῖ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν κοριτσιῶν, τῆς τραγουδοῦν κοροΐδευτικά ἔτσι:

«Ἡ Νυφίτσα μὲ τὸ Γιάννη
γάμο στὸ χωριὸ θὰ κάνει.
Συμπεθέροι 'ναὶ πολλοί:
Ψύλλοι, μυῖγες, ποντικοὶ
Χαχιχά, χαχά, τί τρανὴ χαρά».

Ἡ παράδοση γιὰ τὴ Νυφίτσα ὑπάρχει καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ

1. Τὸ νυχτέρι στὴν Ἡπειρὸ σημαίνει παράτασι τῆς δουλειᾶς ὡς τὰ μεσάνυχτα ἢ καὶ πρὸ πέρα. Κάποιος, μὴ Ἡπειρώτης, τὰ νυχτέρια αὐτὰ ἀπὸ παρανόησι τὰ φαντάστηκε πὺς ἦταν γλέντι ἢ χορὸς γύρω σὲ φωτιές (τζιαμάλες), ὅπως τὶς ἀποκρηές, ὅπου λέει πάει καὶ ἢ.., νυφίτσα.

2. Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Ἀθηναϊκὸ «ἄθλιες».

3. Κόρζα (ἢ) = ὁ κορηός.

4. Τὸ «ξετραγουδίσμα» αὐτὸ τῆς Νυφίτσας χόρευονταν καὶ ὡς σατυρικὸ ἀποκρηάτικο τραγούδι στὰ Γιάννινα, γύρω ἀπὸ τὶς «Τζιαμάλες». Στὸ χορὸ μετὰ κάθε δίστιχο πρόσθεταν καὶ τὴν ἐπωδὸ: Σκάσε διάτανε! Τὸ τραγούδι αὐτό, ὅπως καὶ πολλὰ ἄλλα Γιαννιώτικα καὶ χωριάτικα, τὰ χρωστᾶμε στὸν παλῆδ λᾶτρη τῆς «καραμπεριάς» καὶ τοῦ γλεντιοῦ Χαρίση Ἀποστόλου Χαρίση, Γιαννιώτη παλιό.

5. Ὁ Στρ. Μπακογιώργος στὸ βιβλιαράκι του «Κάτι ἀπὸ τὴ ζωὴ τους. Ἀγρίμια πουλιὰ καὶ ἄλλα» Ἀθήνα 1955 λέει ὅτι ἀκούσε πὺς εἶναι ἠπειρώτικο—δὲ σημειώνει τὸ μέρος—κοροΐδευτικὸ τῆς Νυφίτσας, τὸ τραγούδι πὺ παραθέτουμε. Κι' ἐπειδὴ ἀναφέρει καὶ τὸ «παῖξε νύφη μὲ τὸν Γιάννη» πὺ ὅπως ἀναφέρει κι' ὁ Ν. Β. Πατσέλης λέγεται στὸ Πωγῶνι, μπορεῖ καὶ τὸ τραγούδι νὰ εἶναι τῆς ἴδιας περιοχῆς.

τόσο ζωντανή κι' ὄμορφη ἱστορία μόνο στήν Ἠπειρο καί στήν «ὀμογάλακτῆ» τῆς Αἰτωλοακαρνανία ἀπαντιᾶται, ὅπου τήν ἀναφέρουν μέ διάφορες παραλλαγές, ἰδίᾳ στό τραγούδι, ὁ Γρανίτσας κι' ὁ Λουκόπουλος. Στήν παράδοση αὐτῆ φανερώνεται μιὰ ψυχὴ πλούσια καί πλημμυρισμένη ἀπὸ φαντασία, μιὰ ψυχὴ ποὺ ἔχει ἀνάγκη συναισθηματικὴ νὰ βρεῖ τρόπο νὰ συνδέσει μέ θρούλους τὴ ζωὴ τῶν ζώων μέ τὸν ἄνθρωπο, τῶν ζώων ποὺ ζοῦν κοντὰ του, ποὺ ζοῦν ἀπὸ τὸ μόχθο του, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ δώσει νόημα κάποτε καί στήν περιέργη ζωὴ τους.

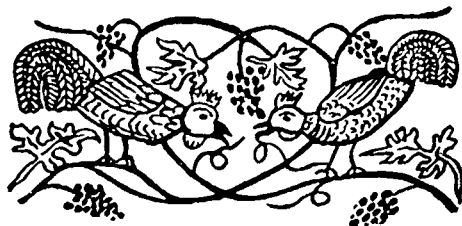
Αὐτὴ τὴν ὀμορφιά κι' αὐτοὺς τοὺς θρούλους, μᾶς τοὺς στερεῖ μέ κάθε τρόπο ὁ «τεχνικὸς πολιτισμὸς» τῆς ἐποχῆς μας. Στὴν Ἀμερικὴ, ἐπειδὴ τὸ δέρμα τῆς Νυφίτσας ἔχει γίνει περιζήτητο, περιζήτητο σ' ὅλον τὸν κόσμον [ἴσως γιὰ τὴ λαϊκὴ σοφία βρῆσκει καί μαγικὲς ιδιότητες στό τομάρι τῆς γιὰ τὴν λείει :

«Φλουρι ἂν ἔχεις σὲ πουγγί
ἀπὸ τομάρι Νυφίτσας
ποτὲ δὲν χάνετ' ἀπὸ κεῖ
κι' ἄλλα πολλὰ σοῦ φέρνει»],

γιὰ τὴν χρησιμεύει γιὰ τὸ ντύσιμο καί τὸν καλλωπισμὸ τῆς ἄλλης, τῆς... ὄρθιας «Νυφίτσας», ἀναπτύχθηκε τελευταία σὲ μεγάλο βαθμὸ ἡ ἰκτιδοτροφία, ἡ νυφιτσοπαραγωγή. Σ' ἓνα κτῆμα μόνο, κοντὰ στὸ Ἰλλινόϊς, ταΐζουν καί μεγαλώνουν 50.000 νυφίτσες, ὅπως διάβαζα, μέσα σὲ εἰδικὲς φωλιές γιὰ νὰ τὶς γδάρουν κάποτε.

Οἱ τοιμεντένιες ταράτσες ἔφαγαν τὰ βολικὰ γιὰ τὴ νυφίτσα παλιότερα ξύλινα ταβάνια καί τὰ ἠλεκτρικὰ ψυγεῖα τρῶνε σιγὰ - σιγὰ τὰ δροσερὰ «κατώϊα» ὅπου ἔμτανε ἡ ρόκα γιὰ τὴ Νυφίτσα καί ὅπου φύλαγαν τὸ ἄσκι μέ τὸ τυρί, τὸν τραχανᾶ, τὰ κρασιά, τὶς σ(ν)κομαῖδες, ὅπου κρέμαγαν τὰ χειμωνιάτικα πεπόνια καί σταφύλια, τὰ κυδώνια, τὰ ρόιδα καί ὠρίμαζαν ἐκεῖ σιτὴ δροσιά, στό «κατάψ'χο» τὰ σοῦρβα, τὰ πρασ(ι)νάπ(ι)δα καί τὰ γκόρτσα.

Ἔτσι ἡ Νυφίτσα θὰ χάνει λίγο - λίγο τὶς φωλιές τῆς καί τὶς ρόκες μέ τὸ μαλλί, καί τὰ γαμήλια τραγούδια τῆς θὰ ξεχαστοῦν κάποτε. Θὰ χάσουν κι' οἱ νοσταλγοὶ τὸ γλυκὸ τὸ γυρισμὸ καί τὸ κουβέντιασμα μέ τὸν παπποῦ καί τὴ βάρβω καί τὴν ψυχαγωγία, τὸ «ξάχλυσμα» ἀπ' αὐτὸν τὸν γλυκογυρισμὸ...

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΜΟΤΑΚΗ

Η "ΠΕΛΕΙΑ," ΤΗΣ ΔΩΔΩΝΗΣ

Ἡ γλαφυρότατη λαογραφικὴ μελέτη τοῦ συνεργάτου μας κ. Εὐαγ. Μπόγκα: «Ζῶα καὶ πουλιὰ στοὺς Ἡπειρωτικοὺς θρούλους» προκάλεσε εὐρὺ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φίλων τοῦ περιοδικοῦ μας. Δεῖγμα τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ εἶναι καὶ οἱ πρὸ κάτω δημοσιευόμενες διαφωτιστικὲς παρατηρήσεις δύο φιλολόγων—μελετητῶν: τοῦ κ. Στυλ. Μοτάκη, Διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ «Κρητικὴ Ἔστια» τῶν Χανίων καὶ τοῦ καθηγητοῦ—συνεργάτου μας κ. Ἡλία Βασιῶ.

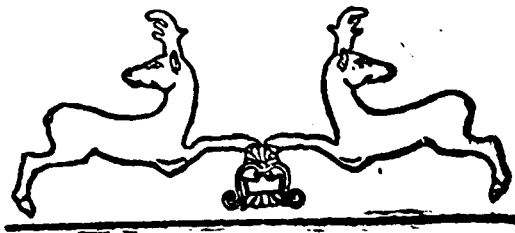
Σχετικὰ μὲ τὸ πουλί «πέλεια» ποὺ ἀναφέρει ὁ κ. Μπόγκας στὸ δημοσίευσμά του «Ζῶα καὶ πουλιὰ στοὺς Ἡπειρωτικοὺς θρούλους» (Ἡπειρ. Ἔστια τεύχη 34 καὶ 35) καὶ ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ πὼς εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴ γνωστὴ καρακάξα, ἔχομε νὰ παρατηρήσωμε τὰ ἑξῆς:

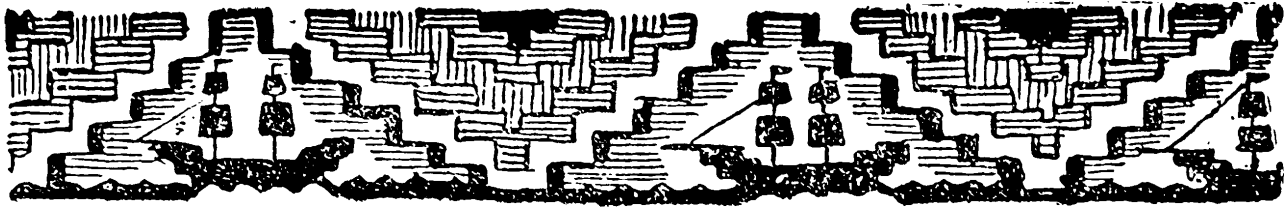
Τὴν «πέλεια» τὴν ἀναφέρει ἡ σύγχρονη ἐπιστὴμὴ τῆς ζωολογίας, παίρνοντας τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, δὲν ὑπάρχει δὲ περίπτωση νὰ ὑποθέσωμε πὼς ἡ ἐπιστὴμὴ τὸ χρησιμοποίησε λανθασμένα. Ἔτσι ἔχομε τὴν ἔρμηνεα «περιστέρα ἢ πέλεια, πτηνὸν κυανότερον, γνησίως δεινρόβιον, προνοητικὸν καὶ ἐξαιρετικῶς δειλόν, κοινῶς φάσσα» (Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη). Στὰ περιστεροειδῆ ἐπίσης τὴν ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης «περιστέρα δὲ καὶ φάττα καὶ τρυγῶν καὶ οἰνὰς διτοκοῦσι» καὶ «ἀπαίρουσι δὲ καὶ αἱ φάτται καὶ αἱ πελειάδες...αἱ δὲ περιστεραὶ καταμένουσιν».

Ἡ τελευταία αὐτῆ παραγράφος περιπλέκει κάπως τὰ πράγματα, γιατί ὁ συγγραφέας κάνει διάκριση μεταξὺ φαττῶν καὶ πελειάδων. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμε πὼς ἡ διάκριση αὐτὴ εἶναι σωστὴ καὶ ἡ πέλειάς δὲν εἶναι ἡ φάσσα, ἀλλὰ κάποιο ἄλλο πουλί, πάλι τὸ πουλί αὐτὸ πρέπει νὰ ἀνήκῃ, ὅπως βγαίνει ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα,

στὴν κατηγορία τῶν περιστεροειδῶν, θὰ ἦταν δὲ πολὺ αὐθαίρετο καὶ τολμηρὸ, παρὰ τὰ δεδομένα τῆς ἐπιστῆμης καὶ τὰ λεγόμενα τοῦ Ἀριστοτέλη, νὰ πηδήσωμε ἀπὸ τὰ περιστεροειδῆ στὰ κορακοειδῆ καὶ νὰ ἀναζητήσωμε σ' αὐτὰ τὴν πέλεια τῆς Δωδώνης, ποὺ γιὰ νὰ ἔλθῃ κατὰ τὴ μυθολογία ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴν Ἡπειρο, θὰ πῆ πὼς ἡ πέλεια δὲν ὑπῆρχε στὴν Ἑλλάδα ὡς ἐπιδημητικὸ πουλί, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὰ τρυγόνια τῆς φάσσας κ. ἄ., ἐνῶ δὲν συμβαίνει μὲ τῆς καρακάξες καὶ τὰ περισσότερα κορακοειδῆ.

Ἄν ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀναγκαστοῦμε ἀπὸ κάποιο λόγο νὰ ἀπορρίψωμε τὴ γνώμη τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τῆς ἐπιστῆμης καὶ τὴν ἔρμηνεα ποὺ δίνουν, τότε τὸ μόνον πουλί ἀπὸ τὰ κορακοειδῆ ποὺ θὰ μπορούσε νὰ διεκδικήσῃ τὴ θέσιν τῆς «πέλειας» καὶ ν' ἀντοποκριθῆ στὴν περίπτωσιν, ὡς ἔξωτικὸ στὴν ἐμφάνισιν, διαβατικὸ καὶ δειλόν, ἀλλὰ καὶ σύμφωνο στὸ χρῶμα μὲ τὴν ὀνομασίαν (πέλεια, ἐκ τοῦ πελλός, πελιός=κυανόχρους, σκοῦρος, μαῦρος, μπλάβος) εἶναι ἡ χαλκοκουρούνα ἢ χρυσοκαρακάξα ἢ «μπλάβη», ὅπως τὴ λέμε ἐμεῖς ἐδῶ κάτω στὴν Κρήτη ἀπὸ τὸ χρῶμα τῆς.

ΗΛΙΑ Β. ΒΑΣΙΛΑ

ΚΟΡΟΥΝΑ ΚΑΙ ΚΟΡΩΝΗΣΙΑ

Ὁ Σεραφείμ ὁ Βυζάντιος εἰς τὸ γνωστὸ Δοκίμιό του «Περὶ Ἄρτης καὶ Πρεβέζης» στὴ σελίδα 13, γράφει, ὅτι ἡ Ἄμπρακία ἔκειτο ὅπου τὸ Φειδόκαστρον καὶ ὅτι τὸ ἐπίνειο αὐτῆς καλούμενον Ἄμβρακος ἔκειτο ὅπου «ταῦν εὐρίσκεται ἢ θαυμάσιος καὶ ἐκτενὴς θαλασσολίμνη Λογαροῦς ἢ Ὀλογοροῦς (sic) καταληφθέντων καὶ τῶν τελευταίων λειψάνων τοῦ φρουρίου ὑπὸ τῶν εἰσελθόντων θαλασσιῶν ὑδάτων τοῦ Ἄμβρακικοῦ κόλπου, ἕνεκα τούτου καὶ ἡ χερσονήσος θέσις ἐν αὐτῷ Κορωνησία, ἐγένετο νῆσος». Εἰς τὴν σελ. 321 τοῦ ἰδίου βιβλίου ἀναφέρεται, ὅτι «ἐπὶ τῆς χερσονήσου ταύτης τῆς νήσου Κορωνησίας, ἔκειτο πόλις ἀρχαία, Κορώνεια καλουμένη, ὅπου ταῦν ἴσως κεῖται ἢ ἐν αὐτῇ ἱερὰ Μονὴ Θεοτόκου. Ἐπὶ τῶν παραλίω τῆς νήσου ταύτης ἐξήγοντό ποτε πέτραι τινές, ὑπὸ τῶν ἀλιέων γιγνωσκόμεναι, ἐντός τῶν ὁποίων διαρρηγνυμένων, εὐρίσκοντο μαλάκιά τινα εἰς εἶδος δακτύλων νοστιμώτατοι, δάκτυλοι ὀνομαζόμενα, ἤδη δὲ ταῦτα ἀλιεύονται εἰς τὰ Ἑλληνικὰ παράλια Βονίτσης καὶ Καρβασαρά».

Ἴσως ὁ μακαρίτης Σεραφείμ νὰ ἐννοῇ τὰ σ τ ρ ε ἰ δ ι α, ἓνα εἶδος μεγάλων κυγχυλίων, πού τόσον πολὺ καλλιεργοῦνται στὶς ἀκτὲς τῆς Μάγγης καὶ καταναλλοκονταὶ ἀφθόνως ἀπὸ τοὺς Γάλλους. Στὶς Ἑλληνικὲς ἀκρογιαλιές εἶναι λίγα ἀπὸ αὐτά. Εἰς τὴν σελ. 320 γράφει ὁ ἴδιος Μητροπολίτης: «...ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ ὑπάρχουσι πρὸς τῇ χερσονήσῳ νήσῳ Κορωνησία καὶ ἕτερα ἀκατοίμητα νησίδια, ἕξ τὸν ἀριθμόν, τὰ μὲν τέσσαρα κατάφυτα ὑπὸ ἀγριελαιῶν, ὑποκείμενα εἰς τὴν ἐν Κορωνησία μονήν, τὰ δ' ἕτερα δύο εἰς τινὰς λαϊκούς».

Δὲν γνωρίζω ἂν ἐγίναν τίποτε ἀνασκαφές καὶ ἐρευνες εἰς τὸ μέρος πού γράφει ὁ συγγραφεὺς, διὰ νὰ διαπιστωθῇ ἢ ὑπαρξὶς τῆς ἀρχαίας πόλεως Κορωνείας. Ἴσως εἰ Ἄμπρακίωται νὰ εἶχαν φτιάξει αὐτοῦ κανένα πόλισμα, διὰ νὰ παραθερίζουν στὸ τερπνότατο αὐτὸ καὶ εὐάερο νησάκι, πλούσιοι ἐφοπλισταὶ καὶ ἔμποροι ἀφοῦ ἦσαν. Κι ἐπειδὴ τὸ συχνάζουν καὶ τὸ συχνάζαν καὶ στὰ παλιὰ χρόνια αἱ κορώναι τοῦ ἔδωσαν τὸ ὄνομα τούτο.

Οἱ κουροῦνες ἔχουν κατὰ χιλιάδες τὶς φωλιές των στὸ νησάκι τοῦτο καὶ ἐξορροῦν κατὰ κοπάδια στὸν πλούσιο κάμπο τῆς Ἄρτης, ὅπου ρημάζουν τὰ σιτάρια, καλαμπόκια, πορτοκάλια, μπιστόνια καὶ ἀμπέλια. Οἱ Πρεβεζᾶνοι τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν πουλιῶν, πού περιγράφει ὁ κ. Εὐ. Μπόγκας, τὸ ὀνομαζοῦν ἀπλῶς «κ (ο) ρ ο ὦ ν α» ἢ στὸν πληθυντικὸν «κ (ο) ρ ο ὦ ν ε ς» μὲ τὴν ἀρχαίαν δηλ. λέξιν. Καὶ κατὰ σ υ μ φ ο ρ μ ὸ ν (ἢ συνεπαρμόν, πού λέγει τὸ γλωσσικὸν τοῦτο φαινόμενον ὁ Φιλήντας) τῶν λέξεων κορούνα καὶ κόραξ, πού εἶναι δύο εἶδη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας πτηνῶν, ἐπλάσαν οἱ σύγχρονοι τὴν λέξιν Κορακονησιά ἢ Καρακονησιά. Περὶ τῆς λέξεως Κορώνη, ἃς ἰδῆ ὅποιος τὸ ἐπιθυμῇ τὴν σχετικὴν λέξιν εἰς τὸ Λεξικὸν τοῦ Δημητράκου.

Λογιωτατίστικη κατασκευὴ πρέπει νὰ εἶναι ἢ λέξις Κορωνησία.

Τὸ τραγοῦδι πού λένε τὰ παιδιὰ τῆς Πρέβεζας, ὅταν βγάζουν καὶ πετοῦν στὰ κεραμίδια τὸ χαλασμένο δόντι τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας ἔχει ἔτσι:

«νὰ, κρούνα, κόκκαλο καὶ δός μου σιδερένιο
νὰ τοακῖω τὰ μύγαλα, νὰ τρώω τὰ λεφτοκάρα»

Ὁ Λεωνίδας Ζώης εἰς τὸ Ἱστορικὸν καὶ Φιλολογικὸν Λεξικὸν τοῦ ἐκδομένου στὴν Ζάκυνθο τὸ 1919, εἰς τὴν σελ. 705, ἀναφέρει ὡς ἐξῆς τὸ παραπάνω δίστιχο παιδικὸ τραγουδάκι.

«νὰ γουρούνα τὸ δόντι μου καὶ δός μου σιδερένιο
(ἢ δός μου τὸ δικό σου)
νὰ τραγανίζω κόκκαλα νὰ τρώω παξιμάδια»

Λάθος κάμνει ὁ σοφὸς Ζακύνθιος ἱστοριοδίφης, γιὰτὶ στὰ κεραμίδια καὶ κάτω ἀπὸ τὶς ρουιές δὲν πηγαίνουν καὶ δὲν φωλιάζουν οἱ γουρούνες ἀλλὰ οἱ κ(ο)ρούνες.

Οἱ κρούνες δὲν ἔχουν δόντια, ἀλλ'

ἐπειδὴ ζοῦν πολλὰ χρόνια, τὰ παιδάκια τὶς παρακαλοῦν τὰ δόντια τὰ καινούργια, ποῦ θὰ βγάλουν νὰ τοὺς εἶναι πολυχρονίτικα καὶ γερά.

Κάργιες τὶς λένε τὶς κοροῦνες οἱ Μωραῖτες καὶ ὁ Καρυωτάκης, ποῦ τὴν ἐντύπωση τοῦ κάνανε.

Νομίζω πὺς τὸ δίστιχο, ὅπως τὸ τραγουδοῦν τὰ παιδιὰ τῆς Πρέβεζας, εἶναι πιὸ σωστὰ εἰπωμένο.

Ἔτσι τὸ ἔλεγε καὶ ὁ ὑποφαινόμενος, ὅταν θρισκόταν στὴν παραμυθένια παιδικὴ ἡλικία καὶ τὶς ἔπιανε τὶς κρούνες ἢ μᾶλλον τὰ κρουνόπουλα γιὰ νὰ τὶς ἡμερέψη.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ο ΕΡΩΤΙΑΡΗΣ

- Σταφύλι μου χρυσάλλινο, τὸ ποῦ θὰ μείνεις βράδυ;
— Καὶ σὺ γιὰ μένα δὲν πονεῖς, γιὰτὶ ρωτᾷς γιὰ μένα;
— Ἀνάθεμα κι ἂν δὲν πονῶ, κι ἂν δὲν ἀναστενάζω,
κι ἂν δὲν κρατῶ τὰ διάβατα, καὶ βγαίνω καὶ τηράζω.
Βάνω τὸν ἥλιο στὸ βουνό, καὶ τὸ βοριᾶ στοὺς κάμπους,
τὸν ἄνεμο τὸ δροσερὸ βάνω στὰ παραθύρια.
Φωνάξετε, πέστε τῆς κυρᾶς, νὰ βγεῖ στὸ παραθύρι!
— Δὲν ἔχει ἄδεια ἢ κινὰ νὰ βγεῖ στὸ παραθύρι,
εἶναι πιασμένη σὲ δουλιά, τ' ἀντρός της φτιάνει δεῖπνο.
— Μήνα εἶμαι δράκος νὰ τὴν πιῶ, καὶ ὄφις νὰ τὴν πνίξω;
'Εγὼ εἶμ' ἄγριο πουλί, ἄγριο χελιδονάκι,
κι ὅπου βρῶ πέτρα, κάθομαι, κι ἴσκιο ὅπου βρῶ, πλαγιάζω,
ὅπου νὰ βρῶ γλυκὸ κρασί, τὸ πίνω, ἔν τ' ἀφίνω,
ὅπου νὰ βρῶ ξυνὸ κρασί, τὸ χύνω δὲν τὸ πίνω.
κι ὅπου βρῶ κόρην ὁμορφη, φιλῶ καὶ δὲν χορταίνω
κι ὅπου βρῶ κόρην ἄσχημη, μουτζώνω καὶ διαβαίνω.

[ΑΓΙ ΘΕΡΟΥ; «Τραγουδία τῶν Ἑλλήνων»]

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ *

Δ'.—ΜΕΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

3γ'—'Ο Παγετός τοῦ 1700

'Επάγωσε καὶ δεύτερον

συνεχίζεται τὸ στιχούργημα ⁽¹⁸⁾,

ἡ λίμνη πέρα πέρα

Τῇ Δωδεκάτῃ Γεναρίου Παρασκευὴ ἡμέρα
Χίλιοι ἑπτακόσιοι καθὼς ἔτρεχε τ ὁ τ ε ς ⁽¹⁹⁾
'Απὸ Χριστοῦ Γεννήσεως καὶ πρῶτοι οἱ νησιῶτες
Περιπατῶντας ἔφθασαν ἐμπῆκαν εἰς τὴ σκάλα ⁽²¹⁾
Καὶ βλέποντάς τοὺς ⁽²⁰⁾ τὰ παιδιὰ μικρὰ τε καὶ μεγάλα
'Επῆγαν πέρα στὸ Νησι ὅλα περιπατῶντας
'Εγύρισαν καὶ ἔρχονταν μίαν φορὰν καὶ ἄλλην
Καὶ τῷ Σαββάτῳ τὸ πρῶτ' τῇ τρίτῃ καὶ δεκάτῃ
Τότε ἡ Λίμνη φαίνεται ἀπὸ πολλοὺς γεμάτη
Στὸν Ἅγιον Γεώργιον ⁽²²⁾ ἡμῶν καὶ ἐβιγλοῦσα
Νὰ κατεβῶ ἐβούλομαν καὶ δὲν ἀποκτοῦσα ⁽²³⁾
μονόξυλον δὲν ἔδινε χέρι νὰ ἀπεράσης
στὸν πάγον.

Καὶ ὁ Πατισ, θεωρῶντας τὸ ἀφύσικο γι' αὐτὸν πέρασμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω σὲ
μὲν ὑδάτινη ἔκταση, σὰν τόλμημα καὶ πρόκληση τῆς θεϊκῆς παντοδυναμίας,

καὶ τίς εἰμπορεῖ

ἀνακράζει

Κύριον νὰ πειράσῃ!,
οὐκ ἐκπειράσεις ⁽²⁴⁾ γέγραπται Κύριον τὸν Θεόν σου
καὶ βάλῃς εἰς κίνδυνον ποτὲ τὸν ἑαυτὸν σου!
Καὶ τὸ πρῶτ' τῆς Κυριακῆς δεκάτῃ Γεναρίου
ἐτξάκισαν (τὸν πάγο) καὶ ἦλθामεν διὰ τοῦ πλοιαρίου
Δύο φοραῖς ἐγίνηκεν τοῦτο εἰς τοὺς καιροὺς μας
καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν ⁽²⁵⁾ εἰς τοὺς ὑστερινοὺς μας
'Αλλὰ ἡ πρώτη ⁽²⁶⁾ ἔγινε, μᾶλλον καὶ ψυχροτέρα
παρὰ ὅπου ἐφάνηκεν ὑστερον ἢ δευτέρα.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

“Αν μεταγένη τὸ αὐτὸ ἕως ὅπου νὰ ζῶμεν, ἡμεῖς, οὐδὲν θαυμάζομεν, οὐδὲ τὸ ἀποροῦμεν. Πρᾶγμα ὅπου ἐγένηκεν μίαν φορὰν καὶ ἄλλην δὲν εἶναι τόσον θαυμαστόν, ἂν μεταγένη πάλιν. Τὸ αἷτιον ποῦ γίνονται τὰ τέτοια μεγάλα (64) μόνον ἢ θεία πρόνοια γινώσκει τὰ εὖ μάλα πρὸς τὸ συμφέρον ἕκαστον αἰὲ οἰκονομοῦσα ὡς πρὸ αἰῶνων ἅπαντα ἄχρονων (65) προῖδοῦσα.

Υποσημειώσεις :

45. Ὅ,τι καὶ τὸ τμήμα, γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ ἀμέσως προηγούμενη ὑποσημείωση.

46. Τὸ τότες, ὑποδηλώνει σαφέστατα ὅτι τὸ στιχοῦργημα αὐτὸ τοῦ Παΐσιου, γράφηκε, μετὰ τὰ 1700.

47. Τοπωνύμιον τὸ σκάλωμα τῆς συνοικίας Σιαράδα, κάτου στὰ φάραδικα. Ἀκόμα καὶ στὰ χρόνια μου.

48. Καὶ γι’ αὐτὸ τὸ τμήμα ἴσαμε τὸ τέλος, ἐκτὸς ἀπὸ μερικοὺς στίχους δημοσιευμένους στὰ 1935, ὅ,τι καὶ γιὰ τὰ τμήματα, γιὰ τὰ ὁποῖα οἱ ὑποσ. 44 καὶ 45.

49. Στὴ Μονὴ Διγγιάδων ὅπου ἐμόναζε, μὲ τὸ Βησσαρίωνα ἠγοούμενο.

50 καὶ 51. Ὁ Παΐσιος τοῦ τμήματος αὐτοῦ τοῦ στιχοῦργήματος, εἶναι τόσον διαφορετικὸς κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἀπὸ τὸν ἀφηγητὴ τοῦ πρώτου παγετοῦ, μὲ τὸ τόσο ζωηρό, τολμηρό, παιγνιώδες καὶ σαρκαστικὸ ὕφος. Ὁ Παΐσιος τοῦ 1700, θεωρεῖ πειρασμὸ κατὰ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ νὰ περπατήσῃς ἀκόμα ἀπάνω στὰ παγωμένα νερά, ποῦ κρύβουν τόσους κινδύνους: Ἐνῶ ὁ ἄλλος, εἶναι τόσο ἀφρόντιστα τολμηρός.

52. Στιχοῦργικὸ ἐνθυμησογράφον, θὰ πρέπει νὰ ὀνοματίσουμε τὸ Παΐσιον τὸ Μικρόν, καὶ στὸν «Ἑβραϊκὸν Ἰωαννίνων», τοῦλάχιστο ὁμοῦ. στὴν περιγραφή τοῦ Παγετοῦ, κυρίως τοῦ 1700. Τὸν φαντάζεσαι, σχεδὸν ἐκεῖ τὸν βλέπεις, μὲ μέθοδον, μὲ περισυλλογήν, προσεκτικὰ νὰ ρυθμίξῃ τοὺς στίχους καὶ τίς ὁμοιοκαταληξίαις του· καὶ λειψὸς στὴ λεπτομέρεια, νὰ ἀτενίξῃ τὸ ἀσυνήθιστον αὐτὸ γιὰ τὴ ζωὴ τῆς πόλεως περιστατικὸν, μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὸ δέος τοῦ εὐλαβοῦς· καὶ νὰ θεωρῇ τὰ ριψοκίνδυνα κινήματα τῶν τολμηρῶν, σὰν προπάτερες καὶ προκλήσεις πρὸς τὴ θεϊκὴ παντοδυναμίαν. Πιστὸς πρὸς τίς συνήθειαις τοῦ στενοτέρου κύκλου του, γράφει, περισσότερο γιὰ τοὺς ὑστερινοὺς καὶ γιὰ χρονογραφικὰς ἀπομνημόνευσις, παρὰ γιὰ τὴν εὐχαρίστησιν τῶν σύγχρονων σου, χωρὶς εἰδικούς τόνισμους καὶ υπερβολικότητες, μακρὰ ἀπὸ καγχασμοὺς ἢ σάτυρα. Εἶναι ὁ λόγιος, ὁ ποιητὴς Ἱερομόναχος, ὁ ἀποτραβηγμένος στὴ λατρείαν τοῦ Θεοῦ του, ποῦ γράφει τὴν Ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς του, καὶ κατὰ τὴν τότε μέθοδον τῆς.

Ὁ στιχοῦργὸς ὁμοῦ τοῦ Παγετοῦ τοῦ 1687, δὲν εἶναι ὁ χρονογράφος, ποῦ κύρια μέριμνά του εἶναι νὰ περιώσῃ ἀπὸ τοὺς ἀδιόρατους ἰστούς τῆς λήθης, ἀξιολογηθέντα γιὰ τοὺς κατοπινοὺς

του περιστατικὰ. Αὐτός, ἀποτείνεται κυρίως στοὺς σύγχρονους του, γιὰ νὰ σκορπίσῃ στὸ ἄμεσον τοπικὸν καὶ χρονικὸν τοῦ περιβάλλοντος, τὸ γέλιο καὶ τὸ κέφι, παρουσιάζοντας στοὺς ἀκροατὰς του—γιατὶ θάλεγε κανένας πὼς τὰ στιχοῦργήματά του αὐτά, εἶναι συνθέσεις τῆς στιγμῆς καὶ στὰ ζεστά, ἀπὸ ἓνα δεξιὸν ἀντοσχεδιαστὴν—τὴν εὐχάριστον καὶ κωμικὴν τῆς ζωῆς πλευράν. Εἶναι δὲ τόσο ζωηρός καὶ τέτοια ἢ ἐντύπωση ποῦ ἀφήνουν οἱ στίχοι του, ὥστε θάλεγε κανένας πὼς βρίσκεται διακόσια χρόνια ἀργότερα—στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα—στὴν Πλατείαν τῶν Μνημάτων τῶν Γιαννίνων, στὸ κέντρο τῆς ἐντονώτερης ἀποκρημάτικης κίνησης, καὶ ἀκούει, ὅπως σὲ κατοπινὰ σημεῖωματα θὰ ἀναπτύξομε, τοὺς λαϊκοὺς τῆς ἐποχῆς στιχοπλόκους, νὰ σατυρίζουν, χορευόντας κυκλικὰ, τὰ γεγονότα καὶ τὰ πρόσωπα τῆς χρονιάς.—Ὁ στιχοῦργὸς τοῦ 1687, εἶναι λεπτομερειακὰ περιγραφικὸς, ζωντανὸς στὴν ἔκφραση, εὐτράπελος, παιγνιώδης, καγχαστικὸς, καὶ ὁ ἀντοσχεδιασμὸς του, δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ σμιλεῦθῃ, ὅπως ὁ Παΐσιος τὸ στίχον καὶ τὴν ἔκφραση, νὰ προσέχῃ τὴν φόρμα καὶ τὴν ῥίμα, τῶν γιὰ τὴν στιγμὴ μονάχα προσωρισμένων ἀντοσχεδιασμάτων τῆς διονυσιακῆς του μέθης.

Δὲ μᾶς εἶναι βολετὸ νὰχομε μπροστὰ μᾶς τὸ πλήρες κείμενον τοῦ στιχοῦργήματος τοῦ 1687. Εἶναι ὁμοῦ βέβαιον ὅτι, τὰ ὅσα του δημοσιεύθηκαν στὰ «Ἡπ. Χρονικά» κομμάτια, τα χωρίζουν μὲ τὰ ἄλλα, μεγάλα χάσματα (δὲς καὶ *Εὐλόγιον Κουρίλλα*, «Παΐσιος Μικρὸς ὁ ἐξ Ἰωαννίνων», στὸ περιοδικὸν «Ἡπειρ. Ἔστια» 1954 σελ. 661) Καὶ ἂν οἱ ἀρρυθμίαι, οἱ ἀσάφειαι, τὰ κενὰ ποὶ παρουσιάζει τὸ κείμενον τῶν «Ἡπ. Χρονικῶν», δὲν ἀφαιλονται στὴν τελευταία αὐτῆς αἰτίας, θὰ λέγαμε ὅτι ὑπαίτιος αὐτῶν τῶν ἐλλείψεων εἶναι ἡ ἀκροατὴς—συντάκτης τῶν τραγουδοῦμενων αὐτῶν στιχοπλακιῶν, ὁ ὁποῖος ἐκ τοῦ προχείρου καὶ στὴ στιγμὴν μετέφερε στὸ χαρτὶ τὰ ἀντοσχεδιαζόμενα μπροστὰ τοῦ δημιουργήματα.

Ὅπως ὅποτε, πρέπει ἐδῶ νὰ τονισθῇ ὅτι ὅλοι οἱ παρόμοιοι στιχοῦργοι τῆς ἐποχῆς, ἀντοσχεδιάζοντες καὶ μὴ, καὶ οἱ κατοπινοὶ τοὺς, συνεχίζουσι ἐπιμόνως, γράφει (ὅπου πρὸ πάντων σελ. 660) ἡ *Εὐλ. Κουρίλλα*, τὴν ἠπειρωτικὴν παράδοσιν Πρόδρομοι: αὐτοῖ—προσθέτομε—τοῦ Βηλαρὰ κατὰ τῶν ἀνωτέρων λαϊκῶν στιχοπλόκων τοῦ 19ου αἰῶνα, ποῦ συνέχιζαν ὅλοι τοὺς ἄλλης παλαιότητας—Καὶ ὅτι ὁ στιχοῦργὸς τοῦ 1687 δὲν εἶναι—δὲν μπορεί νὰ εἶναι πιστεύομε ἡμεῖς—ὁ μοναστικὸς καὶ εὐλαβὸς στιχοῦργὸς τοῦ 1700.

53. Ὁ Παῖσιος τοῦ 1700, μιλεῖ γιὰ τὸν πρῶτο παγετό, σὰν νὰ μὴν τὸν εἶχε ὁ ἴδιος περιγράψει, καὶ σὰν νὰ μὴν προηγεῖται ἄμεσα ἢ τωρινὴ περιγραφή του ἀπὸ τὴν πρώτη.

54. Δὲς ὑποσ. 50 καὶ 51.

55. Στὸ κείμενο ἄ χ ρ ο ν ο ν.

4.—Ὁ Ἰωάννης Μάνθος

Ὁ στιχουργὸς Ἰωάννης Μάνθος, κατάγεται ἀκριδέστερα ἀπὸ τὸ χωριὸ Λιόκ (Λόκου γράφει τὸ κείμενο Βενετίας) τῆς περιοχῆς τῶν Γιαννίνων. Ὁ ἴδιος ὁμῶς, αὐτοτιτλοφορεῖται «ἐξ Ἰωαννίνων».

Στὸ βιβλίον του ποὺ βγήκε στὰ 1779, περιγράφει στιχουργικὰ, πῶς, ὄντας ταξιδεμένος στὸ Ναύπλιο, ἔπεσε αἰχμάλωτος στὰ χέρια Τούρκων, καὶ πῶς, ὑπερὰ ἀπὸ περιπέτειες καὶ κινδύνους, κατέληξε στὴ Βενετία. Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του, παραθεῖται πολλοὺς «ἀφορισμούς», ἀπὸ τοὺς ἑποίους μεταφέρουμε ἐδῶ μερικοὺς:

Ὅποιος εὐμορφῆ γυρέψη,
πρέπει νὰ μὴ ταξιδέψη.

Ἄμαθῆ μὴν κοντραστάρης·
καὶ τεχνίτη μὴ πιστέψης.

Σὲ ἄλλη σειρὰ ἀφορισμῶν, παρατάσσει μερικὰ ἀσυμβίβαστα, κατὰ τὰ ὅποια, ἐξ ἑνὸς μὴν νὰ νοηθῆ,

Τούρκος δίχως ἀδικία,
κι' ἀκριβὸς δίχως σολδία.
Ποταμὸς δίχως γεφυῖρι,
σπῆτι δίχως παραθυῖρι,
πόλεμος χωρὶς σολδάτους⁽¹⁾

Ἡ Τουρκία μὲ καμπάνες⁽²⁾
κι' ἡ Φραγκιά δίχως πουτάνες.
Πρόβατα δίχως μαλλί,
κι' ἔμμορφη δίχως φιλί.

Ἡλιος ποὺ νὰ μὴ φωτᾶει,
νέος... νὰ μὴν ἀγαπάει.

Μερτζαρία⁽³⁾ δίχως προῖγμα⁽⁴⁾,
καλοκαίρι δίχως καῦμα.
Χαροκόπος δίχως φίλους
καὶ ὁ σκύλλος δίχως ψύλλους.

Νὰ καὶ μερικοὶ στίχοι ἀπὸ σοννέτα του:

Θρήνους θέλω ν' ἀρχινήσω,
στὴ γῆ δάκρυα νὰ χύσω,

γιὰ νὰ τρέχουν σὰν τὴ βρούση,
στὴν ἀνατολὴ καὶ δύση.

Ποιὸς μπορεῖ νὰ μὲ μερώση
καὶ παρηγοριὰ νὰ δώση;
Ὅσοι φίλοι κι' ἐδικοί μου,
κλάψετε τὴν ποθητὴ μου,

Ἰερεῖς καὶ καλογέροι
κλάψτε τὸ δικό μου ταῖρι·
κι' ἀνδρογύνα παντρεμμένα
ὅλα λυπηθῆτ' ἐμένα, κτλ. κτλ.

Τὸ χαμό, φαίνεται, τῆς πολυαγαπημένης του γυναίκας, τραγουδάει μὲ τόσο πηγαῖο λυρισμὸ ὁ Ἰ. Μάνθος, ὁ ἑποῖος ὁμῶς στοὺς ἀφορισμοὺς του, δείχνεται, ἀντίθετα, τόσο καγχαστικὰ σαρκαστής καὶ τόσο ἀδρὰ ἐπιγραμματικὸς.

Ἄν κρίνουμε ἀπὸ τὰ ὀλίγα αὐτὰ κομμάτια τῆς στιχουργικῆς του ἐργασίας, θὰ πρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι τὸ ἴδιο θὰ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον καὶ τὰ ἀφηγηματικὰ του στιχουργήματα, προϊόντα καλλιεργημένης παρατηρητικότητος καὶ νόησης, καὶ εὐαίσθητου συναισθηματικοῦ κόσμου.

Ὅλων αὐτῶν τῶν σημαντικώτατων ποιητικῶν καὶ γλωσσικῶν μνημείων τῆς Ἡπειρώτικης λογοτεχνίας τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνα, εἶναι περιττὸ νὰ τονίσουμε τὴν πολλαπλὴ ἀξία. Οἱ στιχουργοὶ τοὺς καὶ οἱ ὄσων ἄλλων, ἀγνωστων σὲ μᾶς, συνθέτες, μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν σὰν πρόδρομοι τῆς Βηλαρικῆς ποιήσεως, καὶ ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς μούσας τοὺς, μπορεῖ νὰ ἀρυσθοῦμε σπουδαιότατες πληροφορίες, γιὰ τὴ ζωὴ γενικὰ, τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες, τὶς ψυχικὰς διαθέσεις καὶ τὴ νόηση, ἀλλὰ πρὸ παντός, γιὰ τὴν ἀδάμαστη θέληση τοῦ σκλαβωμένου γένους νὰ κρατήσῃ ἀμόλυντο κι' ἀλύγιστο τὸν ἐσωτερικὸ ἑλληνικὸ καὶ χριστιανικὸ του κόσμον.

Οἱ παρόμοιες ἐκδηλώσεις, στὸ κέντρο τῆς τότε πνευματικῆς καὶ παιδευτικῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἔθνους, τὰ Γιάννινα, παίρνουν γιὰ μᾶς τοὺς Ἡπειρώτες ἰδιάζουσα σημασία, καὶ περιμένουν τοὺς λεπτομερεῖς ἀκούς εἰδικούς μελετητὰς του.

Ἐποσημειώσεις:

1. Κατὰ κυριολεξίαν, μισθώτοσ, μισθόφοσ

ρος. ἀπὸ τὸ soldo (μισθός) καὶ soldo (νόμισμα μικρῆς ἀξίας).

2. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας. δὲν ἐπιτρεπόταν ἡ χρησιμοποίηση τῆς καμπάνας στοὺς Χριστιανοὺς Ναοὺς.

γιά νὰ μὴν ἐνοχλοῦνται τ' αὐτιὰ τῶν «πιστῶν», ἀπὸ τοὺς θρησκευτικοὺς—ποὺ τότε ἦταν καὶ ἐθνικοί—διθύραμβους τῶν γκιαούρ.

3. Αὐτὸ ποὺ λέμε σήμερα ἔμπορικό-

4. Ἐμπόρευμα.

5.— Ἀπὸ τὸ Βηλαρᾶ στὸν Κρυστάλλη.

Στὰ 1771, πρωτοανοίγει στὸν κόσμον τὰ μάτια ὁ Ἰ. Βηλαρᾶς, τοῦ ὁποῦ τοῦ ποιητικὸ ἔργο, χαρακτηρίζεται⁽¹⁾ ὡς συνέχεια τῆς πνευματικῆς παράδοσης τοῦ Ἑθνους—καὶ κατὰ περισσότερο, φυσικά, λόγο—καὶ τῆς στενότερα Γιαννιώτικης καὶ Ἡπειρώτικης.

Δὲν πρόκειται βέβαια νὰ μιλήσουμε ἐδῶ γιὰ τὸ γνωστότατο ποιητικὸ του ἔργο. Προσθέτουμε μόνο, ὅτι θεωροῦμε ὡς πρόδρομους του, καὶ δλους δσοὺς πιδ πάνω ἀναφέραμε στιχουργούς, ἀλλὰ καὶ ὅτι, τὸ δικὸ του ἔργο, ἄσκησε, χωρὶς ἄλλο, μεγάλη καὶ αὐτὸ ἐπίδραση στοὺς κατοπινοὺς

συνεχιστῆς τῆς λαϊκῆς στιχουργικῆς παράδοσης.

Ἀπὸ τοῦ Βηλαρᾶ τὰ «Ἄπαντα»⁽²⁾, σὰν ἀπὸ μιὰ κορυφὴ ἀπὸ τὴν ὁποία μπορούμε ἀνεμπόδιστα νὰ θεωρήσουμε, τόσο τὴν ἀνηφοριὰ ποὺ πήραμε γιὰ νὰ τὴν προσεγγίσουμε, ὅσο καὶ τὴν πορεία, ποὺ στὰ κατόπι τῆς μέχρι σήμερα ἀκολουθήσαμε, μεταφέρουμε ἐδῶ μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα, ὅσα κατὰ τὴ κρίση μας συγγενεῶν περισσότερο, μὲ τὰ παράγωγα, πιδ πολὺ τῆς λαϊκῆς καὶ ἀνώδυμης ποίησης,—ἢ μὲ τὰ «στιχοπλάκια» ἰδιαίτερα συγγενειὰ τους, εἶναι καταπληκτικὴ—ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τῆς γνωστῆς, ποὺ προαναφέραμε παρόμοιας, ἀπὸ κείμενα ποὺ ἔχουν περιωθῆ.

Σελ. 9. Ἐρωτικὸ γράμμα, (σελ. 11, στίχ. 29—32)

Ὁ ξένος, ἔρημο πουλί χωρὶς φωλιὰ καὶ ταῖρι·
Ἀπὸ τὸ δέντρο στὸ κλαρὶ τὶς νύχτες παραδέρει

Ὁ ξένος Γκιώνης γίνεται καὶ σ' ἔρημιές φωλιάζει,
τὸ ὦχ, τὸ ἄχ λυπητερὰ νυχτόημερα φωνάζει⁽³⁾

Σελ. 12. Τῆς ψυχῆς ψυχὴ μου (στίχ. 11—14, 25—26)

Τὸ χωρισμὸ σου ἀγάπη μου, σήντα τὸν συλλογιόυμαι
σὰν φύλλο ἀπὸ τὸν ἄνεμο ταράζομαι καὶ σειοῦμαι

Τοῦ χωρισμοῦ σου τὴν πληγὴ, πῶς νὰ τὴ βγάλω πέρα
Ποὺ μὲ, νὰ καίγει ἄρχινησε σὰν φλόγα νύχτα ἡμέρα;

Σ' ἀφήνω ὑγεία, χρυσὸ πουλί, γιὰ μένα μὴ δακρύσης.
Ἄν μ' ἀγαπᾶς καὶ σοῦ πονῆ, τὸν πόνο νὰ φτουρήσης⁽⁴⁾

Σελ. 15. Ἄχ, ἔλα, θάνατε (τοῦ χωρισμοῦ), (στίχ. 5—6)

Μὴ παύετε, ματάκια μου, νὰ κλαῖτε νὰ θρηνητε.
Τὸ φῶς σας ἔβασίλεισε· τί ἄλλο καρτερεῖτε;

Σελ. 17. "Υμνος στην ὁμορφιά της. (στίχ. 1—2, 23—24)

Σὰν πεταλούδα στὴ φωτιά, σ' ἐσένα γῦρος φέρω·
κι' ὄχ τὴ φωτιά ποὺ καίγουμε, νὰ φύγω δὲν εἰξέρω.

Ἄτιμητο τὸ στόμα σου ἄντ' ἀρχινάει νὰ κραίνη·
μὲ μέλι καὶ μὲ ζάχαρι ποτάμι ἀκέρηο βγαίνει

Σελ. 19. (στίχ. 33—34)

Σὰν τὸ κερί μὲς στὴ φωτιά καὶ στὴ νοτιὰ τὸ χιόνι
ὁ Ἔρωτας τὸ σῶμα μου τὸ τρώγει καὶ τὸ λιώνει.

Σελ. 20. Ἀγάπη μου πολύτιμη (τελευταῖοι στίχοι)

Ἄν ζιῶ σιτὸν κόσμο, μὴ θαρρῆς γιὰ ζωντανὸν ἐμένα·
ἐγὼ δὲ ζιῶ γιὰ λόγου μου, ζιῶ μοναχὰ γιὰ σένα.

Ἀπὸ τὰ Σατυρικά του, σημειώνουμε
ἰδιαίτερα τὴν «Ἀεροστατική Σφαῖρα»⁽⁵⁾,
τὴν ὁποία στοὺς καιροὺς τοῦ Ἀλῆ, ἐπιχεί-
ρησαν νὰ ἀνυψώσουν πολυμήχανοι καὶ πο-
λυπράγμονες Συρρακιῶτες. Ἐδὲ σατυρικὸ
αὐτὸ ἀφήγημα, στὴν τεχνικὴ γενικὰ ὕφῃ
του, μοιάζει πολὺ μὲ τὴν «ὑπερβολικὴ
Ψυχρότητα» τοῦ Παΐσιου τοῦ Μικροῦ:

Ποῦ εἶστε κόσμος; συναθροισθῆτε!
δράμετ' εὐθέως καὶ μὴν ἀργεῖτε.
Μικροὶ μεγάλοι, νέοι, γερόντοι,
φτωχοὶ καὶ πλούσιοι, λαοὶ κι' ἀρχόντοι

Τ' ὄ,τι θὰ γένη, ποτεὶ δὲν ἴγνη:
Τοῦ περιφήμου πολλὰ Βλανσιάρου
Εὐτυχισμένων Γάλλων Ἰκάρου,
μέλλει νὰ ἰδῆτε, καὶ Γκουλφουνιέρου
ζηλωτὴν μέγαν.—Σεράκου, χαίρου!
Χαίρου Σεράκου, τ' εἶναι παιδί σου.

Ὁ Κοντογιάννης εἰς τὸ κεφάλι,
γεμάτο κάρβουνα ἓνα μαγκάλι.
Δέξ' ἄλλοι Βλάχοι ἀκολουθοῦσι,
καὶ ὁ καθένας κάτι βαστοῦσι:
τριχιές, παλούκια, τσαπιά, φτυάρια,
περόνια, ἀρίδες, χοντρά σκεπάρια.

ὅλα χρειώδη διὰ τὴν Σφαῖραν.

Λοιπὸν ἀμέσως παλούκια στένουν
καὶ μὲ τοὺς σπάγγους γερά τὴ δένουν κ.τ.λ.

Ἀπὸ τὰ Ἐλευθεριάζοντά του, μεταφέ-
ρουμε ἐδῶ σὰν πιδὸ χαρακτηριστικὸ, τὸ «Στὸ
Μπαλᾶνο» (σελ. 138) ἐπίγραμμα του, ὅπου
μερικές, λογοπαικτικὰ κρυμμένες ὄζουσες
λέξεις.

Δάσκαλε, κύρ Δάσκαλε.

Ἄν θέλῃς νὰ γλεντήσης,

νὰ βγῆς σιῖς πρασινάδες

Νὰ φᾶς ψωμί στὸ Κουτσουλιὸ⁽⁶⁾

νὰ πιῆς εἰς τὴς Κλαζιάδες⁽⁷⁾

Νὰ πιῆς ἄκί π' ὁ ρ ὁ Ἰνιασα⁽⁸⁾

νὰ φᾶς κ α τ ὁ π ι σῦκα.

Νὰ στρίψῃς τὸ μουστάκι σου

Ποὺ τ ὦ χ ε ς ἄ πο τ ὴ ρ α⁽⁹⁾.

(Σ υ ν ε χ ῖ ζ ε τ α ι)

1. Δὲς Ν. Τωμαδάκη. «Ὁ Ἰωάννης Βιλλα-
ράς», Ἀθήνα 1943.

2. Γ. Βαβαρέτου, Ἀθήνα 1935.

3. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν, παρατηροῦμε ὅτι, οἱ
στίχοι αὐτοί, καθὼς καὶ μερικοὶ ἄλλοι (25—34),
τοῦ ἴδιου τραγουδιοῦ, ἐπαναλαμβάνονται, μὲ ἀση-
μαντες παραλλαγές, καὶ στὸ τραγοῦδι «Σῦρε γρα-
φῆ μου στὸ καλὸ» (σελ. 121, 3—12).

4. Καρτερικὰ νὰ ὑποφέρῃς, νὰ ἀνθέξῃς.

5. «Ἄπαντα Βηλαρά», ὅπου στὴν ὑπ. 1 σ. 57.

6. καὶ 7. Χωριὰ τῆς κοντινῆς περιοχῆς τῶν
Γιαννίνων, διπλεγμένα γιὰ τὴ λογοπαικτικὴ τους
προσαρμογή.

8. Ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ ordinare παραγγέλλω,
διευθετῶ.

9. Καὶ αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἢ μὲ ἀνώνυμα σα-
τυρικά Γιαννιώτικα λαϊκὰ στιχοῦργήματα συγγέ-
γιστα τῶν Βηλαρικῶν, εἶναι ἐπίσης καταπλη-
κτικὴ. Ἡ εἰδικότερη αὐτῆ ἔρβουνα, θάπρεπε νὰ ἀπο-
τελέσῃ ἀντικείμενο εἰδικῆς λεπτομερικῆς μελέτης.

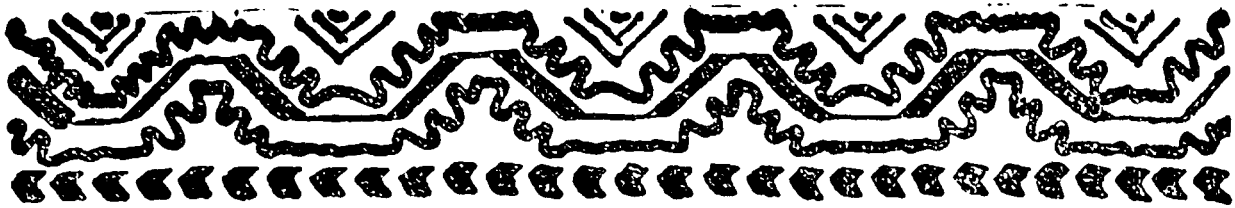
ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΣΤΗΝ ΟΧΘΗ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ

Μὲ γήτεψαν τὰ μάγια σου Παμβώτιδα νεράϊδα.
Πῶς φάνταζες σὰν ὄραμα γλυκὸ πὺν δὲ ματάειδα
τοῦτο τὸ μπλάβο δειλινὸ τῆ ὄμορφην ἔσπερα.
—Μέρα γλυκειὰ τοῦ γυρισμοῦ καὶ τῆς καρδ.ᾶς μου μέρα.—
Κι ὅλο βυθίζω ἔκστατικά τῆ σκέψη μου βαθειά σου
καὶ μέσα στὴ γαλήνη σου καὶ μέσ' στὴν τρικυμιά σου.
Μαζὶ μὲ τὶς κλωνόγυρτες ἰτιές στὶς ὄχθες γύρω
τοῦ θρούλου καὶ τῆς ὄμορφιάς ποτίζομαι τὸ μῖρο.
...Τὸ θρούλο σου, τὸν σμίλεψαν καλοτεχνῖτες χρόνοι
καὶ λάμπει κόσμημα ἀκριβό, χρυσὸ πὺν δὲ θαμπώνει.
Καθὼς Γιαννιωῖτες χρυσοκοὶ δουλεύουνε τ' ἀσῆμι.
Φλόγα σκαλίσαν τὴν καρδιά κι αὐγερινὸ τῆ μνήμη.
Τὸ κάστρο σου, δικέφαλος ἀητός, βαρεῖα κορῶνα.
...Κάποιος σκοπὸς ξεχάστηκε παλιὸς στὸν καλαμιῶνα
καὶ μοῦ τὸν φέρνεις μυστικά, γλυκὰ κι εἰρηνοφόρα
μὲ τὰ φιερά τῆς θύμησης καὶ τοῦ ρυθμοῦ τὰ δῶρα.
Μακρόσυρτο, παθητικὸ, παλιοῦ καιροῦ τραγοῦδι
τοῦ πόνου καὶ τῆς ὄμορφιάς ἀμάραντο λουλουδι.
Τῆς στοιχειωμένης ξωτικιάς μοῦ λέει τὸ πυραμῦθι.
Χρόνια κοιμάται στὸ βυθὸ καὶ δὲν ἀΐησμονήθη.
Λάμπουν ἐκεῖ τὰ μάτια τῆς ζαφείρια ἓνα ζευγάρι
καὶ τὸ πικρὸ τῆς μυστικὸ σπειρὶ μαργαριτάρι.
Κράτησ' το, Λίμνη, φυλαχτὸ τ' ἀτίμητο πετράδι
καὶ γάναί σου, σὰν ὄνειρο κι ἀνάλαφρο σὰν χίδι.
Γλυκὸ καθὼς κι ἡ ζάχαρι πὺν ρίξαν στὰ νερά σου
χρόνια νὰ πίνουν οἱ ψυχές ὡς ἦπτε κι ἡ κυρά σου.
Δὲ σοῦ γυρεύω νὰ τὸ πῆς—βαθειὰ τῶχεις σφαλίσει—
μοῦ φτάνει ὁ μαγικὸς σκοπὸς ἀπ' τῆς χαρᾶς τῆ βρύση.
Μοῦ φτάνει τὸ γλυκοθωρῶ τῆς ὄψης σου τὸ ὄπάλι.
Καθρέφτης Βενετσιάνικος καὶ διάφανο κρυστάλλι.
Τὰ ἔξωτικά σου χρώματα—τὴν ὄρα τῆ μελένια—
τὰ ρόδινα, τὰ πορφυρὰ καὶ τὰ μενεξεδένια.
...Κι ἐπάνω τὴν ἀγάπη μου χάδι ἀπαλὸ ν' ἀπλώσω.
Τὸ γαλαζένιο ἀτλάξι σου, τρέμω μὴ τσαλακώσω.

Χρυσάνθη Ζιτσαία

X. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΙ' ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΑΒΑΛΛΑΡΗΔΕΣ

Δέν μπορώ νά ξέρω σάν τι νά αίστάνωνται και σάν τι σκέφτωνα τ' άλλα παιδιά του κόσμου, άλλ' έγώ, άφόντας άρχισα νά αίστάνομουν διτι ζούσα, ήμουν κυριευμένος από μεγαλομανία, ελάττωμα, που διατηρώ ακόμα τά ίχνη του.

Επιθυμούσα νά γένω ψηλότερος άπ' όλον τόν άλλο κόσμο, ψηλότερος από τήν κορυφή τής στέγης του σπιτιού μου, που ήταν τó ψηλότερο σπίτι του χωριού μου, κι' έτσι νά μπορώ νά πιάνω τόν έναν και τόν άλλον από τó λαιμό, ή από τήν μέση και νά τόν πετάω πέρα, σάν βήσαλο. Και δέν τó επιθυμούσα μόνον, αλλά και τó πιστευα, κι' όσο προώδεα στές ήμέρες, στές έβδοδες και στους μήνες, κι' έμπαινα από τά τρία χρόνια στα τέσσερα, τόσο μεγάλωνε κι' ή μεγαλομανία μου!

Όταν άρχισα νά μπαίω στα τέσσερα χρόνια μου, και τó είχα μάθει γιατί μου τó ανάγγειλε ή μάνα μου χαρούμενη και μου ευχήθηκε νά γένω εκατόχρονος, τήν ήμέρα τ' Αϊ Διώς, δέν μου άρεζε πλιά νά ψηλώσω ως τήν στέγη του σπιτιού μου, άλλ' ως τές κορφές τών αιώνόδιων δέντρων τής εκκλησίας του χωριού μου! "Εί τότε πλιά τί θά γέγονταν! Αλλά προχωρώντας πάλε στές ήμέρες, στές εβδομάδες και στους μήνες, δέν ικανοποιούμουν, ούτε κι' άπ' τές ψηλές κορφές τών ψηλών δέντρων τής Εκκλησίας μου, άλλ' ήθελα νά γένω ψηλός ως τά κορφοβούνια, που στέκονταν μακριά όλόγυρα του χωριού μου, σάν υπέρψηλοι στύλοι, που βαστούσαν τά ούράνια και τά νόμιζα διτι τότε πλιά θά μπορούσα νά δ' έπω τόν Θεό με τά μάτια μου και νά κουβεντιάζω μαζί του, γιατί μ'ώλεγε ή μάνα μου ότι ό Θεός κάθονταν ψηλά στα ούράνια

μέσα σε χρυσά παλάτια... και τέλος νά φτάσω ως τά σύννεφα, γιατί δέν μπορούσα νά φαντασθώ άλλο ψηλότερο από τά σύννεφα, που τ' άγνάντευα καμμιά φορά νά στέκουν ψηλότερα κι' από τά κορφοβούνια, κι' έτσι νά μπορώ νά περιφέρωμαι καβάλλα άπάνω στα σύννεφα!...

Κι' όταν ύστερα από χρόνια μεγάλωσα κι' έγινα άντρας, και θυμόμουν εκείνα τά παιδικά μου όνειροπολήματα, γελούσα και γελάω ακόμα και σήμερα στην σεβαστή ηλικία, που βρίσκομαι πλησιάζοντας τά έβδομηντα χρόνια, αλλά και λυπούμαι γιατί δέν είμαι ακόμα εκείνο τó παιδί τών τριών τεσσάρων χρονών εκείνου του χωριού, που πίστευε διτι θά ψήλωνε ως τά σύννεφα.

Συνέπεια εκείνης μου τής μεγαλομανίας ήταν κι' ό μεγάλος μου έγωϊσμός, πουχε μόν άναπτυχθή μέσα μου, αλλά μου τόν υπέθαλπε κι' ή μάνα μου όσο μπορούσε, μη γνωρίζοντας τó κακό, που μ'ώκανε ή καημένη.

Δέν θά είπω τίποτε τó παράξενο, άν είπω ότι ό Έγωϊσμός είναι παιδί τής Μεγαλομανίας...

Είχαμε στο σπίτι μας ένα άλογο, τόν Κόκκινο του πάππου μου, που τó υπεργαπούσα, γιατί ήταν ήμερο, σάν άρνι, κι' ούτε δάνκανε κι' ούτε κλωτσούσε, σάν άλλα άλογα, και βρίσκομουν όλη σχεδόν τήν ήμέρα στην ράχη του καβάλλα, νομίζοντας έτσι διτι ταξίδευα μακριά και πήγαίνα νά δω τόν ξενητεμένο πατέρα μου στα μακρινά τά Ξένα, στα βάθια τής Ανατολής, κατά τó Έρζερούμ και τó Ντιαρμπεκίρ, κι' όταν μιá μέρα μάς κόνεψε ένας μπέης, φίλος του πάππου μου, καβάλλα σ' ένα σιδερόψαρο άλογο, πολύ όμορφο, και ψηλότερο από

τόν Κόκκινό μας, είπα στη μάνα μου να δώση τόν Κόκκινό μας στον μπέη και να πάρωμε τὸ Σιδερόφαρό του. Ἡ μάνα μου κι' ὁ μπέης ἔκαναν πὼς θὰ κάνουν τὸ θέλημα μου, ἀλλ' ὁ μπέης ἔφυγε τ' ἄλλο πρωτ', ἐνῶ ἐγὼ κοιμώμουν ἀκόμα, κι' ὅταν ξύπνησα καὶ δὲν εἶδα τὸ Σιδερόφαρο στὴ θέση τοῦ Κόκκινου μας, ἔπεσα νὰ πεθάνω ἀπὸ τὸ κακό μου καὶ δὲν ἔφαγα δλην τὴν ἡμέρα!

Τὰ ἤθελα δλα δικά μου, δσα νόμιζα δτι ἦταν καλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα, πούχα. Ἡθελα νὰ ὑπερέχω σ' ὅλα, γὰναι δλοι κάτω ἀπὸ μένα κι' ἄς ἦμουν μιὰ χαψιὰ ἀνθρωπούλι. Στὸ τραπέζι τοῦ φαγητοῦ ἐπιανα τὸ λεγόμενο κεφαλοτράπεζο, σὰν νὰ ἦμουν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σπιτιοῦ, κι' εἶχα ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά τὴν μάνα μου κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ἀδερφή μου, ἀλλ' ὅταν ἦρθε ὁ πατέρας μου ἀπὸ τὰ μακρινὰ τὰ Ξένα, ἀπὸ τὸ Ἐρζεσοῦμ κι' ἀπὸ τὸ Νιαρμπεκίρ, ὅπου ἦταν δεκατιστής, κι' ἔπιασε τὸ κεφαλοτράπεζο, μοῦ φάνηκε πὼς εἶπε πέζει δλη ἡ στέγη τοῦ σπιτιοῦ μας ἀπάνω στὸ κεφάλι μου ἀλλὰ τι νάκανα; Ἡταν μεγάλος ὁ πατέρας κι' ἀναγκάστηκε, θέλοντας καὶ μὴ νὰ ὑποκύψω, ἀν καὶ μέσα μου θεωροῦσα τὸν ἑαυτὸν μου ἀδικημένον!

Μια μέρα, ἦταν παραμονὴ τῶν Φώτων κι' ἡ μάνα μου εἶχε κατεβάσει ψηλά ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι τὰ εἰκονίσματα γιὰ νὰ τὰ καθάρισα καὶ νὰ τὰ πάη τὴν ἄλλη μέρα στον μέγαν Ἀγιασμό στὴν ἐκκλησιά.

Τὸ ἓνα τὸ εἰκονίσμα ἦταν ἀπὸ τὰ λεγόμενα τριμόρφια, ποῦχε τρεῖς εἰκόνες καὶ κλεισθε, σὰν θήκη. Εἶχε αὐτὸ τὸ εἰκονίσμα στὴν μέση τὴν Παναγία με τὸν Χριστὸ βρέφος στὴν ἀγκαλιά της, καὶ στὰ κινούμενα πλάγια, στὸ ἓνα τὸν Ἁγ. Γεώργιον τὸν Πρόδρομο καὶ στ' ἄλλο τὸν Ἁγ. Ἰωάννη τὸν Ἀρχάγγελο Γαβριὴλ με τὴν Παναγία. Ἡταν κι' ἄλλη μιὰ εἰκόνα ξεχωριστὴ με δυὸ καθαλλάρηδες ἁγίους, ποῦ δὲν τοὺς εἶχα ἰδεῖ ἄλλυτε, γιὰτ' ἦταν στὸ πλάγι τοῦ εἰκονοστασιοῦ καὶ δὲν μποροῦσα νὰ τὴν βλέπω καλά.

Ἐπειδὴ λέγομουν Χρῆστος, ἡ μάνα μου μ' εἶχε μάθει δτι ὁ Χριστὸς ἦταν ὁ ἰδικὸς μου Ἅγιος, καὶ τὰ Χριστοῦγεννα γιορτάζαμε στὸ σπίτι καὶ μᾶς σήκωνε ὁ

παπᾶς τὸ «ὑψωμα». Μ' εἶχε μάθει ἀκόμα ἡ μάνα μου δτι τὸ παιδάκι ἐκεῖνο, ὁ μικρὸς Χριστὸς, τοῦ εἰκονίσματος μας, ποῦ βρισκόνταν στὴν ἀγκαλιά τῆς μάνας του τῆς Παναγίας, ἦταν ὁ μεγάλος Χριστὸς, ποῦ βρίσκονταν στὴν ἐκκλησιά, δεξιὰ τῆς ἀνεμόθυρας, κι' ὅτι ἀκόμα ἦταν παιδί τοῦ Θεοῦ καὶ μεγαλύτερος ἀπ' ὅλους τοὺς Ἁγίους, κι' ἔτσι ἐγὼ καυχώμουν δτι εἶχα τὸν μεγαλύτερον Ἅγιον δικόν μου καὶ περιφρονούσα ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους Ἁγίους τὸν Ἁγ. Γεώργιον τὸν Πρόδρομο, ποῦ τὸν ἔβλεπα γυμνὸν ἀπὸ τὴ μέση κι' ἀπάνω μ' ἓνα παλιοτόμαρο στον ὦμο καὶ ξυπόλυτον σὰν τοὺς διακονιάρηδες, ποῦ περνοῦσαν συχνὰ ἀπὸ τὸ σπίτι μας κι' ἀπὸ τὸ χωριὸ μας καὶ διακόνευαν ψωμί, κι' ἀποροῦσα πὼς ὁ Χριστὸς, τέτοιος μεγάλος ποῦ ἦταν, εἶχε καταδεχτῆ νὰ τὸν κἀνῆ νουνό του ἐνῶ ὁ δικὸς μου ὁ νουνός, ὁ Γεώργιος Γκουιτμάνης, ἦταν ἓνας τσιέλεγκας, ψηλὸς σοβαρὸς καὶ καλοντυμένος...

Ἐκεῖ, πῶπλενε ἡ μάνα μου τὰ εἰκονίσματα, ἔπεσε τὸ μάτι μου ἀπάνω στὸ ξεχωριστὸ εἰκονίσμα, ποῦ εἶδα γιὰ πρώτη φορὰ δτι εἶχε δυὸ Ἁγίους καθαλλάρηδες. Ὁ ἓνας εἶχε κόκκινον ἄλογο, σὰν τὸ δικὸ μας, κι' ὁ ἄλλος σιδερόφαρο, σὰν τοῦ μπέη, καὶ φαίνονταν, σὰν νᾶρχονταν ὁ ἓνας κατ' ἐπάνω τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ τοὺς χώριζε κάτι στὴ μέση κι' ἔτσι ἡ εἰκόνα τῶν καθαλλάρηδων Ἁγίων ἦταν δυὸ εἰκόνες ἐνωμένες σὲ μιὰ.

Μόλις εἶδα τοὺς δυὸ καθαλλάρηδες Ἁγίους, ποῦ σκότωσαν με τὰ κοντάρια τους ὁ ἓνας ἓναν ἀρματωμένον ἀνθρωπον, κι' ὁ ἄλλος ἓναν Ὀφιον, ρώτησα τὴν μάνα μου με μεγάλη μου ἐκπληξη :

— Τ' εἶν' αὐτοὶ οἱ καθαλλάρηδες, μάνα;

— Ἁγιοι, παιδί μου, Ἁγιοι..... Μ' ἀποκρίθηκε ἡ μάνα μου ὡς παντογνώστρα, ποῦ τὴν νόμιζα ἐγὼ.

— Ἐχουν κι' οἱ Ἁγιοι ἄλογα, μάνα;

Τὴν ξαναρώτησα με πλιότερη ἐκπληξη ἀκόμα.

— Αὐτοὶ οἱ δυὸ κι' ἄλλοι δυὸ ἀκόμα, οἱ Ἁγιοι Θόδωροι, ἔχουν ἄλογα. Μεῦ ξαναποκρίθηκε.

— Καὶ πὼς τοὺς λέν αὐτοὺς τοὺς δυὸ καθαλλάρηδες Ἁγίους, μάνα;

—'Ο Ένας, παιδί μου, με τὸ κόκκινο τ' ἄλογο, λέγεται "Αἰ-Δημήτρης, κι' ὁ ἄλλος με τὸ ψαρί Αἰ-Γιώργης.

—Καὶ γιατί ὁ Χριστός, μάννα, δὲν ἔχει ἄλογο;

—Ξέρω γώ, παιδί μου, γιατί δὲν ἔχει; Νά, πὺ δὲν ἔχει....

—"Ὡστε δὲν ἔχει ὁ Χριστός ἄλογο, μάννα;

—Σοῦ εἶπα, παιδί μου, πὺς δὲν ἔχει, πὺς νὰ στὸ εἰπῶ ἀλλιῶτικα;

Μ' ἐπιασαν τὰ κλάματα κι' ἀρχισα νὰ λέγω κλαίνοντας στὴν μάννα μου;

—Δὲν τὸν θέλω τὸν Χριστὸ γι' "Αἰγιό μου, ἀφοῦ δὲν ἔχει ἄλογο!.. θέλω ν' ἀγοράσῃ κι' ὁ Χριστός ἄλογο, κι' ὕστερα νὰ τὸν ἔχω γι' "Αἰγιόν μου. Δὲν τὸν θέλω χωρὶς ἄλογο! Δὲν τὸν θέλω! Δὲν τὸν θέλω γι' "Αἰγιόν μου! Θέλω "Αἰγιόν μου καθαλλάρη! Τ' ἀκούς; Τῆς εἶπα κι' ἐξακολουθοῦσα νὰ κλαίω.

—Τί νὰ σοῦ κάνω ἐγώ, παιδί μου, ἀφοῦ ὁ Χριστός δὲν ἔχει ἄλογο;

Ἡ μάννα μου στενοχωριόνταν πλιότ ρο γιὰ τὴν ἀσέβεια πῶδειχνα στὸν Χριστό, καὶ δὲν ἤξερε πὺς νὰ μὲ πείσῃ ὅτι ὁ Χριστός, πὺ δὲν εἶχε ἄλογο, ἦταν πλιότ μεγάλος ἀπὸ τοὺς δυὸ καθαλλάρηδες "Αἰγίους, πὺ εἶχαμε μπροστὰ στὴν εἰκόνα, τὴν καπνισμένη, ἀπὸ τὴν ἀσθηστὴ καντήλα πῶκαιγε νύχτα μέρα στὸ εἰκονοστάσι κι' ἦταν τὸ φῶς τῆς φερόμενο ἀπὸ τὸν "Αἰγιον Τάφο, καὶ γι' αὐτὸ θαυματουργοῦσε σὲ κάθε ἀρρώστεια καὶ σὲ κάθε ἰσκιωτικό...

Σ' αὐτὸ ἀπάνω ἀκούστηκε ν' ἀνεβαίνῃ τὴν λιθόχτιστὴ ἐξωτερικὴ σκάλα τοῦ σπιτιοῦ, ὁ ἐφημέριός μας, ὁ Παπᾶ Θωμᾶς, πῶρχονταν ἀπὸ τὸ χωριὸ του γιὰ νὰ κάνῃ τοὺς ἁγιασμοὺς ἐκείνης τῆς ἡμέρας τοῦ Σταυροῦ, σ' ὄλο τὸ χωριὸ, καὶ νὰ λειτουργήσῃ τὴν ἄλλῃ ἡμέρα τῶν Θεοφανείων.

Ἡ παπᾶς μπήκε στὴν θύρα καὶ καλημέρησε κι' ἡ μάννα μου ἀφῆρε τὸ πλύσιμο τῶν εἰκόνων κι' ἔτρεξε νὰ τοῦ φιλήσῃ τὸ χέρι. Τὸ ἴδιο ἔκανε κι' ἡ ἀδερφή μου, ἐνῶ ἐγὼ στέχομουν κλαμένος καὶ θυμωμένος.

Τὸν παπᾶ Θωμᾶ τὸν ἀγαποῦσα καὶ τὸν σέβομουν, γιατί ἦταν μεγαλόπρεπος, ψηλός, εὐσωμος, καὶ μ' ἀσπρα γένεια, χιόνι, μακρὰ ὡς τὴν ζώνη του, μιλοῦσε σοβαρὰ χωρὶς νὰ γελάῃ ποτὲ μῶδινε πάντα ἀπὸ

ἓνα κομμάτι πρόσφορο ἀπὸ τὸν κόρφο του, πὺ τὸ θεωροῦσα, ὡς κάτι ἱερὸ κι' ἅγιο, καὶ νόμιζα ὅτι τέτοιο ἦταν τὸ ψωμί, πῶτρωγαν οἱ "Αἰγιοι, μοσχοβολοῦσαν τὰ χέρια του ἀπὸ μοσχοθύμιαμα, καὶ προπάντων γιατί ἦταν χρόνια ἐφημέριος στὸ χωριὸ μας, κι' εἶχε κάνει τὴν βάφτισή μου, ὅκτῳ μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴν γέννησή μου. Αὐτὰ ὄλα μαζὺ ἀποτελοῦσαν ἓναν μεγάλον ὄγκον ἀπέναντί μου καὶ μοῦ ἐπέβαλλαν καὶ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπη.

—Τί ἔχει τὸ παιδί;

Ρώτησε ὁ παπᾶς τὴν μάννα μου με πατρικὸ ὕφος.

—Τί νᾶχῃ, παπᾶ μου... Ἡῦρα τὸ διάλογο μου σῆμερα μ' αὐτό. Ἐχει τόση ὥρα πὺ σκούζει, γιατί ἔχουν ἄλογο ὁ "Αἰ-Δημήτρης κι' ὁ "Αἰ-Γεώργης κι' ὁ Χριστός δὲν ἔχει! Θέλει καλὰ καὶ σώνει νᾶχῃ κι' ὁ Χριστός ἄλογο!

Ἀκούοντας τὴν ἀναφορὰ τῆς μάννας μου ὁ παπᾶ Θωμᾶς, συλλογίστηκε κομμάτι, κι' ὕστερα μὲ εἶπε με τὸ συνηθισμένο πατρικὸ του ὕφος:

—Ἐλα δῶ!...

Πῆγα κοντὰ του κι' ὁ παπᾶς ἐξακολούθησε:

—"Ακου τί θὰ σοῦ πῶ, παιδί μου... Ὁ Χριστός ὡς Γυιὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς ὁ ἴδιος με τὸν Πατέρα του τὸν Θεό, καὶ τ' "Αἰγιο Πνέμα, πὺ κάνουν τὴν Ἁγία Τριάδα, εἶναι μεγαλύτερος ἀπ' ὄλους τοὺς Ἁγίους. Ὅλοι οἱ "Αἰγιοι εἶναι δοῦλοι του, ἄλλοι πεζοὶ κι' ἄλλοι καθάλλα, ὅπως τοὺς ἤθελε καὶ τοὺς θέλει αὐτός, καὶ κάνουν ὅ,τι τοὺς προστάξῃ.

—Γιατί νὰ μὴν ἔχῃ κι' ὁ Χριστός ἄλογο καὶ νᾶχουν ὁ "Αἰ-Δημήτρης κι' ὁ "Αἰ-Γεώργης;

—Καὶ τί τὸ θέλει παιδί μου, ὁ Χριστός τ' ἄλογο; Αὐτὸς βρίσκεται στὸν Οὐρανὸ καὶ δὲν ἔχει καμμιά ἀνάγκη ἀπ' ἄλογο. Μποροῦν νὰ περπατήσουν τ' ἄλογο στὸν οὐρανό; Θὰ πέσουν κάτω καὶ θὰ γένουν κομμάτια... Τί λέω κομμάτια; Λάσπη κόκκινη!

Ἀρχισα νὰ πείθωμαι στὰ λόγια τοῦ παπᾶ καὶ νὰ μετανοῶ γιὰ τὴν σκηνή, πὺ εἶχα κάνει τῆς μάννας μου γιὰ τ' ἄλογο τοῦ "Αἰ-Δημήτρη καὶ τοῦ "Αἰ-Γεώργη.

Κατάλαβε ὁ παπᾶς τὴν ἐσωτερικὴ μου

συντριβή για τὸ ἀμάρτημα ποῦ εἶχα κάνει
νά νομίσω τοὺς καθαλλάρηδες τοὺς Ἁγίους
ὡς μεγαλύτερους ἀπὸ τὸν Χριστό, ἐγὼ ἦταν
δοῦλοι του καὶ μοῦ εἶπε:

—Ἔλα δὼ. Ἔκανες μεγάλη ἀμαρτία.
Φίλησε τώρα χέρι καὶ σῦρε μπροστὰ στὸ
εἰκόσιμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας
καὶ κάνε σαράντα μετάνοιες, γιὰ νὰ σοῦ
σχωρεθῇ ἡ ἀμαρτία, πῶχεις κάνει σήμερα..!

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ παπᾶ μοῦ καρφώ-
θηκαν στὸ μικρούλικό μου τὸ μυαλό καὶ τὰ
θυμώμουν ἐσο πῆγαινα καὶ μεγάλωνα καὶ
τὰ θυμοῦμαι ἀκόμα, σὰν ἀπέκοσμο ὄνειρο!

Ἡ μάνα μου στὸ ἀναμεταξὺ εἶχε πλύ-
νει τὲς εἰκόνες καὶ τὲς τοποθετοῦσε στὸ εἰ-
κονοστάσι κι' ἐγὼ ἄρχισα νὰ κάνω μετάνοιες
κι' ἐπειδὴ δὲν ἤξερα νὰ μετράω πλιό-
τερο ἀπὸ πέντε μοῦ τὲς μετροῦσε ἡ ἀδερ-
φή μου, ποῦ ἦταν δέκα χρόνια μεγαλύτερη
ἀπὸ μένα!

Ἀπὸ τὴν στιγμή ἐκείνη ξανάγινε πάλι
μεγάλος ὁ Χριστὸς μέσα μου κι' ἐξακολουθεῖ
νάναί μεγάλος καὶ πολὺ μεγαλύτερος ἀκό-
μα, κι' ἔμαθα ὅτι εἶλοι οἱ Ἁγιοὶ, πεζοὶ καὶ
καθαλλάρηδες ἦταν δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ μου,
τοῦ δικοῦ μου τοῦ Ἁγίου.

[Περ. «Ἰόνιος Ἀνθολογία», Β' 19—20 (Ὀκτ.—Νοέμβρ. 1928) σ. 80—85]

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΥΚΑΛΥΠΤΟΥ

(Τοῦ αἰχμάλωτου μιᾶς πολυκατοικίας)

Πάει ὁ γέρο εὐκάλυπτος...

Πόσοι κύλιοι, πόσοι ἀνέμοι,
κι ὡς τοὺς συλλογίζουμαι ἡ καρδιά μου τρέμει.

Τὰ τραγούδια του, οἱ χαρές,
τὰ μοιρολόγια,
καρδιοχτύπια στὰ κατώγεια καὶ στ' ἀνώγεια.

Ἐφευγε ὁ ἕνας ἄνεμος,
ἐρχόταν ἄλλος κι' ἄλλος
Θαλασσόλυκος, τρικάρτος, μέγας,

ὁ καλὸς μου ὁ εὐκάλυπτος
λύγαγε, βογγοῦσε,
καὶ νικοῦσε.

Καὶ μὲ τ' ἀλαφρὸ μελτέμι
τροφερὸς
ἐρωτιάρης, πλανευτὴς καὶ λυγερός

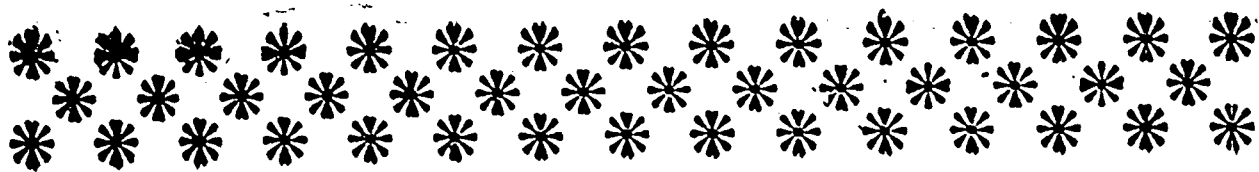
χόρευε· κ' ἐσύ, καρδιά μου
τυχερή,
χόρευες στοὺς πλοκάμους του λυγερή.

Τώρα τείχη ἀπόθεσε
τῶν στερνῶν του ἡ μοῖρα
μπρὸς του, ὀλοῦθε, γύρα του τριγύρα

κι οὔτε δύση ἢ ἀνατολή
μαῖδὲ ἀνέμοι,
κι ὡς τὸν συλλογίζουμαι ἡ καρδιά μου τρέμει.

Ι. Π. Κουτσοχέρας

ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΗΜΑ

'Ανάλαφροι, καὶ σκόρπισαν οἱ τρόμοι
τῆς 'Απριλιάτικης βροχῆς. 'Ανάρια
οιγήσαν μόνο λίγο τὰ φανάρια
κι ἄράξαν στὸ πλυμένο πεζοδρόμι.

Τί σκέφτεσαι καὶ τί δειλιᾷς; 'Ακόμη
καὶ μέσ' στὰ ρεῖθρα πέφτουν τὰ φεγγάρια.
Μιά πιπεριά σφυρίζει ἄργὰ τὴν ἄρια
τῶν παραστρατημένων. Ω! ἡ συγγνώμη!..

Νᾶηταν τὰ λόγια τάχα πού δὲ μπόρεις
νὰ ξεχωρίσεις, κι ἔκατσε; "Ἡ χώριες
κάποιες σου σκέψεις; Τὴν ἀλήθεια κάλλιο!

Καθὼς κι αὐτὰ τ' ἀνέγγιχτα ἄσπρα κρίνα
διωρῶν ἀπόψε μόνα στὴ βιτρίνα
γι' ἀγάπες ἄλλες, δίγως παρακάλιο.

Τάκης Τσιάνος

ΕΑΡΙΝΗ ΕΛΕΓΕΙΑ

'Ανήσυχο παιδί ἦσουν κι ἦρθες κοντά μου.

Μὲ τὰ μάτια
νὰ ψάχνουν ἔκπληχτα τὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων.
Μὲ τὰ χέρια
νὰ χαϊδεύουν τὴ φυγὴ τῶν χαμένων στιγμῶν.

Δὲν ἦσουν παρὰ ἓνα χαμόγελο κι ἓνα δάκρυ...

Ταξίδευες
ἐκεῖ πού γύρευες μάταια τὴν αἰθρία τῶν ματιῶν σου.
Στὴ μοναξιά μιᾶς λίμνης

μέ τις ἀνθισμένες λιγαριές και τις ἀναμνήσεις τοῦ καλοκαιριοῦ.

Ἐνα σύννεφο ἦταν οἱ ἐπιθυμίες.

Τώρα,
μόνον οἱ κύκνοι θυμοῦνται τὴν παρουσία σου.
Στὴ γαλήνη ἐνὸς μεσημεριοῦ
ψιθυρίζουν στὰ λούφαρα τὴ νοσταλγία σου.

Ἦσουν μιὰ παράξενη ἀποδημία.

Ὡστόσο
οἱ φωλιές τῶν χελιδονιῶν φέρναν τὸ μήνυμα τοῦ γυρισμοῦ σου.
Ξαναθύμιζαν
στὶς γέροκες στέγες τὸ φτερούγισμα τῆς χαρᾶς.

Τώρα,
ξανά ταξιδεύει στὶς μνήμες τῶν ἀνθρώπων
ἡ ὀδύνη μιᾶς ἐγκατάλειψης.

Θυμοῦνται μελαγχολικοὶ
τὴν ἱστορία ποῦ ἕνας ἄνεμος τὴν ξαναφέρει.

Ὄταν,
τὰ νέα κορίτσια, ζοῦν τὴν ἐκπληξη ἐνὸς ὑμέναιου.

Δὲν ξαναγυρίζουν πιά οἱ ἐποχές.

Τὰ παιδιά
λησμονοῦν τὴν ἀθωότητα τῶν χρόνων τους.
Οἱ χελιδονοφωλιές
ἀτέρομονη προσμονὴ στὴ γκρίζα ἐσπέρα.

Ἐντονα μᾶς προσκαλοῦν οἱ ἐπιθυμίες.

Τὴ φωνή σου
τὴν ξαναθυμᾶται τὸ λούφαρο ὅταν φλυαρεῖ μέ τις λιγαριές.
Οἱ κύκνοι,
στὸν κύκλο τῆς ζωῆς, ἀναζητᾶνε τὸ ταῖρι τους...

Ἀποδημία στερνὴ, ἡ ἐλεγεία τῆς ἀνοιξης.

Εὐάγ. Δ. Δικῆτας

ΔΗΜΗΤΡΗ ΓΙΑΚΟΥ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ

Είναι ανυπόκριτη ή χαρά μας γιατί πρωτοφιλοξενούμε στις σελίδες μας έναν ακόμη από τους δόκιμους Ήπειρώτες λογοτέχνες, επιμελητή ύλης—μέχρι της αναστολής της έκδόσεώς της—της «'Ελληνικῆς Δημιουργίας», τὸν ἀγαπητὸ κ. Δημήτρη Γιάκο πού, ἐκτὸς τῆς σύντομης σκιαγραφίας μιᾶς πανελληνίας πνευματικῆς φυσιογνωμίας τῆς ἐποχῆς μας—τοῦ Ρήγα Γκόλφη—φέρει σιτὴ δημοσιότητα καὶ ἕνα ἀ ν έ κ δ ο τ ο γ ρ ά μ μ α τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ.

Ὁ ποιητὴς Ρήγας Γκόλφης συγκροτεῖ μιὰ σεμνὴ καὶ οὐσιαστικὰ ἄξια πνευματικὴ φυσιογνωμία τοῦ καιροῦ μας. Εἶναι ἀπὸ τῆς φυσιογνωμίας πού δὲν προσπαθοῦν νὰ θαμπώσουν, γιατί συνήθισαν νὰ στηρίζουν τὴν δποια τους ἀχιτιδοβολία σὲ δυὸ ἡμερα καὶ σιωπηλὰ στοιχεῖα ἀνθρώπινης ἢ πνευματικῆς παρουσίας: Στὴ βαθύτατη καλοσύνη καὶ εἰλικρίνεια τῆς ψυχῆς καὶ στὴν εὐγένεια τοῦ λυρικοῦ ἢ κριτικοῦ κραδασμοῦ. Πιστεύω πὼς ἡ κραυγαλέα μας ἐποχὴ, ἔσο κι ἂν δυσκολεῖται νὰ οἰκειωθεί αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῆς «συνετῆς» παρουσίας, ὅμως πολλὴν ἀνάγκη τῆς ἔχει. Ἄν ὄχι γιὰ τίποτ' ἄλλο, τοῦλάχιστον γιὰ νὰ τὴ βοηθοῦν νὰ προσγειώνεται ἐκάστοτε στὸν λιτὰ ἀνθρώπινο κ' ἐσωτερικὰ ζεστὸν πνευματικὸ χῶρο.

Οἱ φίλοι ποιητῆς Κρίτων Ἀθανασούλης καὶ Φοῖβος Δέλφης, πού μελέτησαν σὲ ξεχωριστὰ βιβλία τὸ ἔργο τοῦ Ρήγα Γκόλφη, τὸν χαρακτήρισαν σὰν «πρόδρομο τοῦ καθαροῦ λυρικοῦ λόγου» στὴ Χώρα μας καὶ σὰ «λυρικὸ τῆς ἐποχῆς του».

Δὲ νομίζω πὼς ἔχουν ἄδικο. Ὁ Γκόλφης ἀποτελεῖ, γενικὰ, μιὰν ἀπὸ τῆς πιδ ἀυθόρμητες καὶ τῆς πιδ γνήσιες λυρικές φωνῆς τῆς γενιᾶς του, τῆς δεύτερης μετὰ τὸν Παλαμᾶ γενιᾶς, πού ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ τὸ Μαβίλη, τὸ Χατζόπουλο, τὸ Γρυπάρη,

τὸ Μαλακάση καὶ τὸν Πορφύρα καὶ συμπορεύεται μετὰ τὸ Σικελιανό, τὸ Βάρναλη καὶ τὸ Μελαχρινό. Δὲν ἔχει βέβαια ὁ Γκόλφης τὴν ἀρρενωπότητα καὶ τὴν ἔκταση τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Σικελιανοῦ καὶ τοῦ Βάρναλη, οὔτε τὴν βυζαντινὴν στοχαστικότητα τοῦ Μελαχρινοῦ. Σὲ λυρικοὺς ὅμως τόνους ἡ ποίησή του, ὄχι μόνο δὲν ὕστερεῖ, παρὰ καὶ ξεχωρίζει κιόλας ἀπὸ ἄλλους. Κι ἀκόμα πιδ πέρα: Ὁ στόμφορ κ' ἡ φιλοσοφικὴ ἐπιμιξία, ἡ τραχύτητα κι ὁ προγραμματισμὸς ἔχουν ἐξοβελιστεῖ ἀπὸ τοὺς στίχους του. Περνώντας ἀπ' τὸ χωνευτήρι τῆς λυρικῆς ἰδιοσυκρασίας του, μεταμορφώθηκαν σὲ ἡρεμια κ' εὐγένεια. Ὁλη του ἡ ποίηση ἀποπνέει αὐτὴ τὴ λεπτότητα καὶ τὴν τρυφεράδα, πού εἶναι τόσο κοντὰ στὴν κοινὴ μοῖρα καὶ στὴν εὐσυγκινησία τῶν ἀνθρώπων. Ὡστόσο ὑπάρχουν σ' αὐτὴν καὶ τόνοι γεμάτοι λεβεντιά ρουμελιώτικη καὶ θερμὴ στοχαστικὴ. Ὁ ποιητὴς, σὲ στιγμῆς ἐξομολογητικῆς, θ' ἀναπέμψει τὴ δέηση:

Νᾶναι βαθὺς ὁ λόγος μου καὶ ζυγιασμένος πάντα, σὰ ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ καρδιά μετὰ θέρμη ἀγαθοσύνης.

Ἡ ποιητικὴ του συνείδηση τρέφεται μετὰ ξεκινήματα μεγάλα, ἔτσι καθὼς πρωτοβύζαξε τὸ μάνα τοῦ Δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ, τοῦ Σολωμικοῦ στίχου καὶ τοῦ Παλαμᾶ. Καὶ πάντα θὰ στέκει λαχτάρη του νὰ καταχτή-

σει ψηλότερες ποιητικές σφαίρες, γ' ανεβεί εκεί όπου ο λογισμός άσκει ούσιαστικώτερην έποπτεία και φιλοσοφικώτερον έλεγχο πάνω στα έγκόσμια. Όμως, δέν του είναι γραμμένο να ζυγώσει τ' άπότητα κορφοβούνια εκείνων. Το έσωτερικό του δράμα τδ άπαρτίζει άκριβώς ή συναίσθηση τής άνημπορίας αϋτής. Νάταν άλλος, θ' άντιδρούσε άλλιώς στην τραγική τούτη μοίρα: Θά φορούσε μιá χάλκινη πανοπλία, πού τόσο πλουσιοπάροχα υποδεικνύει ή ξεγελάστρα μας έποχή: τδ ξέφτισμα τού έγώ, αϋτό τδ alter ego τού άληθινού μας έγώ. Μά καθώς ο Γκόλφης είναι πνευματικός άνθρως με βασανιστικά βαθύ ήθος, δέ θά ζητήσει να ξεγελάσει τόν έαυτό του, οϋτε τούς άλλους, άφου τδ ξέρει καλά, πώς δσο και να παλαίψει, ποτέ δέ θά ξεπεράσει τή μοίρα του:

Ώ, μένω κει κ' ενάντιος στη μοίρα σου μήν είσαι πού σούλαχε μικρή...

Έτσι, στην αϋτεπίγνωση τούτη, καταφέρνει ο ποιητής και βρίσκει τήν έσωτερική του τελείωση, κεινο πού θά λέγαμε καλλιτεχνική πληρότητα κι αϋτολύτρωση. Άπό κει πιá και πέρα, ή ποίησή του θ' άναζητάει τήν τρυφερή αναπόληση ένός χαμένου όνειρου, τήν άγνή έρωτική χαρά και τήν άβρότατη μνήμη, τήν έκφραση τής δραματικής καθημερινότητας, πού σαν αναπόφευγο σαράκι περουνιάζει τήν αΐχμάλωτη ψυχή, τδ γραφικό και ήρεμο σπιτάκι, πού σέ προσμένει χαρούμενο ύστερ' άπό τόν κάματο τής δουλειás, τόν έρωτα, τέλος, τής φύσης, πού τή νιώθει όλοζώντανη μέσα του δ φιλέρημος Γκόλφης.

Φυλακισμένος ώστόσο στην άδυσώπητη αϋτή μοίρα, λυράρης έξόριστος άπ' τή Ρούμελη κι άπ' τή λιμνοθάλασσα, άτενίζει θαρρετά πρds τήν ήπειρώτικη ποίηση τού Βαλαωρίτη και τού Πάλλη και ποτέ δέ γίνεται άπαισιόδοξος, δσο κι αν υποφέρει ή μελαγχολεί. Και—τδ σπουδαιότερο: Τήν υποκειμενική του αϋτή στάση ξέρει και τήν προεχτείνει σέ αντικειμενικώτερες σφαίρες, τή γυρίζει σέ πηγαίαν αγάπη στόν άνθρωςο και στην έμορφιά τής ζωής, σέ μιá βαθύτατα ριζωμένη—δχι κραυγάζουσα—πίστη πρds τήν έννοια τής Πατρίδας:

Ή Έλλάδα πάλι ζωντανή! Κι' άπάνω άπ' τά δε-
καθάρια ^{[σμά της} ύψώνεται στο αϊώνιο φως λουσμένη.
Άπό τά βάθη τών καιρών ο Πόνος παραστάτης
τής ιστορίας της μάρτυρας και μοίρα της γραμμένη.

Μά ο πόνος γίνεται χαρά και φοίνικας άντρείβει.
λάμπει χρυσός όρίζοντας μπροστά στο Περωμένο.
Μάγια και θάματα! Όνειρα πού ή πίστη ζωντανεύει
μέ τής θυσίας τούς ούρανοϋς στο χώμα τ' άγιασμένο.

Μά δέν κλείνει έδω ο ποιητικός κύκλος τού Γκόλφης. Σε κάποια του άλλα ποιήματα, μουσικώτερα κ' υποβλητικώτερα, θά συναπαντήσουμε διαφορετικό κλίμα, άπό τά πιδ άγαπημένα τού ποιητή: Μιá πύκνωση τού αΐσθήματος, περισσότερη χάρη, πολλήν ευγένεια και λεπτότητα—και κάτι σά συμβολιστικούς τρόπους έκφρασης: Θολή άτμοσφαίρα, άνάερη, άκαθόριστη και μιá πίκρα, μιá νοσταλγία δραματική για κάτι, πού διαρκώς φεύγει και διαρρέει μέσ άπό τήν ψυχή μας, άχνδ κι ασύλληπτο, κάτι πού ρίχνει έναν άβρότατον ίσκιο στα ποιητικά μας όνειρα, τέλος κάτι σά βροχή άνοιξιάτικη:

I

Πρωί θολό. Μοναχί
για τδ τραίνο κινούσες...
Εϋωδιάζει ή έξοχή.
Ψιλή πέφτει βροχή
στο πλεχτό πού φορούσες.

II

Είταν τότε πού ζούσα
συντροφιά με τίς μούσες...
Οϋτ' έγώ σέ ποθοϋσα
μητ' έου μ' άγαπούσες.
Μά τά πάντα μπορούσες...

III

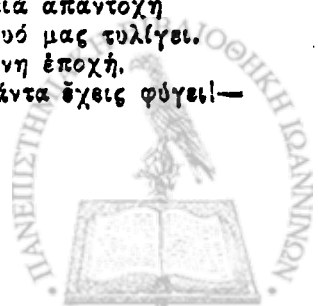
Στάκει λίγο ή βροχή
στο σταθμό σά φανεΐς.
Μά δέν είναι ψυχή.
Έτσι, οι δυό μοναχοί,
δίχως άλλος κανείς.

IV

Νευρικά περπατάς
και δειλά με κοιτάς
πάντ' άμύλητη... Πρώτα
ω, μη έμένα ρωτάς,
μά τά νιάτα σου ρώτα.

V

Εϋωδιάζει ή έξοχή...
Μιá γλυκειά άπαντοχή
και τούς δυό μας τυλλίγει.
—Περασμένη έποχή.
πού για πάντα έχεις φύγει!—

VI

Μά τὸ τραῖνο σιμώνει.
Σὰν ἀθέλητα νά,
στὸ ἴδιο πᾶμε βαγόνι...
Καὶ μιὰ μπόρα ἀρχινᾷ
ποῦ δὲ γύρω θαμπώνει...

* *

Ἄξιόλογη ἐξάλλου εἶναι κ' ἡ κριτικὴ προσφορὰ τοῦ Γκόλφη. Πρωταρχίζει μὲ τὴν κριτικὴ ἐποπτεία ποῦ ἀσκοῦσαν οἱ μαχητικὲς στήλες τοῦ «Νουμᾶ» καὶ φτάνει, γιὰ τὴν ὥρα, ὡς τὰ γνωστὰ του δοκίμια «Φαντασία καὶ Πόλιση». Ἡ ἀνάθεση τῆς κριτικῆς στήλης τοῦ ἱστορικοῦ περιοδικοῦ στὸ Ρήγα Γκόλφη ἔγινε σχεδὸν τυχαία. Καμιά διάθεση δὲν εἶχε ὁ νεαρὸς τότε ποιητῆς νὰ δρέψει καὶ κριτικὲς δάφνες. Σὰν ἔφυγε ἔμως ὁ κριτικὸς συνεργάτης τοῦ «Νουμᾶ» Σιγανός⁽¹⁾, ὁ Μῆτσος Ταγκόπουλος ἀναρωτήθηκε:

«Σὲ ποῖόν θ' ἀναθέσουμε τώρα τὴν κριτικὴ τοῦ Νουμᾶ;»

Κι ἀποφασιστικά, φώναξε τὸ Γκόλφη: Ἐσὺ θ' ἀναπληρώσεις τώρα τὸ Σιγανό!εἶπε.

—Ἐγὼ; ἀπόρησε εἰλικρινᾶ ὁ νεαρὸς συνεργάτης τοῦ Περιοδικοῦ. Μὰ ἐγὼ... δὲν...

—Δὲν ἔχει μὰ καὶ ξεμᾶ! πρόσταξε ὁ Ταγκόπουλος. Εἶπα: Ἐσὺ πιά θὰ εἶσαι «Ὁ κριτικὸς τοῦ Νουμᾶ»!

Τὴ θέση αὐτὴ πολὺ τὴν τίμησε ὁ Γκόλφη: δεκαετίες ὀλάκερες, μὲ τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν ἀντικειμενικότητα τῆς κριτικῆς λειτουργίας του. Ὁ κριτικὸς του λόγος στάθηκε πάντοτε φωτισμένος καὶ γόνιμος. Κατέκρινε τὸν Καζαντζάκη γιὰ τὸ θεατρικὸ τοῦ πρωτόλειο «Ἐημερώνει», τὸ Νιρβᾶνα γιὰ τὸν «Ἀρχιτέκτονα Μάρθα» καὶ τὸ «Χελιδόνι» του, τὸ Σπύρο Μελά γιὰ τὸ «Γιὸ τοῦ Ἴσκιου», τὶς παραστάσεις τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου καὶ τὸν Τσοκόπουλο γιὰ τὴ «Θεοδώρα» του καὶ ἄλλους καὶ ἄλλους. Ποτὲ ἔμως δὲν κράτησε ἀρνητικὴ στάση ἀντίκρου στὴν ἐλληνικὴ πνευματικὴ δημιουργία τοῦ καιροῦ του. Ἄξιολόγησε στὸ μέτρο τους τὴ «Γλωσσικὴ Ἀναγέννηση» τοῦ Ψυχάρη, τὰ «Ζωντανὰ κείμενα» τοῦ Πάλλη, τὴν «Πολύχορδὴ λύρα» τοῦ Παλαμᾶ. Δικαιοσύνη ἔμως ἐπιβάλλει νὰ ποῦμε ὅω, σχετικᾶ, πὼς καὶ στὴν κριτικὴ του αὐτὴ προσφορὰ πολὺ μαθητῆς τοῦ Παλαμᾶ στάθηκε ὁ Γκόλφη.

Πίστεψε δηλαδὴ καὶ αὐτός, πὼς πρέπει νᾶσαι τρυφερός ἐκεῖ ποῦ κρίνεις, γιὰτὶ τότε κρίνεις ἀποτελεσματικώτερα. Τὴν ἀγάπη ἔβαλε καὶ ὁ Γκόλφη θεμέλιο τῆς κριτικῆς ἐποπτείας του στὴ «Φαντασία καὶ Πόλιση». Σ' αὐτὸ ἀκολούθησε πιστὰ τὸ σφῶ του Δάσκαλο. Ὅπως καὶ κεινοῦ, ἔτσι καὶ τοῦ Γκόλφη ὁ θαυμασμὸς ποτὲ δὲν εἶν' ἄμετρος μήτε ἀμβλύνει καθόλου τὴν κριτικὴ του σκέψη. Μὰ εἶν' ἓνα ἄλλο σημεῖο τοῦ κριτικοῦ λειτουργήματος, ποῦ ὁ Γκόλφη δὲ φαντάζει γιὰ μαθητῆς τοῦ Παλαμᾶ. Ὁ Δάσκαλος καταδίκασε στὴ σιωπῇ τὸ κακογραμμένο βιβλίο. Κατακριτικὸ ἄρθρο τοῦ Παλαμᾶ γιὰ ὁποιοδήποτε ἔργο, δὲν ξέρουμε νὰ ὑπάρχει. Μόνον ἐπαινετικὰ βρίσκουμε, πάμπολλα, σὰ βροχὴν, ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Ὁ Γκόλφη, στὸ «Νουμᾶ» τοῦλάχιστον, δὲν ἀκολούθησε τὸ σύστημα τοῦτο. Ὅταν δὲν ἔβρισκε καλὰ στοιχεῖα σ' ἓνα βιβλίο ἢ ἔργο, ἔβγαине θαρρετὰ καὶ τὸ χτύπαγε. Νὰ τι ἔγραψε π.χ. γιὰ τὶς «Ἀλυσίδες» τοῦ Δημήτρη Ταγκόπουλου, στὸ ἴδιο του τὸ περιοδικό: «Ὁ ἥρωάς του σὲ μερικὰ μέρη δὲ μιλεῖ: Διδάσκει καὶ κιντυνεύει μάλιστα νὰ πέσει καὶ σὲ ρητορεία. Δὲ λέμε πὼς ὁ δραματικὸς συγγραφέας δὲν πρέπει νὰ βλέπει σὲ σκοπὸ κάποιας διδαχῆς. Μὰ νομίζουμε πὼς ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὴ δράση τοῦ ἔργου καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ λόγια ποῦ λένε τὰ πρόσωπα, γιὰτὶ τότε πιά τὸ ἔργο καταντᾶει σὰ νὰ τὸ ἐκφωνεῖ κανένας ἱεροκήρυκας!»⁽²⁾. Εἶναι πιδ ρομελιώτικος ὁ τρόπος τοῦτος τῆς καταδίκης, πιδ ντόμπρος καὶ πιδ ἐμφανῆς ἀπὸ κῆνον (τῆς σιωπῆς) τοῦ Παλαμᾶ. Καὶ δίνει μιὰν ὀλοκλήρωση καὶ μιὰ δικαίωση στὴν κριτικὴν εὐφορία τοῦ Γκόλφη. Μιὰν εὐφορία ποῦ πολὺ ἐκτιμήθηκε στὸν καιρὸ της καὶ ποῦ δὲν ἔπαψε, ἀκόμα καὶ σήμερα, νὰ συγκροτεῖ σεβαστὸ καὶ ὑπολογίσιμο ὕλικὸ γιὰ τοὺς νεώτερους μελετητῆς τῆς καινούργιας Λογοτεχνίας μας. Τὸ παρακάτω γράμμα τοῦ Παλαμᾶ, μ' ἔδλη τὴν κολακεμένη συγκίνηση τοῦ Ποιητῆ, καθρεφτίζει ὡστόσο —σὲ σημαντικὸ βαθμὸ—τὴ γενικὴ τότε ἐντύπωση ἀπ' τὸ βιβλίο τῶν κριτικῶν δοκιμίων τοῦ Γκόλφη (1935):

«17 'Ιουλίου, Τετάρτη.

'Αγαπητέ μου Ρήγα Γκόλφη,

Διάβασα τὴ «Φαντασία καὶ Ποίηση». Δὲ μπορῶ τίποτε στὸ χαρτί νὰ σοῦ γράψω γιὰ κείνη. Μόνο μὲ ὅλη μου τὴν ἐρειπωμένη κατάσταση, τὸ μεγάλο μου θαυμασμό καὶ τὴ μεγαλύτερη συγκίνηση ποῦ μοῦ γέννησε τὸ διάβασμα καὶ τὸ ξαναδιάβασμά της. Ὁ ποιητὴς ἔγινε κριτικὸς μένοντας ποιητὴς. Ἡ καλοσύνη μέσα στὴν ἀντίληψη. Δυὸ ἐνέργειες ἀγνές καὶ καθαρές. Ὁ πεζὸς λόγος μὲ ὅλη του τὴ διαύγεια φωτισμένη ἀπὸ τὸ ἐνοραματικὸ φῶς τῆς Τέχνης ποῦ σοῦ παρασιτέχει πάντα. Διαβάζοντας τὸν Ψυχάρη, ἔκλεισα τὶς τελευταῖες σου σελίδες μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια. Ὁ Πάλλης μοῦ ξαναφανερώθηκε μὲ ὅλα του τὰ καλά. Ἐγὼ ξανακοιτάχτηκα καὶ ψιθύρισα «εἴμ' ἐγώ; ἀπομένω; γιὰ νὰ δίνω τὴν ἐξαιρετικὴ χάρη στὸν ποιητὴ ποῦ μὲ γνωρίζει καὶ τόσο συγκαταβατικὰ μὲ δικάζει»; Καὶ πόση συμμετρία, πόση δεξιούνη ποῦ τὴν ὀνομάζω δραματικὴ, μὲ τὰ κύρια, ὄχι μὲ τὰ δευτερεύοντα στὰ γραφόμενά σου. Πῶς ἐκατόρθωσες νὰ παραλείψης τὴν ἀνωμαλία—ἄς τὴν ποῦμε—ποῦ μπορεῖ νὰ φέρνῃ στὸ νοῦ ἢ κακοβουλία—γιὰ μένα—τοῦ Ψυχάρη, τὰ κείμενά του καὶ τ' Ἀντικείμενα. Πῶς διόλου δὲ μιλάς γιὰ τὴν μπορεῖ ἀθέλητη ἐλαττωματικότητά μου, γιὰ τὴ διακύμανσή μου. Μὰ γιὰ κείνη πόσο ἀόριστα καὶ πῶς ἀκαθόριστα μιλάς! Γιὰ νὰ μὴ φέρῃς κανένα φάλτσο στὸν ὀρχηστρωμένο σου ρυθμὸ! Ποιητὴ, ποῦ καὶ στῆς κριτικῆς σου τὰ στερεὰ περπατήματα πάντα μένεις ποιητὴς! Καλὰ τὸ λέει ἕνας ἀπὸ τοὺς περίβλεπτους γερμανὸς κριτικὸς, ἐξόριστος τώρα ἀπὸ τὸ Χίτλερ: «ὁ κριτικὸς εἶναι ποιητὴς καὶ κείνος, εἶναι δημιουργός!». Μιὰ ἀπὸ τὶς τελευταῖες μου χαρὲς μοῦ τὴν ἔδωκε ἡ «Φαντασία καὶ Ποίηση» ἡ δική σου.

Κωστῆς Παλαμᾶς

Κάθομαι τώρα—μὰ πῶς κάθομαι!—ὁδὸς Περιάνδρου 5. Πίσω ἀπὸ τὸ ἐργαστήριό τῶν ἀπόρων γυναικῶν. Κανέν' ἀπόγευμα στὶς 6, ἂν μποροῦσες, θὰ σ' ἔβλεπα».

**

Πρέπει, ἀκόμα, νὰ ποῦμε πῶς ὁ Γκόλφης δὲν εἶναι κολλημένος σὰν ὄστρακο, οὔτε κοκκαλωμένος κι ἀμστακίνητος μὲς τὴν παράδοση. Ἔχει τὸ μάτι ὀλάνοιχτο καὶ τὴν ὄσφρησή του σ' ἐγρήγορη, γιὰ νὰ χαίρεται τὸ ἀναπτέρωμα καὶ τὴν ἀνανέωση τῶν παλιῶν ποιητικῶν τρόπων, ποῦ ἐπιζητεῖ ἢ πραγματοποιεῖ κιόλας ἢ καινούργια μας ποιητικὴ γενιὰ καὶ στὴν ἔμπνευση καὶ στὴ μορφή. Καμαρώνει ποῦ οἱ νεώτεροι «σπεύδουν νὰ τροποποιήσουν τὴν πλοκὴ τῶν στίχων, νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ συνηθισμένα, νὰ δώσουν κάποιον τόνο ἀφελέστερο στὴν ποιητικὴ τους ἔκφραση καὶ νὰ χαμηλώσουν τὴ φωνή τους, γιὰ νὰ φτάνει πιὸ ἐμπιστευτικὴ καὶ νὰ μᾶς ἀγγίξει τὴν καρδιά. Μὲ ὅλα τούτα, δὲν πρέπει νὰ παραβλέπουν τοὺς θεμελιώδεις, βασικοὺς καὶ ἀπαράβατους κανόνες τῆς τέχνης, ποῦ δίχως αὐτοὺς δὲ μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἔμμετρος λόγος». Ἐξάλλου, δὲ συμμερίζεται ὁ Γκόλφης τὴν ἀποψη πῶς ὑπάρχουν ἐποχὲς ποιητικῆς κ' ἐποχὲς ἀντιποιητικῆς: «Ἡ ποίηση, λέει, ὑπάρχει παντοῦ καὶ πάντοτε, γιὰτὶ εἶναι στοιχεῖο ζωῆς, ποῦ ἄλλοι θέβαια τὸ δέχονται πολὺ καὶ ἄλλοι λίγο, ἄλλοι ἐλάχιστα καὶ ἄλλοι καθόλου. Νομίζω μάλιστα, πῶς ἕνα ποσοστὸ ποίησης ὑπάρχει στὸν κάθε ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὸ ποσοστὸ αὐτὸ δὲν

εἶναι ἀρκετὸ νὰ τὸν κάμει ποιητὴ. Ὁ ποιητὴς διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, γιὰτὶ αὐτός, περισσότερο ἀπὸ κείνους μπορεῖ καὶ βλέπει τὴ φύση, μπορεῖ καὶ δέχεται ἐντυπώσεις κ' ἔχει τὰ μέσα νὰ ἐκφράζει μὲ ἐντεχνιο λόγο τὶς συγκινήσεις του. Καὶ ὅσο ὁ ποιητὴς εἶναι πιὸ μεγάλος, τόσο ἀγκαλιάζει ἕνα βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς. Ἔχει τὸν τρόπο ὁ ποιητὴς νὰ φτάνει στὴν οὐσία τῶν πραγμάτων, ν' ἀγγίξει τὴν ψυχὴ τους».

Ἐνας τέτιος ποιητὴς πάσκισε νὰ μείνει κι ὁ Ρήγας Γκόλφης (°).

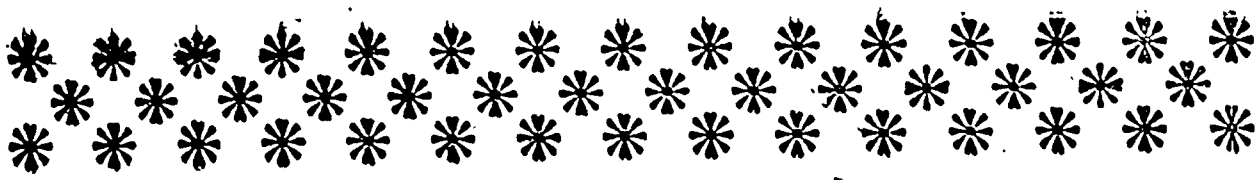
Ἐποσημειώσεις :

1. Εἶναι ὁ Λάζαρος Χόρν, ἀδερφὸς τοῦ θεατρικοῦ συγγραφέα Παντελῆ Χόρν.

2. Ποῦ νὰ τὸ φανταστεῖ ὁ Γκόλφης, πῶς οἱ χαρακτηρισμοὶ τοῦτοι θὰ ταιριάζαν περίφημο καὶ στὸ δικό του τὸ θεατρικὸ ἔργο «Γήταυρος» ποῦ—ἀνεξάρτητ' ἀπ' τὴν ἀνθρωπιὰ του—κίρημα πᾶσι νὰ κάμει.

3. Τελευταῖα, κυκλοφόρησε σὲ βιβλίον δεκατρία του διηγήματα μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ἐπιφάνεια καὶ τὸ βάθος». Ὑπάρχει καὶ σ' αὐτὰ ἡ ἴδια ἰλιτότητα κ' ἡ ἴδια ἀνθρωπιὰ, ποῦ ἀντικρούουμι καὶ στὸν ποιητὴ Γκόλφη: Πλούσια πείρα ζωῆς ἀπλὸ μὰ βαθὺ ἀνθρώπινο αἶσθημα καὶ πρόσχαρη διάθεση χαρακτηρίζουν τὰ σύντομα αὐτὰ πεζογραφήματα.

ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

Οί ταμπουράδες παίξαν τὸ ἔμβατήριον
τῆς χαρᾶς, πὺ κατακάθι ἀφήνει πίκρα.
Τὸ μάτι πονηρὰ κι' ὁ νοῦνος πάταγε
στὴ σκερτσόζα γειτόνισαν ἀντίκρα.

Ἡ νυφούλα μονοκόμματη κι' ἀνίδεη,
τὸ εἰκονοστάσι ἀλλοίθωρα θωροῦσε.
Κι' ὁ ντοῦρος ἐκκλησάρης, βραχνοκόκορας,
βραχνὰ τὶς ψαλμουδιὲς καλοναροχοῦσε.

Στὰ σκότη, κάπου, δυὸ φωνοῦλες, δυὸ μέλα,
στὴ σαρμανίτσα δράκοι φασκιωμένοι,
παράφωνα κλαρίνα, κλαουρίζανε
γιὰ ὅ,τι στὴ ζωὴ τὰ περιμένει.

Σίντας τὸ ψῖκι μπῆκε στὴν αὐλόθυρα,
φέρε στὴ σκάλα, πεθερά, τὸ μέλι,
ἀξούριστος ὁ πεθερὸς ἐπρόβαλε
κρατῶντας τὸ τσαπὶ καὶ τὸ δικέλι.

Τὸ βράδυ, στὸ τσιμπούσι, ὁ βλάμης μέθυσε
καὶ τὴν ταμπούραν ἔκαμε συντρίμια.
Ἡ ψυχοπαῖδα μὲ καὺμὸ γνοιαζόντανε
τὶς λίγδες σὲ μεσάλια καὶ κιλίμια.

Τὰ ξυπόλυτα τῆς γειτονιάς τὴν πέτωσαν,
στὸ πλυσταριό, μακαρονάδα κρέας,
ρουφῶντας τ' ἀποπιώματα σ' ὑγείαν
τῆς πονηριάς τοῦ κάπου τῆς παρέας.

Καὶ σὰν οἱ λύχνοι στράγγιξαν τὸ λάδι τους
καὶ στὸ κατῶι βέλαξαν οἱ τσάποι,
μουντὴ μιὰ χαραυγὴ τὴν μπάμπω πρόφτασε
νὰ ρεῦει σ' ἀποφόρι κοντοκάπι.

Ἰωσήφ Ράπτης

ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ

“ Η ΞΕΝΙΤΙΑ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ, ”

Δημοσιεύουμε στο τεύχος μας αυτό τη δεύτερη—της τριάδος των διαπρεπών λογοτεχνῶν κ.κ. Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου, Ἡλία Βενέζη, Τάσου Ἀθανασιάδη—ὀμιλία τοῦ φιλολογικοῦ μνημοσύνου, ποῦ ὀργάνωσε στις 14 Μαρτίου στὸν Πειραιᾶ ἡ ὁμάδα τῶν δώδεκα μετὰ τὴ συμπλήρωση 20 χρόνων ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἡπειρώτου Ἀλεξ. Πάλλη.

Γεννήθηκα στὸν Πειραιᾶ στὰ 1851. Εἶμαι καταγωγῆς ἀπ’ τὰ Γιάννινα. Σπούδασα στὸ Γυμνάσιο, στὴν Ἀθήνα, καὶ λίγους μῆνες στὸ Πανεπιστήμιο ὡς φοιτητῆς τῆς φιλολογίας. Στὰ 1869 πῆγα στὸ MANCHESTER καὶ ἔγινα ἔμπορος. Στὰ 1875 πῆγα στὸ BANBAY ὅπου ἔμεινα ὡς τὰ 1894, ἔμπορος πάντα. Ἀπὸ τότες κατοικῶ στὸ LIVERPOOL, καὶ ἀπ’ τὸν καιρὸ ποῦ ἔμαθα πῶς ὕστερα ἀπ’ τὸν πόλεμο εἶχε ἀκόμα ὀπαδοὺς ὁ Δεληγιάννης στὴν Ἑλλάδα ἔγινα καὶ Ἄγγλος ὑπῆκοος. Τώρα δὲν ἔχω πιά κανένα ὄνειρο στὸν κόσμον ἔξω ἀπὸ τὰ πέντε παιδιὰ μου. Αὐτὰ εἶναι ὅλα ὅσπου νὰ πεθάνω.

Αὐτὰ εἶναι, ἀγαπητοὶ φίλοι, τὰ στοιχεῖα τῆς βιογραφίας τοῦ Ἀλέξανδρου Πάλλη, ἔπως τὰ δίνει ὁ ἴδιος σ’ ἓνα σημειωμά του. Βλέπετε ἀμέσως τὸν ἄνθρωπο: κοφτερός, κατακρόρυφος, λιτός, σαρκαστικός, Λέκας Ἀρβανίτης τελοςπάντων.

Κεφάλι, πράγματι, ἀρβανίτικο. Ἐν γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ. Δὲν ἔχει τίποτα ἀπὸ τὴ θαλασσινὴ εὐλογισίᾳ, τὴ δική μας, τὴν αἰγαιοπελαγίτικη. Ὀλάνκαιρος εἶναι ἓνας τσέλιγκας, σημερινός ἢ σὰν τοὺς βασιλιάδες—τσέλιγκες τοῦ καιροῦ τοῦ Ὀμήρου—τὸ ἴδιο κάνει. Καὶ ἡ μοῖρα του εἶναι ἡ ἴδια μετὰ τὴν μοῖρα τῶν παιδιῶν τῶν ἐλληνικῶν θουῶν, πολλῶν ἀπ’ τὰ παιδιὰ τῶν ἐλληνικῶν θουῶν—τὴ δύσκολη, τὴ σκληρὴ: θὰ πρέπει νὰ ξενιτευτεῖ, θὰ πρέπει νὰ παλαίψει. Καὶ σ’ ἑλθὲ τὴ ζωὴ του θὰ θυμᾶται τὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸ: νὰ θυμᾶται. Καημὸς βαθύς, δυσβάσταχτος τῆς ξενιτίας τῶν Ἑλλήνων. Βρῆκα ἓνα συμπολίτη τοῦ Πάλλη χαμένον μετὰ σ’ ἓνα μεγάλο φανάρι τῆς

Ἀριζόνας. Ἦταν ὁ μόνος ρωμιός, τριγυρισμένος ἀπὸ ἐρυθρόδερμους, εἶχε πάρει γυναίκα μὲ σκοτωσέζα παράλυτη, εἶχε κάμει παιδιὰ—ἐλπίδα νὰ γυρίσει στὴν πατρίδα του δὲν εἶχε πιά καμιά. Ὡστόσο ἄλλη μοναδικὴ ἀναψυχὴ ἀπὸ αὐτὴν δὲν εἶχε: νὰ θυμᾶται τὴν πατρίδα του. Εἶχε ἓνα χάρτινο ζῆλο Βυζαντινός, καὶ στις ὥρες τῆς σχολῆς του μάζευε χρωματιστὲς πέτρες ἀπ’ τὰ τοιχώματα τοῦ φαναρίου τοῦ Κολοράντο ρίξερ καὶ τὰ ἔχιζε κόντρο γύρω στὸν Ἅγιο. Ἐβρισκε λαμπρότερες πέτρες, χαλοῦσε τὸ παλιὸ κόντρο, ἔφκιαγε νέο. Καὶ πάλι ἄλλο νέο. Πάνω ἀπ’ τὸ φανάρι τῆς Ἀριζόνας μετὰ τοὺς ἐρυθρόδερμους. Ὁ βυζαντινός Ἅγιος ἦταν ἡ Ἑλλάδα, ἡ θύμησή της. Βρῆκα ἓναν ἄλλον συμπολίτη τοῦ Πάλλη, ξεριζωμένον καὶ αὐτὸν, στὰ κανάλια τῆς Βενετίας. Εἶχε δεθεῖ ἔτσι μετὰ τὸν τόπο τοῦ νεροῦ ποῦ πιά νὰ γυρίσει δὲ γινόταν. Ὁμοίως ὁ καημὸς τῆς πατρίδας ἦταν καὶ γι’ αὐτὸν, ἔπως καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους Ἑλληνες τῆς ξενιτίας, ἦταν ἀβάσταχτος. Πήγαινε στὴν παμπάλαιη ἐκκλησιὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ διάβαζε τίς ἐπιτύμβιες πλάκες τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ποῦ εἶχαν μείνει γιὰ πάντα στὴν ξενιτιά. Κ’ εἰς ἐκεῖ τὴν παρηγοριά: πῶς δὲν ἦταν μόνος. Πῶς ἡ Ἑλλάδα ἦταν καὶ ἐκεῖ: στὰ κοιμισμένα σώματα. Ὁ Ἀλέξανδρος Πάλλης, ξενιτεμένος, ξεριζωμένος, ἔμπορος στὴ Βομβάη, στὸ Λίβερπουλ τὸ ρίχνει ἄλλο: στὴ γλώσσα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ δουλειὰ του εἶναι τὰ μπαμπάκια τῶν Ἀδελφῶν Ράλ-

λη. Δέν είναι φιλόλογος, δέν είναι γλωσσολόγος. "Όμως ή γλώσσα, τὸ γλωσσικό ζήτημα, οἱ μεταφράσεις στή δημοτική τοῦ γίνονται τὸ πάθος. Καί τι πάθος! Ἀποστολικό. Γιατί, φαίνεται νά είναι δέβαιο: Ἡ γλώσσα γιά τόν Πάλλη, είναι ή ἐπιστροφή στήν Ἑλλάδα, είναι ὁ καημός τῆς πατρίδας, ή αἰώνια μοίρα τοῦ ξεριζωμένου ἑλληνισμοῦ. Κοιτάξτε το αὐτό: καί τὰ τρία πρωτοπαλίκαρα τοῦ δημοτικισμοῦ, ὁ Ψυχάρης, ὁ Πάλλης, ὁ Ἐφταλιώτης είναι ξενιτεμένοι Ἕλληνες,—ξεριζωμένοι ἄν θέλετε. Γι' αὐτό καί οἱ ιδέες τους είναι χωρίς συμβιβασμό. Ἐπειδή εἶπανε τὸ πάθος, αὐτὸ τὸ πάθος, είναι ὁ καημός τῆς Ἑλλάδας, ὁ τρόπος γιά συνεχή ἐπιστροφή. Καί ή Ἑλλάδα, γιά ὄσους τήν δραματίζουνται καί τή θυμούνται ἀπό μακριά, είναι δράμα ἀνένδοτο, παθητικό. Ὁ Πάλλης, αὐτόν τόν καημό ὑπηρετώντας, καταπιάνεται μέ τὰ ἀπόλυτα: θά μεταφράσει τὰ πιὸ ἀπρόσιτα κείμενα: Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. Τήν Καινή Διαθήκη, τόν Ὅμηρο. Οἱ Ραψωδίες τῆς Ἰλιάδας γίνονται στή μετάφρασή του τραγούδι ρουμελιώτικο, ἡπειρώτικο, δημοτικό, σημερινό. Γιατί μέσον τους ὁ ξενιτεμένος πού τις μεταφράζει γυρίζει στά βουνά τοῦ τόπου του. Ὁ Ζάν Μωρεάς, στή μοναδική τους συνάντηση στό Παρίσι, λέει στόν Πάλλη γιά τή μετάφρασή του: «Αὐτό δέν είναι Ὅμηρος.» Ὁ Πάλλης δέν σχολιάζει τήν παρατήρηση. Τι νά τοῦ πεῖ; Πῶς ή Ἰλιάδα, ή μετάφρασή της, είναι πρόσχημα γιά τήν ἐπιστροφή ἀπό τὸ Λίβερπουλ στήν Ἡπειρο, στό γενέθλιο χῶμα:

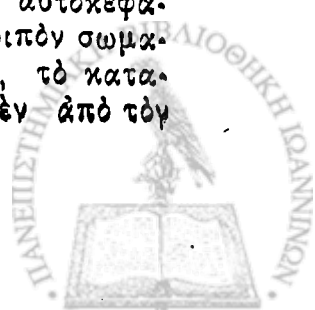
"Όταν αὐτός είναι ὁ βαθύς, ὁ γεννησιουργός λόγος τῆς δουλειᾶς του πῶς μπορεί νά κάμει ὁ Πάλλης παραχωρήσεις; «Όταν βλέπει τήν γραπτήν, τήν καθαρεύουσαν—σημειώνει σ' ἓνα ἄρθρο του ὁ Παλαμάς στά 1892—τήν περιεργάζεται ἔπως θά περιεργάζετο τὰ βολαπουκικά ή τὰ κορακιστικά.» Ὁλοι οἱ δημοτικιστές, οἱ Ἑλλαδίτες, οἱ ἐν Ἑλλάδι, κάνουν κατά καιροῦς ὑποχωρήσεις. Ἀκόμα καί ὁ Κωστής Παλαμάς βγάξει τόν παρθενικό του λόγο στήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν στήν καθαρεύουσα. "Όταν τόν ρώτησα, σέ μιὰ συνέντευξη πού τοῦ εἶχα πάρει τότε: «Γιατί;», μοῦ ἀποκρίθηκε σχεδόν θυμωμένα. «Μά, ἐπιτέλους, ὄλοι οἱ ἄνθρωποι βάζουν

σέ ἐπίσημες ὥρες τὰ καλά τους ρούχα. Ἐβαλα κι ἐγὼ τὰ καλά μου.»

Ὁ Πάλλης δέν ἔχει καλά ρούχα—δέν ἔχει τέτοιο εἶδος καλά ρούχα. Γι' αὐτό ὄλοι ὄσοι ἀντιστρατεύονται τήν ιδέα πού γι' αὐτόν ἐκφράζει τήν Ἑλλάδα—τήν ιδέα τοῦ δημοτικισμοῦ—θά χτυπηθοῦν ἀλύπητα ἀπό τὸ μαστίγιό του, θά διακωμωδηθοῦν, θά συρθοῦν στό πεζοδρόμιο. Αὐτοὶ «ξέχασαν τόν ἔθνισμό» κατὰ τή χαρακτηριστική του ἐκφραση. Λοιπὸν τ' ἀξίζουσιν ὄλα— τήν διαπόμπευση καί τόν διασυρμό. Ὁ Χατζήδακῆς τοῦ Χατζηδάκωως, ὁ Χοχαχα—Χατζήδακῆς, ὁ Κασιδάκῆς, ὁ Μισθριώτης, ὁ Ἐποπας (ὁ Πῶπ δηλαδή), ὁ ἄστρονόμος Αἰγινίτης—πού, λέει ὁ Πάλλης, ροχαλίζει τήν ὥρα πού ἔπρεπε νά κοιτάζει τόν οὐρανὸ—ὄλοι αὐτοὶ γιά τόν Πάλλη πού διακωμωδεῖ ἀκόμα καί τὰ ἐνόματά τους είναι οἱ ἄπιστοι πού προδίνουν τήν Ἑλλάδα. Καί ή Ἑλλάδα ἐκεῖ, στό Βομβά ή στό Λίβερπουλ, γιά τόν ἄντρα τῆς ξενιτιάς είναι, εἶπαμε, δράμα μαγείας παρθενικό. Μονάχα ή «ἀπιστία» πού ἔκαμε στήν Ἑλλάδα ὁ Μωρεάς—μονάχα αὐτή φαίνεται νά βρῖσκει συγγνώμη στόν ἀμειλιχτο ἡπειρώτη τῆς ξενιτιάς. Ἐγραψε γιά τή συνάντησή τους, ἐκείνη τή μοναδική τοῦ Παρισιοῦ, δυὸ σελίδες στά «Κούφια Καρύδια». Ἐκεῖ σημειώνει πῶς εἶπε στόν Μωρεάς πῶς είναι «μεγάλη συφορά» πού τόν ἔχασε ή Ἑλλάδα. Τίποτα ἄλλο. Καί κάτι ἀκόμα: δέν τόν γράφει Ζάν Μωρεάς. Ἀλλά μέ τὸ ἑλληνικό του ὄνομα: Γιάννη Παπαδιαμαντόπουλο.

Τόν λίγο καιρὸ πού, περαστικός, μένει στήν Ἑλλάδα, αὐτός ὁ ξεριζωμένος Ἕλληνας μέ τὸ πάθος τῆς ἑλληνικῆς γῆς, κατατρώγει τή γῆ αὐτή θέλοντας νά χορτάσει τὸ δράμα της. Ἀφηγεῖται ὁ ἀείμνηστος Δημήτριος Καμπούρογλου, ὁ Ἀθηναϊολάτρης:

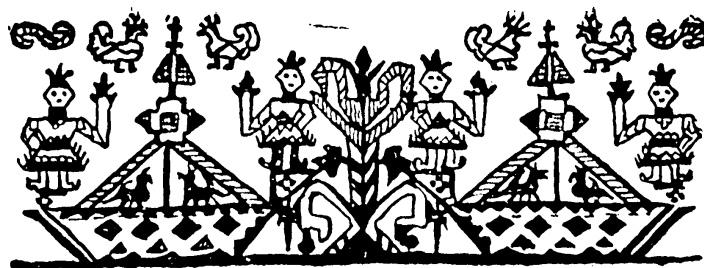
«Λήγοντος τοῦ 1920 ἀπεφάσισα νά συστηματοποιήσω τὰς ἐκδρομάς, νά πείσω τόν κόσμον νά φύγη ἀπό τήν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος καί νά ζητήσω τὸ ἰδρυτικὸν ὄλικὸν ἀπὸ διάφορες συντροφίαις αὐτοκεφάλων φυσιολατρῶν. Κατήρτισα λοιπὸν σωματεῖον «Οἱ Δώδεκα Ἀπόστολοι», τὸ καταστατικὸν τοῦ ὁποῖου δημοσιεῦθῆν ἀπὸ τῶν

«Ὀδοιπορικὸν Σύνδεσμον», ἀνεγνώσθη πολὺ εὐχαρίστως διὰ τὴν ἰδιορρυθμίαν του». Μαζὶ μὲ τοὺς «Δώδεκα Ἀποστόλους» τοῦ Καμπούρογλου—βλέπετε ἢ «ομάδα μας τῶν 12» δὲν ἔχει εὐρεσιτεχνία στὸν ἀριθμὸ—εἶναι καὶ ὁ Πάλλη. Ἔχω ὑπ' ὄψει μου μιὰ μισοσθησμένη φωτογραφία τῶν δύο τους—τοῦ Πάλλη καὶ τοῦ Καμπούρογλου—στὶς ὄχθες τοῦ Θαλασσιοῦ τῆς Πεντέλης. Σὰ νὰ τοὺς τυλίγει ἓνα σύννεφο. Ἀνεβαίνουν περπατώντας τὸ Πεντελικὸ—καὶ αὐτὸ θέβαια τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀκόμα, γιὰ τὸ συνάφι μας τῶν λογίων, θεωρεῖται λόξα αὐθεντικὴ. «Ἐπρεπε νὰ ἐβλέπατε τὸν ποιητικώτατον καὶ σοφὸν ἄνδρα—ἀφηγεῖται ὁ Καμπούρογλος—εἶταν ἐβάδιζε εἰς αὐτὸ τὸ μονοπάτι (ἐννοεῖ τὸ μονοπάτι ποῦ πάει στὰ Νταμάρια τῆς Πεντέλης), εἰς τὸ ὁποῖον θεβαίως ἐβάδισε καὶ ὁ Φειδίας μὲ τοὺς φίλους του διὰ νὰ ἐκλέξῃ τὰ κατάλληλα μάρμαρα, ἢ μᾶλλον νὰ ἀπορρίψῃ τὰ ἀκατάλληλα, τὰ ὁποῖα ἀκόμη παισιώνουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὸ μονοπάτι. Ἐπρεπε νὰ ἐβλέπατε, λέγω, τὸν Πάλλη μὲ τὴν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν λαχτάρα τὰ ἐθαύμαζεν. Μόνον ποῦ δὲν τὰ ἐρίλησε. Ὅταν δὲ ἐμπήκαμε στὴ σπηλιά, καὶ σὲ μιὰ γούβα ὑπῆρχε νερὸ ἀπὸ τὸ στάλαγμα τῶν βράχων:

«Πιέ, τοῦ εἶπα, ἀγαπητέ μου Ἀλέξανδρε. Σ' αὐτὴ τῇ γούβα ἀκούμβησαν τὰ χεῖλη τῆς νύμφης...»

Αὐτὸν τὸν ἄντρα, αὐτὸν τὸν Ἕλληνα τῆς ξενιτιάς, ποῦ περίσωσε στὴν ξενιτιά, ἀκούμητο μέσα του, τὸ πάθος τῆς Ἑλλάδας, αὐτὸ τὸ ἀγύριστο κεφάλι τῆς ἰδέας τοῦ δημοτικισμοῦ, ἤρθαμε νὰ τιμήσουμε ἀπόψε στὴν πατρίδα του. Τὸν θυμοῦμαι τὴ μόνη φορὰ ποῦ τὸν συναπάντησα, γέροντα πιά, στὸ σπίτι του τῆς Δεξαμενῆς. Οἱ κινήσεις του ἦταν ἀργές, τὸ σῶμα πιά δὲν ὑπάκουε, ἢ φωνὴ εἶχε χαμηλώσει. Ἀλλὰ τὰ μάτια του! Τὴν ἀκούμητο φῶς ποῦ εἶχαν αὐτὰ τὰ μάτια! Τὸν βρῆκα νὰ κοιτάζῃ πάνω σὲ κάτι παλιὲς λιθογραφίες τοῦ ἀγῶνα τοῦ 21. Θὰ ἦταν ἡ πολιορκία τῆς Ἀκρόπολης. Δυνατὰ χρώματα, ἀπλοϊκὲς φιγούρες, φουστανέλλες καὶ καρυσφιλια. Καὶ ἀπὸ πάνω ἡ Ἀκρόπολη. Καὶ πάνω ἀπὸ αὐτὴ τὴ μνήμη, τὰ ἀκόμητα μάτια τοῦ Ἀλέξανδρου Πάλλη. Ἀκουμπούσαν, αὐτὰ τὰ μάτια ποῦ ἦταν νὰ σήσουν σὲ λίγο, ὄχι πιά στὴν εἰκόνα, ὄχι στὰ χρώματα. Ἀλλὰ στὴν ἴδια τὴν αἰσθήσθησιν τὴν ἑλληνικὴν, καμωμένην πνεύμα, στὴν αἰσθήσθησιν ποῦ τὴν συντήρησε σ' ὄλους τοὺς χρόνους τῆς ξενιτιάς, ἀκουμπούσαν στὴ μαγεία, στὴν ἑλληνικὴν διάρκειαν.

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ*

ΡΑΨΩΔΙΑ Ε

Ἔτο' εἶπε καὶ τὸν ἄκουσε ὁ γοργὸς ἀποκρισάρης·
γοργὰ στὰ πόδια του ἔπειτα δένει τὰ πέδιλά του,
ῶρια, θεϊκὰ κι' ὀλόχρυσά καὶ πού τὸν φέρναν πάντα
ἀπάνωθε ἀπ' τὴ θάλασσα, μὲ γληγοράδ' ἀνέμου
κι' ἀπ' τὴ στεριά τὴν ἄπειρη. Κατόπι τὸ ραβδί του
πῆρε στὰ χέρια, πού μ' αὐτὸ μαγεύει τοὺς ἀνθρώπους,
ὅποιους θελήσει, ἢ καὶ ξυπνάει πάλι ἄλλους ἀπ' τὸν ὕπνο.
Κι' ὡς ἦταν ἔτσι, ἐπέταξε ὁ τρανὸς φονιάς τοῦ Ἄργου.
Ἄπ' τὴν Πιερίά ἀπάνωθε ψηλὰ πετῶντας, πέφτει
σιτὸν πόντο ἀπ' τὰ αἰθέρια καὶ στοῦ πελάου τὴν ἄρημ
ἴδιος μὲ γλάρο ἀρμένιζε, πού κυνηγῶντας ψάρια
στοὺς κόρφους τῶν ἀσίγαστων κυμάτων, τὶς φτεροῦγες
νοτίζει στ' ἄλμυρὸ νερό· ὅμοιος μ' αὐτόνε τρέχει
στ' ἄπειρα ἀπάνου κύματα ὁ Ἐρμῆς ὁ γοργοδρόμος.
Καὶ σὰν τὸ πόδι ἐπάτησε στ' ἀπόμακρο νησάκι,
βγαίνοντας ἀπ' τὸ πέλαγο πού λευκαφροὺς κυλάει,
πῆρε τὸ δρόμο κι' ἔφτασε στὸ σπήλαιο τὸ μεγάλο
πού μέσα ἡ ὠριοπλέξιδη ἑκατοικοῦσε νύφη
Ἐκεῖ τὴν καλαντάμωσε. Κι' ὡς στὴν Ἑστίαν ἀπάνω,
φωτιὰ πολὺγλωσση ἀναβε καὶ ἡ εὐωδιὰ τοῦ κέδρου
καὶ τῆς καλόσκιότης τουγιᾶς τριγύρω ἀναδινόνταν
κι' ἔμοσκοβόλαε τὸ νησί, μὲ τὴ γλυκεῖα φωνή της
ἔτραγουδοῦσε, κι' ὕφαινε μ' ὀλόχρυση σαῖττα
καὶ πηγαινοερχόντανε γιὰ νὰ χτυπάει τὸ φάδι.
Κλαριὰ ἓνα γύρω ἀγκάλιαζαν τὸ σπήλιο φουντωμένα
ἔπο μαυρολεῦκες καὶ πυκνὰ σκληῖθρα καὶ κυπαρίσσια
εὐωδιασμένα, πού σ' αὐτὰ χαρούμενα κουρνιαζάν
τὰ πλατυφτέρουγα πουλιά, γκιώνηδες καὶ γεράκια
μὰ κι' οἱ κουροῦνες τοῦ πελάου, οἱ μακρογλωσσές ἀκόμα
πού στίς θαλασσινές δουλειές τὴν ἔγνοια τους ἀπλώνουν.
Ἡμερὴ ἐδῶ κληματαριὰ καὶ πολυβλάσταρη ἦταν

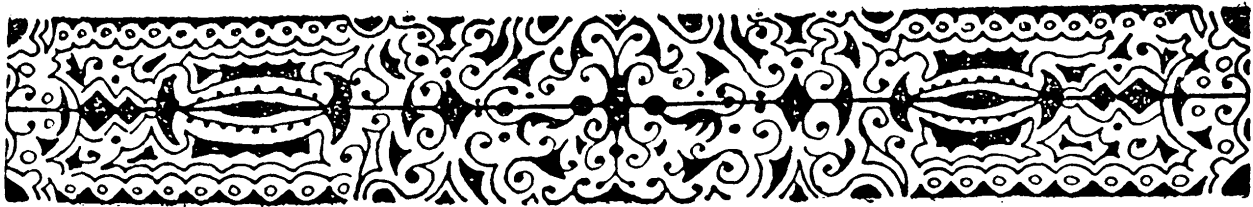
* Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἀνέκδοτη μετάφραση τῆς «Ὀδύσσειας».

ὀλόγυρα στὸ θολωτὸ τὸ σπήλαιο ἀπλωμένη
 κι' ἀπ' ὄλα τὰ βλαστάρια τῆς κρεμόντανε σταφύλια.
 Κι' ἀραδιαστές, κοντά, κοντά, τέσσαρες βρούσες τρέχαν
 καὶ χύναν γάργαρο νερό, πὺ ἀνάλαφρα κυλοῦσε
 καὶ κατ' ἄλλοῦ τῆς κάθε μιᾶς. Ὀλόδροσα λειβάδια,
 στὰ γύρω ἐπρασινίζανε, μὲ σέλινα καὶ γιούλια
 πὺ μέσ' στὴν ὁμορφάδ' αὐτὴν ἂν τύχαινε γιὰ νᾶρθει
 κι' ἕνας θεὸς θὰ θάμαζε καὶ θᾶχαιρε ἡ ψυχὴ του.
 Ἐδῶ σὰ στάθηκε ὁ Ἑρμῆς ἀπὸ καρδιάς χαιρόνταν.
 Κι' ὡς τὸ μυαλό του τὸ θεϊκὸ πλημμύρισε ἀπ' τὸ θάμα
 μπῆκε στὸ σπήλαιο τὸ πλατύ. Κι' ἀντικρουτὰ σὰν ἦταν
 εὐθύς τὸν ἀναγνώρισεν ἡ Καλυψὼ ἡ πανώρια,
 γιὰτ' ἔχουν γνωριμιὰ οἱ θεοὶ ἀνάμεσά τους πάντα,
 ὅσο κι' ἂν μένει μακρὰ ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλον.
 Μὰ μέσα τὸν περήφανο δὲν βρῆκεν Ὀδυσσεά
 γιὰτὶ αὐτὸς καθόντανε κι' ἔκλαιε στ' ἀκρογιάλι,
 πὺ κάθε μέρα πῆγαινε καὶ σπάραζε ἡ καρδιά του
 σὲ πέλαο μέσα στεναγμῶν· καὶ βλέποντας τὸν πόντο
 τὸν ἄπλατον ἐδάκρυζε. Τὸν βάνει τότε ἡ νύφη
 ἀπὰ σ' ἀτίμητο θρονὶ μ' ἀστραφτερὰ ὀλοξόμπλια,
 γιὰ νὰ καθίσει, καὶ στερνὰ νὰ τὸν ρωτᾶει ἀρχίζει.
 «Γιὰ πές μου, Ἑρμῆ χρυσόραβδε, τί τάχα σ' ἔχει φέρει,
 πολυακριβέ μου, ὡς ἐδῶ; Γιατὶ ἀραιὰ κοπιᾶζεις
 στὸ ζηλευτὸ μου τὸ νησί. Τὴν πιθυμιὰ σου ἀκούω
 κι' ἀπ' τὴν ψυχὴ ἔχω πρόσταγμα, τὸ μπορετὸ νὰ κάμω.
 Μὰ πρῶτα, ἔλα, ἀκλούθα με, νὰ σὲ φιλέψω κάτι».·
 Καὶ σκώθη ἀμέσως ἡ θεὰ καὶ τοῦστρωσε τραπέζι,
 ἔβαλ' ἀπάνω ἄφτονη τὴ θεϊκὴ ἀμβροσία
 καὶ τὸν ἐκέρναε κόκκινο νέκταρ ἀπ' τὸ πιθάρι.
 Κι' ἔτρωγ' ἐκεῖνος κι' ἔπινε ὁ γοργὸς ἀποκρισάσης
 μὰ σὰν ἐκαρδιοπιάστηκεν ἀπὸ τὸ φαγοπότι
 τότε ἀρχινάει νὰ τῆς μιλάει μὲ λόγια ἕνα πρὸς ἕνα...

II. Κοντομίχης

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΠΕΡ' ΑΠ' ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥΣ ΘΕΟΥΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἐπεσα νὰ κοιμηθῶ. Ἀπόψε, βιάστηκα. Ἦρθα πολὺ νωρὶς στὸ σπίτι. Ἐνῶ, στὰ κάδρα, στὶς κουρτίνες, παντοῦ ὑπάρχουν τὰ πατήματα τοῦ Χάρου. Κι ἐγὼ ἐδῶ εἶμαι ξένος. Θὰ πεῖς, τώρα, ξεσυνήθισα. Δέκαπέντε χρόνια ἐργένης. Ἀλλά, στὸ σπίτι τοῦτο, εἶναι νᾶρχουμαι τὴν ὥρα τοῦ ὕπνου. Χωρὶς ν' ἀνάβω τὸ φῶς. Εἶν' ἓνα δωμάτιο ἀπόνα παλιὸ ἀρχοντικό. Ἄδειο. Ἐνῶ, πρὶν ἀπὸ τρεῖς μῆνες, ἐδῶ πέθανε ὁ νοικοκύρης. Κι ἔτσι, τὸ πένθος εἶναι νωπὸ. Κι ὅταν ἔχει ὄξω ἀέρα, τρίζει ὀλόκληρο. Τὸ φοβᾶσαι. Ἀλλά, τὸ ἀγαπάω. Ὅχι γιατί μ' ἀρέσει. Ἀντίθετα. Ἐπειδὴ ξέρω πὼς εἶμαι ὀλότελα ἐρημος ἔτσι, ταράζομαι κάπως. Κι αὐτὸ εἶναι κάποια συγκίνηση. Ἡ ἀόριστη, ἡ σκοτεινὴ ἄμυνα, πού μοῦ προκαλεῖ, κάνει νὰ νοιώθω λίγο πὼς ζῶ. Τῶχω κοιμητῆρι. Κάνας δὲ θὰ τῷθελε... Ἀλλά, τί κάθομαι, τώρα, νὰ τὰ ξύνω αὐτά.

Ἄναψα τὸ φῶς. Καὶ ξάπλωσα, ὅπως εἶμαν. Χωρὶς νὰ ξεντυθῶ. Εἶμαν... δὲν ξέρω πὼς. Εἶχαμε πιεῖ, μιὰ παρέα, λίγα οὔζα. Κι ὕστερα, τὸ ρίξαμε στὴ φιλοσοφία. Κι ἀπὸ κεῖ, στὴν πολιτικὴ.. Ἀκοῦς ἐκεῖ, λοιπόν; Ὁ Νίκος, τὸ γκαρσόνι, νὰ κατηγοροῦν τοὺς Θεοὺς, λέει, τῆς ἱστορίας. Ἀλλά, ἂν δὲν εἶταν ἓνα γκαρσόνι, ὁ δήμαρχος θὰ τοῦδωνε τὸ δίκιο. Ὅπως τοῦ τῶδωκα ἐγὼ κι ὁ Θόδωρος κι ὁ γιατρός. Δηλαδή, ποιὸς Θεοὺς; Αὐτοὺς πού φτιάχνουν οἱ ἄνθρωποι, κι ὄχι αὐτοὺς πού φτιάξαν τὸ ἄνθρωπο. Μπράβο. Ἐτσι κι εἶναι. Οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ ἐφτιαξαν τὴ δυστυχία τους, πελέκησαν, ὕστερα, κάτι Θε-

οὺς, πού τοὺς μοιάζουν. Γιατί; Γιὰ νὰ μὴν ἔχουν διαφορὰ. Ἀηδίες. Ψέματα. Δίκηο ἔχει ὁ Νίκος. Κι ὁ δήμαρχος δὲν τὸν παραδέχτηκε, γιατί θάνατι κι αὐτὸς ἓνας Θεός. Ἡ θὰ τὸ νομίζει... Ἐ, οἱ ἄνθρωποι πεινᾶν. Ναί. Πεινᾶν. Τὶ πᾶς, κατόπιν, νὰ κάνεις πολυτέλεια στὴ φιλοσοφία. Ἀπλά. Οἱ ἄνθρωποι πεθαίνουν ἀπ' τὴν πείνα. Ἀλλά... δὲν ἀνοίγω τὴν ἐφημερίδα; Ἐδῶ, εἶναι ὁ ἐφιιάτης, πού κάθεται στὰ παραθύρια καὶ στὰ κάδρα. Τὶ νὰ πῶ. Ἄνοιξα τὴν ἐφημερίδα ἐνῶ ὁ νοῦς μου εἶταν ἀλλοῦ. Ποῦ; ὅπου πάαινε. Ἐγὼ δὲν εἶχα νὰ τὸν ἐξουσιάζω. Εἶμαι εἰκοσιοχτὼ χρόνων νέος. Εἶχα ὄνειρα. Ὅνειρα πολὺ τρανά. Ἀνάτελλαν μαζί μὲ τὸ ἥλιο. Τώρα, ὅμως, δὲν ἔχω τίποτα. Κι εἶμαι ἓνας ἀνέστιος, πού δὲν ξέρει τί νὰ κάμει. Καί, γι' αὐτό, ζεῖ. Ἐτσι. Ἐκαμα προσπάθειες. Κοιμήθηκα στὸ τσιμέντο, ἔμεινα νηστικός, γιὰ νὰ τὰ πραγματώσω. Ἀλλά, νὰ πὼς ἄραξα. Ἡ κοινωνία ὑπῆρξε ἡ ἐχθρά, πού μὲ τσάκισε. Ὅλη ἡ κοινωνία. Δὲν τὴν φοβήθηκα. Πάλεψα. Μάτωσα. Δὲν ἔκλαψα. Ἀλλά δὲν εἶταν δυνατόν νὰ τὴν ὑποτάξω. Τώρα, τί νὰ κάμω; Νὰ πῶ ψέματα, γιὰ νὰ γελάσω τὸν ἑαυτό μου; Ἡλίθιο. Ἐν' ἀπὸ γύρα μου, εἶναι ὅλο ἐρείπια. Καὶ δὲν θὰ εἶχα τίποτα, ἐξὸν ἀπὸ μιὰν ἀθῶα κοπέλλα πού τὴν θυμάμαι πάντα, ἂν δὲ ἀπόμεινε ν' ἀπογκρεμίσω ὁ ἴδιος αὐτὰ τὰ ἐρείπια, γιὰ νὰ μὴν τὰ ἰδοῦν οἱ ἄλλοι πού θάρθουν ἐδῶ. Καί, —ποιὸς ξέρει, — ἴσως νὰ μὴ χάθηκε ἡ ζωὴ. Εἶναι πράγματι ἀπέραντη. Φτάνει νὰ τὴν ἀφήσουν οἱ Θεοί, πούπε ὁ Νίκος. Ἐτσι θὰ εἶναι' ἀξίζει νάχω ἀνα-

ζητήσεις... Δὲν τ' ἀφήνω, ὅλ' αὐτά, γιὰ νὰ ξεχαστῶ. Καλλίτερα. Πιάνω τὴν ἐφημερίδα. Ἄλλά, νὰ τι γράφει. Πρῶτο—πρῶτο. Καὶ μὲ χοντρά γράμματα. «Ὅλαι αἱ σημαίνουσαι προσωπικότητες, κατοπιν τῆς ἐπιτελείας τῆς ὑπερατομικῆς νάρκης, ἐτόνιζον τὸ μέγα αὐτὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐδήλουν, θὰ ἀλλάξῃ τὴν ὄψιν τῆς ζωῆς. Προσέτι δὲ ἐξέφρασαν τὸν ἀνυπόκριτον θαυμασμόν των καὶ τὰ θερμά των συγκαρητήρια πρὸς τὸν κ. Ρόντιον Πούαρ, ὅστις ἐπέτυχεν τὴν κατασκευὴν τῆς ὑπερατομικῆς νάρκης, εἰπόντες ἅμα ὅτι, ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία, θέλει ἀναγράψῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὰς χρυσᾶς δέλτους τῆς». Παράτησα τὴν ἐφημερίδα. Ἄ, νὰ χαθοῦν. Ὅριστε. Οἱ ἄνθρωποι. Τι ντροπὴ. Ἐξέφρασαν, λέει, τὴν ἱκανοποίησίν τους, γιατί, κατάφεραν νὰ φτιάξουν τὴν ὑπερατομικὴ νάρκη, ποὺ θ' ἀλλάξει τὴν ὄψη τοῦ κόσμου. Καί, βέβαια, θὰ τὴν ἀλλάξει. Τὰ χελιδόνια, ὅταν θὰ τὰ κυνηγᾷ ὁ σιμούν, θὰ κάθονται πάνω σὲ ἀνθρώπινους σκελετούς. Ἐνῶ, οἱ ἄνθρωποι θὰ γράψουν τὰς χρυσᾶς δέλτους τῆς ἱστορίας τους. Ἄ, νὰ χαθοῦν. Ἐπιστημονικὸ κατόρθωμα. Κολοκύθια. Ἐγκλημα. Γιατί, ἂν εἶταν γιὰ καλὸ, δὲν ἐφτιαχναν τίποτ' ἄλλο ἐξὸν ἀπὸ νάρκης; Ἄλλά, ξέρω τί λέω κι ἐγὼ τώρα; Ἐπιστήμη. Τι θὰ πεῖ; Ὅπως τὸ πάρεις. Θὰ πεῖ ἡ ἐννοια τῶν Θεῶν ποὺ εἶπε ὁ Νίκος. Ναί. Ὅχι, ἂν ἐπιμένω, ἄς γίνει κι ἄλλοιῶς. Σταματάει, πρῶτα, στὴν ἐξόντωση. Ἀντικειμενικὸς τῆς σκοπός. Ὑστερα, ἐρχεται νὰ θεραπεύσει. Τι; Αὐτὸ ποὺ φόνεψεν ἡ ἴδια. Δηλαδή, κουβέντα νὰ γίνεται. Ὅπως γίνεται στὸ στρατό. Ντουφεκίζει, ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, κι ὕστερα, ἐκεῖνος ποὺ θὰ ζήσει, πάει νὰ περιποιηθεῖ αὐτὸν ποὺ σκότωσε. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἐπιθυμητὸν ποὺ τῶχουν οἱ στρατιῶτες. Τὸ παραδέχονται καὶ τὸ σέβονται κι οἱ πολιτεῖες ποὺ ἀλληλοσκοτώνονται. Σὰν δὲν ντροπέμαστε... Ἄλλά, ἐδῶ, ἀξίζει νὰ χεῖ κανεὶς φιλοδοξίες. Ὅχι γιὰ τὴν ὑπερατομικὴν ἐπιτελείαν, ἀλλὰ γιὰ νὰ φυλάξῃ τὴν ζωὴν. Κιντυνεύει ἀπ' τοὺς Θεοὺς. Καί, τάχα, δὲν γίνονται ὑπερατομικὴς ἐπιτελείαι, ἐξὸν ἀπὸ νάρκης; Ὡ, βέβαια. Φτάνει νὰ τὸ θέλουν οἱ ἄνθρωποι...

Κάνοντας τὴν σκέψιν αὐτήν, πέταξα τὴν

ἐφημερίδα, ποὺ τὴν εἶχα παρατημένη. Ἐνοιωθα τρομερὴ ἔξαψη. Καὶ δὲν ἤσυχαια. Ὑστερα, δὲν εἶχα πάρει καὶ γράμμα τῆς Ἰωάννας. Τι νὰ κάνει αὐτὴ ἡ ψυχὴ... Ἄνοιξα τὸ παραθύρι. Τὸ φῶς ἔσβησε, μονάχο του. Θὰ κόπηκε τὸ ρεῦμα. Ὅξω, ἀναρρίγησε ἀπαλὰ ἓνας ἀέρας. Κι ἦρθε, στὸ ἐρμὸ δωμάτιο, μιὰ ἠδονικὴ ψύχρα. Τότε, ἄνοιξα τὰ μάτια μου. Τὰ χαλασμένα. Συλλογίζουμαι, πρὶν. Κι εἶδα τὸν οὐρανό. Μακρινός. Ἦ ἀστέρια ξεκρεμάστηκαν, κάτω ἀπὸ κάτι φωτεινὰ σύννεφα. Κι ὅλα ταξίδευαν ἡσυχα, στὴν ἀπέραντη ἁρμονία, ποὺ τύλιγε τὴν ἰδέαν ἑνὸς ἀληθινοῦ, εἰρηνικοῦ Θεοῦ. Δὲν ἀκούονταν τίποτα Μονάχα, φάνταζαν ἐξέθωρα οἱ γραμμὲς ἀπ' τοὺς ὀρίζοντες, νὰ χαρακώνουν τὸ ἄπειρο. Τι γαλήνη διόρφια, ποῦναι ὁ Θεός. Τὸν κύτταξα. Κι ἐγίναξανά παιδάκι. Ἄγγελος ἁθῶς. Χωρὶς σκέψεις. Ἐγκαταλείψα τὴ γῆν, τὸ δωμάτιο, τὴν νύκτα, λίγο πρὶν. Κι ἀφέθηκα νὰ πετάξω ἐκεῖ ψηλά. Στὴν ἀγκαλιά του...

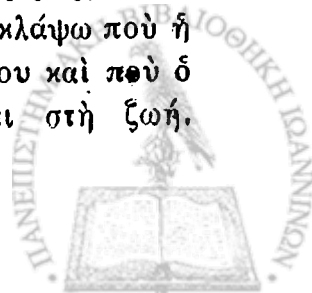
...Ὁ Κωνσταντῆς, καταδρωμένος καὶ πνιχτός στὴ ζέση, ἔκατσε, κάτω ἀπ' τὸν πελώριο πλάτανο ποῦταν μπροστὰ στὸ μαγαζὶ τῆς ἐκκλησίας. Τώρα, εἶταν γέροντας. Κρῖμα. Ἐνῶ, στὸ ξεκάθαρο, τὸ φωτεινὸ του τὸ κεφάλι, ἔχει ἀκόμα κάτι ἀπ' τὴν νεότητά του. Ξανθός, ἀλείραχτος λεβέντης, ποὺ τὸν ὁμόρφυναν τὰ γεράματα. Ἐγὼ πιτσιρικός, τότε, τὸν ἀποθαύμαζα. Κι εἶσαι, ὅπως τὸν κύτταξα, δὲν χόρταινα νὰ τὸν ζηλεύω. Ἐνῶ, αὐτὸς ὁ μαῦρος, ποῦξερε τὴν κατάντια του, μ' ἀφηνε νὰ τὸν κυττάξω. Τι ἄλλο, ἐξὼ ἀπὸ μένα, τοῦ θυμίζε τώρα πῶς αὐτὸς εἶταν ὁ Κωνσταντῆς; Στὰ χέρια του, εἶχε κάτι λαμπερὰ καὶ μεγάλα δαχτυλίδια, ποὺ τὰ φόραε πάντα. Κι ἔλεγαν, θυμᾶμαι, οἱ χωριανοὶ πῶς, ὅταν εἶταν εἰκοσιπέντε χρόνων, ἡ βασίλισσα ἡ Ὀλγα τὸν εἶχεν ἐρωτευτεῖ. Στὴ φυλακὴ. Ποιὸς νὰ ξέρε. Ἐγὼ, ὅταν ὁ Κωνσταντῆς εἶταν στὴ ζωὴν, εἶμαν ἀκόμα πιτσιρικός. Κι αὐτὸ ποὺ θυμᾶμαι, τώρα, εἶναι πῶς τὸν θαύμαζα. Πέθανε, στὴν κατοχὴν... Δὲν ξέρω ποῦναι ὁ τάφος του. Θάθελα νὰ πάω, γιὰ νὰ φυτέψω λίγα λουλούδια στὸ χώμα ποὺ τὸν σκεπάζει. Ναί. Νοιώθω, στὴ θύμησίν του, νὰ ματώνει ἡ ψυχὴ μου... Σὰ νὰ τὸν

ἀκούω. Πάντοτε... Ὡς ὄναρ παρέρχεται καὶ ὡς ἄνθος μαραίνεται καὶ διαλύεται πᾶς ἄνθρωπος... Ἐψελνε. Ὅπου κι ἂν βρισκονταν. Πῶς εἶναι ἡ ζωὴ μας, ἀλήθεια, Ἐψελνε, θυμᾶμαι, στὸ μαγαζί, ὅταν ἔρχονταν κάνας ξένος κάπως τρανός. Κι ὅπως ἔμαθα, τώρα, ὁ Κωσταντάκης εἶταν ἕνας ἀπ' τοὺς ξακουστοὺς ψάλτες τῆς Ἀθήνας. Τότε. Θεέ, σχώρεστον, τὸν ἄμοιρο. Ἀλλά, τί δὲ θάδωνα, γιὰ νὰ ξαναρχόνταν πάλιστὴ ζωή...

...Δῆμο μου. Δὲ μ' ἀκοῦς; Δὲ μὲ νοιώθεις;... Θεέ μου, τί νὰ κάνω... φώναζε ἡ Ἰωάννα. Ξύπνησα ξαφνιασμένος. Σὰ νὰ μὲ γκρέμισαν ἀπὸ κάνα φαράγγι. Τίποτα δὲν ξεχώριζα. Μονάχα, ἤξερα πὼς φώναζε ἡ Ἰωάννα. Καὶ θᾶμπηξα τὶς φωνές, ἔτυχε νᾶναι αὐτῆ, πὺ τὴν ἀγαπάω. Εἶναι ἡ γυναίκα μου. Μιὰ λεπτή, ἀέρινη ἀγγελίτσα, πὺ ἔχει ἀπονήρευτα, ἐκπληχτικὰ μάτια, πὺ τῆς γιομίζουν τὸ ἀχαμνό της μουντράκι. Ἐνῶ, στὴν ψυχὴ της, εἶναι ἕνας ὠραῖος Θεός, πὺ φυτεύει τὶς μαργαρίτες καὶ τὶς ντάλιες. Ἐτσι, τὴ θυμήθηκα. Καὶ κρατήθηκα. Ὅμως, ἡ Ἰωάννα τὸ κατάλαβε. Στὴν ἀρχὴ ἔκαμε νὰ μοῦ φιλήσει τὸ στόμα. Ἀλλά, τὴν πρόλαβαν τὰ κλάματα. Ἐπесе, πάνω στὴν κοιλιὰ μου, γιὰ νὰ κρύψει τὸ πρόσωπό της. Πῶς τὴν ἔνοιωθα. Τὸ στῆθος τη, ντελικάτο κι ἀνυπόκριτο, εἶταν γιομάτο λουλούδια. Τὶ νὰ τῆς πῶ; Τὴν ἔφησα νὰ κλάψει. Ἐξερα τὴ γυναίκα μου: πληγώθηκε πὺ μὲ ξύπνησε. Καὶ δὲν μίλησα, γιὰ νὰ μὴν τὴν ταράξω. Παρὰ, ἔνοιωθα νὰ ποντίζομαι, ἀγάλια, ἀλαργινὰ, μέσα σ' ἕνα θολὸ σύννεφο, πὺ χάνονταν στὸ χάος... Πὺ νᾶναι ὁ τάφος μου; Ἄραγε! Δὲν ξέρω. Ἀλλά, κάπου ἐδῶ θᾶναι. Ὅπου ἔχει λουλούδια Ὅμως, δὲν τὸν βρίσκω. Παντοῦ, ὑπάρχουν λουλούδια. Ὅλα ὁμορφα. Ντάλιες, μαργαρίτες, παπαροῦνες. Ἀλλά, λέω, πάλι, πῶς τὸ ξέρω πὼς πέθανα; Μὴν εἶναι, τάχα, κάνα ὄνειρο, ποῦ ἔφθεν νὰ μοῦ πλακώσει τὴν καρδιά; Μπᾶ. Ποῖος νὰ τὸ ξέρει. Θὰ φωνάξω, ξέρεις, νὰ ἰδῶ. Φοβάμαι. Ἰωάννα. Ἰωάννα .. Κάνας δὲν ἀκούει. Θᾶγω πεθάνει. Ναι; Σίγουρα. Ἀλλά, πῶς; Ὅλοι πὺ πεθαίνουν νὰ μὴν τὸ ξέρουν; ...Κι αὐτὸς ὁ οὐρανός... εἶναι βαρὺς. Δὲν μπορεῖ κάνας ν' ἀνασάνει. Κι οὔτε φῶς ἔχει. Τὸν τυλίγει ἕνα τραγὸ, ἄγριο σκότος, πὺ πιάνει τὴν ψυχὴ.

Πῶς ὑποφέρω, Θεέ μου. Ἀχ! καὶ νᾶταν νὰ ξημέρωνε ἡ αὐγὴ... Θυμᾶμαι, τώρα, πάλι τὸν Κωσταντάκη. Εἶταν ἕνας ὁμορφονιός, πρὶν ἀπὸ χρόνια πὺ ἐγκλημάτησε χωρὶς νὰ θέλει. Καὶ πάει, παίροντας ἀντάμα ὅλη τὴν καθάρια νιότη του, στὴ φυλακὴ. Εἶταν ἕνα παιδί ξανθὸ, πὺ γεννήθηκε γιὰ νὰ τραγουδάει. Κι ὅταν γύρισε ἀπ' τὴν Ἀθήνα, θυμᾶμαι. Εἶχε γυρίσει, στὰ χρυσόφωτα μαλλιὰ του, ἡ ἀνοιξὴ τῆς ζωῆς. Τώρα, ὅμως, νᾶτος... Εἶναι δῶ, μπροστά μου. Δὲν ξέρω πῶς. Ὅμορφος, καλοχτενισμένος ἀνύπαντρος, πὺ ἔχει τὴν πρωτεινὴ του γοητεία... Ὅλα εἶταν ψέματα; Ξέρω γῶ; Δὲν μοῦ φτάνει ὁ νοῦς νὰ τὰ ξεκαθαρίσω... Πόση χαρὰ νοιώθω πὺ νᾶναι δῶ. Μπαρμπακωσταντάκη, φώναξα ἐνῶ τὸν ἀγκάλιαζα μὲ πάθος. Αὐτὸς, ὅμως, δὲν κουνήθηκε. Ἐμεινε ἀπαλός, θλιμμένος νὰ μὲ κυττάζει λυπημένα. Ποῦ εἶσαν, Κωσταντάκη;, ξαναφώναξα ἐγῶ. Καὶ τὸν χαίρομαν φοβισμένος. Ἀλλά, αὐτὸς ἀπέμεινε νὰ μὲ κυττάζει. Κι εἶταν λυπημένος πολὺ. Τρόμαξα. Κι εἶδα, τότε, νὰ δακρῶζον τὰ μάτια του. Ἀργά, ἀλαργινὰ ὅπως τὰ ὄνειρα. Δὲ μίλαε. Οὔτε κουνήθηκε. Μονάχα, πίσω του, ἀναχάραζε τὸ φῶς τῆς ἀνατολῆς. Κι ὅλες οἱ κορφές βάρφτηκαν ρόδινες. Κάπως ἔγινε, τότε. Σεισμός, ἴσως. Δὲν τὸ κατάλαβα. Εἶδα μόνο τὴν Ἰωάννα, ποῦ κλαιγε ἀκόμα, πάνω στὴν κοιλιὰ μου. Καὶ κατάλαβα πὼς ξύπναγα. Εἶμαν ξαφνιασμένος.

Ξημέρωνε. Ἀνοιξα τὰ μάτια μου κι εἶδα, στὸ τζάμι, νὰ φωτίζεται ἕνα τοπίο. Μέσα, στὸ σπιτί, ἀπέμεινε τώρα ξέθωρα τὸ πένθος στὶς κουρτίνες. Ἐνῶ ὄξω στὸ δρόμο, ἀναταράζονταν ἡ ζωὴ. Κύτταξα κι ἐγὼ γύρω μου. Εἶδα πὼς εἶμαν πάλι κατὰμονος. Ἐκτὸς ἀπ' τὸν πόνο τῆς μάνας καὶ τὴν ἀγάπη τῆς Ἰωάννας, δὲν ἤξερα νᾶχω τίποτ' ἄλλο, πὺ νὰ μὲ κρατάει στὴ ζωὴ. Δίπλα, στὸ ἴδιο προσκέφαλο, εἶταν ἡ σιωπὴ κι ἡ ἐφημερίδα. Δὲν τὴν κύτταξα, γιὰ νὰ μὴν ἰδῶ τὶς ὑπερατομικὲς ἐπιτεύξεις. Κι ἔτσι ξανάκλεισα τὰ μάτια. Σκεφτόμαν. Θυμήθηκα τ' ὄνειρο. Κι ἔνοιωσα νᾶμαι ἀκόμα πιὸ μόνος. Μυστήριο, ξέρεις, ἀπέραντο ἡ ζωὴ. Σὰ νᾶθελα νὰ κλάψω πὺ ἡ Ἰωάννα δὲν εἶταν γυναίκα μου καὶ πὺ ὁ Κωσταντάκης δὲ θὰ ξανάρθει στὴ ζωὴ.

“Ο,τι χάνεται, δὲν γυρίζει. Γι’ αὐτό, ξέ-
ρεις, τὸν εἶδα ἔτσι θλιμμένο, ἀμίλητο πὸ
δάκρυζε. Κι ἐμεῖς ὦρα τὴν ὦρα, χάνομε κάτι
κι ἀπ’ τὸν ἑαυτὸ μας. Κι ὕστερα, νοσταλ-
γοῦμε. Δὲν τὸ πήραμε στὰ σοβαρά. Παρά,
φροντίζομε πῶς νὰ κυλήσουν οἱ ὥρες, βι-
άζοντας ἔτσι τὰ βήματα γιὰ τὸν τάφο.
Ἐνῶ, ἡ μύρη, ἡ ἀκριτὴ αὐλαία τῆς αἰώ-
νιας νύχτας εἶναι πάντα πίσω μας. “Ο,τι
πεθαίνει δὲν ξαναζει. “Ολ’ αὐτὰ μῶχουν
κάτσει τώρα στὸ μυαλό. Καὶ πονᾶω. Θλί-
βομαι πολὺ. Καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλω, πάει
ὁ νοῦς μου στὸν ἄμοιρο τὸν Τζιοβάννι. Πῶς
θὰ ἤθελα νὰ τὸν ἰδῶ. Νὰ ξέρω, ἔστω πῶς
ζει. Κι ἄς μὴν τὸν ἀντάμωνα. Φτάνει νὰ
φαντάζομαι πῶς δὲν πέθανε. Εἶταν ἕνας
Ἰταλός, πὸν τὸν περιμύζεψα, στὴν κατοχὴ.
Τὸν εἶχα βρεῖ νὰ κείτεται κάτω ἀπὸνα θε-
όρατο, ἄγριο ἔλατο θυμᾶμαι. Εἶταν ξημε-
ρώματα. Τῆ νύχτα εἶχε βρέξει. Κι αὐτός,
ὅπως ἀπόκαμε νὰ πλανιέται, σωριάστηκε
στὴ ρίζα του, γιὰ νὰ πεθάνει. “Οταν τὸν
ἤυρα, τὸ πρωί, εἶχε τὴν ψυχὴ στὸ στόμα.
Τραύλιζε μόνο «Μάμμα, ..Μάμμα...»...” Ε.
αὐτὸς ἔγινε ἀργότερα ἕνας ὑπέροχος ἄνθρω-
πος. Καὶ τόσο μ’ ἀγάπαε, ὥστε, μιὰ φορὰ
πὸν ἔπαθα δηλητηρίαση, ὁ Τζιοβάννι
πάει ν’ αὐτοκτονήσει. Ποτὲ δὲ ξεχωρίζαμε.
“Ὡσπου, ὅταν ἔληξε ὁ πόλεμος ἦρθαν οἱ
ἄνθρωποι καὶ τὸν πήραν, γιὰ νὰ τὸν πᾶν
στὸ Μάρι. Ἀπὸ κεῖ εἶταν. Ἐγὼ δὲν εἶμαι
τότε, κοντὰ του. Ἐμαθα, ὕστερ’ ἀπὸ και-
ρὸ, πῶς τὸν πήραν μὲ τὴ βία. “Ο Τζιο-
βάννι δὲν ἤθελε νὰ φύγει. Δὲν τὸν ξανα-
εἶδα. Κι οὔτε τὸν ἔμαθα ξανά. Μονάχα, μί-
σησα τοὺς ἀνθρώπους πὸν τὸν πήραν....
Ἐδῶ, σταμάτησα. Σφύριξα μηχανικὰ τὸ
σκοπὸ ἀπὸνα τραγούδι πὸν τῶλεγε ὁ Τζιο-
βάννι καὶ σηκώθηκα νὰ τεντωθῶ. Δὲν
ἤθελα νὰ ἔχω πολλὲς σχέσεις στὶς ἀναμνή-
σεις μου. Ἐφταναν αὐτὰ. Καὶ περίσσευαν.
Κατάντησε νάιναι ἡ ζωὴ μου συγκεχυμένη.
Ζῶ στὸ μεταξὺ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζων-
τανῶν χωρὶς νὰ ξέρω ποῖο εἶναι τὸ πραγ-
ματικό. Δὲν ἔχω νὰ μιλήσω ἐδῶ μὲ κά-
ναν. Τὸ τραπέζι, οἱ καρτέκλες, τὰ τσιγάρα,
ὅλα εἶναι ὅπως τὰ πάρεις. Κι ἐγώ; “Ὅπως
μὲ πάρουν ἢ ὅπως τὰ πάρω. Ἐτσι εἶναι.
Χρόνια τώρα. Ἡ ἴδια ζωὴ. Ἐργένης. Του-
λάχιστο, ἂν εἶχα οἰκογένεια... Ἀλλά, πῶς

νὰ τὴν κάνω; Ἐξω ἀπ’ ὅλ’ αὐτὰ, δὲν ἔχω
τίποτ’ ἄλλο. Κι ὕστερα, οἱ ἄνθρωποι πε-
ρηφανεύονται γιὰ τὶς ὑπερατομικὲς τοὺς
ἐπιτεύξεις. “Ὅριστε, λοιπόν. Εἶμαι εἴκοσι-
οχτῶ χρόνων κι ἔχω ἐντὸς μου τὸ νεκρο-
ταφεῖο. “Αἱ νὰ χαθοῦν. Δίκιο ἔχει ὁ Νί-
κος, τὸ γκαρσόνι. Εἶναι κάτι Θεοί, πὸν
οἱ ἄνθρωποι τοὺς πελέκησαν στὰ ἴδια τοὺς
τὰ μέτρα. Αὐτοὶ θέλουν γκρέμισμα, γιὰ νὰ
ξαναχτίσουν οἱ ἄνθρωποι τὴ ζωὴ. “Ὅχι στὰ
ἴδια τοὺς τὰ μέτρα, ἀλλά, στὸ δικό της τὸ
ὑψος. Ἐμεῖς οἱ νεκροὶ πρέπει νὰ ξυπνή-
σουμε. Τότε, μονάχα, οἱ τάφοι πὸν ἔχομε
στὴν ψυχὴ μας θ’ ἀνοίξουν, γιὰ ν’ ἀνα-
στηθοῦν οἱ Σαμπῶνες, πὸν θάφτηκαν ἐκεῖ
μέσα. Ἐνας ἀπ’ τὸν καθένα...

Ἐτσι, κάνοντας αὐτὸν τὸν ἐπίλογο,
ἀνάλαβα κάπως ἀπ’ τὴν ὑπνηλία. Πῆρα κι
ἀναψα ἕνα τσιγάρο. Τᾶχα κοντὰ μου, πᾶ-
νω στὴν καρτέκλα, πὸν κρέμαγα τὸ πουκά-
μισο. Μιὰ χαλασμένη, ξεμπογιατίστη κα-
ρέκλα πὸν πάντα ἔτριζε φριχτά. Ἐέκοψα
τὸ νοῦ μου ἀπ’ τὶς σκέψεις αὐτές. Κι ἔβλε-
πα ἠδονικά, ἀβίαστα τοὺς κύκλους ποῦ-
κανε ὁ καπνός, καθὼς ἀνέβαινε ψηλά.
“Ὄξω, εἶχε χαράξει. Στὰ παραθύρια, φάν-
ταζε ἀγάλι ἕνα φῶς μελιχρὸ, πὸν τέντωνε
τὶς κουρτίνες. Ἐνῶ, ἕνα μωρὸ κάπου κεῖ
κοντὰ, ἔκλαιγε παίζοντας. Κι εἶταν σὰ νὰ
γελοῦσε.

Ξάνοιξαν οἱ ὀρίζοντες. Κι ὅλ’ ἡ πλάση
λούστηκε στὸ αὐγινὸ φῶς. “Ὅλα εἶταν τώρα
κατακάθαρα. Πλυμένα καὶ ὀλοκαίνουργα.
Μονάχα ἐγὼ εἶχα τὴν ἴδια ζωὴ. Εἶπα νὰ
ξανασκεφτῶ. Ἀλλά, ἦρθαν οἱ τυπικότητες.
Μ’ ἄρπαξαν καί, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω,
ἔκανα τὸν ἠθοποιὸ στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ
μου. Εἶταν μιὰ παρέα ποῦθελε σώνει καὶ
καλὰ ν’ ἀνακατώνει ὑψηλὲς ἔννοιες. Κι
ἐγώ, ὁ μαῦρος, τί ἔφταιγα; “Αειντε νὰ τὸ
πεῖς. Εἶταν τρεῖς ὁμορφα κορίτσια. Δυὸ
ξερακιανά, πὸν τᾶπαιρνες γιὰ πεταλουδί-
τσες ξανθειές, κι ἄλλο ἕνα γιομάτο, ποῦχε
στὸ πρόσωπο περιχυμένη μιὰν ἀφεγγη
μελαγχολία. ἦρθαν, στὴν πόρτα, τὴν ὦρα
ποῦλεγα νὰ σκεφτῶ. Τὶ νᾶκανα; Χαμογέ-
λασα κι εἶπα τρεῖς λέξεις. “Ὑστερα, ἀφοῦ
πάγωσα τὸ γέλιο στὸ στόμα μου, ἔκατσα
νὰ τ’ ἀκούσω. Τὶ μοῦταν;... Θυμᾶμαι μόνο
τὴ λέξη «ῶραία...» Τὶς οἶδε πόσες φορὲς

θά την ελπαν. Καί τὰ μάτια τους. Κύτταζαν νὰ γοητέψουν.

Ἔτσι, ἔχασα τὶς σκέψεις μου. Εὐτυχῶς. Κι ὅταν πῆγα νὰ πιῶ τὸν καφέ, εἶμαν ὅλος κέφι. Δὲν ἔκατσα, ὅμως, ἐκεῖ πολὺ. Φοβόμουν νὰ μὴν ἔρθει ὁ Νίκος, τὸ γκαρσόνι. Δὲν ἤθελα νὰ τὸν ἰδῶ ἄπλυτο καὶ προσημένο ἀπ' τὴν ἀϋπνία. Θὰ πρέπει νάναί πάντα ἠρωας. Ἐπειτα σὲ λίγο, ἄλλαξα ζωή. Πῆγα στὴν τράπεζα. Ἐκεῖ, ἀνακατώθηκα στὰ χαρτιά, σὶς ὑπογραφές, στὰ χρήματα. Ὡς τὸ μεσημέρι. Ἀλλά, δὲν ἀπόμεινε τίποτα, πὺ νὰ τὸ θυμᾶμαι ὀλόκληρο. Πάντως, ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ φάω, ἔνοιωσα πὺς εἶμαν πτώμα. Αὐτό, ὅμως, μούκανε καλό. Ἐέχασα τὴ ζωή. Καί, κατόπιν, ἰόρριξα στὸ τάβλι. Ὡς τὸ δειλινό. Κι ὅταν, τότε, σηκώθηκα, δὲν μπορούσα νὰ ξεδιαλύνω τίποτα. Σίγουρα, ἴθιελα στὸ βᾶθος. Τὶ ἄλλο θὰ εἶχα νὰ κάνω; Ὅλα ματώνουν τὴν ψυχὴ μου... Τράβηξε ἓνα ψυχρὸ ἀεράκι. Κι ἀφῆκα τὸν ἑαυτὸ μου νὰ κυττάξει τὴν ὥρα. Ὁ οὐρανὸς κοκκίνιζε, πυρώνονταν. Κι ἀγάλι ἔπειτα, ἔσβηνε ἡσυχά. Ὡσπου, πᾶνω ἀπ' τὶς στέγες καὶ τὰ κλαριά τῆς πόλης, ἦρθε ὁ ἴσκιος τῆς νύχτας. Ἐνῶ, ἀλάργα, στοὺς ὄγκους τῆς ἀνατολῆς, χνώτιζε τὸ φεγγάρι. Κι ἐγὼ ἔνοιωθα πάλι

νάμαι ὀλομόναχος. Ὅπου καὶ νᾶταν θᾶφταναν οἱ ὥρες πὺ ἀφῆσα στὸ δωμάτ ο. Πληκτικές... Φορτωμένες βαρεῖα νέφη, πὺ μούπιαναν τὴν ἀναπνοή. Ξανασκέφτηκα... Πάλι τὰ ἴδ.α. Κι εἶδα τὸ φεγγάρι, πὺχε τυλιχτεῖ τὴ σκοτεινιά τῆς σιωπῆς, πὺπηξε τὶς πυκνὲς φύλλωσιές στὰ κλαριά. Κι εἶταν ὀλόγιομο. Κατάμονο στὴν ἀκινήσια, πὺ σκέπαζε τὰ δέντρα. Ἄπλωσα καὶ τὸ πῆρα. Καὶ τὸβαλα ἐντὸς μου. Φορτώθηκα τὴ μοναξιά μου, ὕστερα, καὶ ξεκίνησα. Νὰ πᾶω στὸ ἄδειο δωμάτιο. Νὰ βρῶ τὶς ἀναμνήσεις, τὶς κουρτίνες, τὰ ὄνειρα πὺ ἀφῆσα τὸ πρῶτ. Ἐνῶ τὰ κορίτσια θὰ κοιμοῦνταν εὐτυχισμένα. Καὶ θᾶβλεπαν ὄμορφα ὄνειρα. Καὶ τὸ παιδάκι θὰ χαμογέλαε, θᾶπαιζε στὸν ὕπνο του. Κι ἡ μάννα μου;.. κι ἡ Ἰωάννα; Ποιὸς ξέρει. Ἴσως κι αὐτές. Μονάχα, ἐγὼ ἀπόμεινα στὰ ἴδια. Ἡ μέρα, πὺ διάβηκε δὲν ὑπῆρξε. Κι οὔτε θὰ ὑπάρξει ἡ αὐριανή... Ποῦ πᾶω; Ἐδῶ πούμαι. Δὲν ἔχω νὰ κάνω ἓνα βῆμα. Στὰ ἴδια... Ἐστριψα τὸ κλειδί. Τραντάχτηκαν οἱ πόρτες. Τί ποτ' ἄλλο. Ὅλα τὰ κατάπιε τὸ κοιμητήρι. Κι ἐγὼ τυλίχτηκα στὴ σιωπὴ τοῦ φεγγαριοῦ, πὺ βασίλευεν ἐντὸς μου. Ὅξω θὰ εἶταν ἡ νύχτα. Καί, πέρ' ἀπ' τοὺς ἀνθρώπινους Θεοὺς, τὰ φλογάτα ἰδανικὰ τῆς ζωῆς

ΤΑΠΕΙΝΑ...

Μὲ πόσο ἀσήμαντα γελᾶς, καὶ ξεγελᾶς
τοὺς πόνους σου, ψυχὴ μου! Φτάνει
τὸ πλουμιστὸ μιᾶς μυγδαλιᾶς γιορντάνι
κι ἀπὸ χαρὰ σὲ κάνει νὰ παραμιλᾶς:

Τ' ἀστέρι πὺ σὰ βλέφαρο παίζει γοργὰ
νὰ κρύψει κάποιο δάκρυ· ἢ ρούγα
μὲ τὸ μελισσολοῖ· πουλιοῦ ἢ φτερούγα·
μιὰ πεταλούδα πὺ ἀπ' ἀνθὺς φιλιὰ τρυγᾶ.

Φτάνει τοῦ λυχναριοῦ τὸ γλυκοφῶς,
ἢ πρώτη τοῦ ἥλιου χρυσαχτίδα,
πάνου στὸ μῶβ πανσέ ἢ δροσοσταλίδα,
— νὰ γίνει ρέδο ὀλόφλογο, λαμπρὸ, ὀ κρυφὸς

ὀ λογισμὸς. Μὲ πόσο ἀσήμαντα γελᾶς
κι ἀεροπετᾶς, ψυχὴ μου! Ἐσένα
φθόνος δὲ θὰ σὲ κρυφοτρῶει γιὰ ξένα
πλούτη καὶ ταπεινὰ τὶς μέρες σου κυλᾶς!..

Δημοσθένης Ζαδὲς

LAFONTAINE

Ο ΓΕΡΟΠΟΝΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΝΤΙΚΙΑ

Οἱ Ἀνατολίτες λένε γιὰ κάποιο Ποντικό
Στοὺς μύθους τους. Ἡ ζωὴ τὸν εἶχε πιά κουράσει·
Γιαντὸ σ' ἓνα κεφαλοτύρι ὀλλαντικὸ
Ἀποτραβήχτη ἀπὸ τὸν κόσμο αὐτό, γιὰ νὰ μονάσῃ.
Βαθεῖα ἡσυχία ὀλόγυρα καὶ μέσα στὴ σπηλιά του·
Δὲν ἄκουες πάτημα, φωνὴ δὲν ἄκουες γάτου.
Ζοῦσε λοιπὸν ἐκεῖ ὁ νέος μας ἐρημίτης.
Καὶ δούλεψε τόσο καλά, μὲ δόντι καὶ μὲ νύχι,
Ὅστε εἶχε σύντομα, στὸ βάθος τῆς ἱερῆς του σκῆτης
Τὸ φαγητὸ καὶ τὸ πιωτό. Ποῦ τέτοια τύχη!
Πάχυνε· χόνδρηνε. Ὁ Θεὸς σκορπίζει τ' ἀγαθὰ του
Σ' ὅποιον νυχτόμερα δοξάζει τ' ὄνομά του.
Κάποτε, μπρὸς στὸν ἀσκητῆ, πὺ μύριζε ἀγιωσύνη,
Τοῦ ποντικολαοῦ κάποια πρεσβεῖα προβαίνει.
Κάποια μικρὴ ζητοῦσαν λεημοσύνη·
Γιατὶ σὲ γῆς τραβοῦσαν μακρονὴ καὶ ξένη,
Νὰ βροῦν βοήθεια, οἱ θλιβεροὶ καὶ πονεμένοι.
Τὸ Ποντικόκαστρο ὁ ἐχτρὸς τὸ ἀπόκλεισε στενά,
Καὶ μὲ ἀδειανὰ τὰ χέρια κίνησε μὲ βία
Γιατὶ τὰ πράγματα ἦτανε κακὰ καὶ σκοτεινὰ
Ἀπὸ τὴν πολυστέναχτη τὴν πόλη αὐτὴ ἡ Πρεσβεῖα.
Ζητοῦσαν λιγοστά, τί πίστευαν ἀλήθεια,
Πῶς πολὺ σύντομα θὲ νᾶφτανε ἡ βοήθεια.
«Ἄχ! τέκνα μου, τοὺς λέει ὁ νέος μας ἀσκητής·
Τῶν ἐγκοσμίων γιὰ μὲ δὲν ρέει πιά τὸ ποτάμι.
Σὲ τί μπορεῖ ἓνας ἀρνητῆς ἐτούτης τῆς ζωῆς
Νὰ σᾶς βοηθήσῃ; Τί μπορεῖ νὰ κάμῃ,
Ἄλλο παρὰ νὰ δεηθῇ στὸν Ὑψιστο γιὰ σᾶς,
Σπλάχνος νὰ δείξῃ στὸ λαὸ τῆς ποντικοφωλιᾶς»;
Αὐτὰ τὰ λόγια εἰπώθηκαν ἀπ' τὸν παχὺ ἐρημίτη·
Εἶπε· κι εὐθὺς τοὺς ἐκλείσε τὴν πόρτα του στὴ μύτη.
Τώρα, ποιὸν θέλει ὁ μῦθος μου τοῦτος νὰ παραστήσῃ,
Μὲ αὐτὸν τὸν ἅγιο ποντικό, τὸν τόσο ἐγωιστῆ;
Ἐναν καλόγερο; ὄχι δὲ κάποιο Δερβίση!
Γιὰ τὸν πλησίον ὁ μοναχὸς πάντα θὰ θυσιασθῇ.

Μετάφραση ΑΡ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΗΛΑΡΑΣ

— Μῶμε κ' ἐσὺ παιγνιδιστὴ. Θύρση, δειλὲ βοσκάρη,
ἀπὸ τῆς Τουρκαρβανιτιᾶς τὸ λύκο σαστισμένε,
πρόδρομε, ποὺ δὲν ὄκνεπες νὰ κονταροχτυπήσης
καὶ μὲς στὰ μαῦρα Γιάννενα τὰ κατασκληρωμένα.
γιὰ κάποιο μέγα λυτρωμὸ μελλόμενο τοῦ λόγου.
(Κ. Παλαμᾶς «Βωμοὶ—οἱ Πατέρες»)

Μῶμος καὶ μάλιστα Ἀριστοφάνειος συχνὰ ἦταν στὴν ποίησή του ὁ Βηλαρᾶς, ὁ πρωτοπόρος τοῦ δημοτικισμοῦ, ὁ λυρικός, ὁ σατυρικός καὶ ὁ μεταφραστής. Ἡ σάτυρά του ἔχει κοινωνικὸ χαρακτήρα. Δὲν εἶναι σὰν τοῦ Σολωμοῦ περιπαιγμὸς ἐνὸς ἀφελοῦς γιατροῦ. Καυτηριάζει τὸν δοκησίσοφο, τὸν ψευτογιατρό, τὸν φλύαρο κτλ. Ἦταν πρόσωπα ὑπαρκτὰ ἀλλὰ καὶ τύποι μιᾶς κοινωνίας, ποὺ πάλευε ἀμεσα στὶς προλήψεις, στὴν τυραννία καὶ στὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. «Ἔ πρόληψες τοῦ κοσμοῦ, τυράννοι τῆς ψυχῆς». Αὐτὲς τὶς πρόληψες προσπαθεῖ νὰ ἐξαφανίσῃ ὁ ποιητής. Καὶ τὴν ἀγυρτεία, μαζί, ποὺ εἶναι δίδυμη ἀδερφή της. Γιαυτὸ ρίχνει τὰ βέλη του παντοῦ, σὲ λαϊκοὺς καὶ ρασοφόρους. Ἐπαινεῖ τοὺς πραγματικοὺς λεῦτες τοῦ Κυρίου (Ἕγνος εἰς τὸν μητροπολίτην Πολύκαρπον) ἀλλ' ἐπιτίθεται σφοδρὰ ἐναντίον τῶν καλογήρων, ποὺ ξεχνοῦν τὸν προορισμὸ τους. Χαρακτηριστικὸς τύπος μιᾶς κοινωνίας ποὺ κυβερνιέται τυραννικὰ εἶναι ὁ Μῶκος, ὁ βουβὸς ἄνθρωπος, ποὺ δὲν ἐκφράζεται, δὲ λείπει τὴ γνώμη του, δὲν ἔχει σκέψη, δὲν ἔχει φωνή. Ὅταν προσέξουμε τὸν κοινωνικὸ χαρακτήρα τῆς σατυρικῆς ποίησης τοῦ Βηλαρᾶ, τότε καταλαβαίνουμε καὶ τὸ γλωσσικὸ κήρυγμά του. Τὴν κοινωνία ἤθελε νὰ ἀνυψώσῃ πνευματικὰ καὶ δὲν τὴν ἔβλεπε καθόλου αὐτὴ τὴν ἀνύψωση μὲ τὴ δημιουργία πέντε δέκα ἀρχαιομαθῶν. «Μᾶς χρειάζεται μιὰ γλῶσσα νὰ μιᾶμε καὶ νὰ γράφουμε, ἔλεγε. Θεωροῦσε τὴ γλῶσσα ὄργανο συνεννόησης τῶν ἀνθρώπων, μιᾶς συνεννόησης ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὶς πιὸ πρακτικὲς ἀνάγκες καὶ καταλήγει στὴν ἱερὴ γλῶσσα τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν θεολόγων. Ἔτσι καὶ ὁ Λόγος παίρνει τὸ πραγματικὸ, τὸ κυρίαρχο στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου νόημά του ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὸ παιγνίδι τῶν λέξεων καὶ τῶν ἤχων, ὅπου ἡ γλῶσσα καταντᾷ ἀπλῆ θεραπευαίνιδα τῶν καλλιτεχνικῶν τάσεων—στὴν καλύτερη περίπτωσι. Αὐτὸ τὸ μεγάλο λυτρωμὸ τοῦ Λόγου πρέπει νὰ ὄνειρεύτηκε ὁ Βηλαρᾶς στὰ σκληρωμένα Γιάννενα. Τὸ λυτρωμὸ ἐκείνου ποὺ μὲ τὴ σειρά του προορισμὸ μοναδικὸ ἔχει νὰ γίνῃ λυτρωτὴς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

Τ. Σ.

ΣΗΜ.—Ὁ Βηλαρᾶς ἀνθολογήθηκε στὸ τεῦχος Σεπτεμβρίου τοῦ 1953 μὲ πολὺ ἐλάχιστα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔργο του. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀνθολόγησις τῶν ἄλλων πῆρε μεγαλύτερη ἔκταση κρίναμε σκόπιμο νὰ ἐπαναλάβωμε μὲ ὁλόκληρο 16σέλιδο τὴν ἀνθολόγησίν του.

ΑΠΟ ΤΑ «ΕΡΩΤΙΚΑ»

ΠΟΥΛΑΚΙ

Πουλάκι ξένο,
Ξενιτεμένο,
Κυνηγημένο,
Ποῦ νὰ σταθῶ;

Ποῦ νὰ καθήσω,
Νὰ ξενυχτήσω,
Νὰ μὴ χαθῶ;

Βραδυάζει ἡ μέρα
Σκοιάδι παίρει,
Καὶ δίχως ταίρι,
Πῶς νὰ βρεθῶ;

Πῶς νὰ φωλιάσω,
Σὲ ξένο δάσο
Ν' ἀποσυρθῶ;

Ἡ μέρα φεύγει.
Ἡ νύχτα βιάζει,
Νά, ἡσυχάζει
Κάθε πουλί

Κι' ἐγὼ στενάζω,
Τὸ ταίρι κράζω,
Ξένο πουλί.

Κυτιάζω τ' ἄλλα
Πουλιὰ ζευγάρι,
Αὐτὴν τὴν χάση
Δὲν ἔχω πλιά,

Ἐρημο τρέχω,
Τόπο δὲν ἔχω
Μηδὲ φωλιά.

Νὰ βρῶ γυριζῶ
Ποῦ νὰ καθήσω
Νὰ ξενυχτήσω
Κὰν μοναχό;

Κάθε κλαράκι
Βαστάει πουλάκι
Ζευγαρωτό.

Δὲ μὲ γνωρίζουν,
Κι' ἐδῶ μὲ διώχνουν
Κι' ἐκεῖ μ' ἀμπώχνουν
Ποῦ νὰ σταθῶ;

Ἄχ! πῶς νὰ γένω,
Ποῦ νὰ πηγαίνω,
Νὰ μὴ χαθῶ!

Λυγὰν οἱ κλάδοι,
Τὰ φύλλα σειοῦνται,
Γλυκοτσιμπιοῦνται
Τ' ἄλλα πουλιά.

Κι' ἐγὼ τὸ ξένο,
Τὸ πικραμένο,
Χωρὶς φωλιά,

Ἐπὶ 'να σ' ἄλλο
Πετῶ δεντροράκι
Νὰ βρῶ κλαράκι
Γιὰ νὰ σταθῶ,

Γιὰ ν' ἀκουμπήσω
Νὰ ξενυχτήσω,
Νὰ μὴ χαθῶ.

Ἀπορριμμένο
Σὲ ἄγρια ἀγκάθια,
Πικρά μου πάθια
Καὶ ξενιτειές,

Θρηνώντας μένω,
Καὶ ἐκεῖ διαβαίνω.
Κακὲς νυχτιές.

Κι' ἐκεῖ ποῦ σιέκω
Μαμουριασμένο,
Καὶ μαραμένο
Θρηνολογῶ,

Νιά, βλέπω, βγαίνει,
Νιά ἀρματωμένη
Σὰν κυνηγό.

Βαστάει δίχτυα,
Δίχτυα ἀσημένια,
Συρματερόνια
Στ' ἀριστερό,

Καὶ στὴ δεξιὰ της,
Μὲ τ' ἀρματά της,
Κλουβὶ ἀργυρό,

Φορέματ' ἄσπρα
Κι' ἄσπρη μὲ χάρη,
"Ὀλη φεγγάρι
Βαθειᾶς νυχτός,

Λὲς κι' εἶναι ἐκείνη,
"Ὀποῦ τοῦ δίνει
Λάμψη καὶ φῶς.

Περνάει σιμά μου,
Καὶ μὲ κυτᾶζει,
Γλυκὰ μὲ κράζει,
Καὶ μοῦ μιλεῖ:

"Ἐλα, πουλάκι,
Μὲς στὸ κλουβάκι,
Ξένο πουλί.

"Ἐμπα, μοῦ λέγει,
"Ἐμπα τὸ ξένο,
Τὸ πικραμένο,
Ν' ἀναπαυθῆς,

Γιὰ νὰ καθήσης.
Νὰ ξενουχτήσης,
Νὰ μὴ χαθῆς

Πουλί δικό μου,
Νὰ σ' ἀποχτήσω,
Καὶ νὰ σοῦ στήσω
Χρυσὴ φωλιά.

Σ' αὐτὴ νὰ ζήσης,
Ν' ἀλησμονήσης
Τὴν ξενιτειά.

Μὴ σὲ πειράζῃ
Κλεισμένο νὰ 'σαι
Καὶ μὴ φοβᾶσαι
Νὰ σκλαβωθῆς.

"Ἐλα σ' ἐμένα,
Τὶ εἶσαι σὲ ξένα.
Καὶ μὴ χαθῆς.

Σοῦ τάζω μ' ὄρκο
Τὴ λευτεριά σου
Χωρὶς κομμιά σου
' Ἀμφ βολιά,

"Ὀταν θελήσης
Κλουβὶ ν' ἀφήσης
Καὶ τὴ φωλιά.

"Ἐλα, μοῦ λέγει,
Μικρὸ πουλάκι
Μὲς στὸ κλουβάκι
Γιὰ νὰ σταθῆς,

Γιὰ ν' ἀκουμπήσης,
Νὰ ξενουχτήσης,
Νὰ μὴ χαθῆς.

Στις τόσες χάρες,
Στὰ σπλαχνικά της
Λόγια γλυκά της,
Πλιὸ δὲν ἀργῶ,

Φτερά μου ἀπλώνω,
Σ' αὐτὴ ζυγώνω
Πολὺ γοργὸ

Καὶ στὸ χρυσό της
Πιετῶ χεράκι,
Καὶ στὸ κλουβάκι
Προμοῦ νὰ μπῶ.

Τὰ ζαχαρένια,
Τὰ κοραλλένια
Χεῖλια τσιμπῶ.

Εἶδα ἀποψὲ στ' ὄνειρό μου

Εἶδα ἀπόψε στ' ὄνειρό μου,
Φύλλη, σ' εἶχα σιὸ πλευρό μου,
Καὶ στὴ μέση ἓνα παιδάκι
Ποῦ τὸ τρυφερὸ χεράκι,
Μ' ἰλαρὴ θεωριὰ τηρώντας
Καὶ γλυκὰ χαμογελώντας
Πότε ἀπλώνε σ' ἐμένα.
Πότ' ἐχάιδευεν ἔσένα.
Σοῦ εἶπα: ποῖο εἶναι τοῦτο, Φύλλη;
Σύ, δαγκάνοντας τ' ἀχείλι,
Μοῦ εἶπες: Δάφνι, ἀπὸ ποῖο μέρος

Ξένος ἔρχεσαι; εἶν' ὁ "Ἐρως!
Τὸν ἀρπάζω ἀπὸ κοντά μου
Παρευτὺς στὴν ἀγκαλιά μου,
Καὶ μ' ἐμᾶς, ὡς ποῦ νὰ φέξῃ,
Τὸν ἀφήκαμαν νὰ παίξῃ.
Νιώθης, Φύλλη, τὴν αἰ ἰα
Στὰ μοῦ πλάθει ἢ φαντασία;
"Ἐχω ἡμέρες ποῦ δὲ σ' εἶδα
Καὶ ἂν καμμιά δὲν εἶν' ἐλπίδα
γλήγορα ν' ἀνταμωθοῦμε,
Κάλλια ὡς τότε νὰ κοιμοῦμαι!

ΜΕΛΙΣΣΙ

Φιλόπονο μελίσαι,
Ποῦ σ' ἔκαμεν ἡ φύση
Τὸ μέλι νὰ τρυγᾷς

Τὸ μέλι ποῦ γυρεύεις
Μὴ κόπους ἐξοδεύης
Νὰ πᾶς ν' ἀνθολογᾷς.

Στὰ πορφυρένια χεῖλη
Τὸ ἔχει πλούσιο ἡ Φύλλη,
Κι' ἀσύγκριτα γλυκύ.

Μόν' τολμηρὸ ἂν ὀρμήσης
Τὸ μέλι νὰ ρουφήσης
Σὰν στ' ἄνθια, κι' ἀποκεῖ,

Μάθε κι' ἡ λιγερένια,
Χεῖλη τὰ κοραλλένια
Παράχει τρυφερά·

Καὶ πρόσεχε, μαζί σου,
Μὴ πάρης τὸ κεντρί σου
Καὶ βλάβης τρομερά.

ΑΠΟ ΤΑ «ΣΑΤΥΡΙΚΑ»

ΣΤΟΛΙΔΙΑΡΗΣ

Σὲ γάμον ἄρχοντος προσκαλεσμένος
Ὁ Νούλας βρῖσκονταν ἀπελπισμένος,
Τὶ δὲν ἐγένονταν νὰ καταφθάσουν.
Σκουτιὰ ὀλοκαίνουργα νὰ τοῦ τοιμάσουν·
Νὰ πάη δὲν ἔστεργε καθὼς φοροῦσε,
Κι' ἀπαρηγόρητος ἐβλαστημοῦσε.
Τοῦ λέγει φίλος του· καὶ τίς ἡ χρεῖα
Νὰ καταθλίβεσαι χωρὶς αἰτία;
Μήγαρ' εἶν' ἄφευκτο ν' ἀντραλωθοῦμε,
Ἐκεῖ γιορτιάτικοι γιὰ νὰ φανοῦμε;
Παρόμοιες πρόληψες γιὰ τὰ στολῖδια,
Μικρῶν καὶ ἀνήλικων ἀνθρώπων ἴδια.
Κι' ἐγὼ ἐκίνησα μὲ τὰ παλιά μου,

Μηδὲ κὰν διάλεξα τὰ πλιὸ καλά μου.
Ὁ φίλος πάσκαγε μὲ λόγου κρίση
Τὸν ἰσχυρόγιωμο νὰ καταπέιση.
Χαμένα ἀπόστεινε τὸ λάρυγγά του·
Ἐκεῖνος ἤθελε τὴ φορεσιά του.
Κριτὴ μ' ἐζήτησαν ν' ἀποφασίσω.
Τὴ γνώμη μου ἔδωκα χωρὶς ν' ἀργήσω·
Καὶ πρὸς τὸ σύμβουλο εὐθύς τηρώντας
Παρόμοια ἐμίλησα χαμογελώντας.
Κρέμεις ἐξαίρετα ἡ ἀφεντιά σου.
Μόν' ἓνα δίκιο του καλοστοχάσου.
Ἄν πάνη ἀστόλιγος καὶ δὲ φανιάξη,
Ποῖός τὸν στοχάζεται νὰ τὸν κυττάξη;

ΠΑΡΑΠΟΝΟ

Ἔτσι εἶναι, ναῖσκε, τὸν καιρὸ
Ποῦ χαίροσιν βαθμὸ λαπρό,
Γιατὶ πλουτοῦσες,
Σὲ ὅλα ἦσιν θρυμαστός,
Παντοῦ καὶ πάντοτε γνωστός,
Καὶ φημισμένος!
Κι' ἀφοῦ ἡ τύχη σου ἡ σκληρὴ
Τὴν σήμερο σὲ ὑστερεῖ
Τὰ πρῶτα δῶρα
Μικροὶ μεγάλοι ἀρχινᾷν
Τελείως νὰ σ' ἀλημονᾷν,
Νὰ μὴ σὲ ξέρουν,

Σὲ τοῦτο, ὡς προᾶμμα φανερὸ
Νὰ εἰπῶ τὸ ἔχι δὲν μπορῶ,
Μόνε σοῦ λέγω,
Πῶς ἔχεις ἄδικο πολὺ
Νὰ δείχνης κάκιστος χολὴ
Κατὰ τοῦ κόσμου.
Καλοστοχάσου το, κι' εὐθύς
Σωστὰ θὰ πληροφορηθῆς
Πῶς ὄχ τὴν τύχη
Νὰ παραπονεθῆς μορεῖς,
Ὅπου σὲ ἄφηκε χωρὶς
Χρυσὸ σαμάρι.

ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ

ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ

Ὁ καυμένος Χρυσολάτρης
 Ξάπλα κοίτεται, βογγάει,
 Μὲ τὸ Χάρο πολεμάει.
 Ἐλαιμάργησεν ὁ δόλιος,
 Τὶ γιομάτισε σὲ σπῖτι
 Κάποιου πλούσου συμπολίτη.
 Τοῦ ἐπρόβαλαν καμπόσοι
 Μὲ καρδιάς κι' ἀγάπης ζῆση
 Τὸ γιατρὸ νὰ προσκαλέση.
 Τώρα αὐτὸς καὶ τὴν ἀρρώστεια,
 καὶ τὸν κίνδυνο λογιάζει,
 Μόν' τὰ ἔξοδα τρομάζει!
 Ἕνας φίλος του ἀσιεῖος,
 Μὲ σκοπὸ νὰ χορατέψη
 Τοῦ εἶπε μήπως ἐξοδέψη
 Πλιὸ παράνω στὴ θανή του,
 Ἄν ἀπόμνησεν ἀκόμα
 Ἔτσι ἀνήμπορος στὸ σπῶμα.
 Τότε πλιὸ ἐκαταζαλιστή,
 Παντοχὴ καὶ θάρρος χάνει,
 Καὶ φωνάζει, θὰ πεθάνῃ!
 Καὶ οἱ πόνοι του ἀβγαταίνουν,
 Καὶ γιατροῦ ζητάει τὴ χάρη,
 Μὴν ὁ θάνατος τὸν πάρῃ.
 Ἐξανάλαβε ὡς τόσο
 Μὲ ὀλίγα τὴν ὑγεία του.
 Μόν' γι' αὐτὴ τὴ συμφορὰ του
 Ἔκαμε ὄρκον, ὅσο ζήσῃ,
 Νὰ δειπνήῃ μόν' τὸ βράδυ
 Μὲ νερὸ καὶ παξιμάδι.

Πές μου, Μῶκο, στὴ ζωὴ σου
 Πῶς τὸ νιώθεις τὸ κορμὶ σου;
 Ζωντανὸ κανένα πρᾶμα,
 Ἡ τῆς τέχνης εἶσαι θιάμα;
 Ἀγαποῦσα νὰ τὸ ξεύρω,
 Μόνε πῶς νὰ σοῦ τὸ εὔρω!
 Δὲ μοῦ λύεις τὴν ἀπορία;
 Φίλος εἶμαι, τί ἔχεις χρεία;
 Πέτρα εἶσαι; Λές, κινιέσαι!
 Μὴ εἶσαι δέντρο; Μόνε ξυέσαι.
 Ὅρνιο τάχα; Θὰ πετοῦσες!
 Μαῖμου; Δὲ θὰ μιλοῦσες.
 Ἐρπετό; Δὲν περπατοῦσες.
 Κῆτος; Θελά κολυμποῦσες.
 Κτῆνος; Μόν' ὀρθοποδίσεις.
 Μέταλλο; Ἄμ δὲν ἀχρήζεις!
 Μὲ κανένα δὲν ταιριάζεις,
 Καὶ ἀπ' ὅλα προσομοιάζεις.
 Πόθον εἶχα καὶ μεγάλο,
 Σὲ μιὰ τάξη νὰ σὲ βάλω.
 Πές μου, Μῶκο, σιὰ σωστά σου,
 Μὴ εἶσαι τάχα;... Στάσου, στάσου.
 Τρῶς, μουγρᾶς, κοιμᾶσαι, πίνεις,
 Ἐποψία δὲν ἀφήνεις.
 Ζῶο εἶσαι δίχως ἄλλο,
 Σοῦ τὸ λίτυχα, δὲν σφάλλω!
 Ἄμ τὶ ζώου εἶδος εἶσαι,
 Δὲ μοῦ λές; Τί προσποιεῖσαι;
 Ὅ,τι εἶπα νὰ εἶσαι, σώνει.
 Κι' ἀπὸ ποιά, δὲ μᾶς ζημιώνει.

ΑΠΟ ΤΟΥΣ «ΜΥΘΟΥΣ»

ΤΙΜΗ, ΦΩΤΙΑ ΚΑΙ ΝΕΡΟ

Συμφώνησαν παλιὸν καιρὸ
 Τιμὴ, Φωτιὰ καὶ τὸ Νερὸ
 Μαζὶ νὰ συντροφέψουν
 Καὶ τύχη νὰ γυρέψουν.
 Στὸ δρόμο τους ποὺ περπατᾶν,
 Ἕνας τὸν ἄλλον ἐρωτᾶν.
 — Ἄν λάχῃ καὶ χαθοῦμέ,
 Πῶς νὰ ἀνταμωθοῦμε;
 — Μὲ χάσαταν; λέει ἡ Φωτιὰ,
 Ρίξτε τριγύρω μιὰ ματιὰ,
 Κι' ὅπου καπνὸ νὰ ἰδῆτε,
 Ἐλάτε νὰ με βρῆτε.
 — Κι' ἐγώ, ἀποκρίθη τὸ Νερό,
 Ἔχω τὸν τόπο φανερό.

Ὅπου γλωρὸ λιβάδι,
 Δικό μου εἶναι σημάδι.
 Γυρίζουν λὲν καὶ τῆς Τιμῆς.
 — Σοῦ φανερώσαμεν ἐμεῖς
 Τοῦ καθενοῦ μας τόπο,
 Πές μας κι' ἐπὺ τὸν τρόπο.
 Λέγει ἡ Τιμὴ. — Ἐγὼ σ' αὐτὸ
 Σᾶς συμβουλεύω, ὄχ τὸ κοντὸ
 Ποιὲ μὴ γελασιῆτε
 Νὰ μοῦ ξεχωριστῆτε.
 Γιατὶ ἂν γλιστρήσω μιὰ φορὰ
 Καὶ δὲ με πιάστε σταθερά,
 Ὅσο νὰ με γυρέψτε,
 Τὸν κόπο θὰ ξοδέψτε.

ΟΙ ΛΑΓΟΙ

Σ' ἐποχὴ καιρῶν καὶ χρόνων
 Τῶν παμπάλαιων αἰώνων,
 Οἱ Λαγοὶ ἀποσταμένοι
 Μιὰ ζωὴ βασανισμένη
 Νὰ διαβαίνουν ἐξ αἰτίας
 Τῆς μεγάλης τους δειλίας,
 Στὴν ἀπελπισία φθάνουν
 Νὰ προκρίνουν νὰ πεθάνουν,
 Κι' ἓνα τέλος πλιὸ νὰ φέρουν
 Στὰ δεινὰ ὅπου ὑποφέρουν.
 Λέν'—Στῆς γῆς αὐτὴν τὴ σφαῖρα
 Τὰ κακὰ ποὺ πᾶσα ἡμέρα
 Κακορρίζικοι τραβοῦμε,
 Σ' ἄλλα ζῶα δὲ θωροῦμε.
 Μ' ἀκατάπαυτες τρομάρες,
 Συγκρατούμενες λαχτάρεις,
 Μοναχοὶ εἴμαστε ἀπ' ὅλα,
 Δυστυχώτεροι καθ' ὅλα!
 Οἱ Ἄητοὶ θροφή μᾶς ἔχουν,
 Τὰ θεριὰ μᾶς κατατρέχουν
 Καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἢ κακία
 Ὑστερονὴ μᾶς δυστυχία.
 Μὲ φωτιᾶς ἀρματωμένος,
 Μὲ σκυλιὰ συνωδεμένος,
 Ἀφορμῆς νὰ ξεφαντώσῃ,
 Ἔρχεται νὰ μᾶς σκοτώσῃ.
 Κι' εἶναι δίχως καταφύγι
 Τῆς φυλῆς μᾶς τὸ κυνήγι,
 Τόσο ποὺ παντοῦ διωγμένοι,
 Λογιαστὰ πολεμημένοι,
 Ἡ καρδιά μᾶς πάντα δέρει
 Καὶ κρυμμένοι μὲς στὴ φτέρη,
 Δυὸ ἀντάμα δὲν κοιτοῦμε
 Πουθενὰ νὰ εὐρεθοῦμε.
 Κάθε χτύπος μᾶς τρομάζει
 Ὡς κι' ὁ Ἰσκιος μᾶς πειράζει,

Καὶ τὰ μάτια, ἂν κοιμηθοῦμε,
 Ὅχι τὸ φόβο δὲ σφαλνοῦμε.
 Ἐνα θάνατο χρωστοῦμε,
 Μιὰ φορὰ κὰν ὡς χαθοῦμε.
 Καὶ μὲ τὰ παράπονά τους
 Σὲ μιὰ λίμνη ἐκεῖ κοντά τους
 Πᾶν μὲ τέλεια ἀπόφασή τους
 Νὰ σχολάσουν τὴ ζωὴ τους.
 Πρὸς τὶς ἄκρες ὅτι σώνουν,
 Κοντοστέκοντας ζυγώνουν.
 Κι' ἓνα πλῆθος Μπακακάδες
 Ποὺ ἐμούλωναν σ' ἀράδες,
 Τὴν ποδοβλή ἀγροικώντας.
 Στὰ νερὰ βουτᾶν πηδώντας.
 Κι' οἱ Λαγοί, νὰ ἰδοῦν πὼς κι' ἄλλοι
 Ζοῦσαν σ' ὅμοια φόβου ζάλῃ,
 Τὸ σκοπὸ ξαπορασίζουν
 Καὶ στὰ πλάγια τους γυρίζουν.

* * *
 Ὅσο καὶ νὰ δυστυχᾷ,
 Ὅποτε ἄνθρωπος μετράει
 Μ' ἄλλουνοῦ ὁμοιοπαθῆ του
 Τὴν πικρὴ κατάστασή του
 καὶ παρατηροῦ τὴν ξένη
 Πλιὸ πολὺ βασανισμένη,
 Βρίσκει τότες κάποια αἰτία
 Τὴν πολλὴ φιλοτιμία
 Τῆς καρδιάς του νὰ ἡσυχάσῃ.
 Τὰ δεινὰ του νὰ ξεχάσῃ

* * *
 Τοῦ δειλοῦ καὶ φοβιταιάρη
 Λεῖπει ἐλευθεριᾶς ἢ χάρη
 Καὶ στὸν κόσμον ὅσο ζῆ,
 Ὅχι τὸ δυνατώτερό του
 Σκλάβος σέρει τὸ ζυγὸ του,
 Μὲ τοὺς φόβους του μαζὶ.

ΚΟΡΑΚΑΣ ΚΑΙ ΑΛΟΥΠΟΥ

Σὲ δέντρο ἀπάνω ὁ Κόρακας
 Ἐκάθισε ἀπετώντας,
 Στὴ μύτη του βαστώντας
 Μιὰ γρούδα ἀπὸ τυρί.
 Ἡ Ἄλουποῦ διαβαλνοντας
 Καταλαχοῦ ἀπέκει,
 Τὸν βλέπει κοντοστέκει
 Ἡ παραπονηρή.
 Καὶ μὲ τὸ νοῦ σοφίζεται

Τὸ πὼς νὰ τὸν γελᾷ
 Καὶ τὴ χαψιὰ νὰ φιάσῃ
 Ὅχι τὸ κλαρὶ ψηλά.
 Κοντὰ στὴ ρίζα ἐζύγασε
 Καὶ μὲ ταπεινοσύνη,
 Πλαστὴν ἀγαθοσύνη,
 Τὰ μάτια χαμπηλά.
 —Κύε Κόρακα, τοῦ φώναξε
 Πετοῦμενο ἀντριωμένο,

Μὲ χάρες στολισμένο.
 Ἐγὼ σὲ προσκυνῶ.
 ὦ! πόσο ὠραῖα κι' ὄμορφα
 Ἀστράφτουν τὰ λαμπρά σου
 Ἀμίμητα φτερά σου
 Σὲ χρῶμα ἔτσι σεμνό!
 ὦ! πόσο μέλη σύμμετρα
 Ὁρέχτηκεν ἡ φύση
 Ἐσένα νὰ χαρίση,
 Μὲ τέχνη χωριστή!
 Ἄμ' ἡ λαλιά σου τάχατε
 Σὰν τι γλυκάδες νά 'χη;
 Καλότυχος πού λάχη
 Νὰ τὴν ἀφιγκραστῆ.
 Κ' ἐκεῖνος, ὅμοιον ἔπαινο
 Ν' ἀκούση δὲν κρατιέται,
 Σὲ τόπο δὲ χωριέται,
 Μήτ' ἔχει ὑπομονή.
 Τὸ λυάραγκά του ἔτέντωσε,
 Τὶς γκάβρες ἀρχινάει,
 Καὶ τὸ τυρὶ ἀπολνάει
 Νὰ δείξη τὴ φωνή.
 Ἡ Ἄλουπού ἀρπάζοντας
 Τὴ γρούδα τὸν τηράει,
 Τὸν ἀποχαιρείται,
 Τοῦ λέγει.—Ὅλα καλά

Τὰ ἔχεις, φίλε, ἐξαίρετα,
 Μόν' ἓνα νὰ πασχίσης
 Ἀκόμα ν' ἀποχτήσης,
 Κὺρ Κόρακα, μυαλό!

Γιατὶ ἡ κολακεία
 Μὲς στὴ φιλοτιμία
 Μὲ τρόπο μᾶς ἐγγίζει.
 Γλυκὰ μᾶς γαργαλίζει,
 Γιὰ ταῦτο μᾶς ἀρέγει
 Σὲ ὅσα αὐτὴ μᾶς λέγει.
 Μόν' ὅποιος νὰ βαθύνη.
 Εἶν' εὐκόλο νὰ κρίνη.
 Ὁ κόλακας τὴ γλῶσσα,
 Πού σ' ἐπαινάει σὲ τόσα,
 Κινάει ἀπὸ σκοπὸ του
 Γιὰ μόνο διάφορό του.

Τοῦ κόλακα τ' ἀχέιλια,
 Ἐκεῖ πού σ' ἐπαινοῦν,
 Ἐκεῖ σὲ περιπαίζουν
 Καὶ σὲ καταφρονοῦν.
 Καὶ σ' ἐπαινάει πάντα,
 Μὲ τέλος καὶ σκοπὸ
 Γιὰ ν' ἀπολάβῃ μόνον
 Ὁφέλεια καὶ καρπὸ.

ΑΠΟ ΤΑ «ΠΟΙΚΙΛΑ»

ΑΝΟΙΞΙΣ

Ἡ γλυκυτάτη Ἄνοιξη
 Μὲ τ' ἄνθη στολισμένη,
 Ροδοστεφανωμένη,
 Τὴ γῆ γλυκοτηράει.
 Κι' ἡ γῆ τὴ χλόη ντύνεται,
 Τὰ δάση τῆς Ἰσκιώνουν,
 Τὰ κρύα χιόνια λιώνουν,
 Ὁ οὐρανὸς γελάει.
 Τὰ λουλουδάκια βάφονται,
 Τὰ πλάγια χρωματίζουν
 Κι' ἡδονικὲς φωτίζουν
 Οἱ δροσερὲς αὐγές.
 Στ' ἀγκαθερὸ τριαντάφυλλο
 Γλυκολαλαεῖ τ' ἀηδόνι,
 Τὸ ξένο χελιδόνι
 Ταιριάζει τὴ φωλιά,

Στοὺς κάμπους πλούσια κι' ἄκοπα
 Στὰ πράσινα λιβάδια,
 Τὰ ζωντανὰ κοπάδια
 Βελάζουν καὶ πηδᾶν.
 Κι' ὁ νιὸς βοσκὸς χαρούμενος,
 Φυσώντας τὴ φλογέρα,
 Γιομίζει τὸν ἀγέρα
 Μὲ τραγουδιῶν φωνές.
 Κάθε ψυχὴ εὐφραίνεται,
 Τὴν Ἄνοιξη γιορτάζει.
 Ὁ Θύρσις σκυθρωπάζει
 Στὴ γενικὴ χαρά.
 Ὁραῖα Δάφνη, πρόβαλε
 Νὰ τὴν ἀποστολίσῃ,
 Καὶ τότε εἶνε ὁ Θύρσις
 Ὁ πλέον εὐτυχής.

ΣΥΡΕ, ΓΡΑΦΗ ΜΟΥ, ΣΤΟ ΚΑΛΟ

Σύρε, γραφή μου, στο καλό, στον δρόμο μὴν ἀργήσης,
 Τὸν φίλον ποὺ σὲ καρτερεῖ νὰ μοῦ τὸν χαιρετίσης
 Χαιρετά τον τὸν φίλον μου, γιὰ τὴν ὑγεία του ρῶτα,
 Πῶς ἀπερνάει, πῶς βρίσκεται μάθε πῶς εἶναι πρῶτα,
 Κι' ἀπ' ὕστερα μολόγα του, πές του καὶ γιὰ τ' ἐμένα,
 Πές του πῶς ζῶ στὴν ξενιτεία καὶ πές τα ἕνα μ' ἕνα.
 Ἄχ, μὴν τοῦ λές τὰ δάκρυα, τ' ἀναστενάγματά μου,
 Μὴ μαρτυρᾷς τὰ δάκρυα καὶ τὰ πικρὰ γραφτά μου,
 Ὁ φίλος σὰν θὰ σὲ δεχτῆ στὸ τρυφερό του χέρι,
 Τὴν πίκρα στὴν καρδούλα του παραβαρεῖα τὴν παίρει.
 Πάρα σκληρίζεται βαρεῖα, τήρα μὴν τὸν πικράνης,
 Κάτσε γλυκοκουβέντιαστον, κακὸ μὴν ἀναβάνης.
 Πές του πῶς εἶμαι ζωντανός, πές του πῶς τὸν θυμοῦμαι,
 Πές του πῶς διαλογίζομαι, πότε θ' ἀνταμωθοῦμε.
 Καὶ πάσχια κατατήρα τον, μὲ ἔγνοια καὶ μὲ γνώση,
 Θὰ τρέμουν τὰ χεράκια του ἄντα σὲ ξεβουλῶση;
 Τὸ ζαχαρένιο ἀσιτῆθι του θελὰ κοντανασαίνη,
 Θελὰ χτυπᾷ ἡ καρδούλα του πολὺ περιορισμένη;
 Τήρα καὶ τ' ἀχειλάκι του, τάχα θελὰ πανιάση;
 Θὰ κλάψουν τὰ ματάκια του ἄντα νὰ σὲ διαβάση;
 Κι' ἀνίσως γιὰ τὰ σβύσματα ὁ φίλος σ' ἐρωτήση,
 Νὰ μὴν τοῦ εἰπῆς τὰ δάκρυα μου, γραφή μου, σ' ἔχουν σβήσει.
 Πές τὸ κοντύλι μ' ἔφταιγε, πῶς ἔφταιγ' ἡ μελάνη,
 Ὁ φίλος νὰ μὴ λυπηθῆ κι' ὅ,τι τοῦ εἰπῆς μοῦ φθάνει.
 Ὁ φίλος νὰ μὴ λυπηθῆ καὶ νὰ μὴ μοῦ σκανιάση,
 Τὰ πάθια τῆς καρδούλας μου νὰ μὴν τὰ δοκιμάση.
 Εἶναι βαρὺς ὁ χωρισμὸς κι' εἶναι βαρεῖα τὰ ξένα,
 Παράχουν βάσανα πολλὰ, παραφαρμακωμένα.
 Πῶς νὰ φτουρήση ἄνθρωπος καὶ πῶς νὰ τὰ βαστάξῃ,
 Καὶ πῶς νὰ τὰ συλλογιστῆ μὲ δίχως νὰ τρομάξῃ;
 Ὁ ξένος μὲς στὴν ξενιτεία τὸ νοῦ του δὲν τὸν ἔχει,
 Κι' ἡ γνώση ἀπ' τὸ κεφάλι του ἄλλοῦ πετάει καὶ τρέχει.
 Ὁ ξένος πῶς νὰ χαίρεται, ποῦναι μακρὰ ἀπὸ ἐκεῖνη,
 Ποῦ στὴν καρδιά του κίνηση καὶ ζωντανάδα δίνει;
 Ὁ ξένος δὲν στοχάζεται καὶ δὲν λαμπροφορᾷ,
 Τ' εἶναι σὲ λύπη χωρισμοῦ, τ' ἀχειλί δὲν γελάει.
 Ὁ ξένος γκιώνης γίνεται, καὶ σ' ἐρημιές φωλιάζει,
 Τὸ ὦχ, τὸ ἄχ νυχτημερὶς λυπητερὰ φωνάζει...
 Ὁ ξένος ἔρημο πουλί, δίχως φωλιά καὶ ταῖρι.
 Ἄπὸ τὸ δέντρο στὸ κλαρὶ τὶς νύχτες παραδέρει.
 Ὁ ξένος ξένα περπατᾷ, τηρᾷ καὶ βλέπει ξένα,
 Τὸν φίλο ποὺ γνωρίζεται γυρεύει στὰ χαμένα,

ΕΠΙΘΑΛΛΑΜΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΚΥΛΟΥΣ ΜΟΥ

Μοῦσες μέλιφωνες,
 Μοῦσες τρισέραστες,
 Συνάθροισιτήτε,
 Γύρω σταθῆτε.
 Κι' ἐσύ, Ἀπόλλωνα,
 Ρίξ' τὸ δεξάρι σου,
 Τῆ λύρα πιάσε,
 Τίς κόρδες σιάσε.
 Τὸν οἶστρο γλήγορα
 Μέσα σι' ἀστήθια μου
 Νὰ μοῦ φυσηστε,
 Νὰ μοῦ χαρίστε.
 Δῶστε μου δύναμη,
 Δῶστε μου φώτιση,
 Νὰ εἰπῶ μὲ χάρι
 Στὸ νιὸ ζευγάρι,
 Ὅπου ὁ ἔρωτας
 Ἐνώνει σήμερα
 Κι' ἡ φήμη φέρει
 Σ' ὅλα τὰ μέρη.
 Ἄχ, εἰσακούστηκα,
 Ἄναψα, κήκα,
 Εἶμαι σ' ἀγῶνα
 Στὸν Ἐλικῶνα.
 Ὡ ὑποκείμενα
 Γενιάς λαμπρότατης,
 Πῶς ν' ἀρχινήσω
 Νὰ τραγουδήσω;
 Ποιὰ πρώτη κι' ὕστερη
 Ἀπὸ τίς χάρες σας
 Ἐγὼ νὰ ψάλω
 Καὶ νὰ μὴ σφάλω;
 Καὶ ποιὰ ἀπ' ὅλα σας
 Σὰ προτερήματα
 Ὅπου ἡ φύση
 Σᾶς ἔχει ἐντύσει;
 Μοῦσες κι' Ἀπόλλωνα
 Καλοθελήτες μου,
 Ἀκολουθᾶτε.
 Νὰ μὲ βοηθᾶτε.
 Μεγάλου Ἄνουβι
 Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο
 Μόνον κλωνάρι,
 Στολή καμάρι,
 Κούνα, χιονάτε μου,
 Πιστέ μου φύλακα
 Καὶ σύντροφέ μου
 Παντοινέ μου.

Ἄργε ἀκοίμητε,
 Μέρα, μεσάνυχτα,
 Φίλους γνωρίζεις,
 Ὅχτροὺς γαυγίζεις.
 Πρὸς τὸν ἀφέντη σου
 Πάντοτε πρόθυμο,
 Καὶ χαϊδεμένο,
 Καὶ μαλωμένο.
 Σοῦζο μ' εὐγένεια
 Σαμάροκο νόστιμο,
 Ὅλα μὲ πράξη
 Κατὰ τὴν τάξη.
 Κι' ἐσύ ἀμίμητη,
 Πιστή, φιλότατη,
 Χωρὶς κακία,
 Μικρὴ Ἀσπασία,
 Ζῶο χαριτόμορφο,
 Θρέμμα τῆς Ἰσιδας,
 Ποῦ σὲ στολίζουν
 Καὶ σὲ προικίζουν
 Ἄκρα εὐπείθεια,
 Μεγάλῃ νόση
 Καὶ σωφροσύνη,
 Μ' ἀγαθωσύνη,
 Κι' ὅσα τὸ γένος σου
 Ἄλλα χαρίσματα
 Χαρακτηρίζουν
 Καὶ τὸ στολίζουν.
 Ζευγάρι σπάνιο,
 Δίχως παράδειγμα,
 Ἀγαπηθῆτε
 Κι' ἀνταμωθῆτε.
 Ζύγωσε, Πρίαπε,
 Μ' ὅλη τὴ δόξα σου
 Κι' ὅλην ἐντύσου
 Τὴ δύναμή σου.
 Ἠδονικώτατη,
 Κύπρις προστάτισσα
 Λάβε τὸν κόπο
 Σ' τοῦτον τὸν τόπο.
 Καὶ δεῖξτε πρόθυμοι,
 Στὸ γάμο πῶρχεστε,
 Ἰὼς ἔχουν μοῖρα
 Νὰ λάβουν κλήρα
 Κι' ἐσεῖς ποῦ βρέθητε
 Φίλοι παρὰνυφοί,
 Χέρια βαρεῖτε
 Καὶ συγχαρεῖτε.

ΑΠΟ ΤΑ «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΖΟΝΤΑ»

Ο ΑΚΑΜΑΤΗΣ

Σὲ κράζουσι ἀκαμάτη,
 Σὲ κράζουσι ὀκνηρόν.
 Ὡ τρισαναθεμάτη
 Τῆ γλῶσσα τῶν μωρῶν!
 Ἐσὺ δουλειᾶς δὲν κάνεις;
 Δὲ βλέπουσι, δὲν τηροῦν;
 Ἐσὺ τίς ὥρες χάνεις;
 Τί χοντροφλυαροῦν!
 Καὶ ποιὸς ὄχ τούτους ἀνθρώπους
 Ζωὴ παντοτεινά,
 Γιομάτη τόσους κόπους,
 Ὡσάν κι' ἐσὲ περνᾷ;
 Ἐγὼ ποτὲ δὲ σ' εἶδα,
 Δὲ σ' ἔχει ἰδεῖ τινὰς
 Νὰ μὴ εἶσαι στὴ φροντίδα
 Τὰ μέλη νὰ κινᾷς
 Καὶ τὸ ζερβὶ σου χέρι
 Καὶ χέρι τὸ δεξι,
 Καθὼς ἡ χρεῖα φέρει,
 Ἐδῶ κι' ἐκεῖ σὲ ξυεῖ.
 Τὰ δόντια σου δὲν παύουσι
 Ν' ἀλέθουσι πυκνωτά,
 Χωρὶς στιγμή νὰ λάβουσι
 Ἀνάπαυσι κι' αὐτά.

Τὰ πόδια σου ἀποσταίνουσι,
 Καὶ ἔχεις μόνον δυό,
 Νὰ σὲ συχνοπηγαίνουσι
 Πρὸς χρεῖας κι' ἀναγκιό.
 Καὶ βρῖσκεσαι σ' ἀγῶνα
 Μεγάλου, δυνατοῦ
 Ν' ἀδειάζης τοῦ ἀφεδρῶνα
 Τὸ κάθε περιττό.
 Μόν' ἂν τὴ νύχτα οἱ ἄλλοι
 Σὲ ὕπνον ἱλαρὸ
 Καὶ μ' ἀνεσημεγάλη
 Διαβαίνουσι τὸν καιρὸ,
 Ἐσὺ δὲν ἡσυχάζεις
 Καὶ τότε μιὰ στιγμή,
 Ἀδιάκοπα ρουχάζεις
 Μὲ ὄλην τὴν ὀρμὴ.
 Ἄς λέγουσι οἱ ὀχτροὶ σου,
 Ἄς σὲ κατηγοροῦν,
 Μὰ τὴν ὑπόληψή σου
 Νὰ βλάψουσι δὲ μποροῦν.
 Ὁ κόσμος μ' ἓνα στόμα
 Λέν, εἶναι φανερό,
 Κοπιάζεις πλιὸ ἀκόμα
 Κι' ἀπὸ καματερό.

ΑΠΟ ΤΑ «ΚΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ»

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Κεφάλαιον ΣΤ'

Ἡ Γυνὴ ἐκ γῆς πλασμένη δὲν εἶν' μῆτ' ἀπ' οὐρανῶν.
 Μῆτ' ἀγγέλων ὁμοιάζει μῆτ' ἀνθρώπων γηγενῶν.
 Αὕτη εἶναι ἓνα πλάσμα τάξεως ξεχωριστῆς,
 Πνεῦμα, διάβολος μὲ σάρκα, μέσης φύσεως λεπτῆς
 Τὸ ὁποῖον πνεῦμα εἶναι κατὰ μέρος ὑψηλόν,
 Κατὰ μέρος αὐτὴς τοῦτο εὐτελὲς καὶ ταπεινόν.
 Αὕτη πλάττει φαντασίας πάντοτ' ἑωσφορικᾶς,
 Κατὰ τί θαρρεῖ, τὸ ξεύρει, πώποτε δὲν τὴ νικᾷς.
 Μὲ τὸν νοῦν τῆς ἐνθρονίζει, ξεθρονίζει βασιλεῖς,
 διοικεῖ τὸ πᾶν εὐκόλως, ἄνευ σκέψεως πολλῆς.
 Ἐπειδὴ τὰς ἐπιστήμας τὰς ἡξεύρει φυσικά,
 Ὅλην τὴν ἀστρονομίαν τὴν γνωρίζει παστροικά
 Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν κλίην κάθε νύχτα θεωρεῖ,
 Τὰς κινήσεις τῶν ἀστέρων ἀκριβῶς παρατηρεῖ,
 Εἰς αὐτὴν τηλεσκοπίου δὲν εἶν' χρεῖα παντελῶς,
 Τὸ ὄξυδερκὲς τῆς ὄμμα ἐπιβάλλει ἐντελῶς.

Τὴν Γεωμετροίαν ὁμως καὶ τὴν Ἀριθμητικὴν
 Ποταπὰς τὰς ὑποθέτει ὡς πρὸς τὴν Ποιητικὴν.
 Μάλιστα, ὁπότεν ἔχη τὸν καθρέπτην τῆς ἔμπροσ,
 Δὲν φρονεῖ πὼς εἶν' γυναῖκα, ἀλλὰ ἥλιος λαμπρός.

Κεφάλαιον Θ'

Τρία πράγματα στὸν ἄνδρα εἶναι ἄκρα συμφορά,
 Ἡ πτωχεία, ἡ δουλεία κι' ἡ γυναῖκα ἡ σκληρά.
 Τρία εἶδη εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ποινή,
 Ὅταν τύχη νὰ κολλήσῃ, λῶβα, ψώρα καὶ γυνή.
 Τρία ἀκόμη τὸν σκοτῶνουν κι' ἀναλεῖ κάθε στιγμή,
 γυναικὸς κακία ἄκρα, γλῶσσα καὶ θυμοῦ ὀργή.
 Τρία εἶδη ἔτι φέρουν εἰς τὸν ἄνδρα ἀρκετὴ
 Καθημερινὴν ζημίαν, ὑπὲρ κάθε ἄλλο τι
 Ἄλογον κουτσὸν ἂν ἔχη, καὶ γυναῖκα ἐνταυτῶ,
 καὶ τηγάνι τρυπημένον, εἶναι ἔξοδο φρικτό.
 Ἐπειδὴ καὶ τὸ τηγάνι, ἀφοῦ λάδι δὲν κρατεῖ,
 Καὶ ἐκ τούτου ἡ ζημία προξενεῖται ἀρκετὴ.
 Κι' ἡ φωτιὰ εὐθύς ἀνάπτει μὲ ταχύτητα πολλή,
 Κατακαίει καὶ τὸ σπίτι καὶ τὰ πάντα πυρπολεῖ.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ :

ΒΑΤΡΑΧΟΜΥΟΜΑΧΙΑ
 (Ἀπόσπασμα)

Στὰ λόγια τότε τοῦ Διὸς ἡ Ἀθηνᾶ ἀποκρίθη,
 Ἄνοιγοντας τὸ στόμα τῆς παρόμοια ὑπελογήθη
 «Νὰ μὴ βρεθῆ, πατέρα μου, τὸ βοηθό μου χέρι
 Ν' ἀπλώσω ἐγὼ στοὺς Ποντικούς σὲ ὅ,τι τοὺς συμφέρει
 Γιατὶ πολλὰ εἶναι τὰ κακὰ πὺ δλημερῖς μοῦ κάνουν
 Κι' ἀπάνω κάτω τοῦ ναοῦ τὸ στολισμὸ μοῦ βάνουν,
 Χαλνώντας τὰ στεφάνια μου, συντριβοντας καντήλια,
 Γιὰ ὄλιγο λάδι ὁπὸ ρουφᾶν ἢ λαιμαργᾶν τὰ φτίλια,
 Μόν' κείνο πὺ μοῦ πίκρανε παράνω τὴν καρδιά μου.
 Εἶν' τὸ χρυσόφανιο πανί, τὸ πλούσιο φόρεμά μου,
 Τὸ φόρεμά μου τὸ καλό, τὸ πολυζηλεμένο,
 Πὺ τὸ εἶχα μὲ τὰ χέρια μου στὸν ἀργαλειὸ ὑφασμένο.
 Κι' ὡς νὰ τὸ σώσω ὑπόφερα καὶ σκάνιασες καὶ λύπες
 Καὶ αὐτοὶ μοῦ τὸ παράχωσαν μπαλώματα στὶς τρύπες.
 Μόν' τὰ Ποντίκια ἂν δὲ βοηθῶ, μηδὲ καὶ τὰ Μπακάκια
 Ἄκόμα τὰ συχώρεσα ὄχ τὴν παλιά μου κάκια.
 Τί μιά φορά ὄχ τὸν πόλεμο περίσσια ἀποσταμένη,
 Γυρίζοντας ν' ἀναπαντῶ σὲ στρώμα πλαγιασμένη,
 Ὅλονυχτις δὲ μ' ἄφηκαν μιὰν ὥρα νὰ σιγήσω,
 Ὅχ τις μεγάλες τους φωνές, τὸ μάτι μου νὰ κλείσω
 Κι' ἀπέρασα ὅσο πῶφεξε, ὄχ τὰ γουρλιάσματά τους.

Μὲ πονοκέφαλον βαρὺ γιὰ τὴν ἀδιαφορίαν τους.
 Καὶ κάλλια νὰ καθίσωμε ἐδῶ σὲ ἡσυχία,
 Νὰ τοὺς τηρᾶμε ἀπὸ μακρὰ μὲ τέλεια ἀδιαφορία
 Γιατὶ παράξιους τοὺς θεωρῶ καὶ πάρα ἀπελπισμένους,
 Πολεμιστὰδες δυνατοὺς, στρατιῶτες ἀντρειωμένους
 Κι' ἂν μᾶς ἀνταίσουν, βολετὸ ἐνάντια μας θυμώσουν,
 Μὲ τὰ βαρεῖα κοντάρια τους κακὰ νὰ μᾶς λαβώσουν,
 Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἄς μείνωμε στὸν ὑψηλὸ οὐρανὸ μας,
 Τὴ μάχη ν' ἀγναντεύωμε μὲ δίχως κίνδυνό μας».

Ὅλοι οἱ θεοὶ ἀφικράστηκαν τῆς Ἀθηνᾶς τὰ λόγια,
 Καὶ κυκλικὰ καθούμενοι στῶν οὐρανῶν τ' ἀνώγια,
 Μὲ περιέργειας προσοχὴ καὶ μὲ σκυφτὸ κεφάλι,
 Στὴ γῆ τὸ βλέμμα ἐκάρφωσαν σὲ σιωπὴ μεγάλη.

Ζευγὰρι τότε Κουνουπιῶν ἠκούστη στὸν αἴρα,
 Ὅπου βοᾶν μὲ ταραχὴ ψηλὰ στὴν ἀτμοσφαῖρα,
 Μὲ τὶς μακρὲς τοὺς σάλπιγγες, γιὰ νὰ παρακινήσουν
 Μὲ τὸ σημάδι τῆς φωνῆς τὴ μάχη ν' ἀρχινήσουν.

Ὁ Δίας πρὸς βεβαίωση τῶν σαλπιστῶν βροντᾶει,
 Ποὺ τὰ οὐράνια ἐτρόμαξε, τὴ γῆ καταφρᾶβει.
 Ἐδῶ, τοῦ Φουσκομάγουλου, ἀντὶς ν' ἀκολουθήσουν
 Τὸ ἐξαιρετὸ στρατήγημα καὶ νὰ μὴ πολεμήσουν,
 Μον' νὰ δεχθοῦν τοὺς Ποντικούς στὰ βάρη νὰ τοὺς ρίξουν
 Καὶ σέρνοντάς τους στὰ νερὰ μὲ θρίαμβο νὰ πνίξουν,
 Πρῶτος ὁ μέγας Χουγιατᾶς τὸ ἄρμα του ξαμῶνει
 Καὶ τὸν ἀξιώτερον ὄχτρο χτυπᾶει καὶ πληγώνει,
 Τὸ Λαδορρούφη, πῶστεκε στὴ μπροστινὴν ἀράδα,
 Στρατιώτη μεγαλόκαρδον, μὲ σπάνια ἀντρεία κι' ἀξιάδα.
 Αὐτὸν ἀγνάντια του ἔχοντας ματιάζει μὲ τὴν πρώτη,
 Μὲς στὸ πλευρὸ τὸν πίτυχε καὶ τρουπᾶει τὸ σκῶτι'.

Ἐπεσε εὐτὺς τ' ἀνάσκελα ἐκεῖνος λαβωμένος,
 Στὸν κουριαχτὸ ὁ ταλαίπωρος αἵματοκυλημένος,
 Ἀλλὰ δὲ χάνει τὴ ζωὴ γιὰ τότες δὲν πεθνήσκει
 Στοὺς πρώτους πάλι βρίσκεται στὸν τόπον ἀπομνήσκει.
 Μ' ἀντρεία μεγάλη, δεύτερα, ὁ Τρουποφράχτης δίνει
 Μὲς στοῦ Βαλίσσιου τὴν καρδιὰ τοῦ Χάρου τὴν ὀδύνη.
 Τὰ ἴσια σὰν τοῦ τράβησε στ' ἀστήθια τὸν καρφώνει
 Νεκρὸ κουφάρι ἀκίνητο καὶ κρῦο τὸν ξαπλώνει.
 Βλιτρούδης ὁ ἀγέλαστος, σ' ἓν' ἄλλο μέρος πάλι,
 Στὸν Λυχνοπήδαν ἤφερε φριχτοῦ θανάτου ζάλη.
 Στὸ ψυχικὸ ἢ κοντάρια ὀρηκτικὰ τὸν παίρει
 Κι' ὡς ἀστραπὴ τὸν ἔριξε τὸ φονικὸ του χέρι.
 Ὁ Κοροφάγος, τρομερὸς μὲ πείσμα του κινᾶει,
 Στὸ Φωναρᾶν ἐχύμησε στὴ μέση τὸν χτυπᾶει.
 Στὴ γῆ σορὸν τὸν ἄφηκε καὶ κεῖθε σ' ἄλλα μέρη
 Διαβαίνει, κι' ἀποπίσω του σφαγὴ καὶ φόνο φέρει.
 Τὸ σκοτωμὸ τοῦ Φωναρᾶ νὰ ἴδῃ ὁ Νοτιάρης φρεῖζει
 Ἐστὶ γοργόν, παράστρατα, κι' ἀπὸ θυμὸν ἀφρίζει.
 Ἀτόφια κι' ὀλοστρόγγυλη μιὰ πέτρα εὐτὺς ἀρπάζει,
 Μ' ὀργὴ πολλὴ καὶ μάνητα καλὰ σὰν τὴ χουφτιάζει,
 Στὸν Τρουποφράχτη ἀλανωθιό, ὅπου τὸν ἀντικρῦζει,

Μὲ γληγοράδα ἀπίστευτη τὰ ἴσια σφεντονίζει·
 Τὸν παίρει στὸ ἀντικέφαλο, κι' αἰώνιο σκοτάδι
 Ἐθάμπωσε τὰ μάτια του, τὸν προβοδάει στὸν Ἄδη.
 Ὁ Λαδορρούφης ἀποκεῖ, πὺ λαβωμένος στέκει,
 Δὲν ἡσυχάζει ζωντανὸς νὰ μένη ἀργὸς παρέκει·
 Στῆ δυνατὴ παλάμη του ζυγιάζει τὸ κοντάρι,
 Τὸ ρίχνει θανατώνοντας στὸν τόπο τὸ Νοτιάρη.
 Σὰν τὸ δοκῆθη ὁ Λαχανᾶς, λιγότεψε ἡ ψυχὴ του
 Καὶ μὲς στῆ λίμνη ἀπήδησε νὰ γλύση τῆ ζωὴ του.
 Ἄλλὰ κι' ἐκεῖ, πὺ πάντεχε μ' ἀσφάλεια νὰ γλυτρώση,
 Ὁ μαῦρος Χάρος κι' ἄλαλος δὲν ἔλειψε νὰ σώση
 Τί ὁ Λαδορρούφης νιώθοντας τὸν ἄνανδρο σκοπὸ του
 Κι' ἀπὸ μακρὰ τὸν πρόφτακε ἀπάνω στὸ φυγιό του·
 Μιὰ κονταριά σὰν τῶσυρε στὸ δρόμο τὸν γκρεμίζει·
 Κι' ἀπὸ τὸ αἶμα τῆς πληγῆς ἡ λίμνη κοκκινίζει
 Τὰ μέλη του ἀκίνητα κι' ἀλύγιγα τεντώνουν
 Καὶ τὸ κορμί του τὸ ψυχρὸ τὰ κύματα τ' ἀμπώνουν.
 Τὸν Τυρογλύφη σὲ γκρεμὸν ἐκύλησε ὁ Λιμνιώτης,
 Καὶ σ' ἄλλον τ' ὅμοιο θέλησε νὰ κάμη ὁ Καλαμιώτης·
 Μον' τῆ στιγμῆ πὺ βάνεται, νὰ δείξη ἀντρεία βουλιέται,
 Τὸν Ἀσκοτρύπα τὸν τρανὸν ἀπάντεχα δοκιέται,
 Πὺ φόνευε ἀλεημόνητα καθέναν πὺ ἀπαντοῦσε,
 Σὰν νὰ ὠριζε τὸ θάνατο, στὸ χέρι τὸν κρατοῦσε.
 Ἐπάγωσε ὄχ τὸ φόβο του καὶ τῶλεσε ἡ ἀσπίδα,
 Καὶ μὲς στῆ λίμνη ἀπόθεσε τὴν παντοχὴ κι' ἐλπίδα.
 Τοῦ Καλαμιώτη οἱ Ποντικοὶ τὸ κάμωμα θωρώντας,
 Στους Μπακακάδες ὠρμησαν περσότερο θαρρώντας,
 Καὶ τοὺς μαζώνουν ὀμπροστὰ μ' ἀλαλαγμὸ καὶ κρότο,
 Κατόπι κυνηγώντας τους ἔχ τὸν ὕστερ' ὡς τὸν πρώτο.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ : ΚΡΙΤΩΝ

(Ἀπόσπασμα)

Σ.—Μῆτε νὰ κακοποιῶμε λοιπὸν κανέναν, μῆτε νὰ ξεδικιούμεστε γιὰ ὅ,τι κι' ἂν πάθωμε ἀπὸ ταῦτον. Κοίταξε ὡστόσο, Κρίτων, μήπως βεβαιώνοντας αὐτά, βεβαιώνεις διαφορετικὰ ἀπ' ὅ,τι δοξάζεις. Κοίταξε ἀδὰ κι' ἐσὺ καλὰ, ἂν συμφωνᾶς πρῶτα, καὶ σοῦ φαίνεται ἔτσι ἀρχινᾶμε ὕστερα νὰ συλλογιστοῦμε, πῶς δὲν εἶναι ποτὲ σωστὸ μῆτε ν' ἀδικᾶμε, μῆτε νὰ ξεδικιούμεστε, μῆτε ἄντα μᾶς κακοποιῶν νὰ κακοποιῶμε κι' ἐμεῖς· ἢ τραβιέσαι καὶ δὲν συμφωνᾶς πρὸς τὴν ἀρχή; Γιατὶ ἐμένα κι' ἀπὸ πρῶτα καὶ τώρα ἔτσι μοῦ φαίνεται. Μόνε ἂν σοῦ ἔχη φανῆ ἄλλιῶς, λέγε καὶ δίδαχνε. Εἶδὲ καὶ μνήσκεις στὰ προτερηνά, ἄκουε καὶ τὸ κατοπινό.

Κ.—Καὶ μνήσκω καὶ συμφωνᾶω· μόνε λέγε.

Σ.—Λέω ἀδὰ πάλι τὸ κατοπινό, μάλιστα ρωτάω. Τὰ ὅσα μολογήσωμε σὲ κανέναν γιὰ δίκια, ἐκεῖνα πρέπει νὰ τοῦ κάμωμε, ἢ νὰ τὸν γελάσωμε;

Κ.—Ἐκεῖνα πρέπει.

Σ.—Ἀποτοῦτα λοιπὸν τήρα τί βγαίνει. Φεύγοντας ἀπ' ἐδῶ δίχως ἄδεια τῆς πολιτείας, τάχα κάνομε κακὸ καενός, καὶ ξεχωριστὰ ἀπὸ ὅσους δὲν πρέπει καθόλου ἡ ὄχι;

Κ.—Δὲν μπορῶ, Σωκράτη, ν' ἀποκριθῶ σὸ ρῶτήμά σου γιατί δὲν τὸ νογῶ.

Σ.—Κοίταξε ἐδῶ. Ἀνίσωστα καὶ τὴν ὥρα, ὅπου θελᾶ φηύγομε κρυφὰ. ἂπ' ἐδῶ, ἢ ὅπως τυχαίνει νὰ τὸ εἰποῦμε, ἔρθουν οἱ νόμοι καὶ ἡ κοινότητα τῆς πολιτείας καὶ παρασταθοῦν νὰ μᾶς ρωτήσουν: Πές μας Σωκράτη, τί ἔχεις μὲ τὸ νοῦ νὰ κάμης; Καὶ τί ἄλλο διανογέσαι μὲ ταύτη τὴ δουλειά, ὅπου πιχειρήξαι, παρὰ νὰ χαλάης τὸ μετρικό σου καὶ μᾶς τοὺς νόμους, καὶ τὴν πολιτεία, ὀλόβολη; Ἡ σοῦ φαίνεται, πὼς μπορεῖ νὰ μείνη καὶ νὰ μὴν ἀναποδογυριστῆ μιὰ πολιτεία, στὴν ὁποία οἱ κρίσεις, ὅπου ἀποφασιστοῦν, νὰ μὴν ἔχουν δύναμη, μόνε νὰ μνήσκουν ἄκυρες, καὶ νὰ χαλνιοῦνται ἀπὸ τοὺς μερικούς; Τί θέλα εἰποῦμε, Κρίτωνα, σὲ ταῦτα κι' ἄλλα τέτοια; Γιατί πολλὰ ἠμπόρηγε νὰ εἰπῆ ἄνθρωπος, ξεχωριστὰ ἂν ἐτύχαινε καὶ ρήτορας, πρὸς διαφέντεψη τούτου τοῦ νόμου, ὅπου θέλαμε νὰ χαλάσωμε, κι' ὅπου διορίζει, πὼς μᾶς ἀδίκαγε ἡ πολιτεία καὶ δὲν ἔκρινε ὀρθὰ τὴν κρίση; Αὐτὰ θέλα εἰποῦμε ἢ ἄλλα;

Κ.—Αὐτὰ μὰ τὴν ἀλήθεια, Σωκράτη.

Σ.—Ἄμ πῶς, θέλα ἔλεγαν οἱ νόμοι, δὲν ὑποσκεφτήκαμαν, Σωκράτη, ἕνας τοῦ ἄλλου κι' αὐτὰ, πὼς νὰ στεκόμαστε στὶς ἀποφάσεις, ὅπου κάμει ἡ πολιτεία; Κι' ἂν ἐπαραξενυόμαστεν στὰ λόγια τους, ἔμπόρηγαν νὰ εἰποῦν ἄκόμα: Μὴ παραξενεύεσαι, Σωκράτη, σὲ ὅσα σοῦ λέμε, μόνε ἀποκρίσου, ἐπειδὴ καὶ συνηθᾶς νὰ μεταχειρίζεσαι τὴν ἐρωταπόκριση. Γιατί δείξε μας σὲ τί ἀγγαλνᾶς καὶ μᾶς, καὶ τὴν πολιτεία, ὅπου ἐπιχειρίζεσαι νὰ μᾶς χαλάης. Δὲ σ' ἐγεννήσαμεν πρῶτα κι' ἀρχῆς ἔμεῖς καὶ μὲ τὸ μέσο μας ὁ πατέρας σου ἐπῆρε τὴ μητέρα σου, καὶ σ' ἔσπειρε; Πές λοιπόν, ἔχεις νὰ κατηγορήσης σὲ τίποτες τούτους τοὺς νόμους γιὰ τοὺς γάμους, πὼς δὲν εἶναι καλοί; Δὲν τοὺς κατηγορῶ θέλα ἤλεγα. Ἄμ τοὺς νόμους γιὰ τὴν ἀναθροφή καὶ προκοπὴ ἐκεινῶν, ὅπου γεννηθοῦν, κατὰ τοὺς ὁποίους καὶ σὺ ἀναθράφηκες; Ἡ δὲν ἐδιάταζαν καλὰ οἱ νόμοι, ὅπου εἶναι διωρισμένοι σ' αὐτὰ ἀπάνω, παραγγέλλοντας τοῦ πατρός σου νὰ σὲ μάθῃ τὴ μουσικὴ καὶ γυμναστικὴ; Καλὰ θέλα ἤλεγα, ἄς εἶναι. Μόνε σὺν ἐγεννήθηκες, κι' ἀναθράφηκες, καὶ πρόκοψες, μπορεῖς πρῶτα νὰ εἰπῆς, πὼς δὲν εἶσαι γέννημά μας, καὶ δοῦλος μας, καὶ σὺ κι' οἱ προλάτορες σου; Κι' ἂν τοῦτο εἶναι ἔτσι, σοῦ φαίνεται τάχα, πὼς ἔχεις καὶ σὺ ἴσια δίκιο μετ' ἐμᾶς, καὶ στοχάεσαι, πὼς ὅσα ἐπιχειρίζομεστε νὰ σοῦ κάμωμε ἔμεῖς, δίκιο εἶναι νὰ μᾶς τὰ κάμης κι' ἐσὺ; Ἡ πρὸς τὸν πατέρα σου, καὶ πρὸς τὸν ἀφέντη σου ἂν εἶχες δὲν εἶχες καὶ ἴσιο δίκιο καὶ σὺ, ὅσο νὰ ἐπάθαινες ἀπὸ τούτους, μήτε ν' ἀντιλογιέσαι, ἂν σ' ἔβριζαν, μήτε νὰ δέρης, ἂν σ' ἔδερναν, μήτε πολλὰ ἄλλα τέτοια; Καὶ πρὸς τὴν πατρίδα τάχα, καὶ τοὺς νόμους σου εἶναι συχωρεμένο, ἂν ἔμεῖς στοχαστοῦμε νὰ πιχειριστοῦμε τὸ χαλασιὸ σου, νὰ πιχειριστῆς καὶ σὺ, ὅτο δύνεσαι νὰ χαλάης καὶ μᾶς τοὺς νόμους, καὶ τὴν πατρίδα; Κιὰπὲ θέλα εἰπῆς, δεύτερα, μὲ τέτοια καμώματα, πὼς κάνεις δίκια πράματα ἐσὺ ὅπου μὲ τὰ σωσιὰ ἐπιμελιέσαι τὴν ἀρετῆ; Ἡ τέτοιος σοφὸς εἶσαι, ὅπου σὲ λαθεύει, πὼς κι' ἀπὸ πατέρα, κι' ἀπὸ μητέρα, κι' ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους προγόνους ἢ πατρίδα εἶναι τὸ σεβασμιώτερο, καὶ ἀγώτερο, καὶ ἀνώτερο βαθμοῦ, καὶ σὲ θεοὺς καὶ σ' ἀνθρώπους, ὅπου νὰ ἔχουν νοῦ; Καὶ πὼς πρέπει νὰ τιμᾶμε, καὶ νὰ ὑπακοῦμε καὶ νὰ κολακεύωμε παραπάνω τὴν ὀργὴ τῆς πατρίδας, ἀπὸ τοῦ πατρός; Καὶ ἢ νὰ τὴν καταπέθωμε ἢ νὰ κάνωμε ὅσα προστάζει; Καὶ νὰ ὑποφέρωμε ἡσυχα ὅσα διορίζει νὰ πάθωμε, ἢ νὰ δαρθοῦμε ἢ νὰ φυλακισθοῦμε, ἢ μᾶς στείλῃ σὲ πόλεμο νὰ πληγωθοῦμε, ἢ νὰ πεθάνωμε, πρέπει νὰ τὰ κάνωμε καὶ ἔτσι εἶναι τοῦ δίκιου; Καὶ μήτε νὰ τ' ἀποφεύγωμε μήτε νὰ παραμερῶμε, μήτε νὰ λιποταχτοῦμε, μόνε καὶ σὲ πόλεμο, καὶ σὲ κριτήριο, καὶ παντοῦ νὰ κάνωμε ὅσα προστάζει ἡ κυβέρνησις, κι' ἢ πατρίδα, ἢ νὰ τὴν καταπέσωμε νὰ γνωρίσῃ τὸ δίκιο; Κι' ἀπὲ ἂν δὲν εἶναι δίκιο νὰ δυναστεύωμε μητέρα, καὶ πατέρα, πόσο περισσότερο ἄκόμα τὴν πατρίδα; Τί λέμε σὲ ταῦτα Κρίτωνα, καλὰ κρένουν οἱ νόμοι ἢ ὄχι;

Κ.—Ἔτσι μοῦ φαίνεται.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ :

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΘΑΝ. ΨΑΛΙΔΑΝ

Σοφολογιώτατε αφέντη και πολυπόθητε φίλε,

Νά, δάσκαλε, με τὸ κακὸ ὁποῦ μ' ἔκαμες ἐπιάστηκα μ' ὅλους τοὺς μιξοσόλοικους καὶ τοὺς μιξοβάββαρους, ὁποῦ συναπάντησα εἰς τὸν δρόμον μου· δὲν μοῦ τὸ συμπαθοῦν σὲ χίλιους χρόνους. Τὸ χειρότερον εἶναι ὁποῦ μ' ἐπῆραν ὄχι μοναχὰ γιὰ ἀμαθέστατον, μὰ καὶ γιὰ τὸν πλέον αὐθάδη, ἀκούοντάς με νὰ λέγω ὅτι ἡ γλῶσσα, ὁποῦ τώρα μιλοῦμε, εἶναι ἑλληνική. Ὅσα ἐπιχειρήματα κι' ἂν τοὺς ἐπρόβαλα διὰ τοὺς καταπέισω ἔμειναν ἀνωφέλευτα· τὸ κεφάλι τους δὲν τὰ χωράει καὶ ὅσα νὰ εἰποῦμεν ἔμεῖς εἶναι ὅλα περίσσια. Λοιπὸν; Νὰ τοὺς ἀφήσωμε νὰ στοχάζονται καὶ νὰ βλέπουν τὰ πράματα κατὰ τὴ δύναμη τοῦ μυαλοῦ τους, τὸ ὁποῖον σὲ μιὰν ἡλικίαν ὀλίγον ἀπερασμένη, καλὰ τὸ ξέρεις, χάνει τὴν εὐκολία νὰ δέχεται νέες ἐντύψεις, ὁποῦ νὰ μὴν εἶναι ἀνάλογες με' ὅσα ἔλαβε μικροῦθε.

Ὁ σκοπὸς ἐκείνων ὁποῦ ἀγωνίζονται νὰ διορθώσουν τὴ γλῶσσα μας εἶναι διὰ τὸ ὄφελος καὶ προκοπὴν τῶν νέων· ὁ σκοπὸς τῶν Μακαρονιστῶν ἀποβλέπει εἰς τὸ ἴδιο ὄφελος καὶ αὐτός· ὁ πρῶτος ὅμως περπατεῖ ἤσυχα καὶ πηγαίνει νὰ φτάσῃ τὸ σημάδι ἀπὸ τὸν πλατὺν δρόμον· ὁ δεῦτερος τρέχει ἀπὸ μονοπάτια στὰ ψηλότερα βουνά, ἀνάμεσα ἀπὸ γκρεμοὺς καὶ λόγγους· ὁποῖος φτάσῃ πρωτύτερα, ἐκείνου εἶναι τὸ βραβεῖο. Ἐγὼ ἔτσι ἀποφάσισα, Σοφολογιώτατέ μου, καὶ ἐπειδὴ εἶμαι δυσκολοκίνητος, τοὺς ἀφήνω νὰ τρέχουν ὅσον μποροῦν καὶ ἔρχομαι καλλίτερα κατόπι σου ἀπὸ γάλια-γάλια.

Διὰ νὰ μὴν μᾶς ὀνομάσουν ὅμως ὀκνηροὺς καὶ ἀκαμάτηδες, χρειάζεται, μοῦ φαίνεται, νὰ τοὺς ἀποδείξουμε με' τὴν πράξιν ὅτι γελιοῦνται στοὺς στοχασμοὺς τους. Δὲν πρέπει πάλι ν' ἀπελιζόμαστε ὀλότελα νὰ τοὺς γυρίσωμε, ἀφοῦ ἰδοῦν κι' αὐτοὶ φανερὰ τὸ μεγαλύτερον ὄφελος, ὁποῦ ἡμποροῦν νὰ ἀπολάψουν οἱ νέοι με' τὸν τρόπο μας· ἡ μεταγλώττιση τῶν βιβλίων εἶναι τὸ ἀναγκαιότερον· ἄς ἐπιμεληθοῦμε λοιπὸν εἰς αὐτὸ καὶ ἔχω καλὰς ἐλπίδες νὰ μὴ χάσωμε τοὺς κόπους μας. Ἐγὼ σοῦ τάξω εἰς τὴν ἐρχομένην ἀνοιξιν τὰ συγγράμματα τοῦ Ξενοφῶντα μεταγλωττισμένα στὴ γλῶσσα μας. Ὁ καθένας ἄς ἐπιχειριστῇ ὅ,τι μπορέσῃ.

Ἐστοχάστηκα χρειάζομενο νὰ σοῦ φανερώσω ἐδῶ μερικὰ διὰ τὴν ὀρθογραφία, διὰ νὰ μὴ παραξηνηθῆς· μοῦ φαίνεται νὰ ἔχη ἡ γλῶσσα μας δίφθογγες ἐννεα, τὶς ὁποῖες ἡμποροῦμε νὰ τὶς μοιράσωμε σὲ κύριες καὶ καταχρηστικὰς· ἦγουν κύριες τέσσερες: αι, ει ουι, διατὶ σ' αὐτὰς ἀκούεται καθαρὰ καὶ τὸ ἕνα φωνήεντο καὶ τὸ ἄλλο, καθὼς εἰς τὶς λέξεις αιτος, γαιδαρος, χαιδευω, λειμονι, λειμοσυνη, λειλατα, ροιδι, βοιθω· καὶ καταχρηστικὰς πέντε ἦγουν: ια, ιε, ιο, ιου, ιη, διατὶ σ' αὐτὰς τὸ ἰῶτα δὲν ἀκούεται, ἀλλὰ χρησιμεύει νὰ κάνῃ τὸ ἀκόλουθο φωνήεντο μαλακώτερον, καθὼς στὶς λέξεις: φωτια, πιανω, ελιες, σαιτιες, σκολιο, διωχνω, πεδιου, χωριουνται, αξιοι. Αὐτὰ καὶ στοματικὰ τὰ ὀμιλήσαμε· σοῦ τὰ ξαναθυμάω ὅμως καὶ τώρα.

Παρακαλῶ νὰ μὴ με κατηγορήσῃς διὰ τὸ ὕφος· ἐπειδὴ κι' ἐγὼ γράφω Γιαννιώτικα καὶ ἀγαπῶ καλλίτερα νὰ ξηγιόμην σὲ μιὰ γλῶσσα, ὁποῦ ὀμιλῶντας καὶ γράφοντας καταλαβαίνω τὶ ὀμιλῶ καὶ τὶ γράφω, παρασταινόντας τὶς ἰδέες μου ὅ,τι λογῆς γεννιοῦνται εἰς τὸ κεφάλι μου, παρὰ νὰ ξηγιόμην με' μιὰ γλῶσσα ὁποῦ δὲν εἶναι οὔτε δική μου οὔτε κανενὸς ἔθνους ζωντανοῦ καὶ νὰ βιάζωμαι νὰ προσαρμόζω τὶς ἰδέες μου εἰς τὸ ὕφος ἐκείνης καί, ὅταν μοῦ λείπῃ τὸ ὕφος, ν' ἀφήνω τὶς ἰδέες μου χωρὶς νὰ τὶς παραστήσω ἢ νὰ τὶς παραστήσω σὲ τρόπον, ὁποῦ θὰ εἰπῇ νὰ τὶς ἔχω στὸ μυαλό μου.

Τριπολιτὰ τὶς 3 Μαγιοῦ 1812

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΒΗΛΑΡΑΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Όταν πρό δύο περίπου ετών ή «*Ηπειρωτική Έστια*» απεφάσισε ν' αρχίση τήν ανθολόγησιν τῶν *Ηπειρωτῶν λογοτεχνῶν*, πού ἐμφανίστηκαν στόν τοπικόν ἀλλά καί τόν πανελληνιον πνευματικόν στίβο ἀπό τό 1800 μέχρι σήμερα, δέν εἶχεν ὑπ' ὄψιν της ὅτι ἡ πρόθεσί της ἐκείνη θά κατέληγε σέ μιὰ δλοκληρωμένη ἐκδοσὴ ἀπό 250 περίπου σελίδες: Τοῦ Α' τόμου τῆς *ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ*, μέ περισσότερους ἀπό εἰκοσι *Ηπειρωτῆς* ἐκπροσώπους τοῦ ἔμμετρον καί πεζοῦ λόγου—φενγάτους πιά ἀπ' τῆ ζωῆ—σάν τοὺς *Ιω. Βηλαρά, Γ. Ζαλοκώστα, Ἄρ. Βαλαωρίτη, Κ. Κρυστάλλη, Ἀλέξανδρο καί Ἀγγελικὴ Πάλλη, Γ. Κονεμένο. Ἐλένη Λάμαρη, Σπ. Λάμπρο, Χρ. Χρηστοβασίλη, Γ. Χατζή—Πελλερέν, Δημ. Σάρρο, Σωτ. Σκίπη, Τέλλο Ἄγρα, Γιωσέφ Ἐλιγιά, Κ. Καζαντζή, Κων. Ράδο* καί μερικοὺς ἄλλους. Ἡ «*Ηπειρωτικὴ Έστια*» αἰσθάνεται ἰδιαίτερη χαρὰ γιὰτὶ βλέπει νὰ πραγματοποιοῦνται ἕνας-ἕνας οἱ ὠραῖοι σκοποὶ πού ἔταξεν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς της καί εἶναι ὑπερήφανη γιὰτὶ προσφέρει σήμερα στήν *Ἡπειρο* καί τὸ πανελληνιον τὸν ὀγκῶδη καί καλαίσθητο α' τόμο τῆς *ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ* γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ. ἀργότερα, ὁ β' τόμος της μέ τοὺς ὑπερεξήντα ζῶντας *Ἡπειρωτῆς* συμπευτὰς τοῦ λόγου. Ἐὰν εἶναι παράλογη ἢ πιάτη μας ὅτι ὁ α' τόμος τῆς *Ἡπειρ. Ανθολογίας* ἀποτελεῖ μιὰ σημαντικὴ προσφορὰ κ' ἕνα ἀξιοσημεῖωτο γεγονός γιὰ τὰ *Ἡπειρωτικὰ Γράμματα*, ἄς τὸ κρίνῃ ἢ διανόσῃ τοῦ τόπου μας.

MIX. ΜΑΝΟΣ

Ο ΝΕΟΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΣ

Στὴν τακτικὴ της συνεδρίασιν στίς 28 Ἀπριλίου, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐξέλεξε τὸν κ. Γεώργιο Ἀθανασιάδη Νόβα (Γ. Ἀθάνα) ἀκαδημαϊκόν, συμπληρώνοντας ἔτσι μιὰ κενὴ ἔδρα τῆς Τάξεως Γραμμάτων καί Καλῶν τεχνῶν. Ὁ νέος Ἀκαδημαϊκός ἔχει σὸ ἐνεργητικόν του μιὰ πλούσια δράσιν πολιτικὴ καί δημοσιογραφικὴ. Φυσικὰ δὲν ἦσαν αὐτῆ του ἡ δράσιν πού δίδρανε στήν ἐκλογὴ του. Ἐκεῖνο πού τὸν ἀνέδειξε ἀκαδημαϊκόν εἶναι ἡ λογοτεχνικὴ του ἐνασχόλησιν, τὸ ποιητικόν του ἔργο. Καί πρέπει νὰ τονισθῇ πῶς ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν μέ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Γ. Ἀθάνα, ἐδικαίωσε ἕνα ἔργο γνήσια ἑλληνικόν, τόσο στήν ἐμπνευσιν, ὅσο καί στήν ἐκφρασιν. Ἐχει γραφῆ πῶς ὁ Ἀθάνας γεννημένος στή Ναύπακτο, ὑπῆρξε κυρίως ὁ τραγουδιστῆς τοῦ ρουμελιώτικου τοπίου. Εἶναι σωστή ἡ διαπίστωσιν. Σ' αὐτὴν ὁμοίως πρέπει νὰ προστεθῇ καί μιὰ ἀκόμη λεπτομέρεια πού ξεφύγει ἀπ' τὴν ἀντίληψιν τῶν κριτικῶν. Ἴσως γιὰτὶ δὲν εἶναι γνωστὴ. Ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἀθάνας εἶναι ἡπειρωτικὴς καταγωγῆς. Ἐἴς τὸ δέντρο πού φύτρωνε ἐγκληματισμένο σὸ ρουμελιώτικο περιβάλλον, φέρνει μέσα του τίς κληρονομικὰς καταβολὰς τῆς ἡπειρωτικῆς ζωῆς, τῆς τόσο πλούσιας σὲ εἶθος καί ἔκτασιν. Ἡπειρος καί Ρούμελη δούλεψαν γιὰ νὰ γεννήσουν ἕναν τραγουδιστῆ πού δὲν ἀπαρνῆθηκε τὴν καταγωγὴν του—τῆ ζωῆ καί τῆ φύσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας—τὸν ποιητῆ πού γαλουχήθηκε μέ τίς ἀγνὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις καί τίς ἔκανε βίωμά του, πού ἔκανε μολπὴ τὸν

φίθρο τοῦ ἀγέρα, τῶν πουλιῶν τὸ τερέτισμα, τὸ μούρμουρο τοῦ νεροῦ, τὴν πρωτόγονη μεγαλοπρέπεια τοῦ τοπίου, τὴ χαρὰ καί τὴ λύπη τῶν ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων τοῦ χωριοῦ. Ἡ ποίησιν τοῦ Ἀθάνα εἶναι γνήσια ἐκφρασιν τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς μέ ἐντονη προβολὴ τοῦ ρουμελιώτικου καί ἡπειρωτικου στοιχείου. Δημιουργεῖ δυνατοὺς σοναυθηματικὸς κραδασμοὺς μέ τὴν ἀπλότητα καί χάρη της—καί: παραπλήσιο μέ τὸ δημοτικὸν μαί τραγούδι—μὰ καί μέ τὸν πλοῦτο τῶν ἐκφραστικῶν τῆς μέσων. ταιριασμένων ἀπόλυτα μέ τὸ περιεχόμενο τοῦ τραγουδιοῦ. Ἡ ποίησιν τοῦ δὲν ἐξέφυγε ποτὲ ἀπ' τὰ ἑλληνικὰ πλαίσια. Εἶναι τὸ στοιχεῖο πού δίδρανε ἀποφασιστικὰ στήν πλὴσσιγγα τῆς ἐκλογῆς του ὡς Ἀκαδημαϊκός. Κα πολὺ δίκαια, ἔμεῖς οἱ Ἡπειρωτῆς, ἐκφράζομε τὴν χαρὰ μας γι' αὐτὸ καί ἀκόμη καί τὴν πίστιν μας πῶς ὁ Ἀκαδημαϊκός Ἀθάνας θά πλουτίσῃ μέ νέες προσφορὰς τοῦ τὸν ἔμμετρο λόγου μας.

I.N.N.

ΜΙΑ ΩΡΑΙΑ ΚΙΝΗΣΗ

Ἡ Ἡπειρος δέχτηκε τὸν μῆνα αὐτό, τελεταῖο οὐσιαστικὰ τοῦ σχολικοῦ ἔτους, τὴν ἐπισκεψὴν ἑκατοντάδων μαθητῶν ἀπ' ὅλα σχεδόν τὸ σημεῖα τῆς Ἑλλάδος: ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καί τὴ Μακεδονία, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καί τὰ νησι Οἱ μαθητῆ καί οἱ σπουδασταὶ τῶν σχολείων τῆ Ἡπειροῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἐπραγματοποίησαν πολυήμερες ἐκδρομὰς: ἡ Ζωσιμαῖα Παιδαγωγικὴ

Ἀκαδημία στὴν Κέρκυρα, τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς στὴ Θεσσαλονίκη, ἡ Ζωσιμαία Σχολή, τὸ Γυμνάσιο Θηλέων καὶ ἄλλα ἐκπαιδευτήρια σὲ ἄλλα μέρη. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ἡ μεγάλη σημασία τῶν ἐκδρομῶν αὐτῶν. Ἐξω ἀπὸ τοὺς εἰδικὰ μορφωτικούς σκοποὺς ποὺ ἐπιδιώκουν ἐμπνέουν καὶ τὴ βαθειὰν ἀγάπῃ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς στὰ Ἑλληνικὰ νιάτα. Ὅτι οἱ παλιότεροι δὲν εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ πραγματοποιήσουν, τὴν ψυχικὴ ἐπαφὴ μὲ τὶς μορφές καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπομακρυσμένων περιοχῶν τῆς χώρας μας, σήμερα τὸ πραγματοποιοῦν τὰ σχολεῖά μας μὲ τρόπο ποὺ δίνει τὴν ἐλπίδα πὼς ἡ σημερινὴ γενιὰ θὰ κάμῃ συνειδησὴ τῆς τὴν ἀγάπῃ αὐτῇ, ποὺ γεννιέται ἀπὸ μιὰ γνωριμία ἀπτῆ καὶ οὐσιαστικῆ. Αὐτὸ μονάχα, τὸ κέρδος νὰ ὑπῆρχε—κι' ὑπάρχουν τόσες ἀκόμη ἄλλες ωφέλειες—θὰ ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ ἐξαρθῇ ὁ θεσμὸς αὐτός, ὁ τόσον γόνιμος καὶ ἀποτελεσματικὸς γιὰ τὴ μόρφωση τῶν νέων Ἑλλήνων, τὴ μόρφωση στὴν εὐρύτερη ἔννοιά της.

*

Η ΑΡΣΑΚΕΙΟΣ ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἀπὸ τὰ σχολεῖα ποὺ ἐπεσκέφθηκαν ἐφέτος τὴν Ἠπειρο καὶ τὴν πρωτεύουσά της, ἰδιαίτερα πρέπει νὰ σημειώσωμε τὴν ἐκδρομὴ τῆς Ἀρσακεῖου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, πλαισιωμένην ἀπὸ τὸν Ἠπειρολάτρη πρόεδρο τῆς Φιλελευθερικῆς Ἐταιρείας τῶν Ἀθηῶν καὶ διαπρεπῆ ἐπιστήμονα κ. Πουλίτσα, τὴ διακεκριμένη καὶ ἀκατάπνητη διευθύντρια τῆς κ. Συκουτρῆ καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς συνεργάτες της. Τὸ Ἴδρυμα ποὺ ὀφείλεται στὴ γενναιοδωρία ἑνὸς μεγάλου τέκνου τῆς Ἠλείου—τῆς δούλης Ἠλείου—καὶ ποὺ ἐμόρφωσε καὶ ἐναλούησε μὲ τὰ Ἑλληνοχριστιανικά ἰδεώδη τόσες γενεές Ἑλληνίδων, δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, ποὺ ἔρχεται στὴ διχοτομημένη ἀπὸ τὴν διεθνῆ «σοκοπιμότητα», πατρῶα γῆ τοῦ Ἰδρυτοῦ της. Καὶ ἡ συγκίνησή μας κι' ἡ χαρὰ μας γι' αὐτὴν τὴν ἐπίσκεψιν, ποὺ τὴ θεωροῦμε καὶ σὰν προσκύνημα στὴ σπλαβωμένη πατρίδα τοῦ Ἀρσάκη, εἶναι εἰλικρινῆς καὶ ἀνυπόκριτη. Ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια» καὶ ἡ διανόηση τῆς ἐνιαίας Ἠλείου, μαζὺ μὲ τὴ διάπυρη εὐχὴ γιὰ μιὰ γρήγορη λύτρωση τῆς γενέθλιας γῆς τοῦ Ἀρσάκη, ἀπευθύνουν στὶς νέες Ἑλληνίδες ποὺ φοιτοῦν στὸ ὀμώνυμο ἐκπαιδευτήριό καὶ στοὺς δασκάλους των, ἐγκάρδιο χαιρετισμό.

M.X.M.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Θεμ. Ἀθανασιάδης—Νόβας: Διονύσιος Σολωμός. Ἠθικὴ μεγαλοφυΐα, σελ. 24.—Κωστής Παλαμᾶς, Ποιητὴ ἑλέφ Θεοῦ, σελ. 44.—Μιλτιάδης Μαλακάσης, ὁ πρῶτος μετὰ τὸν ἕνα, σελ. 36.—Ἐκδόσεις «Ἄλφα» Ἰ. Μ. Σκαζίκη, Ἀθήνα, 1954.

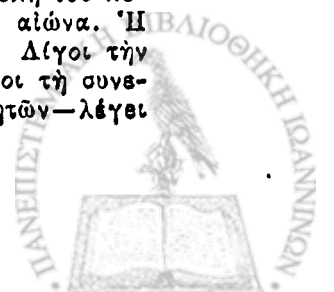
Ὁ ἀγαπητὸς φίλος κ. Θεμ. Ἀθανασιάδης—

Νόβας εἶναι ἓνα λεπτὸ καὶ πολὺ καλλιεργημένο πνεῦμα. Μὲ σπάνια ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωση, γλωσσομαθῆς, ταξιδεμένος στὴν Ἑδρῶπῃ καὶ στὸ Βόρειο Πόλο, ἀπ' ὅπου ἐμπνεύσθηκε ἓνα πάρα πολὺ ὠραῖο βιβλίον, ὑπηρετεῖ τὰ γράμματα μὲ πάθος, ὅπως καὶ τὴν πατρίδα του, μιὰ καὶ διετέλεος πολλὰς φορὰς Νομάρχης. Ἡ εὐαισθησία του εἶναι σχεδὸν γυναικεῖα καὶ οἱ τρόποι του ἀβροί.

Τὴν εὐαισθησία ἀκριβῶς μιᾶς παλλόμενης καρδιάς καὶ τὴν ἀβρότητα τοῦ ὕφους, βρίσκουμε ἔντονα ἀποτυπωμένες στὶς τρεῖς ἀδελφές ὀμιλίες του, μὲ τοὺς χαρακτηριστικούς τίτλους, ποὺ στὴν ἀρχὴ λίγο μᾶς ξαφνιάζουν. Ὅταν ὁμως διαβάσουμε τὰ στοχαστικὰ αὐτὰ κείμενα, καταλαβαίνουμε τοὺς χαρακτηρισμοὺς τῶν ποιητῶν.

Ὁ Διονύσιος Σολωμός εἶναι μιὰ «ἠθικὴ μεγαλοφυΐα» ἀπ' τὴ στάση του στὴ ζωὴ καὶ στὴν πατρίδα, ἀπ' τὴν ἀγάπῃ του πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τὴ θρησκεία καὶ τὶς παραδόσεις, ἀπ' τὸ ἠθικὸ περιεχόμενο τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ μεγάλου ἔργου του. Ὁ Κωστής Παλαμᾶς εἶναι «Ποιητὴς ἑλέφ Θεοῦ» γιὰ τὴν ἠθικὴν ἀρετὴν ποὺ τὸν χρειάζονταν τὸ ἔθνος ὀλόκληρο, γιὰ νὰ τραγουδήσει τὸν ἀγῶνα τῆς φυλῆς μας καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὸ ἔργο του, ἔχοντας πάνω του «συμμένους ἀγγέλους τ' οὐρανοῦ». Ὁ Μιλτιάδης Μαλακάσης εἶναι «ὁ πρῶτος μετὰ τὸν ἕνα», δηλαδὴ ἔπειτα ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ, γιὰ τὴν ἠθικὴν ἀρετὴν ποὺ τὸν ἀπαιτοῦν τὰ ἔθνη καὶ τὸ λαὸς τοῦ λαοῦ. Καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφές μικρὲς μελέτες του, ὁ συγγραφεὺς δίνει τὰ πρωτεῖα στὴν καρδιά κι' ἀπ' τὴν ἀποψη αὐτῆ, τὴ συναισθηματικὴ, τὴ λυρική, ἐξετάζει κι' ἀξιολογεῖ τὸ ἔργο τους. Ἔτσι, οἱ ὀμιλίες αὐτῆς, οἱ τόσο γοητευτικῆς, γραμμένες μὲ ἀγάπῃ καὶ πρωτοτυπία, ἔχουν μεταξὺ τους ἀπόλυτη ἐνότητα κι' ἀποτελοῦν, κατὰ κάποιον τρόπο, τὸ «πυτεῖον» τοῦ Θεμ. Ἀθανασιάδης—Νόβας, ἓνα «πιστεύω», ποὺ τὸ κέντρο του βρισκεται στὴν καρδιά, στὴν ψυχὴ.

Ἀπμὲνοντας στὸ λυρικό, στὸ αἰσθηματικὸ στοιχεῖο τῆς ποιήσεώς τους, ὁ συγγραφεὺς μᾶς ἀποκαλύπτει τὴ βαθύτερη προσωπικότητα τῶν τριῶν ποιητῶν καὶ χαίρεται τὸ στοιχεῖο αὐτό, ποὺ—ἄλλοτε—ὀλοένα ἐξαφανίζεται ἀπ' τὴ μοντέρνα, τὴν ἐγκεφαλικὴν ποίηση, τὴν τόσο κούφια συχνά, τὴν ὀρμητικὰ κλειστὴ τὸν ἑαυτὸ της, ποὺ δὲν ἀπηχεῖ κανένα αἰσθημα, ποὺ τὸ πολὺ κοινὸ τὴν ἀγνοεῖ καὶ πάντοτε θὰ τὴν ἀγνοεῖ, γιὰ τὴν δὲν μεταδίδει καμιά συγκίνηση, γιὰ τὴν δὲ μιλάει στὴν ψυχὴ του. Ἄλλωστε, ἓνας στίχος τοῦ Σολωμοῦ ζυγιάζει τόσο πολὺ, ὅσο ὅλες οἱ μοντέρνες ποιητικῆς συλλογῆς, δικῆς μας καὶ ἑτέρας. Πολὺ ὀρθὰ παρατηρεῖ ὁ Ἀθανασιάδης—Νόβας—καὶ συμφωνοῦμε ἀπόλυτα μαζί του—ὅταν γράφει πῶς: «μὲ τὸ Μαλακάση χάνεται ἓνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἡ, γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ μιὰ ἐνδοξὴ ἔκφραση. «ὁ πρῶτος μετὰ τὸν ἕνα» τῆς μεγάλης γενιᾶς τῶν νεοελλήνων ποιητῶν ποὺ ἀνθίσει στὰ τέλη τοῦ περασμένου καὶ στὶς ἀρχὲς αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα. Ἡ γενιὰ αὐτῆ κοντεῖ νὰ ἐξαφανισθῇ. Δίγοι τὴν ἀντιπροσωπεύουν ἀκόμα, καὶ λιγότεροι τὴ συνεχίζουν. «Ὁ ἐξαφανισμὸς τῶν ποιητῶν—λέγει

ὁ Καρλάυλ—εἶναι συμπτωματικὴ ἔνδειξη ὅτι μιὰ ἐποχὴ ἔφτασε στὸν κολφῶνα τῆς δόξας καὶ πλησιάζει στὸ τέρμα τῆς καὶ ὅτι πολὺ σύντομα θὰ παραστῇ ἀνάγκη νῆας ἐποχῆς μὲ ἀναμορφωτὲς νέους». Καλῶς νὰ ῥθούνε αὐτοὶ οἱ νέοι ἀναμορφωτὲς. Ἀλλὰ δὲν ἦρθαν ἀκόμα. Κι ὅσοι αὐτοπαρουσιάζονται ὡς τέτοιοι δὲν εἶναι ἀναμορφωτὲς. Ὁ ἴδιος ὁ Καρλάυλ, πιστὸς τῶν παραδόσεων, λέει: «χωρὶς ἄλλο θὰ ἦταν ὠραιότερο ἂν ἐβαδίζαμε πρὸς τὴ νέα αὐτὴ ἐποχὴ μὲ μουσικὴ συνοδεία, τιθασυμένοι καὶ δασκαλεμένοι ἀπ' τοὺς ποιητὲς μας, ὅπως οἱ ἀπλοῖχοι ἄνθρωποι τῆς ἀρχαιότητος ἀπ' τὸν Ὀρφέα». Ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ συμβῇ καὶ σ' ἐμᾶς. Ἡ ποίηση τῶν δυο μεγάλων νεκρῶν μας—τοῦ Μαλακάση καὶ τοῦ Παλαμᾶ—θὰ εἶναι γιὰ πολλὰ χρόνια ἡ μουσικὴ συνοδεία τῆς πορείας μας καὶ τῆς πνευματικῆς προκοπῆς μας. Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πού θὰ κυβερνήσουν τοὺς ζωντανοὺς οἱ νεκροί».

Ἀπὸ παρόμοιες δξυτάτες παρατηρήσεις εἶναι γεμάτες οἱ ὀμιλίες αὐτῆς τοῦ συγγραφέα, κριτικὰ κείμενα πρωτότυπα, μὲ εὐρήματα πού πείθουν τὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν τοποθέτηση τῆς ποιήσεως στὸ πεδίο τοῦ αἰσθηματος. Μῆπως δὲν τὸ εἶπε καὶ ὁ Γκαίτε: «Τὸ πᾶν εἶν' αἰσθημα»; Γι' αὐτὸ ἡ ποίηση πρέπει νὰ ξαναγυρίσει σ' αὐτὴ τὴν πρωταρχικὴ πηγὴ, στὸ γνήσιο τραγούδι πού ἀναβλύζει ἀπ' τὴν καρδιά καὶ γι' αὐτὸ ὁ Ἀθανασιάδης—Νόβας ἐπιμένει τόσο πολὺ στὴν ἀποψή του ὅταν γράφει ὅτι ὁ Μαλακάσης σχεδὸν ὀλόκληρος εἶναι «ποίηση τοῦ λαοῦ καμωμένη τέχνη. Ποίηση τοῦ λαοῦ! Δηλαδή ποίηση γιὰ ὅλες τίς καρδιές πού ἀγαποῦν μὲ εὐγένεια καὶ μὲ πνεῦμα».

Μὲ τίς ἐργασίες του αὐτῆς, ὁ συγγραφέας μᾶς ἔδωσε ἀξιόλογες κριτικὲς σελίδες, γραμμένες μὲ παλμό, ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, πού προσφέρουν μιὲ γνήσια πνευματικὴ ἀπόλαυση στὸν ἀναγνώστη. Καὶ ἡ ἐκλογὴ του ἀπ' τὰ κείμενα τῶν τριῶν ποιητῶν εἶναι ἀληθινὰ θαυμαστὴ καὶ δείχνουν τὸν ἄνθρωπο, πού ζεῖ διαρκῶς μέσα στὸ κλίμα τῆς ποιήσεως, τῆς μεγάλης, τῆς ἀγνῆς, τῆς πραγματικῆς.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

★

Θεμιστοκλῆ Τσάτσου: «Χεῖντελμπέργκ», 1955.

Ὁ Θεμιστοκλῆς Τσάτσος εἶναι πολὺ γνώριμος στὸ εὐρὸ κοινὸ ὡς ἐξαιρετὸς νομικὸς καὶ πολιτικός. Ὅμως τὸ στενὸ του περιβάλλον γέγοναν τὴν λυρικὴ του προδιάθεση καὶ τοὺς καρπούς τῆς, πού ὡστόσο παραχωροῦσαν τὸ προβάδισμα στὰ ἐπιτεύγματα τοῦ homo sapiens. Τώρα, ὅστερα ἀπὸ μερικά βαθύτατα—κατὰ τοὺς εἰδήμονες—μουσικοκριτικὰ του δοκίμια, μὲ τούτῃ τὴν παρθενικὴ του ἐκδοσὴ, τὴν τόσο καλαίσθητὴ χάρις καὶ στὰ ἀνάλαφα σχέδια τῆς Δέσποινας Κ. Τσάτσου, μᾶς δίνει πολλοὺς λυρικοὺς τόνους, πού τοῦ φέρνουν στὴν καρδιά «κάτι πού μὲ δυσκολία ἐμποδίζεται νὰ γίνῃ λυγμός». Ἐδῶ ἀναπλέκονται στῆς νοσταλγίας τὸν καμβὰ πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς πολιτείας τῶν φοιτητικῶν τοῦ χρόνων

μὲ ἕνα θερμὸ ἀλλὰ καὶ ἥρεμο τόνο. Μιλᾷ γιὰ τοὺς καθηγητὲς του μὲ ἀγάπη ἀλλὰ καὶ ἀπόλυτὴ ἀξιολόγησι: «Δὲν ἔφερνε στοὺς μαθητὲς του ἐμφιαλωμένες γνώσεις» μᾶς λέει γιὰ τὸν Βέμπερ. Ὁ Γκούντολφ—γράφει—«δὲν ἐδίδασκε, μάγεινε τοὺς μαθητὲς του. Κι εἶναι δύσκολο νὰ πῆ κανεὶς μὲ λόγια πῶς δίδασκε... Γι' αὐτὸ δὲν ἀπομένει ἄλλος τρόπος περιγραφῆς τῆς διδασκαλίας του ἀπὸ τὸν Ὀμηρικὸ τρόπο τῆς περιγραφῆς τῆς καλλονῆς τῆς Ἑλένης». Καὶ προσφεύγει στὸ θρησκευτικὸ αἰῶθημα τῶν μαθητῶν πού ἔτρεφαν γιὰ τοὺς καθηγητὲς τους. Κάτι ἀνάλογο ἔκαμε κι ὁ Τσάτς γιὰ ἕναν καθηγητὴ σαιξπηριστῆ, πού σαγήνευε ἕναν ἀδιάφορο σπουδαστῆ, διάσημο ἀργότερα συνάδελφό του.

Ὅσο γιὰ τὴν Πολιτεία τῶν σπουδῶν του τὸ Χεῖντελμπέργκ—ὁ κ. Τσάτσος τὴν ντύνει μὲ τῆς ἐφηβείας τὰ ὄνειρα καὶ τὸ γαληνεμένο στοχασμῶν τῶν μεσῶν τοῦ χρόνων—πολὺ ἀνθρώπινο καὶ βαθύτατο ψυχολογημένο στοχασμῶ: «Ὁ γυρισμὸς στὸν ἴδιο τόπο—ἔτσι τελειώνει—ὡς περάσουν τὰ χρόνια κι' ἀλλάξουνε τὰ γύρω μας κι' ἀλλάξουμε κι' ἐμεῖς, εἶναι μιὰ ἐπικίνδυνη δοκιμασία. Μὰ ὅποιος ξεπεράσει τὴν δύσκολη στιγμὴ χαίρειται χαρὰ μεγάλη. Θὲ εἶναι του γαληνεμένου καὶ ὅλα παίρνουνε μιὰ θεοὶ φυσικὴ κι' ὁ ἄνθρωπο συμπεριλιώνεται μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Χρωστάει μὲ γάλη χαρὰ στὸ θεὸ κείνος, πού μπορεῖ ν' ἀτενίσῃ ἔτσι τὸ τέρμα τῆς ζωῆς του».

I. Π. ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑΣ

★

Εὐαγγέλιου Μπόγκα: «Ἡ πρόρρησι τοῦ μέλλοντος»

Τὸν κ. Εὐάγ. Μπόγκαν δὲν εἶχα τὴν τύχην γνωρίσω προσωπικῶς. Ἀπὸ τὰ «Πουλιὰ τοῦ Ἡπειρωτικῶς θρόλου» πού δημοσιεύονται ἐσυνεχεῖα στὴν «Ἡπειρ. Ἔστια» μὲ τὰ ὁποῖα μὲ τὴν γλαφυρότητα καὶ σαφήνεια ἀποκαλύπτει τὰ «κοίκογενειακά» τῶν πτερωτῶν συντρόφων μα εἶγνε γνωστὸς στοὺς ἀναγνώστας τῆς «Η. Ε.».

Μὲ τὸ νέο ὅμως ἐπιστημονικὸ του βιβλίον τὴν πρόρρησιν τοῦ μέλλοντος ὁ συγγραφεὺς μὲ ἀποκαλύπτει καὶ τὰ μεταψυχικὰ προβλήματα μὲ ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια, φροντίδα καὶ ἐπιστημονικὴ ἐμβριθεία. Μέσα σὲ 54 σελίδες κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ μὲ ἀξιοπρόσεχτη ὑπομονὴ ὅ,τι ἐκλήκτον ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοη στὸν τομέα τῶν μαντείων καὶ προρρήσεων ὅπως ἡ μέλισσα συγκεντρώνει τὸ καλύτερο ὕλι ἀπὸ τὰ λουλούδια πού τριγυρίζει.

Ἀκούραστα διαβάζεται τὸ βιβλίον τοῦ Μπόγκα. Ἡ γλῶσσα ἐπιστημονικὴ καθαρεύουσι μὲ ἀπλήν ἐκφρασιν νοητῆν εἰς πάντας ὅσους θλουον νὰ πληροφορηθοῦν τί κατωρθώθη μέχρι σμερα εἰς τὴν μεταψυχικὴν. Τὸ ἔργον τοῦτο πρέχει τὴν εὐκαιρίαν ὅσους θὰ θελήσουν νὰ ἐπεταθοῦν σὲ σχετικὰς μελέτας διὰ τὰ μεταψυχικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα θίγει μὲ τὴν ἐπιστημονικότητα ὁ συγγραφεὺς. Ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου

τούτου από τις πρώτες σελίδες του αιχμαλωτίζε-
ται και μένει απόλυτα ικανοποιημένος με τὰ
συμπεράσματα του συγγραφέως του.

M. ΚΟΚΚΟΡΟΣ

*

Τάκη Σιωμοπούλου: 'Αλέξανδρος
Πάλλης, κριτική μελέτη. Σελ. 28. 'Ανάτυ-
πον <'Ηπειρωτικής 'Εστίας>, 'Ιωάννινα, 1955.

'Από καιρό, από τότε που είχα τὴ χαρὰ νὰ
γνωρίζω ἀπὸ κοντὰ τὸν ἀγαπητὸ μου Τάκη Σιω-
μόπουλο, ἐπιθυμοῦσα νὰ γράψω κάτι γιὰ τὸ ἔργο
του. Εἶναι ἕνας ἀπ' τοὺς διαλεχτοὺς πνευματι-
κοὺς ἀνθρώπους, ἕνας ἐξαιρετὸς λογοτέχνης, μὲ
ὄξυ κριτικὸ πνεῦμα, πού τιμᾷ τὴν 'Ηπειρο καὶ
γενικότερα τὰ γράμματά μας.

Στὸ ἀληθινὸ προσκύνημά μου, πέρνει τὸ
καλοκαίρι, στὰ ἱερὰ ἠπειρωτικὰ χῶματα, χάρηκα
τὴ συντροφιά του—ὅπως καὶ ὅλων τῶν ἄλλων
ἀγαπητῶν μου πνευματικῶν ἀνθρώπων—θαύμασα
τις ἐγκυκλοπαιδικές γνώσεις του, τὴ μνήμη του,
τὸ χιούμορ του, κι ἔζησα μαζί του ἀξέχαστες
ὥρες.

Γράφοντας σήμερα γιὰ τὴ μελέτη του <'Αλέ-
ξανδρος Πάλλης> ἐξοφλῶ ἕνα χρέος ἀπέναντι
στον ἀγαπητὸ φίλο. Μᾶσα στὶς λίγες αὐτὲς σελί-
δες, τίς τόσο καλογραμμμένες, ὁ συγγραφέας τόσο
ἄλλων ὥραίων κειμένων μᾶς προσφέρει μίαν εἰ-
κόνα ὀλοζώντανη τοῦ 'Ηπειρώτη θάρδου, μὲ ὄξεια
παρατηρητικότητα, τὸ στοχασμὸ καὶ εὐστοχες
κρίσεις γύρω ἀπ' τὸ ἔργο του. Εἶναι μιὰ ἐργασία
δημιουργικὴ ἀπὸ τὴ μελέτη. Ὁ Τάκης Σιωμόπου-
λος ἐξετάζει τὸν Πάλλη ὡς μαχητὴ, ἐπιμένοντας
στὴ συμβολή του γιὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς δημοτι-
κῆς γλώσσας, τονίζει κατόπιν πόσο τὰ παιδικὰ
ποιήματα αὐτοῦ τοῦ ξεχωριστοῦ 'Ηπειρώτη μίλη-
σαν στὶς παιδικές ψυχές, ἐπαινεῖ—δικαίαια ἄλλω-
στε—τὸ αἶσθημα, τὴ λεβεντιά καὶ τὸ ὕφος τῆς
λυρικῆς ποιήσεως τοῦ Πάλλη, ἀξιολογεῖ τέλος τὸ
ἔργο του, ἰδίως τίς μεταφράσεις του καὶ τὸν πε-
ρίφημο <Μπρουνσό> καὶ μᾶς θυμίζει πόσο ἡ πνευ-
ματικὴ 'Ελλάδα τοῦ ὀφείλει. Ὁ <'Αλέξανδρος
Πάλλης> τοῦ Σιωμόπουλου εἶναι μιὰ συμβολὴ θε-
τικὴ καὶ συμπλήρωμα ἀπαραίτητο γιὰ τὴ γενικὴ
ποποθέτησιν ἐνὸς ἔργου, πού φαίνεται ἀρκετὰ νὰ
ἐξηάστηκε ἀπ' τοὺς συγρόρους. Βέβαια, πολλὰς
σελίδες του εἶναι ξεπερασμένες κι ἀρκετὲς ἰδέες
του, κυρίως γύρω ἀπ' τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, σή-
μερα πού ἡ δημοτικὴ ἐπεκράτησε στὴ λογοτεχία
μας, δὲ μᾶς συγκινοῦν πιά. Κάποιες μεταφράσεις
του ὅμως, ὅπως <'Ο Ἐμπορος τῆς Βενετίας>, ἢ
<'Ιλιάδα>, μένουν σὰν ἀξιόλογα κείμενα, μαζί μὲ
λιγοστὰ ποιήματά του, καὶ ἀρκετὲς σελίδες ἀπ'
τὸ <Μπρουνσό>. Ὅσο γιὰ τὴ μετάφραση τῶν <Ἐδαγ-
γελίων>, δὲ μὲ συγκινεῖ οὔτε τοῦ Πάλλη, οὔτε
καμιὰ ἄλλη. Προτιμῶ καὶ συγκινούμαι θρησκευ-
τικὰ καὶ πνευματικὰ μόνο ἀπ' τὸ πρωτότυπο κεί-
μενο, ὅτι ὅπως μᾶς τὸ κληροδότησαν οἱ Ἐδαγ-
γελισταί.

Ἐκεῖ πού διαφωνῶ μὲ τὸ συγγραφέα τῆς
ὥραίας αὐτῆς μελέτης εἶναι ἡ ἀνασκευὴ τοῦ λι-
βέλλου, ὅπως λέει, τοῦ Τέλλου "Ἄγρα ἀναγνίστων

τοῦ Πάλλη. Ὑπάρχουν εὐστοχες παρατηρήσεις
τοῦ Τάκη Σιωμοπούλου στὴν κριτικὴ τοῦ ποιητῆ
τῶν <Καθημερινῶν>, ἀλλ' ὁ Ἄγρας εἶναι ἀπὸ χρό-
νια νεκρὸς καὶ δὲν μπορεῖ πιά ν' ἀντιτάξει κα-
νένα δικαιολογητικὸ ἐπιχείρημα στὶς ἀντιρρήσεις
τοῦ μελετητῆ τοῦ Πάλλη. Τότε, θ' ἀναρωτηθῆτε,
δὲν πρέπει νὰ ἐπικρίνουμε καὶ ν' ἀνασκευάζουμε
τις κρίσεις γιὰ πρόσωπα καὶ ζητήματα παλαιότε-
ρων, ἐπειδὴ ἔχουν πεθάνει; Κάθε ἄλλο, ὄχι ὅμως
μ' αὐτὸν τὸν κάπως πικρόχολο τόνο.

Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἐπιφύλαξη πού εἶχα νὰ
διατυπώσω γιὰ τὴν ἐξονυχιστικὴ μελέτη τοῦ Τάκη
Σιωμοπούλου.—σελίδες πού τιμοῦν ἀληθινὰ τὸ
κριτικὸ τοῦ πνεῦμα.—

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Η ΔΟΥΚΩ Η ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑ

'Αγαπητὴ <'Ηπειρωτικὴ 'Εστία>.

Εἰς τὸ τεῦχος 32ον σχετικῶς μὲ τὴν ὑπὸ λη-
στῶν ἀπαγωγὴν τῆς κυρὰ—Δούκως ὁ κ. Σκαφι-
δάς γράφει ὅτι ὁ Θύμιος—Γάκης ἐδραπέτευσε ἀπὸ
τὰς φυλακὰς. Ἡ πληροφορία δὲν εἶναι ἀκριβής.
'Ἐκ στόματος τῆς ἀπαχθείσης ἔχω τὴν πληροφο-
ρίαν ὅτι ὅταν ὁ Θύμιος—Γάκης ἐξῆλθε τῶν φυλα-
κῶν τὴν ἐπεσκέφθη, τῆς φίλησέ τὸ χέρι, τῆς ἐζή-
τηνος συγχώρησιν καὶ οικονομικὴν ἀρωγὴν διότι
ἦτο ἀπένταρος. Ἐκ τούτων ἐξάγεται τὸ συμπέρα-
σμα ὅτι δὲν ἐδραπέτευσε. Τώρα γεννᾶται τὸ ἐρώ-
τημα: πότε ἐξῆλθε τῶν φυλακῶν τούτων; ἢ μὲ τὴν
γενικὴν ἀμνηστειαν κατὰ τὸ νεοτουρκικὸν σύνταγ-
μα τοῦ 1908, ἢ κατόπιν μειώσεως τῆς ποινῆς του
ἀπὸ ἰσθμια δεσμὰ σὲ κάτι μικρότερον. Ἐπὶ τοῦ
σημείου αὐτοῦ, δύναται νὰ σῶς δώσῃ ἀκριβεῖς πλη-
ροφορίας ὁ Γούσιος Παπανικολάου ἢ Μπαμπού-
ρης ὁ ὁποῖος ἦτο συγκρατούμενος τοῦ Θύμιου.

ΑΔ. ΔΙΒΑΔΕΥΣ

*

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

'Αγαπητὴ <'Ηπειρωτικὴ 'Εστία>.

Ὁ συμπολίτης Βλαδίμηρος Λαζαρίδης, γριὸς
τοῦ Γραμματέως τοῦ Ρώσου στὰ Γιάννινα Προ-
ξένου, πού θυμᾶται πολὺ καλὰ καὶ γνώρισε ἀπὸ
κοντὰ—λόγῳ τῆς ιδιότητος τοῦ πατέρα του—τὴ
Νόρα Μπιελέκα, θυμᾶται, ἐπίσης πολὺ καλὰ—
γιατὶ τὸ θαύμασε κι' ὁ ἴδιος—τὸ πρῶτο αὐτοκί-
νητο στὰ Γιάννινα, τὸ ὁποῖο ἦταν ἐπιδατικὸ λεω-
φορεῖο—ὅπως γράφει ἡ Μπιελέκα— καὶ ὄχι φορ-
τηγὸ—ὅπως ἐνθυμεῖται ὁ Ντεκάστρο.

Τὸ αὐτοκίνητο αὐτὸ, ἀληθινὰ τὸ ἔφερε στὰ
Γιάννινα ὁ πλουσιώτατος Ἰσκόντραλη (Σκοδρια-
νός) Χατζῆ Μαχμούτ, μᾶλλον γιὰ συγκοινωνιακὴ
ἐπιχείρησιν, ἴσως ὅμως συνδυασμένη καὶ μὲ μετα-
φορές. Στὰ πλευρὰ του, ἀναγραφόταν μὲ μεγά-
λους καλλιγραφικοὺς Ἀραβικοὺς χαρακτήρες τὸ
ὄνομα—ὅπως πῶ πάνω—τοῦ ιδιοκτῆτη, καὶ ἦταν
Γαλλικῆς προέλευσης. Ὁ σωφὲρ καὶ μηχανικός
του, ἦταν Γάλλος πού ὀνομαζόταν Ἐρνέστος Νταν
τιάν, ἀπὸ τὴ Ντιζιόν. Οἱ ἀρχαὲ τῶν Γιαννίνων

είχαν πραγματικά βγή για προϋπάντησή του, δὲν ὑπῆρχε ὅμως κανένας λόγος νὰ χρησιμοποιήσουν γι' αὐτὸ ταλίκες, μιὰ πού ὑπῆρχαν τότε στὰ Γιάννινα πολυάριθμα ἀμάξια (τύπου Λαντὼ) πού ἐξυπηρετοῦσαν τότε τὶς ἐπιβατικὲς συγκοινωνίες ὅλης τῆς Ἡπείρου. Οἱ Τούρκικες Ἀρχές ἐπέστρεψαν στὴν πόλη καὶ παρήλασαν στὴν Πλατεία τοῦ Κονακιοῦ μέσα στὸ αὐτοκίνητο τοῦ Χατζῆ Μαχμούτ.

Καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ, σημειώνουμε—μὲ δάση τὶς ἐνθυμήσεις τοῦ ἰδίου πληροφοριοδότη καὶ ἄλλων ἀκόμα—ὅτι τὸ πρῶτο ποδήλατο—τρικυκλο εἰδικότερα—τὸ ἔφερε στὰ Γιάννινα στὰ 1898, ὁ πατέρας τοῦ πληροφοριοδότη μας, Δημήτριος Λαζαρίδης, καὶ κατόπι ἀκολούθησαν—δίκυκλα αὐτὰ—ὁ Βεργωτῆς (πεθερὸς τοῦ Β. Πυρσινέλλα) ἕνα γιὰ τὴν κόρη του καὶ τᾶλλα γιὰ τοὺς δυὸ γιουὺς του, ὁ Λαμπρινὸς (ἡ οἰκογένεια αὐτὴ μένει τῶρα στὴν Ἀθήνα), ὁ Ἰ. Λάμπας καὶ ὁ Παγκράτιος, θαλερὸς τῶρα πρεσβύτερος καὶ ὁ καλλίτερος ράφτης στὴν ἐποχὴ του.

Γιὰ τὴν προοδευτικότητά τῆς πόλης, δὲ θὰ ἦταν ἄσκοπο νὰ προσθέσουμε ὅτι γύρω στὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ, στὰ Γιάννινα ἔπαιξε καὶ Ἰταλικὴ ὄπερα· δὲν ἦταν δὲ σπάνια τὰ Βαριετέ.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἄομηρικὴ Ἑορτὴ

Τὴν 8ην Μαΐου δόθηκε στὴν αἴθουσα τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου ἑορτὴ, τὴν ὁποίαν ἐτίμησαν αἱ ἐκκλησιαστικαί, πολιτικαί, στρατιωτικαί ἀρχαὶ καὶ πλῆθος ἐκλεκτοῦ κόσμου, μὲ ἀπαγγελίες ραψωδιῶν ἐκ τῆς Ἰλιάδος κατὰ παράφραση ἔμμετρον—καὶ ἀπαγγελία—τοῦ ραψωδοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος κ. Ταβουλάρη καὶ μουσικὴν ὑπόκρουση τῆς πιανίστας Δίδος Νέλλης Στάμου. Ὁ καλλιτέχνης—ραψωδὸς κ. Ταβουλάρης παρὰ τὴ γλῶσσα τῆς παραφράσεώς του ζωντάνεψε μὲ τὴν ὑποβλητικὴ ἀπαγγελία του τὴν Ἀ. ραψωδίαν τῆς Ἰλιάδος πού ἀναφέρεται στὴν καταστροφικὴ ἐρίδα μεταξὺ τοῦ Ἀγαμέμνονα καὶ τοῦ Ἀχιλλέου καὶ χάρισε στὸ ἀκροατήριό του μιὰ ἔντονη αἰσθητικὴ συγκίνηση. Τὴν ἑορτὴν ὀργάνωσε ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία».

*

Διαλέξεις

Ὁ Διευθυντὴς τῆς Ὑπηρεσιῶν τοῦ Ε.Ε.Σ. Ἡπείρου Ιατρὸς κ. Δημ. Κασιλάς, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ παγκοσμίου ἑορτασμοῦ τῆς ἐπετείου τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰδρυτοῦ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ Ἐρρίκου Ντυνάν, ἔδωσε εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας διάλεξιν μὲ θέμα: «Τὸ αἷμα ὡς θεραπευτικὸν μέσον», ἡ ὁποία ἐσημείωσε ἐξαιρετικὴν ὀπιτευχίαν.

—Τὴν 7ην Μαΐου εἰς τὸ Στρατιωτικὸν θέ-

ατρον ὁμίλησεν ὁ Ἀμερικανὸς Καθηγητὴς Πανεπιστημίου κ. Οὐίλιαμ Μπράσγουελ μὲ θέμα «Αἱ Δυτικαὶ Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς», εἰκόνες τῶν ὁποίων καὶ προεβλήθησαν.

*

Ρεσιτάλ Πιάνου

Τὴν 29ην Μαΐου ἐξ ἄλλου στὴν ἴδιαν αἴθουσα τὸ Λύκειον Ἑλληνίδων ἔδωσε διὰ τοῦ Ὁδείου τοῦ Ρεσιτάλ Πιάνου τῆς κ. Ἐρίστου μὲ συνοδείαν στὸ βιολί τῆ δίδα Μέντζιου ὑπὲρ τῶν σεισμοπαθῶν Βόλου τὸ ὁποῖον παρηκολούθησεν ἐκλεκτὸς κόσμος.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

1. Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Κακουργοδικεῖου Ἰωαννίνων ἐγένετο ἡ ἐκλογή τῶν πρῶτων δικαστῶν γυναικῶν (ἐνόρκων) διὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον. — Ἡ κ. Κούλα Κολοβοῦ ἐκ Δολιανῶν, ἔτεκε τρίδυμα.

2. Κατηρτίσθη, ἐν συσκέψει τῶν εἰδικῶν γεωπόνων, τὸ πρόγραμμα γεωργικῶν ἐφαρμογῶν τῆς ὑπαίθρου κατὰ τὴν ἑαρινὴν περίοδον.

3. Ἀπεβίωσεν αἰφνιδίως ὁ θεολόγος καθηγητῆς Ἰωάννης Καμπαλώνης.

4. Εἰς ὅλας τὰς ἡπειρωτικὰς πόλεις καὶ τὴν ὑπαίθρον ἐωρτάσθη ἡ ἐπέτειος τῆς ἰδρύσεως τοῦ ΝΑΤΟ.

5. Ἀνεχώρησε διὰ Βενετίαν ὁ ἐκεῖ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐκλεκτὸς συμπατριώτης κ. Κ. Δ. Μέρτζιος.

6. Ὁ ἐν Ἀμερικῇ ὁμογενὴς κ. Κ. Δούμας ἀπέστειλε 500 δολλάρια πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν προσκόπων Ἰωαννίνων.

7. Διὰ τοὺς ἄνδρας τῆς Ἡπείρου δ.ετέθησαν τρόφιμα ἐκ μέρους τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

8. Ἀγέλη 40 λύκων ὀρμωμένη ἐξ Ἀλβανίας ἐπέδραμεν εἰς τὴν μεταξὺ Ὀρεινοῦ καὶ Ξηροβάλλου περιοχὴν καὶ κατεσπάραξε πόμυτον 106 προβάτων.

10. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ τέως ὑπουργὸς στρατηγὸς κ. Μπότσαρης.

— Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου ὁμίλησε διὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ ΝΑΤΟ ὁ συνταγματάρχης Πυροβολικοῦ κ. Διαμαντόπουλος.

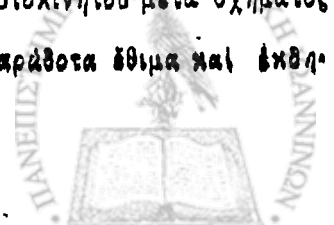
12. Ἀνεχώρησαν διὰ Κωνσταντινούπολιν 85 ἐκδρομεῖς ἐξ Ἰωαννίνων. Τῆς ἐκδρομῆς ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Γενικὸς Διοικητὴς κ. Τσιτσάρας.

— Χάλαζα πεσοῦσα ἐκάλυψε τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Μιτωικελίου.

13. Εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἡπειρον ἐνέσκυψε ἀπροσδόκητος κακοκαιρία μὲ συνεχεῖς βροχοπτώσεις εἰς τὰς πόλεις καὶ χιονοπτώσεις εἰς τὰ ὄρη. Ἡ θερμοκρασία κατῆλθεν ἀποτόμως καὶ αἱ δυσσχέρεται εἰς τὰς συγκοινωνίας κατέστησαν οδοβαρά.

15. Λόγῳ τῆς συνεχιζομένης κακοκαιρίας δυσχεραίνεται ἡ ἐκδρομικὴ κίνησις. 150 ἐκδρομεῖς ἐκ Θεσσαλονίκης διενυκτέρευσαν εἰς Βοτάνοσι συναντιζόμεναι συγκρούσεως αὐτοκινήτου μετὰ ὀχήματος «πλατφόρμ».

16. Μὲ τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα καὶ ἐκδη-

λώσεις χαράς έωρτάσθη τὸ Πάσχα εἰς τὴν Ἡπειρον ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ.

18. Τὰ Ἰωάννινα ἐφιλοξένησαν κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα 2500 τουρίστας.

19. Δὲν ἐπετρέπη ἡ ἐπέκτασις τῆς καπνοκαλλιεργείας εἰς τὴν Ἡπειρον.

20. Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Στρατιωτικοῦ θεάτρου Ἰωαννίνων ὑπὸ ὀμίλου νέων τοῦ Συλλόγου Ἄρτης «Σκουφᾶ» ἐδόθη θεατρικὴ παράστασις μετὰ τὸ ἔργον τοῦ Γ. Εσνοπούλου «Τὸ μυτικὸ τῆς Κοντίσσης Βαλέραινας» σημειώσασα ἐπιτυχίαν.

22. Ἀπεφασίσθη ἡ εἰς Ἰωάννινα ἰδρυσις δύο λαϊκῶν ἰατρειῶν.

24. Εἰς τὴν περιφέρειαν Ἰωαννίνων ἐτελέσθησαν 15 γάμοι, ἐξ ὧν 27 εἰς τὴν πόλιν.

26. Εἰς οὐκ ἐφιν παρὰ τῆ Γενικῆ Διοικήσει ἐλήφθησαν ἀποφάσεις διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ Σπηλαίου.

— Ἐνεκρίθη ἡ εἰς Ἰωάννινα ἰδρυσις Σχολῆς διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν στελεχῶν τοῦ Προσκοπισμοῦ.

27. Συνεκροτήθη ἐρατικὴ ἐπιτροπὴ διὰ τὴν ἐνέργειαν ἐράνου μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Γεν. Διοικήσεως Ἡπείρου καὶ τῶν ἐν τῇ ἐσωτερικῇ καὶ ἐξωτερικῇ Ἡπειρωτῶν διὰ τὴν ἀνάγεσιν Ἐκκλησίας καὶ μνημεῖου τῶν Μπιζανομάχων.

27. Ἡ καταστροφὴ τῶν ἀμπελώνων εἰς τὸν νομὸν Ἰωαννίνων ἐκ τοῦ τελευταίου παγετῶνος ἀνῆλθεν εἰς 30οο.

28. Κατάρρευσις ἡμιτελοῦς στέγης εἰς τὸ ἀνεγειρόμενον μέγαρον Σουρέλλη, προσκάλεσε τραυματισμὸν 11 ἐργατῶν, ἐξ ὧν εἰς ὑπέκυφεν εἰς τὰ τραύματά του.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΑΪΟΥ

1. Οἱ ἐργάται τῶν Ἰωαννίνων, κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἐργατικῆς πρωτομαγιάς, διεδήλωσαν τὴν ἀπόφασίν των νὰ ἀγωνισθοῦν ὑπὲρ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Βορείου Ἡπείρου.

3. Ὁ κ. Φώτιος Τζούλης, διαμένων εἰς Ἀμερικὴν, διέθεσε 2.200 δολλάρια διὰ τὴν ἀνάγεσιν ὡρολογοστάσιου καὶ τοποθέτησιν ὡρολογίου εἰς Δελβινάκιον.

4. Κατὰ τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν Δημάρχων καὶ Κοινοταρχῶν Ἰωαννίνων ἐξελέγησαν ὡς μέλη τῆς τοπικῆς Ἐνώσεως Δήμων καὶ Κοινοτήτων οἱ κ.κ. Χρ. Βλαχόπουλος, Μιχ. Γκάσιος, Εὐθ. Σταύρου, Π. Ζιάκας, Χρ. Σιαμόπουλος. Εἰς τὴν διοικησιν μετέχουν καὶ οἱ Δήμαρχοι ὡς μέλη τοῦ Συμβουλίου.

6. Ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἀπεφασίσθη ὅπως διορισθοῦν εἰς τὴν Γεν. Διοίκησιν Ἡπείρου καὶ νέοι δασικοὶ ὑπάλληλοι.

7. Εἰς τὸ Στρατιωτικὸν θέατρον ὠμίλησεν ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητῆς Πανεπιστημίου κ. Οὐίλλιαμ Μπράγουελ μετὰ θέμα: «Αἱ δοτικαὶ Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς».

8. Εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Παιδ. Ἀκαδημίαν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς παγκοσμίου ἑορτῆς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ὠμίλησεν ὁ Διευθυντῆς τῶν ὕπηρεσιῶν τοῦ Ε. Β. Σ. κ. Κατοίλας μετὰ θέμα: «Τὸ αἷμα ὡς θεραπευτικὸν μέσον».

10. Ὁρκίσθησαν οἱ νέοι Νομάρχαι Ἰωαννίνων Π. Βεντουρῆς καὶ Θεοκρωτίας κ. Βασιλειάδης.

— Ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν ἡ διοργάνωσις ἐμποροπανηγύρεως ἀπὸ 21—31 Αὐγούστου ἐ.ε.

11. Δι' ἐκτέλεσιν ἔργων εἰς παραμεθορίους περιοχὰς τῆς Ἡπείρου διετέθησαν πιστώσεις 6.310.000 δρχ.

12. Ἐπιθεσις λυσσώντων κυνῶν ἐσημειώθη εἰς τὴν περιοχὴν Γραμμένου μετὰ θύματα ἀνθρώπων καὶ ζῶα.

14. Εἰς τὴν περιοχὴν Γραμμένου αἱ ἐκ χαλάζης ζημίαι ἀνῆλθον εἰς 70οο

16. Ἀφίκετο ὁ καθηγητῆς τοῦ Πολυτεχνείου κ. Δ. Εὐαγγελίδης, διὰ τὴν διενέργειαν ἀνασκαφῶν εἰς τὴν Λαδώνην.

18. Ἡ κοινότης Λαχανοκάστρου, διὰ πρᾶξεώς της ζητεῖ ὅπως μετονομασθῆ εἰς Ὁραιόκαστρον.

19. Ἀλβανὸς κατάσκοπος εἰσελθὼν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ ἐμπεσὼν εἰς ἐνάδραν εἰς τὴν περιοχὴν Πωγωνίου ἐφονεύθη.

20. Νέος ἐπαρχος Κονίτσης ὠρκίσθη ὁ κ. Ἡλ. Σαλωνίδης.

21. Εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν Ἀγίου Νικολάου ἐτελέσθη μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν εὐεργετῶν τοῦ Νοσοκομείου Χατζηκώστα.

22. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ.κ. Σπυρίδων.

— Ἀφίκετο—μέσω Ἡγουμενίτης, Πρεβέζης Ἄρτης—ὁ Ὑπουργὸς Δημοσίων Ἔργων κ. Καραμανλῆς ἐξετάσας καὶ ἐπιλύσας ζητήματα τῆς ἀρμοδιότητός του.

— Ἀφίκετο καὶ ἀνέλαβε καθήκοντα ὁ Νομάρχης κ. Π. Βεντουρῆς.

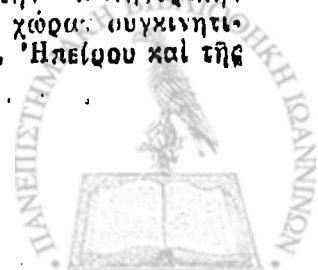
23. Ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Πρεσβείας ἐδωρήθη κινηματογραφικὸν Συνεργεῖον εἰς τὴν Νομαρχίαν Ἰωαννίνων.

25. Παρεδόθη εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀρχὰς ὁ Ἀλβανὸς ἐγκληματίας πολέμου Μουχαρέμ Ρουσιέμ Ἰζέτ.

*

Τὸ 10ον Πανελλήνιον Συνέδριον Ἀναπήρων

Ἡ Ἐθνικὴ Γεν. Συνομοσπονδία Ἀναπήρων καὶ Θυμάτων πολέμου Ἑλλάδος, ἐξέλεξεν ἐφέτος τὰ Ἰωάννινα διὰ τὴν σύγκλησιν τοῦ 10ου Πανελληνίου Συνεδρίου της. Αἱ ἐργασίαι τοῦ πενθημέρου Συνεδρίου ἤρχισαν τῆν 29ην Μαΐου εἰς τὸ Κινηματοθέατρον «Ὀρφεὺς» παρουσία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀθηνῶν κ.κ. Σπυρίδωνος, τοῦ Ἡπειρώτου Ἀρχηγοῦ τοῦ Γ.Ε.Σ. ἀντιστρατήγου Σὸλ. Γκίκα τοῦ κ. Κ. Τσαλδάρη, ἀρχηγοῦ τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος, τῶν βουλευτῶν Ἡπείρου, τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, ἐκπροσώπων τῆς Παγκοσμίου Ὀμοσπονδίας Παλ. Πολεμιστῶν καὶ ἀντιπροσώπων 22ῶ ἀναπηρικῶν ὀργανώσεων τῆς χώρας. Τὴν ἑσπρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου ἐκίηυξεν ὁ νέος Νομάρχης Ἰωαννίνων κ. Παῦλος Βεντουρῆς. Κατὰ τὴν πρηνηγορικὴν ἑσπρξιν τῶν ἐργασιῶν ἔλαβον χώρας συγκινητικὰ καὶ ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τῆς Βορ. Ἡπείρου καὶ τῆς Κύπρου.

ΙΩΑΝ. Γ. ΖΩΗ

ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΣ ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΙ

“Εν ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἀθλητικά γεγονότα τῶν τελευταίων ἐτῶν εἰς τὴν περιφέρειάν μας, ἀπετέλεσαν οἱ τελεσθέντες εἰς Ἰωάννινα Α΄ Πανηπειρωτικοὶ Ἀγῶνες Μαραθωνίου δρόμου καὶ Σκυταλοδρομιῶν. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἀπετέλεσαν πραγματικὸν σταθμὸν εἰς τὴν ἀθλητικὴν κίνησιν τοῦ τόπου καὶ προσείλκυσαν τὸ ἐνδιαφέρον χιλιάδων λαοῦ. Κατὰ τοὺς ἐν λόγῳ ἀγῶνας ἡ κοσμοουρροῇ ἦτο ἄνευ προηγουμένου, αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ πλέον παρήγορον σημεῖον πού ἐγγυᾶται μίαν ἀλματώδη ἀνάπτυξιν τοῦ ἀθλητισμοῦ καὶ μάλιστα τοῦ ἀγνοῦ, τοῦ πραγματικοῦ ἀθλητισμοῦ, ὅπως εἶναι ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικός. Ἐὰν εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς προσετίθεντο καὶ ἄλλα ἀγωνίσματα καὶ εἰάν ἡ συμμετοχὴ ἰδιωτῶν ἀθλητῶν ἦτο μεγαλυτέρα καὶ προπαντὸς ἐξ ὄλων τῶν ἡπειρωτικῶν Νομῶν, τότε ἀσφαλῶς τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἦσαν πολὺ μεγαλυτέρα. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι κατὰ τοὺς Β΄ Πανηπειρωτικοὺς Ἀγῶνας Μαραθωνίου θὰ ληφθοῦν ὑπ’ ὄψιν οἱ ὡς ἄνω δύο παράγοντες, εἰς τρόπον ὥστε τοῦλάχιστον μία ἡμέρα τοῦ ἔτους νὰ ἀφιεροῦται εἰς ὀλόκληρον τὴν ἡπειρωτικὴν νεολαίαν.

Η ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Τὸ δεσπόζον ἀθλητικὸν γεγονός τοῦ μηνός, ὅπως προαναφέρω, εἶναι ἡ τέλεσις τῶν Πανηπειρωτικῶν Ἀγῶνων Μαραθωνίου δρόμου. Μετέσχον εἰς αὐτοὺς κατὰ τὰ 3)± στρατιῶται ἀθληταὶ καὶ κατὰ τὸ 1)± ἰδιῶται (Σχολεῖα, Κοινότητες, Ἀθλητικά Σωματεία). Εἰς τὸν θεωρηθέντα ὡς Μαραθώνιον δρόμον 33 χιλιομ. 1ος ἐτερομάτισεν ἐντὸς 2 ὥρῶν 51' 49" ὁ ἀθλητὴς τοῦ «Ἀτρομήτου» Καμινᾶς καὶ 2ος ὁ ἐκ Μαρμάρων Κ. Οἰκονόμου εἰς 2 53' 27". Εἰς τὸν δρόμον 20 χιλ. 1ος ἦλθεν ὁ ἐκ Βασιλικῶν Μ. Δήμος (ἀθλητὴς ἤδη τοῦ «Ἀβέρωφ») εἰς 1 ὥραν 23' καὶ 7" καὶ 2ος ὁ Ι. Σαμαρᾶς (τοῦ 625ου Τ.Π.). Εἰς τὰς σκυταλοδρομίας 3X11 χιλ. καὶ 4X5 χιλ. ἐτερομάτισαν πρῶται αἱ ὁμάδες τοῦ 40ου Συντάγματος. Ἡ ὁμάς Μεισόβου ἦλθε δευτέρα κατὰ τὴν σκυταλοδρομίαν 4X5 χιλ. Ἐτελέσθη ἐπίσης καὶ ἑτέρα σκυταλοδρομία—ἡ «Βελισάριος»—κατὰ τὴν ὁποίαν 1η ἦλθεν ἡ ἐκτὸς συναγωνισμοῦ ἀγωνισθεῖσα προσκοτικὴ ἐξ ἀθλητῶν τοῦ «Ἀβέρωφ» ὁμάς. ἀπὸ δὲ τὰς σχολικὰς ὁμάδας ἐπρωτεύσεν ἡ ὁμάς τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς.

Κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα ἐτεροματίσθησαν ὅλοι οἱ ἐπίσημοι ποδοσφαιρικοὶ ἀγῶνες διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἐναπομεινασῶν τριῶν συναντήσεων—μίαν μεταξὺ Ἀετοῦ Ἀρτης καὶ Ἀβέρωφ Ἰωαννίνων καὶ ἡν ὁ Ἀετὸς εἰκόησε μὲ 8—0 καὶ δύο μεταξὺ μεταξὺ νικητῶν Βορείου καὶ Νοτίου Ὁμίλου Ἀτρομήτου Ἰωαννίνων καὶ Τηλεκράτους Λευκάδος. Ἐκ τῶν τελευταίων αὐτῶν δύο ἀγῶνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἱ τελικοὶ πρω-

ταθλήματος Ἠπείρου, ὁ εἰς ἐτελέσθη εἰς Λευκάδα καὶ ἀπέληξεν εἰς Ἰσοπαλίαν (2—2) καὶ ὁ ἕτερος εἰς Ἰωάννινα καὶ ἔδωσεν εἰς τὸν Ἀτρόμητον τὴν νίκην (3—1) καὶ μαζί μὲ αὐτὴν τὸν ἐπίσημον τίτλον τῆς Πρωταθλητρίας Ἠπείρου καὶ Λευκάδος διὰ τὴν ποδοσφαιρικὴν περίοδον 1954—55. Βαρύτιμον κύπελλον καὶ μετάλλια ἀπενεμήθησαν ἐπίσης εἰς τὴν νικητρίαν ὑπὸ τῆς Ε.Π.Σ.Η.Π.

Οἱ ὑπόλοιποι ποδοσφαιρικοὶ ἀγῶνες, οἵτινες ἐτελέσθησαν διαρκούντος τοῦ Μαΐου ἦσαν φιλικοῦ χαρακτῆρος καὶ εἶχον τὰ ἐξῆς ἀποτελέσματα:

15. Ὀλυμπιακὸς Ἰωαννίνων—Παναμβρουκικὸς Ἀρτης, εἰς Ἀρταν 2—1.
15. Ἀβέρωφ Ἰωαννίνων—40ον Σύντ. Εὐζώνων, εἰς Ἰωάννινα 3—0.
21. Παναμβρακικὸς Ἀρτης—Ἀετὸς Ἀρτης εἰς Ἀρταν.
21. Νικόπολις Πρεβέζης—Ἀετὸς Ἀρτης, εἰς Ἀρταν 3—2.
22. Κεραυνὸς Θεσπρωτικοῦ—Α.Ε. Πρεβ. εἰς Πρεβέζαν.

Ἡ ἀθλητικὴ κίνησις τοῦ μηνός κλείει μὲ τὴν τέλεσιν ἀθλητικῶν ἀγῶνων τῶν Σχολείων Μέσης Ἐκπαίδευσως Ἰωαννίνων. Οἱ ἀγῶνες, διεξαχθέντες τὴν 28ην καὶ 29ην Μαΐου, ὡς καὶ αἱ γυμναστικαὶ ἐπιδείξεις ἐορμαίωσαν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν αἱ δὲ ἐπιδόσεις θεωροῦνται ὡς ἀρκετὰ ἱκανοποιητικαί.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ἀναστήλωσις Βυζαντινῶν Μνημείων

Ὁ συμπατριώτης Καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μετοόβειον Πολυτεχνεῖον κ. Δημ. Εὐαγγελίδης, κατὰ τὴν ἑξαήμερον περιόδου του εἰς ἀρχαιολογικοὺς χώρους τῆς Ἡπείρου ἐπεσκέφθη τὴν 20ὴν Μαΐου μετὰ τοῦ Πρωτοσυγκέλου τῆς Ι. Μ. κ.κ. Χρυσοστόμου, τοῦ Ἐπιμελητοῦ ἀρχαιοτήτων κ. Σωτ. Δάκαρη καὶ τοῦ κ. Ἀπ. Βερτοδόλου τὰς Μονὰς Φιλανθρωπινῶν καὶ Ντίλιου τῆς Νήσου Ἰωαννίνων, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν ἰδιαιτέρον Ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον ὡς κτίσματα Βυζαντινῆς τέχνης. Ὁ διαπρεπὴς ἀρχαιολόγος, εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ὁποῦ ὀφείλονται αἱ γενόμεναι εἰς τὴν Μονὴν Φιλανθρωπινῶν ὠστικαὶ διὰ τὰς περιφῆμους τοιχογραφίας τῆς ἐπισκευαί, διεπίστωσε τὴν ἀνάγκην ἐγκαίρου ἀπαλλαγῆς τῆς ὠραιότητος ἐκκλήσιος τῆς Μονῆς Ντίλιου τῶν μεταγενεστέρων προσκτισμάτων τῆς, τὰ ὁποῖα μειώνουν τὴν καλλιτεχνικὴν τῆς ἐμφάνισιν. Σημειωτέον ὅτι τὴν Μονὴν αὐτὴν ὁ ἀείμνηστος Παραμυθίας Ἀθηναγόρας κατῴρθωσε ἀ ταυτίσῃ μὲ ἐκείνην τοῦ Στρατηγοῦ τοῦ ὁποῖαν ἀναφέρουν ἐγκυρα Βυζαντινὰ κείμενα. Τὰ ἔξοδα τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς ἐκκλήσιος αὐτῆς τῶν προσκτισμάτων τῆς, τὴν στερέωσιν τοῦ Ναοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ὡς καὶ τοῦ οἰκήματος ἐνθα ἐφρονεῖθῃ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, ἀνέλαβεν ἐκ μέρους τοῦ Ταμείου Παμβώτιδος ὁ Πανος. Πρωτοσύγκελος κ.κ. Χρυσόστομος.

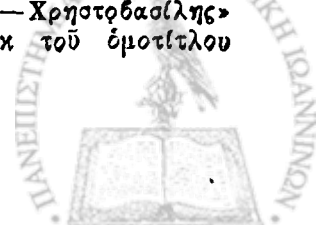

Τ. Τσ. Ἀθήνα. Ἐνα ἀπὸ τὰ δύο δημοσιεύεται. Στις Κ. καὶ Α. Π. θὰ γράψουμε. Γιά ὅλα εὐχαριστοῦμε.—Γ. Ρωμ. Ἀθήνα. Χαίρομαστε γιά τὴν χαρὰ πού σᾶς χάρισαν τὰ τεύχη τῆς «Η.Ε». Οἱ ἀγῶνες σᾶς εἶναι γνωστοὶ στοὺς Ἡπειρώτες τῆς ἐθνικῆς ἀντιστάσεως, πού δὲν σᾶς ξεχνοῦν.—Ἀναστ. Στεφ. Ἀθήνα. Πολύτιμα τὰ στοιχεῖα πού διασώζατε. Ἡ συνεργασία σᾶς θὰ δημοσιευθῇ σὲ ἐπόμενα τεύχη. Σᾶς γράψουμε καὶ ἰδιαιτέρως.—Κων. Καρ. Θεσ)νίκη. Σᾶς γράψιμε ταχ)κῶς.—Ἀλ. Μυρ. Ἀθήνα. Τὰ πῆραμε εὐχαριστοῦμε καὶ γιά τὰ τόσο θερμὰ συγχαρητήρια γιά τὴν ἐράβευση, πού ἀντανακλᾷ σ' ὅλους τοὺς συνεργάτες τῆς «Η.Ε». Γ. Πρατ. Ἀθήνα. Τὰ λάβριμε ὅλα· σᾶς γράψιμε. Α. Μ. Ἀθαν. Ἀθήνα. Κι ἀπὸ ἐδῶ σᾶς συχαίρουμε γιά τὸ θεᾶρεστο καὶ κοινωνικὸ ἔργο σᾶς. Γράψτε μας ποιὰ βιβλία θέλετε γιά τὰ παιδάκια τοῦ Σταθμοῦ σᾶς.—Κλ. Μαρκ. Ἀθήνα. Τὸ πῆραμε καὶ εὐχαριστοῦμε. Θὰ δημοσιευθῇ.—Τασ. Γριτ. Δημητσάνα. Θὰ σᾶς σταλοῦν μέσφ τοῦ κ. Α. Βρ. γιὰτὶ ἡ αὐτοῦ ἀποστολῆ των εἶναι δύσκολος.—Ἀλ. Λιβ. Ἀθήνα. Δημοσιεύεται. Ἡ ἄλλη ἀργότερα. Τὸ κλιρῆ τὸ πῆραμε.—Π. Κογτ. Πωγωνιανή. Θὰ τὸ

δῆτε σὸ τεύχος αὐτό. Περιμένουμε.—Ag. Comin, Watertown, Mass. Ἐχετε πολὺ δίκιο ἀλλὰ δὲν τὰ προκάνουμε ὅλα. Δίνομε ἀληθινὴ μάχη—πολύπλευρὴ δὲ—γιά τὴν τακτικὴ ἔκδοσιν τῆς «Η.Ε.» Ἐν τούτοις εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιά τὶς ἐνδιαφέρουσες συστάσεις σᾶς καὶ τὸ συνεχιζόμενον ἐνδιαφέρον σᾶς.—Η. Λαμπ. Ἀθήνα. Μὲ ἀνυπόκριτη χαρὰ παρακολουθοῦμε τὴν πνευματικὴν σᾶς δραστηριότητα. Συγχαρητήρια. Θὰ σᾶς γράψουμε.—Μ. Βα. Ἀθήνα. Γιά τὸ Γληνὸ μπαίνει σὸ τεύχος Ἰουνίου. Καὶ θὰ συνεχίσουμε. Θὰ τὰ ποῦμε καὶ προφορικὰ σὲ λίγο.—Λαμπ. Σοφ. Πάτρα. Εὐχαριστοῦμε γιά ὅλα.—Εὐλ. Κογρ. Ἀθήνα. Θὰ ἐγκαταλείψουμε, μοιραῖα, τὴν ἀνθολόγησόν τους ὑπερὰ ἀπὸ τὴν ἀπροθυμία τοῦ Ν. Π. καὶ τὴ δικήν σᾶς ἀδυναμία.—Γλύπτῃ Νικ. Ἀθήνα. Πῆραμε καὶ θὰ κάνουμε ὅ,τι πρέπει.—Ν. Παπ. Ἀθήνα Γράψαμε.—Νικ. Πρωτ. Θεσ)νίκη. Ἐχοῦμε κι' ἄλλη γιά τὸ ἴδιο ἔργο πού περιμένει τὴ σειρά τῆς.—Χρ. Παπ. Ἡλιούπολη. Στὸ ὠραῖο οἰκοδόμημα βάλαιτε καὶ σεῖς, ἀπ' τοὺς πρώτους, τὸ λιθαράκι σᾶς· γι' αὐτὸ ἀνταποδίδουμε τὰ συγχαρητήρια.—Μ. Περ. Ἀθήνα. Λεῖπουν, ὅπως φαίνεται, οἱ προϋποθέσεις... Θὰ ἐπανέλθουμε.—Εν. Μπ. Ἀθήνα. Σᾶς γράψαμε καὶ στείλαμε τὰ «Κονιτσιώτικα». Συνέχεια ἐλήφθη.—Ἀνθ. Ζολ. Ἀργείο. Τὸν γνωρίσαμε καὶ τὸν χαρήκαμε· πῆραμε καὶ τὴν συνεργασία σᾶς.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

- Ἀρ. Δ. Ἀσπιώτη: «Θέματα τῆς σημερινῆς ψυχολογίας». (Β'—Εἰσαγωγή εἰς τὴν σπουδὴν τῆς συγχρόνου ἀνθρωπολογίας). 22ον διβλίον τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς Ὑγιεινῆς. Ἀθήνα 1955. σχ. 8ον, Σελ. 128
- Εὐαγγ. Μπόγκα: «Ἡ πρόρρησις τοῦ μέλλοντος», χρησιμοὶ καὶ σύγχρονα παραδείγματα μαντικῆς. Ἀθήνα, 1955.
- Βασίλη Φαντίου: «Ἡ Ζαγοροῖα ἱστορία» (ὅλα τὰ «Ζαγοροῖα» τοῦ Λαμπριδη). Ἀθήνα 1954. Σχ. 8ον, σελ. 110.
- Σαρ. Παυλία: «Αἰσιοδοξία καὶ περηφάνεια», ποιήματα, Θεσσαλονίκη, 1955.
- Λίτσας Ι. Ἰακώβου: «Τῆς ζωῆς μου πρῶτες ὥρες» ποιήματα. Ἀθήνα, 1954
- Deno Geauakoplos: α) «Michael VIII Palaeologus and the Union of Lyons (1274). β) The Nicene revolution of 1258 and the usurpation of Michael VIII Palaeologos». Nev—Uork, 1953.
- Κων. Κωσταβασιλη: «Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος, ὁ χαρικτῆρ καὶ ἡ ἐπίδρασις του»—Ἀθήνα, 1955
- Κων. Μέρτζιου: «Οἱ Κρήτες τοξῶται» Ἀνάτυπον «Κρητικῶν Χρονικῶν» Ἡρακλείου 1954
- Α. Ι. Βρανοῦση: «Κρουστάλλης—Χρηστοβασιλης» (ἀνάτυπον εἰσαγωγῆς ἐκ τοῦ ἑμοτίτου

- τόμου της Βιοικής Βιβλιοθήκης), Ἀθήναι 1954
- Ἄριστ. Ν. Κλήμη: «Ἱστορία ἰδρύσεως τῆς Ἀγροτικής Τραπέζης», Ἀθήναι 1954
- Α. Τόζη: «Ἀμερικανικά καὶ Ἀγγλικά πληροφόρια περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1854 ἐν Μακεδονίᾳ» (Ἀνάτοπον Γ' Τόμου «Μακεδονικῶν») Θεσσαλονίκη, 1954.
- Γιάννη Γ. Κωνσταντάκη: «Συμφωνία τῆς λευκῆς ψυχῆς», ποιήματα, Ρόδος 1955.
- Κώστα Π. Λαζαρίδη: «Πῶς νὰ μάθωμε γράμματα σ' ὄσους δὲν ξέρουν», Ἀθήναι 1955
- Τάκη Χατζηαναγνώστου «Καμπάνες», Διηγήματα, Μυτιλήνη 1954
- Ἄντ. Σαμαράκη: «Ζητεῖται ἐλπίς...» Διηγήματα, Ἀθήνα 1954
- Θοδ. Βλαχοδημήτρη: «Νέα ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Νέστορα» Στίχοι, Ἀθήνα 1954
- Παν. Ν. Παναγιωτοῦνη: «Ὁρεσ δοκιμασίας», ποιήματα, Ἀθήνα 1955
- Μαρίας Δαβαρούκα—Παναγιωτοπούλου: «Ὅταν κλείνουν τὰ παράθυρα» Μυθιστόρημα, Ἀθήνα 1954.
- Γ. Δ. Διοκαλάκη: «Ἡ ἔννοια τοῦ Νόμου εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κ. Πιλαμά», Μελέτη, Ἀθήναι 1954
- Β. Α. Φόρη: «Τὰ Σέρρας», Μιά ἀπροσδόκητη ὄνομαστική, Ἀθήνα 1955

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Κ. Μελισσαροπούλου: «Ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τοῦ μυθικισμοῦ» Ἀθήναι 1955
- Ἄπ. Κ. Λιανοῦ: «Τὸ τραγοῦδι τῆς ἐφηβείας», ποιήματα, Ἀθήναι 1954
- Νίκου Κρανιδιώτη: «Ὁ ποιητὴς Γ. Σεφέρης», Μελέτη, Δευκωσία 1955.

ΒΙΒΛΙΑ ΕΙΣ ΤΕΥΧΗ

- Π. Δημητράκου: «Πρωίτας» Ἐπίτομον Δεξικὸν Ἑλλ. [Γλῶσσης
- « « «:Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ποιητικὴ [Ἐθολογία]
- « « «:Μεγάλη Παγκόσμιος Γεωγραφία [Ἄτλας]

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Θεολογία» τεῦχος Α'. Τόμ. ΚΣΤ' Ἰαν.—Μαρτίου, Ἀθήναι 1955. «Φθιώτις» 2ον, Δαμιά. «Ἀκτινές» 155ον—160ον Ἀθήναι. «Κυπριακά Γράμματα» 235ον—238ον, Δευκωσία. «Κιβωτός» 37ον—41ον, Ἀθήναι. «Πνευμ. Γενιά» 6ον, Ἀθήνα. «Κρίκος» 49ον—51ον, Δουβλίνον. «Νέα Πορεία» 1ον—2ον Θεσ)κη. «Τὰ Φοιτητικὰ Γράμματα» 1ον—2ον Θεσ)κη. «Σημερινὰ Γράμματα» Μάρτις—Ἀπρίλις, Ἀθήναι. «Ὁμιλος Φίλων Ἀκτῆς», 182ον, Ἀθήναι. «Ἐκκλησία», 5ον—9ον Ἀθήναι. «Κρητικὴ Ἔστιά», 47ον—49ον, Χανιά. «Γεν. Ἐθνικὴ Ἐπιθεώρησις» 92ον—96ον Ἀθήναι. «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις» 242ον 246ον, Ἀθήναι. «Ἐκλογὴ» 112ον—113ον, Ἀθήναι. «Τὸ Χαρούμενον σπῆτι» 35ον Ἀθήναι. «Ὁ κόσμος τῆς Ἑλληνίδος» Ἀθήναι. «Διδασκ. Βῆμα» 385ον, Ἀθήναι. «Ἐπιστημ. Βῆμα τοῦ Διδ)λου» 5ον—8ον Ἀθήναι.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον» «Ζαγορσιακὰ Νέα» «Πανηπ. Ἀγῶν», «Θεσπρωτικὰ Νέα», «Στρατ. Νέα»—Ἀθήναι. «Θεσπρωτικὸν Βῆμα» «Ἡγουμενίτσης. «Κερκυραϊκὰ Νέα» Κέρκυρα. «Διδασκαλικὸν Βῆμα»—Ἀθήναι. «Ἑλληνικὴ Ἥχώ», Ἀθήναι. «Σταυρός», Κοζάνη. «Τὸ Βῆμα τῶν Ἀρτεργατῶν, Μυλεργατῶν καὶ Μακαρονοτεχνιτῶν».

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ:

Στὴ σελ. 353 στίχος 23 τοῦ προηγουμένου τεύχους ἀντὶ «καθὼς πήγαινε κάποτε ἀπὸ πλατάνι σὲ πλατάνι» νὰ διαβαστῆ: «καθὼς πήγαινε στὸ χωριὸ τοῦ, τὸ Συρράκο, καὶ τὸ κυνηγοῦσε ἀπὸ πλατάνι σὲ κλάνι».

ΕΙΣ ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟΝ ΤΕΥΧΟΣ:

Λόγω ἀπροβλέπτου καλύματος, τὸ τέλος τῆς μελέτης τοῦ κ. Κ. Α. Διαμάντη «Λαογραφικὰ Νησιώστας Τζουμέρκων» δημοσιεύεται εἰς τὸ τεῦχος Ἰουνίου.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: Μιχαὴλ Χαρ. Μάνος Ἀραβαντινοῦ 1

Προϊστάμενος Τοπογραφείου: Πολυχρόνης Ι. Ντάγιος, Χρηστοβασιλῆ 15

